

Italo Calvino

Sen “Alo” Demeden Önce

ÖYKÜ

Çeviren: Şemsa Gezgin

3.
baskı

SEN "ALO" DEMEDEN ÖNCE

Italo Calvino 1923'te Küba'da İtalyan bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Oğulları iki yaşındayken, Calvino ailesi İtalya'ya döndü ve San Remo'ya yerleşti. Savaş sırasında direniş hareketine katılan Calvino savaştan sonra Komünist Parti'ye girdi. Yirmili yaşlarında, Einaudi Yayınevi için çalışan anti-faşist entelektüellerle, özellikle de Cesare Pavese ile ilişki kurdu. Daha sonra 1945 yılında, *Aretusa* isimli dergide onun ilk öykülerinden birini yayımlatan Pavese olmuştur. Yazarlığın yanı sıra gazetecilik yapan, editör olarak çalışan Calvino, çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan yazılarıyla savaş sonrası İtalyan edebiyatının önemli isimlerinden biri haline geldi. 1972 yılında, İtalya'nın en prestijli edebiyat ödüllerinden biri olan Feltrinelli Ödülü'nü kazandı. Calvino, 1985 yılında geçirdiği beyin kanaması sonucu Siena'da öldü.

Başlıca Yapıtları: *Ağaca Tüneyen Baron* (1957), *Varolmayan Şövalye* (1959), *Marcovaldo ya da Kentte Mevsimler* (1963), *Kozmokomik Öyküler* (1965), *Görünmez Kentler* (1972), *Kesişen Yazgılar Şatosu* (1973), *Bir Kış Gecesi Eğer Bir Yolcu* (1979), *Palomar* (1983), *Amerika Dersleri* (1988).

Italo Calvino'nun eserleri, YKY tarafından bir külliyat olarak yayımlanmaktadır.

Şemsa Gezgın İtalyan Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İtalyan Dili ve Edebiyatı mezunu. 1984-1991 yılları arasında aynı bölümde araştırma görevlisi olarak çalıştı. Daha sonra, 1991-1994 yılları arasında Roma Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim görevlisi olarak çalıştı. 1994'ten bu yana İtalyancadan ve Türkçeden çeviri yapıyor. İtalyancadan başlıca çevirileri arasında *Çöl Kitabı* (Maurizio Maggiani), *Sıfır Zaman* (Italo Calvino), *İpek, Kent* (Alessandro Baricco), *Ecel Saati* (Maria Corti), *Sakın Kımıldama* (Margret Mazzantini), *Baudolino*, *Kraliçe Loana'nın Gizemli Alevi* (Umberto Eco) sayılabilir. Ayrıca Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat*, *Benim Adım Kırmızı*, *Kar*, *İstanbul*, *Şehir ve Hatıralar*, *Kara Kitap* adlı kitaplarını, Nedim Gürsel'in *Son Tramvay*, *Balkanlara Dönüş*, *Boğazkesen* adlı kitaplarını İtalyancaya çevirdi.

2008 yılında Dünya Kitap Dergisi Yılın Çeviri Kitabı Ödülü'nü Şemsa Gezgın (*Sen Alo Demeden Önce*) ile Roza Hakmen (*Rüya ve Kader*, Marguerite Yourcenar, YKY) paylaştılar.

*Italo Calvino'nun
YKY'deki kitapları:*

Görünmez Kentler (2002)
Palomar (2003)
Marcovaldo ya da Kentte Mevsimler (2004)
Paris'te Münzevi (2005)
Sandık Gözlemcisinin Uzun Günü (2005)
Öyküler - Arjantininkarıncası, Emlak Vurgunu,
Kirli Hava Bulutu ve diğerleri (2007)
Jaguar Güneş Altında (2007)
Amerika Dersleri (2007)
Bütün Kozmokokmik Öyküler -
Sıfır Zaman ve Yayımınlanmış Yayımınlanmamış
Bütün Kozmokokmikler (2007)
Kesişen Yazgılar Şatosu (2007)
Örümceklerin Yuvalandığı Patika (2007)
Sen "Alo" Demeden Önce (2007)
Bir Kış Gecesi Eğer Bir Yolcu (2008)
Atalarımız (2008)
Klasikleri Niçin Okumalı? (2008)
San Giovanni Yolu (2008)
Kum Koleksiyonu (2008)
Yeni Bir Sayfa (2008)

Doğan Kardeş dizisinden çıkan kitapları:

Dere Tepe Ters (2009)
İkiye Bölünen Vikont (2009)
Ağaca Tüneyen Baron (2009)
Varolmayan Şövalye (2009)
Afacan Resimler (2013)
Ejderha ile Kelebekler ve diğer hikâyeler (2013)

ITALO CALVINO

Sen “Alo” Demeden Önce

Çeviren:
Şemsa Gezgin

Öykü

Yapı Kredi Yayınları - 2610
Edebiyat - 804

Sen "Alo" Demeden Önce / Italo Calvino
Özgün adı: Prima che tu dica "pronto"
Çeviren: Şemsa Gezgini

Kitap editörü: Filiz Özdem
Düzeltili: Aslı Zengin

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Kapak fotoğrafı: Metehan Özcan

Baskı: Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Haramidere - Avcılar / İstanbul
Telefon: (0 212) 412 17 77
Sertifika No: 12027

Çeviriye temel alınan baskı: Prima che tu dica "pronto", Oscar Mondadori
1. baskı: İstanbul, Aralık 2007
3. baskı: İstanbul, Mart 2013
ISBN 978-975-08-1343-6

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2007
Sertifika No: 12334
PRIMA CHE TU DICA "PRONTO"
Copyright © The Estate of Italo Calvino, 2002

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

İÇİNDEKİLER

Sunuş-Italo Calvino • 7

Kıssalar ve Hikâyeler / 1943-1958

Teresa'ya Seslenen Adam • 13

Şimşek • 15

Elindekiyle Yetinmesini Bilmek • 17

Kuru Nehir • 19

Vicdan • 23

Dayanışma • 25

Yüz Karası • 28

İşe Yaramaz • 30

Ördek Uçuşu Gibi • 35

Gurbette Aşk • 41

Kentte Rüzgâr Esince • 49

Yolunu Şaşıran Alay • 56

Düşman Gözler • 61

Kütüphanede Bir General • 65

Kraliçenin Kolyesi • 70

Antiller'de Uzun Bonaça • 92

Gözlerini Gökyüzüne Dikmiş Kabile • 98

İskoçlu Bir Soylunun Gece Monologu • 101

Güzel Bir Mart Günü • 105

Öyküler ve Diyaloglar / 1968-1984
Dünyanın Belleği • 111
Başkanların Boynunun Vurulması • 117
Korkunç Evdeki Yangın • 130
Benzin Pompası • 142
Neandertal Adamı • 148
Moktezuma • 155
Sen “Alo” Demeden Önce • 165
Buzullaşma • 172
Suya Çağrı • 175
Ayna, Nişan Tahtası • 179
Kazanova’nın Anıları • 185
Henry Ford • 194
Son Kanal • 209

Sunuş

Ahlaksal öykü zulüm dönemlerinde yazılır. İnsan düşüncelerine açık ve net bir biçim veremediği zaman kendisini öyküler aracılığıyla ifade eder. Bu küçük öyküler, faşizmin can çektiği dönemlerde, bir gencin yaşadığı bir dizi sosyal ve politik deneyimin yansımasıdır. Konu ve tarzlarına göre düzenlenmiş ve her birinin yazılış tarihi belirtilmiştir. Bugün okunduklarında anlamsız gelebilecek bazı ahlaksal öyküleri değerlendirmek, yazarın görüş açısının gelişimini anlamak, çok karamsar bir kuşkuculuktan sonra, yavaş yavaş toparlanıp olumlu bir inanca nasıl yöneldiğini kavramak için bu tarihlere dikkat edilmesi gerekir.* Ama yazar olumlu bir görüşe sahip olduğunda ve düşünceleri açıklığa kavuştuğunda, simgelerin ve düşünsel geçişlerin amacı sona erer ve ahlaksal öykü ölür.

Başkalarına da oluyor mu bilmiyorum, ama ben zaman zaman işim konusunda kararsızlıklar yaşıyorum. Birkaç yıl önce kendimi bütünüyle yazıya verdiğimde gösterdiğim cesaretten artık eser yok. Zaman geçtikçe işim daha da güçleşiyor; yaptığım şeylerden memnun değilim; kimi zaman yazılması gereken kitapları seziyor, ama sonra çekeceğim güçlükleri düşünerek korkuyorum. Yazdığım az sayıdaki şeyle insanlar hakkımda bir bilgi edindiler, ben de öyle; daha çok çalışabilir ve büyük bir olasılıkla yaptıklarımın memnun kalıp fazla güçlük

* Öyküler tarihsel olarak iki bölümde toplanmasına karşın, burada ifade edildiği gibi, orijinal metinde her birinin yazılış tarihi belirtilmemiştir. (Ed. N.)

çekmeden gelişme gösterebilirim, ama artık bu alan bana dar gelmeye başladı, başka şeylere aç olduğumu anlıyorum.

Inventario'nun bu sayısında yayımlanan öyküm*, bugüne kadar rahatça izlediğim yönü yeterince ortaya koyuyor: Doğa ve insanın buluşmasını, içli dışlı davranışlarla ihtiyatlı davranışlar arasındaki, merhametli insanlarla zalimler arasındaki durumları anlatmaya çalıştım.

Bunu ancak şimdi görebiliyorum, yazmaya başladığımda aklımdan bile geçmiyordu: Felaketlerle dolu savaş sonrası dönemde herkes gibi benim de kafamda bir yığın öykü ve kahraman vardı ve bunları, anonim ya da herkesin tanıdığı bir şair gibi anlatmak istiyordum. En iyi biçimde anlatmayı öğrenmek için, tabii ki bütün geçmiş ve çağdaş yazarları okuyordum.

Oysa şimdi durum farklı: Ortak bir itki bulmak zor; başkalarıyla hemen iletişim kurulmuyor. Buna karşılık, gücümü ve sınırimi daha iyi tanır oldum: Hangi “yazın konularını” sevdiğimi keşfettim; yazınsal deneyimim bana gerçeklere dayalı, nesnel yazıya yönelmem gerektiğini söylüyor.

Ama bu anlatım yoluyla düşüncelerimin ancak bir kısmını dile getirebildiğimi her geçen gün daha iyi anlıyorum. Yalnızca bu kısmı besleyecek olursam, kendimi tekrar etme benzeme tehlikesi büyük.

İçimi kemiren bir şey daha var. Bunu politik bir gereksinimle özdeşleştirebilirim, ama daha açık ifade edecek olursam şöyle söylemeliyim: Politika benim için çok önemli, yazının en önemli besin kaynağı. Yazında tutku ve içgüdü büyük bir rol oynasa da, çocukluğumdan beri içimde taşıdığım öfke ve nefretler nedeniyle, ilk olarak bugüne kadar yaptığım bu çocuksu ve acımasız anlatıma yöneldim: Askerlere ya da polisler karşı yüzlerce öykü yazmak geliyor içimden, aynı şekilde yüzlerce yengeç ve tavşan öyküsü de yazabilirim. Ama bu bir küçük burjuvanın içini dökmesi olarak düşünülebilir, üstelik sözünü ettiğim dar alandan dışarı çıkmamı sağlamaz. Elbette politik

* “Büyük Balıklar, Küçük Balıklar”, daha sonra Calvino tarafından Öyküler kitabına alınmıştır (1958).

düşüncelerim böyle basit başkaldırmalarla sınırlı değil. Öyleyse ne olacak?

İçimi kemiren şeyin ahlaksal bir zorunluluk olduğunu söylemek istiyorum, benim kuşağımın bir biçimde kendini göreceği bir şey, sorunlara göğüs gererken ve gündelik hayatı yaşarken nasıl davranmak gerektiğini gösterebilecek bir şey, politikayla da ilgili bir şey ve daha da önemlisi, Partimin bazı insanlarında ve geçirdiği bazı dönemlerde gördüğüm bir şey, onun sayesinde nihayet olgun kişilikleri, gerçek kadın figürlerini ortaya koyabileceğim bir şey. Ama, ne kadar uğraşsam da asla dile getirmeyi başaramadığım bir şey. Peki ne yapabilirim?

Ben de bilmiyorum. Belki bu ahlaki disiplini önce kendi yaşamımda gerçekleştirmem gerekiyor, işte belki o zaman onu dile getirmem daha kolay olur.

Belki de bu iki şeyi aynı anda gerçekleştirebilirim: Çoğu kez insanı yazmaya iten şey yaşanan tatminsizliklerdir ve kâğıt üzerinde ulaşılan anlatım yaşamın anahtarıdır.

Italo Calvino

KISSALAR VE HİKÂYESLER

1943-1958

Teresa'ya Seslenen Adam

Kaldırımından indim, yukarı bakarak birkaç adım geri gittim, yolun ortasına geldiğimde ellerimi ağzıma götürüp megafon gibi tutarak binanın son katlarına doğru bağırdım: “Teresa!”

Gölgem aydan korkup ayağımın dibine kıvrıldı.

Adamın biri geçti. Yeniden seslendim: “Teresa!” Adam yanıma gelip “Daha yüksek sesle bağırırmazsanız kimsenin duyacağı yok sesinizi. İsterseniz birlikte bağıralım. Üç kadar sayayım, üç der demez bağıralım,” dedi. “Bir, iki, üç!” Birlikte bağırdık: “Teresaaa!”

Tam o sırada bir grup genç geçiyordu, tiyatro ya da kafe-den dönüyor olmalıydılar, ikimizi bağırırken görünce, “Hadi, biz de yardım edelim size,” dediler. Yolun ortasına, yanımıza geldiler; az önceki adam bir, iki, üç der demez koro halinde bağırmaya başladık: “Te-reee-saaa!”

Yoldan geçen birileri de katıldı bize; on beş dakika içinde epey kalabalık olmuştuk, aşağı yukarı yirmi kişi. Bu arada yeni yeni insanlar da geliyordu.

Uyumlu bir biçimde bağırmak için aramızda anlaşmak pek o kadar kolay olmadı. Daha üç denmeden önce bağırانlar ya da fazla uzatanlar oluyordu, ama sonunda oldukça iyi bir iş çıkıyordu ortaya. Te’nin alçak sesle ve uzun, re’nin yüksek sesle ve uzun, sa’nın alçak sesle ve kısa söylenmesi konusunda görüş birliğine varıldı. Çok güzel oluyordu. Ara sıra birileri şaşırdığı için sürtüşme de olmuyor değildi.

Tam kaynaşmak üzereyken biri çıkıp “Evde olduğundan emin misiniz?” demez mi! Sesine bakılırsa yüzü çilli olmalıydı.

“Emin değilim,” dedim.

“İşe bak,” dedi bir başkası. “Anahtarı evde unuttunuz, değil mi?”

“Yoo...anahtarım var,” dedim.

“Ee... neden çıkmıyorsunuz yukarı?”

“Ben burada değil, şehrin öbür ucunda oturuyorum,” dedim.

“Merakımı mazur görün, burada kim oturuyor peki?” diye kuşkuyla sordu sesi çil içinde olanı.

“Tam olarak ben de bilmiyorum,” dedim.

İnsanlar söylenir gibi oldular.

Sesi dış dolu olanı, “Neden o zaman burada durmuş Terasa’ya sesleniyorsunuz peki?”

“Bana kalırsa başka birine, başka bir yerde de seslenebiliriz. Hiç de güç bir iş olmadığına göre...” dedim.

İnsanlar biraz bozulur gibi oldular.

“Şaka mı yapmak istediniz yoksa?” diye sordu çilli olanı kuşkuyla.

“Yok canım!” dedim soruya içerlemiş gibi ve diğerlerine dönüp niyetimin ciddi olduğunu onaylasınlar istedim. Ne ima ettiğimi anlamamış gibi kimse sesini çıkarmadı.

Bir an herkes tedirgin oldu.

İçlerinden iyi yürekli biri, “Bir kere daha seslenelim, kimse çıkmazsa, evimize dönelim,” dedi.

Bir kere daha, “Bir, iki, üç Teresa!” diye bağırdık, ama pek de güzel çıkmadı. Sonra herkes bir yana dağıldı.

Tam meydana sapmıştım ki, birinin “Tee-reee-sa!” diye yeniden bağırdığını duydum.

Birisi inat edip orada kalmış, seslenmeye devam ediyordu.

Şimşek

Bir kez geldi başıma, bir yol ağzında, kalabalık arasında, karmaşanın ortasında.

Durup gözlerimi kırptım: Hiçbir şey anlamaz olmuştum. Hiçbir şey, hiç: Olanları, insanları anlamaz olmuştum, her şey anlamsız ve saçmaydı. Gülmeye başladım.

Asıl o güne kadar bunun hiç farkına varmamış ve her şeyi olduğu gibi kabul etmiş olmam tuhaftı: Trafik ışıkları, araçlar, afişler, üniformalar, anıtlar, dünyanın anlamından kopmuş şeyler, sanki onları birbirine bağlayan bir zorunluluk, bir sonuç varmış gibi.

Bunun üzerine gülüşüm dondu, utancımdan kızardım. Yoldan geçenlerin dikkatini çekmek için el kol işaretleri yapmaya başlayıp “Bir dakika durun! Bakın, ters bir şeyler var! Her şey yanlış! Saçma sapan şeyler yapıyoruz! Doğru yol bu olamaz! Sonumuz ne olacak?” diye bağırdım.

İnsanlar durup meraklı bakışlarla beni süzmeye başladılar. Ortada durmuş el kol işaretleri yapıyor, derdimi anlatmaya çalışıyor, ansızın kafamda çakan şimşeği anlamalarını istiyordum: Ama sesim çıkmıyordu. Konuşamıyordum, çünkü kollarımı kaldırıp ağzımı açtığım an büyük açıklama sanki ağzımdan alınmış ve sözcükler kendimi ortaya atmış olmamdan dolayı çıkmıştı.

“İyi de ne demek oluyor bu?” diye sordu insanlar. “Her şey yerli yerinde, yolunda. Her şey bir diğer şeyin sonucu. Her şey diğer şeylerle birlikte düzen içinde. Biz saçma ya da yersiz bir şey göremedik!”

Ne yapacağımı şaşırmış, orada kalakalmıştım, çünkü her şey, trafik ışıkları, anıtlar, üniformalar, gökdelenler, raylar, dilenciler, alaylar eski düzenine kavuşmuş, gözüme de doğal gelmeye başlamıştı, ama sakinleşeceğime tedirginliğim sürüyordu.

“Özür dilerim,” dedim, “belki ben yanıldım. Bana öyle geldi. Evet, her şey yerli yerinde. Özür dilerim.” Sert bakışlar arasında kendime yol açmaya çalıştım.

Hâlâ sık sık anlayamadığım bir şeyler olduğunda, içgüdüsel olarak, bu sefer tamam, derim içimden ve hiçbir şey anlamaz olacağım umuduna kapılıp, kavuştuğum an kaybettiğim o farklı bilgelige sahip olacağımı düşünürüm.

Elindekiyle Yetinmesini Bilmek

Her şeyin yasak olduğu bir ülke varmış.

Tek yasak olmayan şey elik omak oyunuymuş, onun için insanlar ülkenin arkasına düşen kırlarda buluşup günlerini elik omak oynayarak geçiriyorlarmış.

Yasaklar yavaş yavaş ve haklı nedenlerle konduğundan kimse itiraz etmiyor, alışmakta da güçlük çekmiyormuş.

Aradan yıllar geçmiş. Bir gün ülke muhafızları her şeyin yasak olması için artık bir neden olmadığını görmüşler ve ülke vatandaşlarına istediklerini yapabileceklerini bildirmeleri için ulaklar yollamışlar.

Ulaklar vatandaşların buluştukları yerlere gidip bütün yasakların kalktığını ilan etmişler.

İnsanlar elik omak oynamaya devam etmişler.

“Anladınız mı?” diye tekrar etmiş ulaklar. “Artık istediğinizi yapmakta özgürsünüz.”

“İyi, peki,” demiş insanlar. “Biz de elik omak oynarız.”

Ulaklar yapabilecekleri ne çok güzel ve yararlı şey olduğunu anlatmak için çabalayıp durmuşlar, geçmişte bunları ne kadar çok istediklerini hatırlatmaya, artık yapabileceklerini söylemeye çalışmışlar. Ama kimse oralı olmamış, herkes oyununa devam etmiş, nefes bile almadan, atış üzerine atış yapıyorlarmış.

abalarının boşa olduğunu gören ulaklar muhafızlara gidip olanları anlatmışlar.

“Çaresi var,” demiş muhafızlar, “çelik çomak oyununu yasaklarız, olur biter.”

Bunun üzerine halk devrim yapıp muhafızları öldürmüş.

Sonra zaman kaybetmeden yeniden çelik çomak oynamaya başlamışlar.

Kuru Nehir

Bir gün kendimi o kuru nehirde buldum. Zaten uzun zamandır benim olmayan bir ülkede yaşıyordum, ama yavaş yavaş alışırım diye beklerken her şey giderek beklenmedik değişiklikler göstermeye başladı: Biçimler, renkler, aralarındaki uyum başkalaşıyordu. Bildiğim şeylerden farklı olarak çevremi yumuşak bayırlı tepeler sarmaya başladı, tarlalar ve bağlar da bu sakin bayırlar boyunca uzanıyordu, sekiler de kendilerini uysal meyillere bırakıyordu. Bütün renkler yeniydi, tıpkı bilinmeyen bir gökkuşağının tonları gibi. Dağınık ağaçlar, asılı küçük bulutlara benziyordu, neredeyse saydamdı.

O sırada havayı fark ettim, gözlerimin önünde nasıl somutlaştığını görüp ellerimi uzattığımda avuçlarımı doldurduğunu hissettim. İçim sarp ve kireçli, boğuk çığlık ya da kahkaha gibi donuk renklerle dolu olduğundan, çevremdeki dünyayla uyum sağlamayacağımı düşündüm. Kendimle nesneler arasına sözcükler koymaya ne kadar çalışsam da uygun olanlarını bulamadım; çünkü bulduğum sözcükler sert ve çatlaktı: Onları dile getirmek sayısız taşı dizmek gibi bir şeydi.

Yine de, uyuşmuş hafızam yavaş yavaş canlanıyordu, bunlar yaşanmış değil öğrenilmiş şeylerdi: Belki kadim resimlerin fonunda görüp inanmadığım ülkelerdi, belki anlaşılmamış kadim şairlerin sözcükleriydi.

Kendimi akıcı bir ortamda bulmuştum, yüzerek yaşıyordum sanki, uyuşmazlığımın yavaş yavaş yumuşadığını, bu ortamın beni içine çektiğini ve orada eridiğimi hissediyordum.

Ama eski halime dönmem için kendimi şu eski kuru nehirde bulmak yetti.

Mevsim yazdı ve içimde, dinsel nitelikte, sanki bir tören gibi, su arzusu vardı. O akşam bağlar arasından aşağı inerken kutsal bir yıkanmaya hazırlıyordum kendimi ve su sözcüğü ki benim için mutluluğun eşanlamlısıdır, zihnimde hem tanrıça hem de sevgili adı gibi büyüyordu.

Tapınak vadinin aşağısında, ağaççıkların oluşturduğu soluk kıyının arkasındaydı. Beyaz taşlarla dolu, sessizlik içinde, büyük bir nehirdi o.

Su kalıntısıydı yalnızca, kenarda küçük bir dere tek başına, neredeyse gizlice akıyordu. Aralıklarla, büyük taşların ve kamışlıkların engellediği su akıntısının yetersizliği beni bildik ırmaklara götürüyor ve hafızamda daha dar ve zorlu vadiler canlandırıyordu.

Belki de beni kendime getiren, ayaklarımın altındaki nehir dibinin aşınmış, ince bir yosun tabakasıyla kaplı taşları ya da kaçınılmaz olarak bir kayadan ötekine sıçraya sıçraya attığım adımlar ya da kayan çakılların çıkardığı sestti.

Her ne ise, mekânlarla aramdaki çelişki burada azalıp düzelmeye başladı: Bir çeşit metafizik kandaşlık beni, yalnızca ürkek, ama çok inatçı likenlerle kaplı o taşlara bağlıyordu. Sonra eski kuru nehirde çıplak atalarımın birini gördüm.

Kuru nehirde yürüyorduk. Benimle birlikte gelen kişi bir kader arkadaşı, buraların yerlisiydi. Teninin ve sırtına kadar sakal gibi inen kıllarının koyuluğu, şişkin dudakları ve yassı burnu ona, Kongolu mu desem okyanuslu mu desem, tuhaf bir kabile reisi görüntüsü veriyordu. Gururlu ve güçlü bir görünüşü vardı, gözlüklüydü, kendimizi beklenmedik biçimde nehirde bulduğumuz için beceriksizce ve düzensiz ilerliyorduk. Hayatta bir Kuveykır gibi iffetli olsa da, sözleri bir Satyr'inki gibi müstehcendi. O güne kadar hiç duymadığım biçimde soluğunu içine çeke çeke ve kısıp kısıp konuşuyordu: Ağzı sürekli açık, hava doluydu, ateşli karakterini dışa vursun, hiç işitilmemiş sövgü tufanı dinmesin diye.

Kirli ve yorgun bedenlerimizi yıkamak için bir kaynak arayarak kuru nehirde ilerliyorduk. Nehrin ortasında yürürken

ilerideki bir kıvrım yeni nesnelerle şenlendi. Gözlerimiz bayram etti, yüksek beyaz kayaların üzerinde kırmızı, sarı mayolu iki, üç, belki de dört hanım oturuyordu. Mavi mayolu olanı da vardı belki, ama hatırlamıyorum: Gözlerimin yalnızca kırmızı ve sarıya ihtiyacı vardı, başlarına da plajlarda moda olduğu üzere boneler takmışlardı.

Sanki horoz ötüşü duyar gibi olmuştuk.

Bir karış yeşil su, kıyıya çarpıp topuklarına ulaşıyor, onlar da ıslanmak için çömeliyorlardı.

Gördüğümüzün karşısında duyduğumuz sevinç, bu sevinçin bizde uyandırdığı hasretin etkisi ve çirkinliğimizden, haytaliğimizden duyduğumuz utancın arasında bocalayıp kalakaldık. Sonra onlara doğru yürüdük, ilgisizce bize bakıyorlardı, elimizden geldiğince esprili, ama sıradan bir iki laf etmeyi denedik. Ateşli arkadaşım oyuna heyecansız, çekingen, duygularını açığa vurmadan katıldı.

Zar zor ettiğimiz sözlerden, hanımların da soğuk yanıtlarından bir süre sonra yorulup yeniden yola koyulduk ve başladık en kolay yorumları yapmaya. Bedenlerin değil de, sarı ve kırmızı mayoların gözlerimizde koruduğumuz izi bizi avutmaya yetiyordu.

Arada bir derin olmayan bir akıntı genişleyerek yayılıyor ve bütün ırmak yatağını kaplıyordu; kıyılar yukarıda kaldığından ulaşılmaz olduğu için, ayaklarımız suyun içinde ilerliyor, üstü bezden altı lastikten ayakkabılarımız hafif olduğundan akıp gidiyorduk. Kuru yerde yürümeye başladığımızda da ayaklarımız her adımda şak şuk sesler çıkarıyordu.

Hava kararıyordu. Beyaz taş yığınları, siyah ve sıçrayan noktalarla canlanıyordu: İribası bunlar.

Ayakları o kadar küçüktü ki, daha yeni çıkmış olmalıydılar ve o yeni gücün ne olduğunu pek anlayamadıklarından, arada bir havaya savruluyorlardı. Her taşta bir tane vardı, ama kısa süreliğine, biri savrulduğunda yerine yenisi geliyordu. Sıçrayışlar hep aynı anda olduğundan nehir boyunca tek görülen kum gibi kaynayan ve sınırsız bir ordu gibi ilerleyen, suda ve karada yaşayan hayvancık sürüsüydü; o siyah beyaz senfoni, bir Çin resmi gibi hüzünlü o çizgi film, ürkütücü biçimde son-

suzluk düşüncesi uyandırıyordu insanda, bu da kaygılanmama neden oluyordu.

Bir su birikintisinde durduk, içine girilebilecek kadar su vardı; hatta birkaç kulaç da atılabilirdi. Ayakkabılarımı ve giysilerimi çıkarıp girdim: Bitkisel bir suydu, ırmak bitkilerinin ağır ağır çürümüş olmasından kokuşmuştu. Dibi kaygan ve çamurluydu: Dokununca su yüzüne bulanık bulutlar çıkıyordu.

Yine de suydu ve güzeldi.

Arkadaşım ayakkabı ve çoraplarıyla girdi, yalnızca gözlüğünü bıraktı kıyıda, sonra törenin dinsel yanına pek aldırma-dan sabunlanmaya başladı.

Nadiren ve zor koşullarda yapıldığında şen bir eğlence olan yıkanma işine işte böyle başladık. İçine güçlkle sığıdığımız gölet köpük içinde kalmış ve bizim fil gibi bağırıışlarımızla dolmuştu. Nehir kenarında söğüt ağaçları, çalılar ve değirmen çarklı evler vardı, ama o suyun ve o taşların somutluğu karşısında o kadar gerçekdışıydılar ki, akşamın karanlığı aralarına sızarak, onlara solgun bir duvar halısı görüntüsü veriyordu.

Arkadaşım o sırada tuhaf bir biçimde ayaklarını yıkıyordu: Ayakkabılarını ve çoraplarını çıkarmadan sabunlanıyordu.

Kıyıda bıraktığı gözlüklere su sıçramış olmalıydı. Yeniden taktığında, ıslak camların ötesindeki o dünyanın karmaşası, gün batımının son ışıklarıyla renklenince ona çok şenlikli gelmiş olmalıydı ki, gülmeye, hiç durmadan katılırcasına gülmeye başladı. Ne oluyor, diye sorduğumda da “Her şey karman çorman!” dedi.

Az önceki ağır yorgunluğun yerine, üzerimize ılık bir bitkinlik çökmüştü, daha temiz bir halde yeni dostumla nehirden ayrılıp işimizi gücümüzü düşünerek, oraya bir daha ne zaman döneceğimizi düşünüp uzaklardan gelen borazan sesine kulak vererek kıyıyı izleyen yolda yürümeye başladık.

Vicdan

Bir gün bir savaş çıktı ve Luigi adında bir genç gönüllü olarak savaşa gitmek istedi.

Herkes Luigi'yi kutladı. Luigi tüfek dağıtılan yere gitti ve "Şimdi gidip Alberto adında birini öldüreceğim," dedi.

Alberto denen adamın kim olduğunu sordular ona.

"Bir düşman," dedi, "benim bir düşmanım."

Ona istediği düşmanı değil de, belli nitelikteki düşmanları öldürmesi gerektiğini anlatmaya çalıştılar.

"Yoksa siz beni cahil mi sandınız?" dedi Luigi. "Sözünü ettiğim Alberto dediğiniz nitelikte ve dediğiniz ülkeden. Onlara savaş açtığınızı öğrenince ben de gideyim, böylece Alberto'yu da öldürürüm, diye düşündüm. Onun için geldim buraya. Alberto'yu iyi tanırım, dolandırıcının tekidir, bir kızın yanında beni küçük düşürdü. Eski bir mesele. İnanmıyorsanız, anlata-yım olan biteni."

Gerek olmadığını söylediler.

"O zaman Alberto'nun nerede olduğunu söyleyin de çarpışmaya gideyim."

Bilmiyorlardı.

"Önemli değil," dedi Luigi, "sora sora er geç bulurum onu."

Öyle olmayacağını söylediler; nereye yollarlarsa orada savaşması ve Alberto mu değil mi diye bakmadan öldürmesi gerekiyordu, onlar hiçbir şey bilmiyordu.

"Gördünüz mü işte," diye diretiyordu Luigi, "size olanları

anlatmam gerek, dolandırıcının tekidir o, savaşmakta haklısınız.”

Ama kimse hikâyesini dinlemek istemiyordu.

Luigi bir türlü anlamıyordu. “Özür dilerim, ha birini öldürmüşüm, ha öbürünü, sizin için ne fark eder. Alberto ile hiç ilgisi olmayan birini öldürmek istemem doğrusu.”

İnsanların sabrı taşmıştı. Bazıları savaşın ne olduğunu, birçok nedenini ve insanın gidip istediği düşmanı arayamayacağını anlattı ona.

Luigi omuz silkti. “Öyleyse ben yokum bu işte,” dedi.

“Varsın ve kalacaksınız!” diye bağıldılar.

“İleri marş, bir ki, bir ki!” Ve Luigi’yi savaşa yolladılar.

Luigi memnun değildi. Düşmanları, acaba Alberto’yu ya da bir akrabasını öldürmek de nasip olur mu diye öldürüyordu. Her öldürdüğü düşman için bir madalya veriyorlardı ona, ama o bundan memnun değildi. “Eğer Alberto’yu öldüremezsem o kadar insanı boşu boşuna öldürmüş olacağım,” diye düşünüyor ve bundan dolayı vicdan azabı duyuyordu.

Bu arada kendisine her çeşit metalden madalya üzerine madalya vermeye devam ediyorlardı.

Luigi, “Bugün öldür yarın öldür derken düşmanlar azalacak ve elbet o dolandırıcı karşıma çıkacak,” diye düşünüyordu.

Ama düşman o Alberto’yu bulamadan teslim oldu. O kadar insanı boşu boşuna öldürdüğü için pişmanlık duymaya başladı Luigi. Barış yapıldığı için bütün madalyalarını bir torbaya koyup düşmanlarının ülkesine gitti ve onları ölenlerin çocuklarına, eşlerine armağan etmeye başladı.

Derken karşısına Alberto çıktı.

“Varsın geç olsun,” dedi ve onu öldürdü.

Bunun üzerine yakalandı, mahkemeye çıkarıldı ve asıldı. Mahkemede defalarca bunu vicdanını rahatlatmak için yaptığını söylediye de onu dinleyen olmadı.

Dayanışma

Durup baktım onlara.

Gece, تنها sokakta, bir dükkânın kepenginin önünde çalışıyorlardı.

Kepenک ağırdı: Demir bir kazıkla kaldırmaya çalışıyorlar, ama beceremiyorlardı.

Tek başıma, tesadüfen geçiyordum oradan. Yardım etmek için ben de tuttum demir kazığı. Yer açtılar.

Uygun zamanda hareket edilmiyordu; “Hoo-op!” diye bağırdım. Sağımdaki arkadaş koluma bir dirsek atıp alçak sesle, “Sus! Ne yapıyorsun, deli misin? Duysunlar mı istiyorsun?” dedi.

İstemedenden oldu, der gibi başımı salladım.

Biraz uğraşıp terledikten sonra kepengi altından geçebileceğimiz kadar kaldırdık. Memnun bir biçimde birbirimizin yüzüne baktıktan sonra içeri daldık. Benim elime bir çuval tutuşturdular. Eşyaları getirip içine atıyorlardı.

“Adi polisler gelmesin de!” diyorlardı.

“Gerçekten,” diyordum, “ne adidir şu polis milleti.” “Sus, dışarıdaki ayak seslerini duymuyor musun?” diyorlardı ara sıra. Korkuyla kulak kabartıyordum. “Yok canım, onlar değil!” diyordum.

“Hiç beklemediğin anda gelir onlar,” diyordu biri.

Ben başımı sallıyor ve “Hepsini gebertmek lazım,” diyordum.

Sonra dışarı çıkıp gelen giden var mı diye dönemece bakmamı istediler. Gittim.

Dışarıda, dönemeçte, duvara sürtüne sürtüne, köşelere gizlenerek ilerleyen birileri vardı.

Ben de geçtim yanlarına.

Yanımdaki, “Şu aşağıdan, dükkânların oradan gürültüler geliyor,” dedi.

Başımı uzatıp baktım.

“Çek başını,salak, bizi görürlerse yine kaçarlar,” diye fısıldadı.

“Bakıyordum,” diyerek özür diledim ve duvara yapıştım.

“Görünmeden çevrelerini sarabilirsek,” dedi bir başkası, “hepsini kapana kısırmış oluruz.”

Ayaklarımızın ucuna basa basa sekerek, soluğumuzu tutarak hareket ediyorduk: Arada bir, parlayan gözlerle birbirimize bakıyorduk.

“Kaçamayacaklar,” dedim.

“Nihayet suçüstü yakalayacağız onları,” dedi biri.

“Zamanı gelmişti,” dedim.

“Serseri itler, dükkânları böyle soyuyorlar işte!” dedi.

“İtler, itler!” diye tekrar ettim hiddetle.

Bakmam için beni biraz öne itelediler. Kendimi dükkânın içinde buldum.

“Artık bizi yakalayamazlar,” dedi biri, bir çuvalı sırtına alırken.

“Çabuk,” dedi bir başkası, “arka kapıdan kaçalım, burunlarının dibinde yok olalım.”

Hepsi zaferle gülümsüyordu. “Apışıp kalacaklar,” dedim. Arka kapıdan sıvıştık.

“Bir kere daha dalgaya getirdik onları!” diyorlardı.

Bu sözden sonra, “Dur, oradaki kim?” sesleri duyuldu ve ışıklar yandı. Betimiz benzimiz atmış, yere çöküp bir yere gizlendik ve el ele tutuştuk. Oraya da geldiler, ama bizi göremeyip geri döndüler. Fırlayıp tabana kuvvet kaçtık. “Başardık!” diye bağırdık. Ben iki üç kez tökezleyince arkada kaldım. Öbürlerinin ortasında buldum kendimi, onlar da koşuyorlardı.

“Koş,” dediler, “yakalayalım şunları.”

Hep birlikte sokaklarda dolu dizgin koşarak izlemeye başladık. Şuraya koş, şurası kestirme, derken ötekilerle aramızda

az mesafe kalmıştı, bir yandan da, “Koşun, elimizden kaçamayacaklar!” diye bağıyorlardı.

Bu arada ben birinin peşine takıldım. “Aferin, kaçmayı başardın, hadi, şu taraftan gidip izimizi kaybettirelim!” deyince düştüm peşine. Bir süre sonra kendimi ara sokakların birinde, tek başına buldum. O sırada koşarak biri geçti yanımdan, “Gel, şurdan gidelim, gördüm onları, fazla uzağa gitmiş olamazlar,” diye bağırdı. Bir süre peşinden gittim.

Sonra durdum, terlemiştim. Çevrede kimse kalmamış, bağırtı çağırtı duyulmaz olmuştu. Elim cebimde durdum, sonra yeniden tek başıma, rastgele dolaşmaya başladım.

Yüz Karası

Bir ülke varmış, vatandaşlarının tümü hırsızmış.

Gece olunca insanlar ellerinde maymuncuk ve idare lambası komşu evi soymaya giderlermiş. Ortalık ağarırken elleri kolları dolu geri döner ve evlerinin soyulduğunu görürlermiş.

İşte herkes böyle uyum içinde ve zarara uğramadan yaşamış, çünkü biri diğerinden, diğeri ötekinden çalarmış, en sona kalan da ilk çalan vatandaşı soyarmış. Bu ülkede ticaret, hem satın alan hem de satan tarafından hileyle gerçekleştirilirmiş. Hükümet, vatandaşlarının zararına bir suç ortaklığıymış, öte yandan vatandaşların da aklı hükümeti dolandırmaya çalışırmış. Böylece hayat dertsiz sürüp gidermiş, ne zengin ne yoksul varmış bu ülkede.

Ama nasıldır bilinmez, bir gün dürüst biri çıkmış ortaya. Geceleri elinde torbası ve lambası dışarı çıkacağına evinde oturur sigara içip roman okurmuş.

Hırsızlar gelip de ışığı görünce içeri girmezlermiş.

Bu durum bir müddet böyle sürüp gitmiş: Ama bir süre sonra insanlar ona hiçbir şey yapmadan yaşamak istemesini anladıklarını, ama bunun onları engellediğini anlatma gereği duymuşlar. Evinde geçirdiği her gecenin ertesinde, bir aile aç kalıyormuş.

Dürüst adam bu nedenlere karşı gelememiş. Akşamları dışarı çıkmaya başlamış, gün ağarırken evine dönüyor, ama hiçbir şey çalmıyormuş. Dürüstmüş, yapacak bir şey yokmuş.

Geceleri köprüye gidip akan suya bakıyormuş. Geri döndüğünde de evinin soyulduğunu görüyormuş.

Bir haftadan da daha kısa bir süre içinde dürüst adamda tek metelik, tek lokma yiyecek, evinde de tek eşya kalmamış. Bu kadarla kalsa iyi, ne de olsa başına gelenler kendisinin suçuymuş; ama onun bu davranışından büyük bir düzen bozukluğu çıkmış ortaya. Çünkü her şeyini çaldırıp o çalmıyormuş; böylece biri döndüğünde evini el değmemiş buluyormuş: Soymak için dürüst adama düşen evmiş bu. Öyle ki, sonunda evi soyulmayanlar zenginleşince hırsızlık yapmak istememeye başlamışlar. Öte yandan, dürüst adamın evini soymaya gidenler evi boş buluyorlarmış; onun için de yoksullaşıyorlarmış.

Bu arada zengin olanlar geceleri köprüye gidip altından akan suya bakma alışkanlığını edinmişler. Bu, düzen bozukluğunu daha da artırmış, çünkü zenginler çoğaldıkça yoksullar da çoğalıyormuş.

Zenginler geceleri köprüye gitmeyi sürdürürlerse yoksullaşacaklarını görmüşler. Yoksullara para verelim de bizim yerimize çalsınlar diye düşünmüşler. Sözleşmeler imzalanmış, maaşlar, yüzdeler belirlenmiş: Ne de olsa hırsızmış hepsi, birbirlerini dolandırmaya devam ediyorlarmış. Ama, zenginler daha da zenginleşiyor, yoksullar daha da yoksullaşıyormuş. Hırsızlık yapmayınca da yoksullaşıyorlarmış, onlardan daha yoksul olanlar tarafından soyuluyorlarmış. Bunun üzerine, yoksullardan mallarını korumaları için en yoksul olanlara para ödemeye başlamışlar. Böylece polis teşkilatını kurmuşlar, cezaevleri inşa ettirmişler.

Dürüst adam vakasından birkaç yıl sonra çalmak ya da soyulmak konusu konuşulmaz olmuş, artık zengin ve yoksul konuşuluyormuş; ama sonuçta hepsi hırsız olarak kalmış.

Dürüst olarak tek o adam çıkmış içlerinden, o da zaten kısa sürede açlıktan ölmüş.

İşe Yaramaz

Gökyüzünde epey yükselmiş olan güneş sokağa yandan girip düzensiz bir biçimde aydınlatarak karşıki evlerin duvarına düşen dam gölgelerini kesiyor, süslü vitrinleri parlatıyor, beklenmedik aralıklardan çıkıp kalabalık kaldırımlarda hızlı adımlarla yürüyen yayaların yüzüne vuruyordu.

Açık renk gözlü adamı ilk kez bir kavşakta gördüm, duruyor muydu, yürüyor muydu, iyi hatırlamıyorum: Ama ya o bana yaklaşıyor ya da ben ona doğru gidiyordum. Uzun boylu ve zayıf biriydi, üzerinde açık renk bir yağmurluk vardı, koluna da iyice kapatılmış, incecik bir şemsiye asmıştı. Başındaki kenarı geniş ve yuvarlak fötr şapka da açık renkti; hemen altında büyük, soğuk, ıslak gözleri görülüyordu, kenarlarında tuhaf bir kımıldanış vardı. Zayıf ve tıraşlı olduğundan yaşını kestirmek mümkün değildi. Elinde bir kitap vardı, bir parmağını, işaret gibi, sayfaların arasında tutuyordu.

Bakışının bana yöneldiğini hissettim hemen, beni baştan aşağı süzen, hatta içimi dışımı inceleyen sabit bir bakıştı bu. Gözlerimi ansızın başka tarafa çevirdim, ama yoluma devam ederken arada bir göz ucuyla bakmak geliyordu içimden, baktıkça da onun bana daha da yaklaştığını ve bakışlarını üzerimden ayırmadığını görüyordum. Sonunda karşıma geçti ve neredeyse dudaksız ağzından bir gülümseme döküldü. Cebinden ağır ağır çıkardığı elinin işaretparmağıyla yeri, ayaklarımı gösterdi; işte o sırada konuştu, mütevazı ve cılız bir sesle.

“Affedersiniz,” dedi, “ayakkabınızın bağı çözülmüş.”

Doğruydu. Ayakkabımın bağının iki ucu yerde ezilmiş duruyordu. Hafifçe kızardım ve bir “teşekkür” mırıldanıp yere eğildim.

Yolda durup ayakkabı bağlamak can sıkıcı şeydir, özellikle de benim yaptığım gibi kaldırımın ortasında yere çöküp ayağını bir tümseğe dayamadan, gelip geçen sana çarparken bağlamaya kalkışırsan. Açık renk gözlü adam beni hafifçe selamlayıp ortadan kayboldu hemen.

Ama kaderde onunla yeniden karşılaşmak varmış. Aradan daha on beş dakika geçmemişti ki, onu yeniden gördüm, durmuş bir vitrine bakıyordu. Bunun üzerine nedendir bilinmez arkamı dönüp çekip gitmek istedim oradan, o vitrine bakarken fark ettirmeden hızla geçip gitmeliydim. Olmadı: Çok geç kalmıştım, yabancı adam döndüğünde beni görmüştü bile, yine bir şey söylemek ister gibi bakıyordu. Korkuyla önünde durdum. Şimdi sesi daha da mütevazı çıkıyordu.

“Bakın,” dedi, “yine çözülmüş.”

Ortadan yok olmak istedim o an. Hiçbir şey söylemeyip eğildim ve öfkeli, ama becerikli bir hareketle bağı düğümledim. Kulaklarım çınlarken çevremden uzaklaşanların biraz önce karşılaştığım insanlar olduğunu ve beni görüp aralarında gülünç yorumlar yaptıklarını düşündüm.

Artık ayakkabımı iyice ve sıkıca bağlamıştım, onun için rahat ve emin adımlarla yürüyordum. Hatta şimdi, bilinçsiz bir gururla, o yabancı adamla yeniden karşılaşp sanki eski saygınlığımı kazanmak ister gibiydim.

Yolumu uzatıp meydanın çevresinde dolaştıktan sonra kendimi aynı kaldırımda, o adamın iki adım gerisinde buldum, ansızın onur duyğum sönmüş, yerini kaygıya bırakmıştı. Nitekim yabancı adam yüzünde üzgün bir ifade, bana bakıyor ve başını hafifçe oynatarak, insanların isteği dışında gerçekleşen doğal bir olaya hüznülenmiş gibi yaklaşıyordu.

Kaygı içinde adımlarımı atarken göz ucuyla suçlu ayakkabıma bakıyordum; bağlıydı. Yine de, adam başını sallamaya devam etti ve sonra şöyle dedi:

“Şimdi de öbürü çözülmüş.”

Kötü bir düş görmüş gibi her şeyi unutup uyanmak istedim. İsyan eder gibi yüzümü buruşturup ağzımdan bir sövgü çıkmasın diye dudağımı ısırdım ve yolun ortasında eğilip ayakkabımı hızla, gelişigüzel bağladım. Ayağa kalktığımda gözlerimden alev fışkırıyordu, başım önde yürümeye başladım, tek isteğim insanların meraklı bakışlarından kurtulmaktı.

Ama o gün işkence daha bitmemiştir: Evin yolunu tutmuş hızlı hızlı yürürken, attığım fiyongun yavaş yavaş çözülmesini, düğümün gittikçe gevşediğini ve bağların ayağıma dolandığını hissediyordum. Önce yavaşladım, sanki biraz dikkat etmek, o karmaşık şeyin pek yerinde olmayan dengesini sağlamaya yetecekmiş gibi. Ama eve varmama daha vardı, bağın uçları küçük sıçrayışlarla parke taşlı yolda sürükleniyordu. Bunun üzerine, çılgınca bir korkuya kapılıp kaçarmış gibi koşar adımlarla yürümeye başladım: O adamın amansız bakışlarıyla bir daha karşılaşmak istemiyordum.

Küçük, sakın, labirent gibi bir şehirdi; sokaklarda dolaşırken yarım saat içinde aynı yüzlerle üç, dört kez karşılaşmak mümkündü. Bir kez daha ayakkabımın bağı çözülmüş halde yakalanma korkusu ve onu bağlarken görülme korkusu arasında endişeyle ilerliyordum. Sanki çevremdeki insanların bakışları, bir ormanın dalları gibi yoğunlaşıyordu. İlk gördüğüm sokak kapısından içeri attım kendimi.

Ama girişin bir ucunda, loşlukta, açık renk gözlü adamı gördüm, ayakta, ellerini iyice kapatılmış şemsiyesinin sapına dayamış duruyordu; sanki beni bekler gibiydi.

İlk önce şaşırdım, sonra gülümsemeye çalışıp ondan önce davranmak amacıyla ayakkabımı işaret ettim.

Yabancı adam anlayışlı ama üzgün bir biçimde onayladı.

“Ya, ikisi de çözülmüş.”

O giriş kapısının önü hiç olmazsa ayakkabımı bağlamak için daha sakın bir yerd, ayağımı bir basamağa dayayabildiğim için de rahattı. Aslında açık renk gözlü adamın arkamda ayakta durup beni izlediğini ve hiçbir parmak hareketimi kaçırmadığını, bakışının beni şaşırtmak için parmak aralarımdaya dolaştığını bilmek hiç de hoş değildi. Ama bağlaya bağlaya artık hiçbir şeyden rahatsız olmaz olmuştum; hatta ıslık çalıp kim

bilir kaçınıcı kez o lanet olası düğümleri atıyordum, ama bu kez kendimden daha emin, daha güzel bağılıyordum.

Adam önce susup sonra hafifçe öksürerek bir solukta ve kararlı bir biçimde konuşmaya başlamasaydı her şey yolunda gidecekti.

“Affedersiniz, ama siz galiba ayakkabı bağlamasını henüz öğrenememişsiniz.”

Kızaran yüzümü ona doğru çevirip öylece kaldım. Dilimi dudaklarımın arasında gezdirdikten sonra şöyle dedim:

“Biliyor musunuz, ben düğüm yapmayı hiç beceremem. İnanmayacaksınız, ama çocukken öğrenmek istemedim hiç. Ayakkabılarımı, bağlarını çözmeden çıkarıyorum, çekecekle giyiyorum. Bağlamasını beceremiyorum, şaşıyorum. Kimse inanmaz.”

Bunun üzerine yabancı adam tuhaf, hiç beklenmedik bir şey söyledi.

“Peki, çocuğunuz olursa eğer, ona nasıl öğreteceksiniz ayakkabısını bağlamasını?”

Ama asıl tuhaf olan, bu soru üzerine benim bir an düşünüp sonra cevap vermemdi; sanki bu sorunu daha önce düşünmüş, er geç bir gün sorulur diye yanıtını içimde saklamışım gibi.

“Çocuğum ayakkabı bağlamasını başkalarından öğrenir,” dedim.

Yabancı adam daha da saçma bir itirazda bulundu:

“Peki, ya kıyamet günü gelir de bütün insanlık yok olur, ama Tanrı’nın sevdiği kullar olarak bir tek siz ve çocuklarınız kalırsa ne olur? Hiç düşündünüz mü? Onlara düğüm yapmasını nasıl öğreteceksiniz? İnsanlığın düğümü yeniden keşfetmesi için kim bilir kaç yüzyıl geçer!”

Hiçbir şey anlamaz olmuştum, ne düğümünden ne de bu konuşmadan.

“Neden ben Tanrı’nın sevdiği kul olayım ki? Bir düğüm yapmasını bile bilmiyorum!” diye itiraz etmeyi denedim.

Açık renk gözlü adam kapının önünde ışığa karşı duruyordu: yüz ifadesinde son derece meleksi bir yan vardı.

“Neden ben?” dedi. “Herkes aynı yanıtı veriyor. Herkesin ayakkabısında bir düğüm var, hayatta beceremedikleri bir şey,

onları diğ er insanlara bağlayan yeteneksiz oldukları bir Şey var. Toplum aslında insanların bu bakışımsızlığına dayanıyor: Dolu ve boşların birbirine geçmesi. Ya tufan? Ya tufan olur da bir Nuh aranır mı? Doğru adam değil de, yeniden hayata başlamak için gerekli birkaç Şeyi tufandan kurtaracak biri gerek. Bakın, siz ayakkabınızı bağlamayı bilmiyorsunuz, bir başkası tahta eğelemesini bilmez, bir başkası Tolstoy' u okumamıştır, bir başkası da buğday ekmeyi bilmiyordur, vesaire. Onu yıllardır arıyorum, inanın bana, çok ama çok g  ; insanlık, ayrılmaları imkânsız olduğu halde kavga eden k rle total gibi el ele tutuşmuş görünüyor. Bu demektir ki, tufan çıktığında hepimiz  leceğiz.”

Bu sözlerden sonra arkasını dönüp sokakta kayboldu. Onu bir daha görmedim, bugün hâlâ kendi kendime, acaba tuhaf bir deli miydi, yoksa yıllardır insanlar arasında Nuh' u arayarak boşuna dolaşan bir melek miydi, diye sorarım.

Ördek Uçuşu Gibi

Silah sesiyle uyandı ve kendini yataktan aşağı attı; çıkan kargaşada birisi hücrelerin kapısını açmaya başlamıştı. Onun hücrelerini de açtılar. Sarışın, sakallı biri elindeki silahı sallayarak, “Kaç, çabuk, özgürsün artık!” dedi. Natale ne olduğunu anlamamasına karşın sevindi, üzerinde yalnızca bir atlet vardı, çıplak olduğunu hatırlayınca, tek giysisi olan asker pantolonunu giymeye çalıştı, beceremeyince de küfrü savurdu.

İşte tam o sırada, elinde sopasıyla o iki metrelik adam girdi içeri; şaşı bakıyor ve burun deliklerini oynatarak homurdanıyordu: “Neredeler? Neredeler?” Natale, adamın elindeki sopayı kaldırıp kendisine indirdiğini gördü. Sanki bir ördek sürüsü beyninden kanatlanıp uçmuştu; kırmızı bir ışın demeti beyninin ortasını yaktı. Dünyaya duyarsız, bir pamuk kuyusuna düştü.

Onlarla daha önceden anlaşmış olan askerlerden biri gelip, “Ne yaptın? Tutsaktı o!” diye bağırdı. Yerde yatan ve kan kaybeden adamın çevresine birçok kişi üşüştü hemen. Sopalı adam bir türlü anlamıyordu: “Ne bileyim ya! Üzerindeki faşist pantolonuna baksana!”

Zaman kaybetmemek gerekiyordu, her an faşist takviye birlikleri gelebilirdi. Makineli tüfekleri, şarjörleri ve bombaları alıp geriye kalanı, özellikle de kâğıtları yakmak gerekiyordu; arada bir gidip rehinelere, “Hadi gidiyoruz, hazır mısınız?” diye bağıırıyordu içlerinden biri. Ama rehinelere heyecan içindeydiler. General, üzerinde bir gömlek hücrede dolanıp duruyor ve “Giyiniyorum şimdi,” diyordu. Eczacı, faşizm karşıtlarına özgü

kravatiyla papaza akıl danışıyor; avukat hanımsa çoktan hazırlanmıştı.

Tutsak alınan askerleri de gözden kaçırmamak gerekiyordu; sürekli ayak altında dolaşıp ailelerinden, evlatlarından söz eden, Zuhaf askeri pantolonu giymiş iki ihtiyardı bunlar, çavuş bir köşede durmuş konuşmuyordu, yüzü sarı damarlarla doluydu.

General orada rehin olarak bulunduklarını, yakın zamanda serbest bırakılacaklarından emin olduğunu, çetede işlerin nasıl gideceğinin bilinmediğini söylemeye başladı. Avukat, otuz yaşlarında, bıldırcın gibi bir kadındı, çeteyle gidebileceğini söyledi, ama rahip ve eczacı generalle aynı fikirdeydi, onun için de hepsi orada kaldı.

Partizanların kimisi sokağın birinden, kimisi ötekinden çıkarak dağlara doğru kaçarken saat gecenin ikisiydi. Yanlarında içeri girmelerine yardım eden iki nöbetçi, içeriden kurtarılan bir iki genç ve sırtlarında makineli tüfeklerle o üç faşist tutsak vardı. Uzun boylu ve eli sopalı olanı yaralının başını bir havluya sarmış ve onu sırtına almıştı.

Tam ortalıktan yok olmuşlardı ki, şehrin öbür yanından silah sesleri gelmeye başladı. Meydanın ortasında, faşistler gelip vakit kaybetsinler diye ateş eden Deli Cek idi.

Karargâhtaki tek dezenfekte edici sülfamitli bir merhemdi, bacaklardaki döküntülere sürüyorlardı: Natale'nin başındaki deliği kapatmak için tüpün içindekini olduğu gibi kullanmak gerekti. İki kişi ilaç almak için aşağı köylerde dolaşan bir doktora yollanmıştı.

Haber yayılmış, insanlar gece kışlaya yapılan baskını duyunca memnun olmuşlardı; partizanlar bir günde, dolu ilaç toplamışlardı, Natale'nin beynini yıkayacak kadar dezenfekte edici temin edip başına yara bandı, sargı ve gazlı bezlerden sarık yapmışlardı. Ama Natale gözleri kapalı, ağzı açık, ölü gibi duruyordu hâlâ, çıkardığı ses inleme mi yoksa horultu muydu, pek anlaşılmıyordu. Bir süre sonra, kafasındaki tüyler ürpertici biçimde belirgin yaranın çevresinde renkler ve duyumlar biçim kazanmaya başladı, ama her seferinde dişini sıkıp inlemesine yol açan bir yırtılma hissediyor ve gözlerinin önünde ördekler

uçuyordu. Ertesi gün hem aşçılık, hem hastabakıcılık, hem de ölü gömücülük yapan Paulin müjdeyi verdi: “İyileşiyor! Küfür etti!”

Natale küfürlerini savurduktan sonra yemek yemek istedi; su içer gibi, üstüne başına dökerek, midesine kazan kazan sebze çorbası indirmeye başladı. Yara bandı ve sargılarla dolu yuvarlak yüzünde hayvansı bir mutluluk ifadesiyle anlaşılmayan bir şeyler homurdanarak gülümsüyordu.

“Nece konuşuyor?” diye soruyorlardı ötekiler ona bakıp bakıp, “Nereli bu?”

“Kendisine sorun,” diyordu cezaevi arkadaşları ve eski göz-cüler. “Hey, hemşerim, nerelisin sen bakayım?” Natale, düşünür gibi gözlerini kısıyor, inledikten sonra kesik kesik anlaşılmaz cümleler söylemeye başlıyordu.

“Aptallaştı mı bu, yoksa daha önce de mi aptaldı? diye soruyordu çete reisi Sarıkafa. Bunu kimse bilmiyordu. “Sert bir darbeydi, önceden aptal değilse de şimdi olmuştur artık,” diyorlardı.

Tava dibi gibi yuvarlak, düz ve kara yüzlü Natale, yıllar önce askere çağırıldığından beri dolaşıp duruyordu. Okuma yazma bilmediği için de ailesinden yıllardır haber alamıyordu. Arada bir izne çıkmış, ama her seferinde yanlış trene binip kendini Torino’da bulmuştu. 8 Eylül’den sonra da Todt örgütüne alınmış, yarı çıplak, kemerinde karavanası dolaşmış durmuştu. Sonra onu içeri atmışlardı. Ansızın gelip özgürsün demiş ve kafasına sopayı indirmişlerdi. Bu onun için, tıpkı hayatındaki bütün diğer olaylar gibi, tamamen mantıklıydı.

Dünyası yeşil ve sarı renklerden, gürültü ve çıgıllıklardan, yemek yeme ve uyuma isteğinden oluşuyordu. İyi bir dünyaydı, hiçbir şey anlamasa bile güzel şeylerle doluydu, anlamaya çalıştığı anda kafasının ortasına sancı giriyor, beyninde ördekler uçuyor, sopanın kafasına indiğini hissediyordu.

Sarıkafa’nın adamları şehir saldırılarında görevliydi; kentin hemen dışında bulunan çam ormanlarında, bir zamanlar burjuva ailelerin savaşız yıllarda yazlık olarak kullandıkları villalarda yaşıyorlardı. Partizanlar bölgeyi tamamen ellerine geçince, mağaralardan ve barakalardan çıkıp Faşist Parti’nin ile-

ri gelenlerinin villalarından bazılarına yerleşip şilteleri pireyle doldurdular, makineli tüfeklerini çekmeceli dolapların üzerine yerleştirdiler. Villalarda şişeler, biraz erzak ve gramofonlar vardı. Sarıkafa, düşmanlarına karşı acımasız, arkadaşlarına karşı despot, sert bir gençti, ama elinden geldiğince adamlarını rahat ettirmeye çalışırdı. Eğlence düzenlerlerdi, kızlar da gelirdi.

Natale onların arasında mutluydu. Yara bandı, sargı yoktu artık başında; diken diken saçlarının arasındaki yaradan geriye, büyük bir morartı ve kendisinde değil de, her şeyde olduğunu sandığı bir sersemlik kalmıştı. Arkadaşlarının ona yapmadığı şaka kalmıyordu, ama hiç kızmıyordu, o anlaşılmaz lehçesiyle sövgüler yağdırıp rahatlıyordu. Bazen de biriyle güreşe tutuşuyordu, Sarıkafa'yla da dövüştüğü oluyordu: Dayağı yiyen hep o oluyordu, ama yine de hayatından memnundu.

Bir akşam arkadaşları ona bir şaka yapmaya karar verdiler: Kızlardan birini içeri yollayacak, sonra da olacakları seyredeceklerdi. Bu iş için Margherita'yı seçtiler, tombulca, yumuşak, akça pakça bir kızdı, oyuna katılmaya vardı. Natale'yi hazırlamaya, içine bir kuşku düşsün diye Margherita'nın ona âşık olduğunu söylemeye başladılar. Ama Natale ihtiyatlı davranıyordu; rahat değildi. Hep birlikte içki içilmeye başlandı, Margherita'yı da onu kışkırtsın diye yanına oturttilar. Natale, kızın tatlı bakışları, masanın altından bacağına dokunuşlarıyla kendinden geçmek üzereydi. Bir süre sonra onları baş başa bırakıp kapının arkasından gözetlemeye başladılar. Natale, şaşkın şaşkın gülüyordu. Kız onu kışkırtmayı denedi. Bunun üzerine Natale kızın sahte sahte güldüğünü fark etti; gözlerini kırpmıyordu. Yediğı sopayı, ördekleri ve kafasındaki çürüğü unuttu: Kolundan tuttuğı gibi kızı yatağı attı. Şimdi her şeyi olduğu gibi anlıyordu: Altındaki yumuşak, akça pakça kızın ne istediğini, bunun bir oyun olmadığını, neden bir oyun olmadığını, yemek yemek ve su içmek gibi onlara, ikisine ait bir şey olduğunu anlıyordu.

Kızın az önce pırıl pırıl parlayan gözleri ansızın bir anda inat ve öfkeyle doldu, onu itip kurtulmaya çalışırken, "İmdat, bu beni bırakmıyor" diye bağırmaya başladı. Kıs kıs gülüp bağıra çağıra geldiler ve üzerine su döktüler. Bunun üzerine her şey eskisi gibi oldu, o renkli acıyı beyninin içinde yeniden duy-

maya başladı; Margherita göğsünü iliklerken zoraki gülüyordu, Margherita acaba neden gözleri pırıl pırıl parlarken, dudakları nemlenmişken bağırmaya başlamış ve öbürlerini çağırmıştı, anlayamıyordu. Natale, arkadaşları kendilerini gülmekten iki kat yatağa atıp havaya ateş ederken, bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Almanlar, bir sabah hep birlikte uyanıp kamyonlarla geldiler ve bölgeyi adım adım aradılar. Sarıkafa, silah sesleriyle uyandı, kaçmak isterken kırların ortasında yaylım ateşine tutuldu. Natale bir çalının arkasına çöküp her kurşun ıslığında kafasını toprağa sokarak kurtuldu. Sarıkafa'nın ölümünden sonra, çete dağıldı: Kimisi öldü, kimisi tutsak düştü, kimi ihanet edip faşistlerle işbirliği yaptı, kimi orayı burayı yağmalayarak bölgede kaldı, kimi gruplarla dağa çıktı.

Natale de dağa çıkanlar arasındaydı. Dağda hayat daha zordu: Bir vadiden ötekine, katır gibi yüklü bir halde gidip geliyor, gözcülük ve angarya işler yapıyordu; askerlikten hiçbir farkı yoktu, hem yüz kez daha kötüydü hem de yüz kez daha iyiydi. Onunla alay edip dalga geçenler tıpkı askerde onunla alay edip dalga geçen arkadaşları gibiydiler, belki biraz farklıydılar, şu beyninde uçan ördekler olmasa anlayacaktı.

Almanlar Goletta yolundan yukarı doğru tırmanmaya başlayıp çalıları yaylım ateşine tuttuklarında her şeyi anladı. Yere yatıp arka arkaya ateş etmeye başladı ve bunu neden yaptığını biliyordu. Aşağıdakiler, kendisini belgeleri eksik olduğu için tutuklayanlardı, çalışma saatlerini işaretleyen Todt gardiyanlarıydı, helayı temizleten nöbetçi teğmendi, aynı zamanda da askere gitmeden önce bütün hafta ona toprağı çapalatan ağaydı, bir keresinde panayırı gezmek için şehre gittiğinde yürürken ayağına çelme takan gençlerdi, bir gün elinin tersiyle ona tokat atan babasıydı. Margherita'ydı, tam birlikte olacaklarken kaçan Margherita, tam olarak Margherita değildi, onun kaçmasına neden olan o özel şeydi: Bu zor bir düşünceydi, ama Natale o an bunu da anlıyordu. Sonra aşağıdaki adamların ona neden ateş ettiklerini, ona neden bağırıklarını ve açtığı ateşle neden yere düştüklerini düşündü. Küçükken, onun gibi babalarından tokat yiyen, ağaların toprak çapalattığı, teğmenlerin alay ettiği çocuk-

lar olduğunu anladı, Şimdi ona takmışlardı, oysa onun olanlarla bir ilgisi yoktu, ateşe karşılık veriyordu, hep birlikte olsalar onlara değil başkalarına ateş edecekti, bu başkalarının kim olduğunu bilmiyordu, Margherita da onunla gelecekti. Düşmanlar nasıl oluyor da bir bunlar, bir ötekiler, bir iyi, bir kötü, bir onun gibi, bir ona karşı olabiliyordu; neden o burada, doğru yanda, onlar öbür tarafta, yanlış yanda oluyordu: İşte Natale'nin anlamadığı şey buydu. Kafasında ördeler uçuyordu, o kadar.

Savaşın sona ermesine birkaç gün kala İngilizler atış yapmaya karar verdiler. Partizanlar iki gün yol giderek Piemonte bölgesine vardılar ve gece kırların ortasında ateşler yaktılar. İngilizler altın düğmeli paltolarını –artık bahar gelmişti– ve İtalyanların Afrika savaşından kalan berbat tüfeklerini attılar. Partizanlar onları giyip, tüfekleri ellerine alıp ateş çevresinde zenciler gibi başladılar oyunlar yapmaya. Natale hayatından memnun, ortalarında dans edip çığlık çığlığa bağırıyordu.

Gurbette Aşk

Bazen bir tren geçer deniz kıyısını izleyen demiryolundan, işte ben o trendeyimdir. Bostan dolu uyku köyümde, dağlı bir çocuk gibi köprü korkuluğuna oturup gelip geçen yabancı otomobillerin plakalarını okumak istememiştir. Ben gidiyorum, elveda topraklarım, demiştir.

Dünyada, benim köyümde başka çok yer vardır; şehirlerin bazıları deniz kenarında, bazıları da ovaların ucunda kurulmuştur nedense; trenler, nasıl bilinmez, soluk soluğa, köy köy dolaşarak ulaşır her birine. Bazen bu şehirlerin birinde inerim, ceplerimde gazeteler, gözlerim tozdan kızarmıştır, gören toy bir yolcu sanır beni.

Gece olunca yeni bir yatakta söndürürüm lambayı, sonra durur tramvayları dinlerim, köyümdeki odam gelir aklıma, gecenin içinde çok uzaklardadır, aynı anda bu kadar uzak iki yerin olması imkânsız gelir bana. Nerede olduğumu tam anlamadan uykuya dalarım.

Ertesi gün pencere önünde yepyeni şeyler vardır, Cenova'daysam eğer, inişli çıkışlı yollar çıkar karşıma ve vadide evler ve tepeler ve birinden ötekine esen rüzgâr, Torino'daysam eğer, düz yollar görürüm, balkon parmaklığından aşağı doğru biraz sarkınca çift sıra ağaçlarla beyaz göklere doğru silikleşerek uzanır; Milano'da sırtını sisli kırlara çeviren evler çıkar karşıma. Başka şehirler ve keşfedilecek başka şeyler de olmalı: Bir gün gezip göreceğim.

Odalar ise her şehirde aynıdır, sanki benim geleceğimi öğ-

renir öğrenmez aynı “pansiyoncu kadını” yolluyorlar şehirden şehre. Çekmeceli dolabın mermerinin üzerinde tıraş takımımı da bulurum her seferinde, öyle kaçınılmaz ve bana ait değilmiş gibi dururlar ki, onları oraya kendi ellerimle koymadığımı düşünürüm. Yıllarca hep aynı odada ya da birbirlerine tıpatıp benzeyen başka odalarda yaşayabilirim, ama hiçbirinin bana ait olduğunu düşünemem, hiçbirinde iz bırakamam. Bavulum yol için hep hazır durur, İtalya’nın hiçbir şehri beni tutamaz, hiçbir şehirde iş bulmak, bulunca da mutlu olmak mümkün değildir, ondan daha güzel başka bir şehir vardır mutlaka. Onun için de eşyalarım, bavulumdan çıkardığım gibi durur dolap çekmecelelerinde, yeniden bavula konmaya hazır oracıkta bekler.

Günler, haftalar geçer ve odama bir kız gelmeye başlar. Hep aynı kızdır gelen, çünkü başlangıçta her kız aynıdır, yabancıdır, belli bir yöntemle konuşmaya başlarız. Anlaşmak için birlikte uzun zaman geçirip birçok şey yapmak gerekir; sonra büyük keşifler zamanı gelir, yani aşkın gerçek, belki de tek mevsimi başlar. Kızla zaman geçirip birçok şey yaptığımda, onun da diğerleri gibi olduğunu, benim de diğerleriyle aynı olduğumu, herkesin aynı olduğunu anlarım. Kızın her hareketi binlerce aynada yansıyarak tekrar edilince sıkılırım. Güle güle, derim kıza.

Genç bir kızla, diyelim adı Mariamirella, ilk kez buluşacağım zaman, akşamüstü pek bir şey yapamam: Kitap okumayı denerim, ama bir süre sonra, yirmi sayfa boyunca harfleri resim gibi seyretmiş olduğumu anlarım; yazı yazmak isterim, ama bir bakarım ki, boş sayfaya küçük şekiller çizmişim, şekiller birleşince de ortaya bir fil resmi çıkar, file gölge düşerim, bir bakarım ki, mamut olmuş. Mamuta kızar kâğıdı yırtıp atarım: Her seferinde insan, çocuk gibi, nasıl mamut resmi çizer.

Mamutu yırttıktan sonra kapı çalar: Mariamirella’dır gelen. Pansiyoncu kadın tuvaletin demir parmaklıklı penceresinden bakıp bağırmadan önce kapıyı açmalıyım; Mariamirella korkup kaçarsa yoksa.

Kadın bir gün hırsızlar tarafından boğularak öldürülecek, yapacak bir şey yok. Kapı çaldığında hemen açmayıp tuvaletin

demir parmaklı penceresinden “Kim o?” diye seslenerek bunu engelleyeceğini düşünüyor, ama boşuna, matbaacılar başlığı atmışlar bile: “Pansiyoncu Adelaide Braghetti kimliği belirsiz kişilerce boğularak öldürüldü”, sayfayı hazırlamak için onay bekliyorlar.

Mariamirella yarı karanlıkta, kafasında ponponlu denizci başlığı durmuş bekliyor, ağzı kalp biçiminde. Kapıyı açıyorum, içeri girer girmez söyleyeceklerini önceden hazırlamış, karanlık koridordan geçip odama varana kadar hiç durmadan bir şeyler söyleme gereği duyuyor.

Odama geldiğimizde söyleyecek bir şey kalmamasını engellemek için konuşmasını uzatmaya çalışıyor. Odada konuşma konusu olacak bir şey yok, giderilemeyecek bir kasvet havası var; karyolanın demir arkalığında ve küçük raflı dolapta bilinmeyen kitap başlıklarından başka bir şey çarpmıyor göze.

“Mariamirella, gel, pencereden bak.”

Pencere kocaman, önünde balkon yok, iki basamak çıkınca, göğüs hizasına gelen bir parmaklıkla karşılaşıyor insan, o basamaklar ne de uzun geliyor bize. Dışarıda kırmızı kiremit denizini görüyoruz. Çevremizde göz alabildiğince uzanan damlara, bodur bacalardan ara ara çıkan dumana, saçakların üzerindeki kimsenin çıkamayacağı inanılmaz korkuluklara, yıkık dökük evlerin tepesindeki etrafı duvarla çevrili boş yerlere bakıyoruz. Elimi omzuna koydum, elim şişmiş de hissetmiyor gibiyim, birbirimize bir su tabakası aracılığıyla dokunur gibiyiz.

“Her şeyi görebildin mi?”

“Gördüm.”

“İnelim.”

İnip kapatıyoruz pencereyi. Su altındayız şimdi, belirsiz duygularla ve el yordamıyla ilerliyoruz. Odada insanlığın eski belalısı mamut dolaşıyor.

“Anlat bakalım.”

Denizci başlığını alıp yatağın üzerine attım.

“Yok. Artık gitmem gerek.”

Başlığı alıp takıyor, ben yeniden çıkarıp havaya atıyorum, birbirimizi kovalamaya başlıyoruz, dişimizi sıkmış aşk oyunu

oynuyoruz, birbirimizi tırmalayıp ısırarak, hatta omuzlarımızı yumruk atmak istiyoruz, sonra da yorgun argın öpüşmek: Aşk bu.

Sonra karşılıklı oturup sigara içmeye başlıyoruz: Sigaralarımız parmaklarımız arasında, su altındaki nesneler gibi, batmış büyük çapalar gibi kocaman duruyor. Neden mutlu değiliz?

“Neyin var?” diye soruyor Mariamirella.

“Mamut,” diyorum.

“O da nedir?”

“Bir simge,” diyorum.

“Neyin simgesi?”

“Neyin simgesi olduğu belli değil, simge işte,” diyorum.

“Bak,” diyorum sonra, “bir akşam nehir kenarında bir kızla oturuyordum.”

“Adı neydi?”

“Nehrin adı Po, kızınsa Enrica’ydı. Neden sordun?”

“Öylesine. Daha önce kimlerle birlikte olduğunu bilmek hoşuma gidiyor.”

“Neyse, nehir kıyısında, çimlerin üzerine oturmuştuk. Sonbahardı, akşam olduğu için kıyı karanlıktı ve suya kürek çeken iki adamın gölgesi düşmüştü. Şehrin ışıkları yanmaya başlıyordu, karşı kıyıda oturmuştuk, aşk denen şey vardı içimizde, hani zorluklar içinde sürekli birbirini keşfetmeye çalışır ve ararsın ya, o buruk tat, biliyorsun işte, aşk denen o şey. Hüzünlüydüm ve o akşam kıyıda ki kara gölgeler arasında kendimi yalnız hissediyordum, yeni aşkların getirdiği hüznün ve yalnızlık duygusu, eski aşkların verdiği hüznün ve özlem duygusu, gelecek aşkların hüznü ve umutsuzluğuydu bu. Don Juan, hüzünlü kahraman, kadim ceza bu, onda da hüznün ve yalnızlık duygusundan başka bir şey yoktu.

“Benimle de öyle mi?” diyor Mariamirella.

“Biraz da sen konuşsan, bildiklerini söylesen.”

Öfkeyle bağırmaya başladım; bazen konuşurken sesin yankılanıyor gibi gelir ve kızarsın.

“Ben ne bileyim canım, siz erkekleri anlamıyorum.”

Böyledir: Kadınlar aşk üzerine yalan yanlış şeyler bilirler. Farklı bilgilerdir bunlar ve hepsi yanlıştır. Deneyimleri de doğ-

ru değildir. Her zaman da bilgilerine güvenirler, deneyimlerine değil. Onun için de kafalarında bir yığın yanlış şey vardır.

“Ben isterim ki, bak, biz kadınlar,” diyor. “Daha çocukken başlarız erkekler hakkında okumaya, kulaktan kulağa konuşmaya. Her şeyden önemlidir *onlar*, her şeyin amacıdır, bunu öğreniriz biz. Ama, bak, *onlara*, gerçek anlamda *onlara* asla ulaşmadığının farkındayım. Erkekler her şeyden daha önemli değildir. Bütün bunlar olmasın, düşünülmesin isterim. Oysa hep beklenir. Belki de her şeyin gerçek anlamına ulaşmak için anne olmak gerekir. Ya da orospu.”

İşte bu harika. Hepimizin gizli bir açıklaması vardır. Birinin gizli açıklamasını keşfettiğinde artık senin için yabancı değildir. Kocaman köpekler gibi ya da ırmak tanrıları gibi kıvrılıp yan yana yatmışız.

“Bak,” diyor Mariamirella, “ben belki de senden korkuyorum. Ama nereye sığınacağımı da bilmiyorum. Ufukta hiçbir şey yok, yalnızca sen varsın. Sen ayı ve mağarasın. Onun için ben şu anda senden korkmayayım diye sana sarılmış yatıyorum.”

Oysa kadınlar için daha kolaydır. Hayat onların içinde akar, büyük nehir onların içindedir, hayatı sürdüren onlardır, güvenilir ve gizemli doğa onlardadır. Bir zamanlar Anaerkil Düzen vardı, insanlık tarihi bitkilerin tarihi gibi sürüp giderdi. Sonra erkek arı gururu baş gösterdi: Bir isyan oldu ve uygarlık doğdu. Böyle düşünüyorum, ama inanmıyorum.

“Bir keresinde bir kızla, bir dağda, çayırların üzerine uzanmıştık, erkek olamadım,” diyorum. “Dağın adı Bignone idi, kızınsa Angela Pia. Hatırlıyorum, çalı dolu koca bir çayırın ortasındaydık ve her yaprakta bir cırcır böceği zıplıyordu. O sağır edici, çaresiz cırcır böceği sesi. Kız benim neden ayağa kalktığımı ve neden son teleferik seferine az kaldığını söylediğimi anlamadı. O dağa teleferikle çıkılıyordu: Direkleri aşarken insan içinde bir boşluk hissediyordu, kız ‘Sen beni öperken olduğu gibi oluyor,’ dedi. Hatırlıyorum, bu içimi rahatlamıştı.”

“Bana böyle şeyler söyleme,” dedi Mariamirella. “Artık ne ayı ne de mağara var. Ama yine de korku içindeyim.”

“Bak, Mariamirella,” diyorum, “biz bazı şeyleri düşünceler-

den ayırmamalıyız. Bizim neslin başının belası düşündüğünü yapamamak. Ya da yaptığını düşünememek. Bak, örneğin, yıllar önce (kimliğimde yaşıma tutsun diye değişiklik yapmışım) genelevde çalışan bir kadına gittim. Genelevin adı Calandra Sokağı 15 idi, kadınınkiyse Derna.”

“Ne?”

“Derna. O zamanlar imparatorluk vardı ve tek yenilik genelevdeki kadınların adlarıydı: Derna, Adua, Harrar, Dessiè.

“Dessiè mi?”

“Evet, Dessiè de vardı. Sana bundan sonra Dessiè dememi ister misin?”

“Hayır.”

“Neyse, ne diyordum, Derna’yı anlatıyordum. Ben gençtim, o ise benden büyük ve kıllıydı. Kaçtım. Ödenecek parayı ödeyip kaçtım: Yanılmıyorsam hepsi merdivene çıkıp ben aşağı inerken arkamdan güldü. Bu bir şey değil: Eve döner dönmez o kadın düşündüğüm bir şey oldu ve korkum geçti. Onu öyle arzulamaya, öyle arzulamaya başladım ki, ölüyorum sandım... Bunun anlamı şu: Biz insanlar için, düşünülen şeyler asıl şeylerden farklıdır.”

“Tamam işte,” diyor Mariamirella, “ben mümkün olabilecek her şeyi düşündüm, düşünceyle yüzlerce hayat yaşadım. Evlendim, çocuklarım oldu, çocuk düşürdüm, zengin biriyle evlendim, yoksul biriyle evlendim, lüks içinde yaşayan bir kadın oldum, sokak kadını oldum, balerin oldum, rahibe oldum, kestane sattım, film yıldızı, parlamenter, Kızılhaç hemşiresi, şampiyon oldum. Bütün ayrıntılarıyla birçok hayat yaşadım. Hepsi de mutlu sona eriyordu. Ama gerçek hayatta düşünülen şeylerin hiçbiri olmaz. Onun için de ne zaman hayal kurmaya başlasam korkar, düşünceleri kafamdan atmaya çalışırım, çünkü bir şey düşlersem asla olmayacak demektir.”

İyi bir kız Mariamirella; iyi kız demek, söylediğim zor şeyleri anlayıp hemen kolaylaştırıyor demektir. Onu öpmek istiyorum, ama öpersem onun düşüncesini öpmek olur, o da benim düşüncemin onu öptüğünü düşünecektir, onun için gerek yok.

“Bizim neslimizin bazı şeyleri yeniden elde etmesi gerekiyor Mariamirella,” diyorum, “düşündüğümüzü ânında yap-

malıyız. Düşünmeden hareket etmemeliyiz ama. Düşünülen şeylerle yapılan şeyler arasında fark olmamalı artık. O zaman mutlu oluruz işte.”

“Neden?” diye soruyor.

“Herkes için böyle değil,” diyorum, “çocukken büyük bir villada yaşıyordum, çevresinde yüksek parmaklıklar vardı, denize uçar gibi oluyordu insan. Günlerimi o parmaklıkların arkasında tek başıma geçiriyordum ve her şey benim için tuhaf bir simgeydi, tutam tutam hurmaların sarktığı saplar, eğri büğrü kaktüsler, çakıllı yollarda tuhaf işaretler, her şey... Bir de işlerle, gerçek şeylerle ilgilenen büyükler vardı. Benim işimse yeni simgeler, yeni anlamlar keşfetmekti. Hayatım böyle geçti benim, hâlâ eşya değil, anlam dolu bir şatoda yaşıyorum, başkalarına, “büyüklerle”, şu her şeyi idare edenlere bağlı olmaya devam ediyorum. Oysa çocukluğundan beri tornacılık yapmış insanlar var. Nesneleri yapmak için bir aletle çalışmışlar. Yaptıkları eşyalardan farklı bir anlamı yok onların. Bir makine gördüğümde büyümlü bir şatoymuş gibi bakarım ona, dişli tekerlekler arasında dolaşan küçücük adamlar hayal ederim. Bir torna. Nedir acaba? Sen ne olduğunu biliyor musun Mariamirella?”

“Torna mı, bilemiyorum şimdi,” diyor.

“Çok önemli bir şey olmalı. İnsanlara tüfek kullanmayı öğreteceklerine, torna kullanmayı öğretmeliler, tam bir amaca yönelik olmayan, simgesel bir eşya ne de olsa.”

“Beni ilgilendirmiyor,” diyor.

“Tabii senin işin daha kolay: Dikiş makinen vardır, iğnelerin vardır, ne bileyim, gaz ocağın, daktilon falan vardır. Senin kurtulman gereken efsanen azdır; benim için her şey simge. Ama şu kesin ki artık bazı şeyleri yeniden elde etmeliyiz.”

Onu yavaşça okşuyorum.

“Ben neyim, söyle bana,” diyor.

“Hım,” diyorum.

Bir omzunda, kolunun altına yakın bir yerde bir gamze keşfettim, yumuşak, altı kemiksiz, şu yanaklardaki gamzelere benziyordu. Dudaklarım gamzesinin üzerinde konuşuyorum.

“Yanak gibi omuz,” diyorum. Hiçbir şey anlaşılmıyor.

“Nasıl?” diye soruyor. Ama ne dediğim onu hiç ilgilendirmiyor.

“Haziran gibi koşu,” diyorum, yine dudaklarımı gamzesinden ayırmadan. Ne yaptığımı anlamıyor, ama hayatından memnun, gülüyor. İyi bir kız.

“Varış gibi deniz,” diyorum ve ağzımı gamzesinden çekip yankıyı duymak için kulağımı dayıyorum. Soluğu duyuluyor yalnızca, bir de uzakta gömülü kalbi.

“Tren gibi kalp,” diyorum.

İşte Mariamirella, artık düşünülen Mariamirella artı gerçek Mariamirella değil: Yalnızca Mariamirella! Yaptığımız şey de düşünülen artı gerçek bir şey değil: Damların üzerinde uçuş, ev, köyümdeki evimin pencerelerinden görünen palmiyeler gibi göğe doğru yükseliyor, kuvvetli bir rüzgâr çıkmış, bulunduğumuz son katı uçurup göklerde, kiremitlerin kırmızımsı aralıklarında dolaştırıyor.

Köyümde deniz beni tanıyınca büyük bir köpek gibi seviyor. Deniz, dev arkadaşım benim, küçük beyaz elleri çakılları kazıyor. İskelelerdeki dalgakıranları aşıyor, beyaz karnıyla şahlanıp dağları aşıyor, işte beyaz bacaklı kocaman bir köpek gibi şen geliyor çevrinti. Cırcır böcekleri susuyor, ovalar, tarlalar, bağlar işgal edilmiş, yalnızca bir kişi Neptün’ün üç çatallı mızrağını kaldırıp bağılıyor: Bunun üzerine sanki toprak emmiş gibi deniz yok oluyor. Güle güle, deniz.

Pansiyoncu kadın parmaklığa çıkıp da yüzümüze bakıp her şeyi anlamasın diye Mariamirellá’yla soluk soluğa, hızlı adımlarla iniyoruz merdivenleri.

Kentte Rüzgâr Esince

Havada bir şey vardı, ama ne olduğunu kestiremiyordum. İnsanlar düz yollarda sanki yokuş çıkıp iner gibi yürüyorlardı, dudakları ve burun delikleri balık solungaçları gibi oynuyordu, evler ve kapılar kaçıyordu sanki, sokak köşeleri ise daha dar görünüyordu. Sonradan anladım, rüzgârdı bu hissi veren.

Torino rüzgârsız bir kenttir. Yollar tıpkı siren sesleri gibi sonsuzlukta yitip giden durgun hava kanalları gibidir: Buz gibi soğuk ya da boğucu sıcak da olsa, havayı yalnızca tramvaylar hareket ettirir. Aylarca rüzgârı unuttuğum olur: Belli belirsiz bir rüzgâr ihtiyacı kalır içimde sadece.

Ama bir gün bir caddenin ucunda bir rüzgâr esmeye ve bana ulaşmaya görsün, deniz kıyısında rüzgârla ekili köyüm canlanır gözümde: Kimi tepede kimi aşağıdaki evlerin arasında rüzgâr bir yukarı bir aşağı esip durur, merdivenli ve çakıl döşeli sokakları vardır, dar sokaklarda yukarı bakınca mavi ve rüzgârlı gök parçaları görünür. Evimin panjurları çarpar, hurma ağaçları pencerelere yakını, babamın sesi duyulur tepenin ucundan.

Ben böyleyimdir işte, rüzgâr adamıyım, yolda yürürken sürtünmeye ve esmeye ihtiyacım vardır, tıpkı konuşurken ansızın havayı ısırarak bağırmaya ihtiyacım olduğu gibi. Kentte rüzgâr çıkıp renksiz bir yangının alevleri gibi semt semt yayılmaya başladığında, kent bir kitap gibi açılır önümde, yoldan geçen herkesi tanıyormuşum gibi gelir, kızlara, bisikletçilere “Hey!” diye seslenmek, yüksek sesle düşünmek, el kol hareketleriyle konuşmak isterim.

Evde duramam. Bir apartmanın beşinci katında, kiralık bir odada kalıyorum; pencerenin altındaki dar yolda tramvaylar gece gündüz yalpalaya yalpalaya, sanki odanın içinden geçer gibi gürültüyle geçiyorlar; geceleri uzaklarda baykuş gibi çığlık atıyorlar. Ev sahibinin kızı şişman ve isterik bir memure: Bir gün koridorda bezelye dolu bir tabağı kırdıktan sonra bağırıp çağırarak odasına kapandı.

Kaldığım evin tuvaleti avluya bakıyor; dar bir koridorun ucunda, nemli, küften yeşil duvarlarıyla bir mağaraya benziyor: Sarkıtlar oluşacak neredeyse. Parmaklıklardan duvarları pis Torino avlularından biri görünüyor, balkon demirlerine yaslandığında pas içinde kalmaman mümkün değil: Üst üste hela kulübeleri bir kule gibi uzanıyor: Duvarları küften yumuşamış, dipleri bataklık.

Denizin üzerinde yükselen, hurma ağaçları arasındaki evimi düşünüyorum, diğer evlerden o kadar farklı ki! Aklıma ilk gelen farklılığı helalarının çokluğu, her türlü var: Beyaz döşeme taşlı banyo, yarı karanlık küçük odadaki tuvalet, alaturka tuvalet, mavi desenlerle süslü antik taşlı klozetler vardı.

Rüzgârı içime çekerek, aklımda bu düşünceler yürürken karşıma tanıdık bir kız çıktı: Ada Ida.

“Çok mutluyum: Rüzgâr var!” diyorum.

“Benimse sinirlerimi bozar rüzgâr,” diyor. “Hadi, şuraya kadar eşlik et bana.”

Ada Ida, biriyle karşılaşır karşılaşmaz hayatını anlatmaya başlayan kızlardan. Sırrı olmayan, başkalarının da onlara karşı sırrı olmasın isteyen kızlardan. Sırları için sözcükler bulmayı bilirler, her gün kullandıkları, hiçbir çaba göstermeden dudaklarından dökülen sözcüklerdir bunlar, sanki düşünceleri sözcüklerle dokunmuş olarak doğar.

“Rüzgâr benim sinirlerimi bozuyor,” diyor. “Eve kapanıp ayakkabılarımı bir yana atıyor ve yalınayak dolaşıyorum. Sonra bir Amerikalının armağan ettiği viskiyi alıp içmeye başlıyorum. Tek başıma hiç sarhoş olamadım ben. Onun için de bir süre sonra ağlamaya başlayıp içmeyi bırakıyorum. Bir haftadır dolaşıyorum, bir iş bulamadım.”

Anlayamıyorum. Erkek olsun kadın olsun onun gibiler na-

sıl hemen herkesle samimiyet kurabiliyorlar, herkese söyleyecek bir şey buluyorlar, başkalarının işine karıştıkları gibi kendi işlerine karışılmasına nasıl izin veriyorlar, anlamıyorum. “Bir apartmanın beşinci katında bir odada kalıyorum, geceleri tramvaylar baykuş gibi ötüyor,” diyorum. “Hela küf yeşili, duvarlarda yosun ve sarkıtlar var, kışın da bataklıkların üzerine çöken sis gibi bir sis çöküyor. İnsan karakterinin, her gün kapanmaya zorunlu olduğu helaya da bağlı olduğunu düşünüyorum. İşten eve gelindiğinde hela küf yeşili ve bataklık gibi olunca koridor da bezelye dolu tabağı kırıp bağıra çağıra odana kapanırsın.”

Ne dediğim pek anlaşılmıyor, tam düşündüğüm şeyi söyleyemedim, elbette Ada Ida bunu anlamayacak; düşüncelerimin sözcüklere dönüşmeden önce bir hava boşluğundan geçmesi gerekiyor, aslında sonra oradan bozuk çıkıyorlar.

“Ben her gün evin en çok tuvaletini temizlerim,” diyor, “yeri siler, her şeyi parlatırım. Her hafta pencereye temiz, beyaz, işlemeli bir perde asarım, her yıl duvarları boyatırım. Bir gün gelir de temizlik yapmazsam bu kötüye işarettir, kendimi koyuverip umutsuzluğa kapılabilirim. Evimdeki tuvalet küçük ve karanlık, ama bir kiliseymiş gibi özen gösteririm. Fiat’ın sahibinin tuvaleti nasıldır acaba? Tramvay durağına kadar gel beraber gidelim.”

Ada Ida’nın en harika yanı, her söylediğini dinleyip kabul etmesi. Her açılan konuyu sanki o başlamış gibi ağızından alıp devam ediyor. Sonra da tramvaya kadar onu götürmemi istiyor.

“Peki, götüreyim,” diyorum. “Ne diyordum, Fiat’ın sahibinin kullandığı tuvalet bir salonmuş. Sütunlar, perdeler, halılar varmış, duvarlarda da akvaryumlar. Görüntünü bin kez yansıtan aynalar varmış her yerde. Tuvalet de bir taht gibi yüksek, kollu ve arkalıkmış, sayvanı da varmış. Sifon zinciri çekildiğinde çok hoş bir müzik çalıyormuş. Ama ev sahibi dışarı çıkmakta güçlük çekiyormuş. O halıların ve akvaryumların ortasında rahatsız oluyormuş. Bir taht gibi yüksek tuvalette otururken aynalar bin gez görüntüsünü yansıtıyormuş. Fiat’ın sahibi, çocukken oturduğu evin yeri talaşlı, gazeteden kesilen kâğıtların bir çiviye asıldığı tuvaletini özlemle arar olmuş. Böylece aylarca dışarı çıkamadığı için bağırsak zehirlenmesinden ölmüş.”

“Ölmüş ya evet,” diye onayladı Ada Ida. “O yüzden ölmüş. Bunun gibi başka hikâyeler biliyor musun? İşte tramvay geldi. Benimle tramvaya bin de başka bir hikâye daha anlat.”

“Tramvaya mı, başka neye bineceğim?”

“İstemiyor musun?”

Biniyoruz tramvaya. “Hikâye anlatamam,” diyorum, çünkü hava boşluğum var. Benimle başkaları arasında boş bir uçurum var. İçinde kollarımı oynatıyorum, ama hiçbir şey yakalayamıyorum, bağırıyorum ama beni duyan yok: mutlak bir boşluk.”

“Bu gibi durumlarda ben şarkı söylerim,” diyor Ada Ida, “aklımdan söylerim. Biriyle konuşurken, bir süre sonra düşünceler kaçıp benden saklanınca, sanki nehrin kıyısına ulaşmış gibi, devam edemeyeceğimi fark ettiğimde, söylediğim ya da duyduğum son sözcüklerle ve herhangi bir melodiyle aklımdan şarkı söylemeye başlarım. O melodiyle aklıma gelen sözcükler düşüncelerimin sözcükleridir. Onun için de söylerim.”

“Söyle bakayım.”

“Onun için de söylerim. Bir keresinde adamın teki beni hafif biri zannedip yolda yanıma yaklaştı.”

“Ama sen şarkı söylemiyorsun ki!”

“Aklımdan söylüyor, sonra da tercüme ediyorum. Yoksa anlamazsın. O adamla da öyle yaptım. Ona üç yıldır şeker yemediğimi söyledim. Bir torba şeker aldı bana. Bunun üzerine ne diyeceğimi şaşırdım. Yarım yamalak bir şeyler söyleyip şekerlerle kaçtım.”

“Bense konuşarak asla bir şey söyleyemeyeceğimi bildiğim için yazıyorum,” diyorum.

“Dilencilerin yaptığı gibi yap,” dedi, duraktaki bir dilenciye göstererek.

Torino kutsal bir Hint kenti gibi dilenci kaynıyor. Dilencilerin sadaka isterken izledikleri modalar var: Biri başlınca bütün dilenciler onu taklit ediyor. Son zamanlarda birçok dilenci kaldırıma, büyük harflerle ve renkli tebeşirlerle hayatını yazmaya başladı: İyi bir yöntem, çünkü insanlar merak edip okuyor, sonra da birkaç lira atmak zorunda kalıyorlar.”

“Evet,” diyorum, “galiba benim de tebeşirle hayatımı kal-

dırıma yazıp yanına oturmam, sonra insanların söyleyeceklerini dinlemem gerek. Birazcık da olsa yüzümüze bakılmış olur. Belki de insanlar aldırmadan çiğneyip geçerler.”

“Dilenci olsan ne yazarsın kaldırıma?”

“Her şeyi büyük harflerle yazarım: Ben konuşmayı beceremedikleri için yazan insanlardanım; özür dilerim, vatandaşlar. Bir kere sinde bir gazete, yazdığım bir şeyi yayımladı. Sabah erken saatte çıkan bir gazete bu; genelde işçiler işe giderken satın alıyor. O sabah tramvaya zamanında yetiştim ve insanların yazdığım şeyleri okuduğunu gördüm. Gözlerinin hangi satırda olduğunu anlamak için yüzlerine bakıyordum. Her yazıda, yanlış anlaşılmaktan korkulduğu ya da utanç duyulduğu için sonradan pişmanlık duyulan bir nokta vardır. O sabah tramvaylara binip insanların o noktaya gelinceye kadar yüzlerini inceleyip durdum: İçimden şöyle söylemek geliyordu onlara: ‘Bakın, galiba iyi anlatamadım, asıl söylemek istediğim şuydu,’ ama sesimi çıkarmadan duruyordum, yüzüm kızarıyordu.”

Bu arada durağın birinde inmiştik, Ada Ida şimdi başka bir tramvay bekliyor. Hangi tramvaya bineceğimi bilmeden ben de onunla bekliyorum.

“Ben mavi ve sarı tebeşirlerle şöyle yazardım,” diyor Ada Ida. “Beyler, üzerlerine işenmesinden çok büyük zevk duyan insanlar vardır. D’Annunzio’nun öyle biri olduğu söyleniyor. Bunu her gün düşünmeniz, aynı ırktan olduğumuzu düşünmeniz ve daha az hava atmanız gerek. Bir şey daha söylemek istiyorum: Teyzemin kedi vücutlu bir oğlu oldu. İnsanın başına böyle şeyler geldiğini bilmemiz ve asla aklımızdan çıkarmamamız gerek. Torino’da kaldırımlarda, sıcak bodrum katlarının üzerindeki ızgaralarda uyuyan insanlar var. Kendi gözlerimle gördüm. Her akşam, dua edeceğinize bunları düşünün. Gün boyunca da aklınızdan çıkmasın. Kafanızda daha az kural ve daha az yapmacıklık olur. Böyle yazarım. Hadi benimle şu tramvaya da bin, uslu çocuk ol.”

Kim bilir neden Ada Ida ile tramvaylara binip duruyordum. Tramvay yoksul semtler boyunca uzanan bir yolda gidiyordu. İçindekiler gri ve kırışık yüzlüydü, sanki onları aynı toza bulamışlardı.

Ada Ida gözlemde bulunmaya pek meraklı: “Şu adamın tükine bak. Şu yaşlı kadın yüzüne nasıl da pudra sürmüş.”

Her şey bana üzüntü veriyordu, onun için de sussun istiyordum. “Ne yapalım? Ne yapalım?” deyip duruyordum. “Gerçek olan her şey mantıklıdır.” Ama bundan sonuna kadar emin değildim.

Ben de gerçek ve mantıklıyım, kabul etmediğim şeyler var, kurallarım var, her şeyi değiştireceğim, diye düşünüyordum. Ama her şeyi değiştirmek için kurallardan değil de, tiki olan adamdan, pudralı yaşlı kadından başlamak gerek. Ada Ida’dan da başlayabilirim. “Şuraya kadar birlikte gidelim,” deyip duruyor.

“Geldik,” diyor ve tramvaydan iniyoruz. “Hadi şuraya kadar birlikte gidelim, lütfen.”

“Gerçek olan her şey mantıklıdır, Ada Ida,” diyorum. “Yine tramvaya mı bineceğiz?”

“Hayır, şu yolu dönünce geldik.”

Kentin sonuna gelmiştik. Fabrika duvarlarının ötesinde demirden şatolar yükseliyordu; rüzgâr, bacaların yıldırımsavarlarında duman bulutlarını savuruyordu. Bir çimen nehri vardı: Dora semtiydi burası.

Yıllar önce Dora’da geçirdiğim bir geceyi hatırladım, bir kızın yanağını ısırarak yollarda yürümüştüm. Uzun ve çok güzel saçları vardı, ara sıra dişlerimin arasına giriyordu.

“Bir keresinde, burada, rüzgârlı bir havada bir kızın yanağını ısırıp saç tükürmüştüm. Çok güzel bir hikâyedir,” diyorum.

“İşte geldim,” diyor Ada Ida.

“Çok güzel, anlatması uzun bir hikâyeye,” diyorum.

“Geldim, onun evde olması gerek,” diyor Ada Ida.

“O dediğin kim?”

“Riv’de çalışan bir adamla yaşıyorum. Balık avı tutkunu. Evi olta ve yapay sineklerle doldurdu.”

“Gerçek olan her şey mantıklıdır,” diyorum. “Çok güzel bir hikâyeydi. Geri dönmek için hangi tramvaya binmem gerekiyor?”

“Yirmi iki numara, on yedi numara, on altı numara,” diyor. “Her pazar Sangone Nehri’ne gidiyoruz. Geçen pazar tam şu kadar bir alabalık yakaladık.”

“Aklından şarkı mı söylüyorsun sen?”

“Hayır. Neden sordun?”

“Sordum işte. Yirmi iki, yirmi yedi, on üç mü demiştin?”

“Yirmi iki, on yedi, on altı. Balıkları hep o kızartmak istiyor. İşte, kokusunu duyuyorum. balık kızartıyor.”

“Peki karneyle aldığınız yağ yetiyor mu? Yirmi altı, on yedi, on altı.”

“Bir arkadaşla değiş tokuş yapıyoruz. Yirmi iki, on yedi.”

“Yirmi iki, on yedi, on bir miydi?”

“Hayır, sekiz, on beş, kırk bir.”

“Doğru, bir türlü aklımda tutamadım. Her şey mantıklı. Hoşça kal Ada Ida.”

Rüzgârda, yanlı tramvaylara binip şoförlerle numaraları tartışarak bir saat yol gittikten sonra eve varıyorum. İçeri girince, koridorda, yerde bezelye ve kırık tabak parçaları çıkıyor karşıma, şişman memure odasına kapanmış bağılıyor.

Yolunu Şaşıran Alay

Güçlü bir ordunun bir alayı kent sokaklarında yapacağı geçit törenine hazırlanıyordu. Birlikler kışla avlusunda daha günün ilk ışıklarında merasim geçişi düzeninde dizilmişlerdi.

Güneş gökyüzünde yükselirken gölgeler küçük ve cılız ağaçların altında küçülüyordu. Yeni parlattıkları miğferleriyle duran asker ve subayların alnında boncuk boncuk ter birikmişti. Albayın, beyaz atı üzerinden verdiği bir işaretle davullar gümbürdemeye ve bando çalmaya başladı, hemen ardından da kışla kapısı ağır ağır açıldı.

Kapının ötesinde yumuşak bulutlu, mavi bir gökyüzü altında kent manzarası belirdi: İncecik dumanlar püskürten bacalar, mandalların diken diken durduğu çamaşır ipleri gerilmiş teraslar, dolap aynalarına yansıyan güneş ışığı, eli sepetli hanımların küpelerine dolanan sineklikler, külahları bir kavanozda duran şemsiyeli dondurma arabası, kırmızı büklüm büklüm kâğıttan kuyruğuyla yerde yatan uçurtma; çocuklar uzun ipinin ucundan tutmuş yerde sürüklüyorlar onu, yavaş yavaş havalanıp gökyüzündeki yumuşak bulutlara doğru yükseliyor.

Alay, güçlü ayak seslerine ve top arabalarının gürültüsüne karışan trampet ritmiyle ilerlemeye başlamıştı; ama askerler, karşılarında o sakin, sevimli, işine gücüne dalmış kenti bulunca kendilerini gereksiz ve yersiz hissetmeye başladılar; geçit töreni herkesin gözüne yararsız ve uygunsuz bir şey gibi geldi, yapılmasa da olurdu.

Prè Gio Batta adında bir trampetçi, bir süre sonra çalıyor-

muş gibi yaparak değneklerini trampetinin derisine hafifçe dokundurmaya başladı. Belli belirsiz bir tıkırtıydı artık duyulan, ama yalnızca onun trampeti değildi susan: Seslerde genel bir azalma olmuştu, çünkü aynı anda diğer trampetçiler de Prè Gio Batta gibi yapmaya başlamıştı. Borazanlarsa yalnızca bir iç çekiş ezgisi tutturmuşlardı, çünkü kimse çalgısına nefes vermez olmuştu. Asker ve albaylar şaşkın bakışlarla çevreye göz atarken, bir bacakları havada kalakaldılar. Ayaklarını yavaşça yere indirdikten sonra yürüyüşlerine ayaklarının ucuna basarak devam ettiler.

Böylece, o uzun sıra, hiçbir emir olmadan, hep birlikte ayaklarının ucuna basarak ilerlemeye başlayınca cılız ayak sesleri duyulur olmuştu. Malzeme görevlileri, çevreye hiç uymayan topların yanında, ansızın bir utanç duygusuna kapıldılar: Kimi topların olduğu yere hiç bakmadan, sanki oradan tesadüfen geçiyormuş gibi yaparak, hiçbir şeye aldırış etmez havasına bürünmüştü; kimi gizlemek ister gibi toplara iyice yaklaşmıştı, insanların o sevimsiz ve kaba manzarayı görmesini engellemek ister gibiydiler. Görünmesinler, dikkat çekmesinler diye üzerini örtü ve pelerinlerle örtenler de vardı; bazılarıysa sevimli görünmeye çalışarak, alaycı bir ifadeyle topların sırtına, arkasına vuruyor, hafifçe gülerek, şunlara da bakın der gibi işaretler yapıyordu: Amaçları, bu kocaman ve az bulunur aletleri tuhaf oldukları için dolaştırdıklarını, ölümcül amaçlarla kullanmak istemediklerini göstermekti.

O karmaşık duygu Albay Clelio Leontuomini'nin de ruhunu sarınca, içgüdüsel olarak başını atın başının yakınına eğmişti. At da duruma uyarak, bacaklarını koşum atlarının ihtiyatıyla ve aralıklarla oynatmaya başlamıştı. Ama albay, bir an düşündükten sonra, atıyla birlikte yeniden asker yürüyüşüne başladı. Leontuomini durumun farkına varınca sertçe emir verdi:

“İleriii marş!”

Trampetler gürleyip düzenli vuruşlarla çalmaya başladı. Alay hızla eski düzenine geçip güçlü ve emin adımlarla ilerledi.

“İşte,” dedi albay bölüğünü süzerek, “alay dediğin böyle olur!”

Bazı yayalar kaldırımında kenara çekilmiş alayı izliyorlardı. İlgilerini çekmiş, sarf edilen onca gücü takdir eder gibi durmak istiyorlar, ama anlayamadıkları bir şey, belli belirsiz bir şaşkınlık onlara engel oluyordu, sanki kılıç ve topların ötesinde düşünmeleri gereken daha ciddi şeyler vardı. İzlendiklerini fark edince birlik ve albaylar yeniden hafif ve anlaşılmaz bir huzursuzluğa kapıldılar. Kibirli bir tavırla yürümeyi sürdürdüler, ama o iyi vatandaşlara karşı haksızlık ettikleri kuşkusunu içlerinden atamıyorlardı. Piyade eri Marangon Remigio, dikkati dağılmasın diye bakışlarını yerden kaldırmıyordu: Geçit sırasında tek kaygı sırayı bozmamak ve adımı tutturmaktır; gerisini birlik düşünür. Ama Marangon gibi davranan yüzlerce asker vardı; hatta hepsi, subayı, sancaktarı, albayı aynı biçimde, gözlerini yerden ayırmadan yürüyor, güvenle sırayı takip ediyordu. Alay bu şekilde, tören adımlarıyla, en önde bando ilerlerken yolun bir tarafına doğru kayınca asfalt zeminden çıkıp parkın çiçekliklerine giriverdi ve düğünçiçeklerini ve leylakları çiğneyerek yoluna devam etti

Çimleri sulayan bahçıvanlar, başlarını kaldırıncı bir de ne görsünler? Gözlerini yummuş bir alay, çimleri çiğneyerek üzerlerine doğru geliyor. Zavallılar, askerlere su gelmesin diye hortumu nasıl tutacaklarını bilemediler. Havaya tutmak istediler, ama su hiç beklenmedik yönlerde doğru fışkırdı; içlerinden biri, gözlerini yummuş kibirli bir biçimde ilerleyen Albay Clelio Leontuomini'yi baştan aşağı sulamasın mı!

O düşün etkisiyle albayın yüreği ağzına geldi ve feryadı kopardı:

“Su baskını! Su baskını! Yardıma hazır olun!”

Durumu kısa süre sonra anlayınca, alayı parktan çıkarmak için komutayı yeniden ele aldı.

Ama küçük bir düş kırıklığı yaşamıştı. O “Su baskını! Su baskını!” feryadı, gizli, neredeyse bilinçsiz bir umudu açığa vurmuştu: Ansızın, zararsız ama tehlikeli bir doğal felaket olursa geçit töreni yarıda kalacağından, alay köprü yapımı, kurtarma gibi halka yararlı işlere girişecekti. Onun da vicdanı ancak bu şekilde rahat edecekti.

Parktan çıkınca alay kendini kentin başka bir yerinde buldu. Bu semtte geçit törenine uygun geniş caddeler yerine, kü-

çük, dar ve dolambaçlı sokaklar vardı. Albay zaman kaybını önlemek için bu sokaklardan geçmeye ve kestirmeden meydana ulaşmaya karar verdi.

Mahallede görülmemiş bir hareketlilik vardı. Elektrikçiler uzar sürme merdivenlerin üzerinde lambaları onarıyor, telefon tellerini kaldırıp indiriyorlardı. Arazi proje teknisyenleri, işaret kazıkları ve şerit metrelerle yolları ölçüyorlardı. Gaz işçileri ellerinde kazmalar yola büyük çukurlar açıyorlardı. Liseli gençler sıra olmuş dolaşıyorlardı. Duvarcılar "Hop! Hop!" diye bağırarak tuğlaları birbirlerine atıyorlardı. Bisikletçiler, sırtlarında tahta merdivenler, uzun ısıklar çalarak geçiyorlardı. Temizlikçi kadınlar pencere önlerine çıkmış, bezleri büyük kovalar içinde ıslatıp sıkarak, camları siliyorlardı.

Böylece alay, o dolambaçlı yollarda karmakarışık telefon telleri, şerit metreler, tahta merdivenler arasında ilerleyip kaldırımdaki çukurlara dikkat ederek, çalımli genç kızların arasından geçerek, "Hop! Hop!" diye tuğlaları havada yakalayarak, heyecandan hizmetçilerin dördüncü kattan aşağı düşürdükleri ıslak bez ve kovalardan sakınarak geçit törenine devam etmek zorunda kaldı.

Albay Clelio Leontuomini sonunda yolu şaşırdığını kabul etti ve atından eğilip yoldan geçen birine şöyle sordu:

"Affedersiniz, ana meydana çıkan en kısa yolu tarif edebilir misiniz?"

Gözlüklü, ufak tefek bir adamdı bu, biraz düşündü.

"Yol karışık. Ama beni takip ederseniz, bir avludan geçirip yakın bir yere çıkarabilirim sizi, en azından on beş dakika kazanmış olursunuz."

"Bütün alay, sözünü ettiğiniz avludan geçebilir mi?" diye sordu albay.

Ufak tefek adam bir bakış atıp kararsız bir hareket yaptı.

"Bilmem! Deneyelim bir," diyerek önlerine geçip büyük bir kapıdan içeri girdi. Çevredeki evlerde oturan bütün aileler, paslı balkon demirlerine dayanmış at ve toplarıyla avluya girmeye çalışan alaya bakıyordu.

"Çıkacağımız öbür kapı nerede?" diye sordu albay ufak tefek adama.

“Kapı mı?” dedi adam. “Herhalde iyi anlatamadım. Şu binanın en üst katına çıkacağız, oradan yandaki binanın merdivenlerine geçiliyor, işte o binanın giriş kapısı gideceğimiz yola açılıyor.”

Albay o dar merdivenleri atıyla çıkmak istedi, ama ikinci kattan sonra atını tırabzana bağladı ve yürüyerek devam etti yoluna. Topları da avluda bırakmışlardı, ayakkabıcılık yapan biri göz kulak olacaktı onlara. Askerler sıra halinde yukarı çıkarken, her katta bir kapı açılıyor ve bir çocuk, “Anne! Gel de bak! Askerler geçiyor! Alay geçiyor!” diye bağıırıyordu.

Beşinci kata vardıklarında tavan arasına giden yan merdivene ulaşmak için bir taraçadan geçmek zorunda kaldılar. Gördükleri büyük pencerelerin ardında çok sayıda çocuk sahibi ailelerin yaşadığı, ot minderli tamtakır odalar vardı.

“İçeri buyurun, içeri buyurun,” diyordu anne ve babalar. “Biraz dinlenin, yorgunsunuzdur! Buradan geçin, yol daha kestirme! Ama tüfeklerinizi dışarıda bırakın; çocuklar var, anlarsınız...”

Böylece alay geçilen yollarda, koridorlarda dağılmaya başladı. O karmaşada ufak tefek adam da bildiği yolu şaşırdı.

Akşam olduğu halde asker bölük ve mangaları merdivenlerden inip çıkmayı, taraçalarda dolaşmayı sürdürüyordu. Albay Leontuomini damın tepesine tünemişti. Altında satranç tahtası gibi sokaklarıyla ve boş meydanıyla büyük ve aydınlık kent uzanıyordu. Onunla birlikte kiremitlerin üzerinde ellerinde renkli, küçük bayraklar, fişek tabancaları ve rengârenk örtülerle emekleyerek ilerleyen bir grup asker vardı.

“Bildirin,” diyordu albay, “derhal bildirin. Geçilmez alan... Yolumuza devam edemiyoruz... Emir bekliyoruz...”

Düşman Gözler

Pietro o sabah yolda yürürken tuhaf bir rahatsızlık duydu. Tam ne olduğunu anlamasa da bir süredir hissediyordu bu duyguyu: Arkasında tanımadığı biri sanki onu izliyordu.

Ansızın başını çevirdi; çitten girişlerin ve üzerleri yırtık afişlerle kaplı tahta perdelerin olduğu تنها bir yolda gidiyordu. Tek tük insan vardı; Pietro o aptalca dürtüye kapılıp arkasına baktığı için kızdı kendine; daldığı düşüncelere kaldığı yerden devam etmeye kararlı yürüdü.

Az güneşli bir sonbahar sabahıydı; insanı özellikle neşelendirecek bir hava yoktu, ama kasvetli de değildi. Yine de duyduğu rahatsızlığı üzerinden atamıyordu; onu kaçırmamaya çalışan biri gözlerini ensesinden, omuzlarından ayırmıyor, yavaş yavaş ve düşmanca yaklaşıyordu sanki.

Sinir bozukluğunu yenmek için kalabalık arasına karışma gereği duydu; daha işlek bir yola doğru yürüdü, ama köşede arkasını dönüp bakmadan da edemedi. Yanından bir bisikletçi geçti, bir kadın karşıya geçti, ne yaparsa yapsın, insanlar, çevresindeki şeyler ve içini kemiren sıkıntı arasında bir bağ kuramıyordu. Arkasını döndüğünde yoldan geçen ve o anda arkasını dönen birinin bakışıyla karşılaştı. İkisi de bakışlarını sanki başka bir şey arar gibi başka yöne çevirdi. "Belki o adam da üzerinde benim bakışlarımı hissetmiştir. Belki de bu sinir bozucu aşırı duyarlılığa yalnızca ben sahip değilim bu sabah; havadır belki de bizi böyle sinirli yapan."

Kalabalık bir yolda, kafasında bu düşünceler insanları in-

celiyor, onların bazı küçük hamlelerini fark ediyordu. Kiminin eli bir şeyden rahatsız olmuş gibi yüzüne gidiyor, kiminin ansızın duyulan bir kaygı ya da üzücü bir anı yüzünden alnı kırışıyordu. Pietro “Ne biçim bir gün ya! Ne biçim bir gün ya!” diye söyleniyordu ki, durakta onunla bekleyen başka insanların da ayaklarını onun gibi yere vurduğunu, yazılı olmayan bir şeyi ararmış gibi tramvay seferleri tabelasına baktıklarını fark etti.

Tramvayda biletçi para üstünü yanlış verince sinirlendi; şoförse, yaya ve bisikletlere sıkıntı ve öfkeyle hiç durmadan korna çalıyordu; yolcular bir deniz kazasına uğramış gibi tutaklara sıkıca tutunmuşlardı.

Pietro, arkadaşı iri yarı Corrado’yu gördü, oturmuştu, onu görmüyordu; düşüncelere dalmış camdan dışarı bakıyor ve tırnağıyla bir yanağını kaşıyordu.

“Corrado!” diye seslendi tepesinden.

Arkadaşı sıçradı. “Ah, sen misin! Görmemiştım. Dalmışım.”

“Sinirlisin bakıyorum,” dedi Pietro ve başkalarının da onunla aynı durumda olmasını istediğini fark edince şöyle ekledi: “Ben de oldukça sinirliyim bugün.”

“Olmayan mı var?” dedi Corrado ve geniş yüzünde herkesin kendisini dinlemesini ve ona güvenmesini sağlayan o sabırlı ve alaycı gülümseme belirdi.

“Ne oluyor biliyor musun? Sanki bir göz var üzerimde, sabit bakışlarla bana bakıyor,” dedi.

“Nasıl bir göz?”

“Daha önceden gördüğüm, ama hatırlamadığım birinin gözleri. Soğuk, düşmanca bakan biri...”

“Sanki seni dikkate almayan, ama fark etmeden de edemeyeceğin bir göz değil mi?”

“Evet... Şey gözü gibi...”

“Alman gözü gibi mi?” dedi Corrado.

“Tamam, evet, Alman gözü gibi.”

“Anladım şimdi,” dedi Corrado ve elindeki gazeteyi açtı. Başlıkları işaret etti: Kesselring bağışlandı... SS toplantısı... Neonazilere Amerika’dan para desteği... “Onları yeniden üzerimizde hissediyoruz...”

“Hımm, ondan mı?.. Ondan mı sence?.. Peki neden şim-

di hissediyoruz?.. Kesselring, SS'ler daha önce de vardı, bir yıl önce de, iki yıl önce de... Cezaevindeydiler, ama vardılar, asla unutmamıştık onları..."

"Bir göz diyordun, bir bakış hissettiğini söylüyordun. Bu zamana kadar o bakış yoktu: Gözlerini yerden kaldıramıyorlardı, onun için de unutmuştuk... Artık onlar geçmişte kalan düşmanlardı, onların şimdiki değil, eski hallerinden nefret ediyorduk. Oysa şimdi eski bakışlarına geri döndüler... Sekiz yıl önceki bakışlar karşımızda... Hatırlıyor ve yeniden üzerimizde hissediyoruz..." dedi Corrado.

Pietro ve Corrado'nun o zamanlara ait, pek çok ortak anıları vardı. Genelde hoş anılar değildi bunlar.

Pietro'nun erkek kardeşi bir toplama kampında ölmüştü. Pietro annesiyle birlikte eski evlerinde yaşıyordu. Akşam eve döndü. Giriş kapısı eski gıcirtısıyla açıldı, her ayak sesine kulak kabartılan zamanda olduğu gibi çakıl taşları ayakkabılarının altında hışırdadı.

O sabah gelen Alman o sırada nerede yürüyordu acaba? Belki bir köprüden geçiyor ya da bir kanal kıyısında yürüyordu, kömür ve harabe dolu Almanya'da bir sıra, aydınlatılmış küçük evler; üzerinde sivil giysi, boynuna kadar düğmelediği siyah bir palto vardı, başına yeşil bir şapka takmıştı, gözünde de gözlük vardı, bakıyordu, ona bakıyordu, Pietro'ya.

Kapıyı açtı. "Sen misin?" diye seslendi annesi. "Oh, nihayet geldin!"

"Bu saatte geleceğimi biliyordun," dedi Pietro.

"Biliyordum, ama yine de sabırsızlandım, gün boyunca yüreğim ağzımdaydı... Neden bilmiyorum... Şu haberler... Şu yeniden göreve gelecek komutanlar... Haklı olduklarını söylemek için..." dedi.

"Sen de mi! Corrado ne diyor biliyor musun? Almanların bakışlarını hepimiz üzerimizde hissediyormuşuz... Onun için sinirliymişiz..." dedi ve sanki bu yalnızca Corrado'nun düşünce-siymiş gibi güldü.

Ama annesi elini yüzüne götürmüştü. "Pietro sence savaş olacak mı? Geri dönecekler mi?"

"Düne kadar yeni bir savaş tehlikesinden söz edildiğinde belli bir şey düşünemiyorduk, çünkü eski savaş onların yüzü-

ne sahipti, onun için de nasıl olacağını bilemiyorduk. Ama şimdi biliyoruz: Savaş kendine bir yüz buldu: Bu yüz yine onların yüzü,” diye düşündü Pietro.

Akşam yemeğinden sonra Pietro dışarı çıktı; yağmur yağıyordu.

“Pietro baksana,” dedi annesi.

“Ne var?”

“Bu havada dışarı mı çıkıyorsun?”

“Ne var ki?”

“Yok bir şey... Geç kalma...”

“Anne, kocaman adamım artık...”

“Peki... Güle güle...”

Annesi kapıyı kapatıp çakıl taşları üzerinde çıkan ayak seslerini dinledi, giriş kapısının çarptığını duydu. Sonra durup yağmur sesine kulak kabarttı. Almanya uzakta, ta Alpler’in ötesindeydi. Belki orada da yağmur yağıyordu. Kesselring arabasıyla çamur sıçratarak yoldan geçiyordu; oğlunu alıp götüren SS, parlak siyah, eski asker yağmurluğunu giymiş bir toplantıya gidiyordu. O gece kaygılanmak aptalcaydı; ertesi gece de, hatta bir yıl sonra da kaygılanmaya gerek olmayacaktı. Ama ne zamana kadar kaygılanmadan yaşayabileceğini bilmiyordu; savaş zamanı da bazı akşamlar kaygıya gerek olmazdı, ama insan ertesi akşam için endişelenirdi.

Tek başınaydı, dışarıda yağmur yağıyordu. Eski düşmanların gözleri yağmurlu Avrupa’dan geçip geceyi yararak ona kadar ulaşıyordu.

“Onların gözlerini görüyorum,” diye düşündü Pietro’nun annesi, “ama onlar da bizimkileri görüyordur.” Durup gözlerini karanlığa dikti.

Kütüphanede Bir General

Ünlü ülke Panduria'da, bir gün, yüksek rütbeli askerlerin içine, kitaplarda askerlerin saygınlığına karşı düşünceler olduğuna dair bir kuşku düştü. Nitekim yapılan yargılama ve soruşturmalardan, çağdaş ya da eski olsun, Pandurialı ya da yabancı olsun kitapların büyük kısmında, generallerin de hata yapabilecek ve büyük zararlar verebilecek insanlar olarak değerlendirildiği, savaşların yalnızca zafer dolu yazgılara doğru yapılan parlak seferlerden ibaret olmadığını bildiren görüşü neredeyse paylaştıkları ortaya çıkmıştı.

Panduria Genel Kurmay Başkanlığı durum değerlendirmesi yapmak üzere toplandı. Ama, içlerinde kimse kitap konusunda uzman olmadığı için nereden başlayacaklarını bilemiyorlardı. Ciddi ve titiz biri olan General Fedina başkanlığında bir soruşturma komisyonu kuruldu. Komisyon, Panduria'nın en büyük kütüphanesindeki bütün kitapları inceleyecekti.

Kütüphane raflı dolaplar ve sütunlarla kaplı, duvar boyası yer yer dökülmüş, kırık dökük eski bir binadaydı. Soğuk salonları tıklım tıklım kitap doluydu, bazılarında adım atacak yer yoktu; yalnızca farelerin dolaşabileceği aralıklar vardı. Aşırı askerî harcamalar yüzünden zor durumda olan Panduria Devleti bilançosundan hiçbir yardım çıkamazdı.

Askerler yağmurlu bir kasım sabahı kütüphaneyi ellerine geçirdiler. Tıkız ve çalımlı general atından indi, geniş ensesi tıraşlıydı, kelebek gözlük takmış, kaşlarını çatmıştı; bir otomobilden ince ve uzun boylu dört teğmen indi, başları dik, gözleri yerdey-

di, her birinin elinde bir çanta vardı. Sonra bir grup asker gelip eski avluda katırlar, saman balyaları, çadırlar, mutfaklar, sahra telsizleri ve rengârenk bayraklarla karargâh kurdular. Kapılara nöbetçiler yerleştirilip “askerî büyük manevralar nedeniyle bildirilecek tarihe kadar” girişi yasaklayan bir tabela kondu. Soruşturmanın büyük bir gizlilik içinde yapılabilmesi için uygulanan bir yöntemdi bu. Her sabah, soğuktan donmamak için palto giyinip atkı ve yün başlıklarıyla kütüphanenin yolunu tutan araştırmacılar, geri dönmek zorunda kaldılar. Şaşkın bir halde, “Nasıl yani, kütüphanede manevra da ne demek? Kütüphaneyi dağıtmazlar mı? Peki ya atlı birlikler? Atış da mı yapacaklar acaba?” diye birbirlerine sormaya başladılar.

Kütüphanede, personelden yalnızca yaşlı bir memur kalmıştı, adı Crispino idi, subaylara kitapların yerleşim düzenini anlatsın diye tutmuşlardı onu. Kısa boylu, kel ve yumurta kafalıydı, gözlük camlarının arkasında gözleri toplu iğne başı kadar küçük duruyordu.

General Fedina her şeyden önce lojistik düzenlemeyle ilgilendi, çünkü komisyonun soruşturma bitene kadar kütüphaneden çıkmaması emredilmişti. Böylece yiyecek içecek, birkaç kışla sobası, yedek odun temin edilip pek ilginç bulunmayan eski dergiler toplandı. Kütüphane o güne kadar hiç bu kadar sıcak olmamıştı. Fare kapanlarıyla çevrili, güvenilir yerlere general ve subayları için yatacak brandalar kondu.

Sonra sıra iş bölümüne geldi. Her teğmene belli bilim dalları, belli yüzyıllar verildi. General kitapları sınıflandıracak ve subayların, astsubayların, birliğin okumasına uygundur ya da Askerî Mahkemeye verilecek damgası vuracaktı.

Komisyon göreve başladı. Her akşam sahra telsizi General Fedina’nın raporunu karargâha bildiriyordu: Şu kadar kitap incelendi. Şu kadar kitap subayların ve birliklerin okumasına uygun bulundu. Arada sırada o soğuk şifreler sıra dışı iletilerle birleşiyordu: Gözlüğünü kıran bir teğmen için yakın gözlüğü isteniyordu, dikkatsizce ortada bırakıldığı için, eski ve ender bir Cicero yazmasının bir katır tarafından yendiği bildiriliyordu.

Ama asıl önemli olaylar yavaş yavaş gelişmekteydi, bunları telsiz bildirmiyordu. Kitap ormanıseyreleceğine, daha da kar-

maşık ve tehlikeli bir hal alıyordu. Bay Crispino'nun yardımları olmasa subaylar bu ormanda kaybolurlardı. Örneğin Teğmen Abrogati ansızın ayağa kalkıp okumakta olduğu kitabı masanın üzerine fırlatıyor ve "Duyulmamış bir şey! Kartacalıları öven, Romalıları eleştiren, Pön Savaşları'nı anlatan bir kitap! Hemen ihbar etmek gerek!" diye bağıırıyordu (Bu arada unutmamak gerek ki, Pandurialılar haklı ya da haksız olarak soylarının Romalılara dayandığını düşünüyorlardı). Keçeli terliklerinin sayesinde sessiz adımlarla yaşlı kütüphaneci yaklaşıyordu yanına: "O da nedir ki," diyordu, "bir de şunu okuyun, Romalılar hakkında bu da var, bakın ne yazıyor, bunu, bunu, bunu da ekleyebilirsiniz tutanağa," ardından da önüne kitapları yığıyordu. Teğmen sinirli sinirli kitapları karıştırmaya başlıyor, sonra sakinleşerek merakla okuyup not alıyordu. Bir yandan başını kaşıyor, bir yandan da "Bak sen şu işe! İnsan ne çok şey öğreniyor! Kim derdi!" diye homurdanıyordu. Bay Crispino, "Oh ne âlâ! Haçlı Seferleri'nin ülkülerinin saflığına dil uzatanlara bak sen! Evet beyler, Haçlı Seferleri'nin!" diye öfkeyle elindeki kitabı kapatan Teğmen Lucchetti'nin yanında yaklaşıyor ve gülümseyerek, "Bakın, o konuda bir tutanak hazırlamak istiyorsanız, size önereceğim başka kitaplar da var, daha fazla ayrıntı bulursunuz," dedikten sonra raflı dolabın yarısını aşağı indiriyordu. Teğmen Lucchetti başını öne eğip kitapların arasına dalıyordu, bir hafta boyunca da sayfaları karıştırırken şöyle homurdandığı duyuluyordu: "Şu Haçlı Seferleri de ne işmiş be!"

Komisyonun akşam bildirisinde incelenen kitapların sayısı gittikçe artıyor, olumlu ya da olumsuz kararlar artık işlenmiyordu. General Fedina'nın damgaları kullanılmıyordu. Teğmenlerin çalışmalarını denetlerken, içlerinden birine, "Bu romanı neden göz ardı ettin? Birlik, subaylardan daha iyi bir izlenim bırakıyor! Aşama sırasına saygı göstermeyen bir yazar!" dediğinde, kendisine başka yazar adları söyleniyor ve tarihsel, felsefi ve ekonomiyle ilgili konulara giriliyordu. Saatlerce süren tartışmalar çıkıyordu ortaya. Sessiz terlikleri, gri gömleğiyle neredeyse görülmez olan Bay Crispino tam doğru anda tartışmaya katılıyor ve konuyla ilgili ilginç ayrıntılara sahip olduğunu düşündüğü bir kitabı öneriyordu; önerdiği

kitaplar her seferinde General Fedina'nın inançlarını çıkmaza sokuyordu.

Bu arada erlerin yapacak fazla işleri olmadığından canları sıkılmaya başlamıştı. İçlerinde en eğitimli olan Barbasso adındaki asker, subaylara bir kitap okumak istediğini söyledi. Birliğin okumasına uygun olduğu saptanan kitaplardan birini vermek istediler önce; ama general, okunacak daha binlerce kitap olduğunu düşünerek, Er Barbasso'nun okuma saatlerinin boşa gitmemesini istedi; Bay Crispino'nun önerdiği, okuması kolay sayılabilecek bir kitap verdi ona. Barbasso kitabı okuduktan sonra generale anlatacaktı. Onun gibi başka askerler de kitap okumak istediler. Er Tommasone okuma yazma bilmeyen koğuş arkadaşına yüksek sesle okuyordu kitabını, arkadaşı da ne düşündüğünü söylüyordu. Genel tartışmalara erler de katılmaya başladılar.

Komisyon çalışmalarının nasıl sürdüğüne dair fazla ayrıntı bilinmiyor: Uzun kış haftaları boyunca kütüphanede olan biten anlatılmamış. General Fedina'dan Genel Kurmay Başkanlığı'na telsiz aracılığıyla bildirilen raporlar yavaş yavaş azalarak en sonunda bütünüyle kesilmiş. Karargâh telaşlanmaya başlamış; soruşturmanın en kısa zamanda sona erdirilip eksiksiz bir raporun sunulması emri verilmiş.

Emir kütüphaneye Fedina ve adamlarının ruhları karşıt duygularla savaşıırken ulaştı: Bir yandan her an bilmedikleri yeni şeylerle karşılaşılıyorlar ve asla tahmin edemeyecekleri bir biçimde o kitap ve araştırmalardan zevk alıyorlardı; diğer yandan yeniden insan içine çıkmak ve artık onlara çok daha karmaşık ve yenilenmiş gelen bir hayata devam etmek istiyorlardı; ayrıca kütüphaneden ayrılma günü yaklaştıkça kaygılanıyorlardı, çünkü görevlerini anlatmaları gerekiyordu ve kafalarında oluşan düşüncelerden sonra bu işi nasıl atlatacaklarını bilmiyorlardı.

Akşam olduğunda pencerelerden dalların üzerinde biriken, günbatımının aydınlattığı tomurcuklara ve şehirde yanan ışıklara bakarken arkadaşlarından birinin okuduğu bir şiirin dizelerini dinliyorlardı. Fedina onlarla birlikte değildi: Son raporunu yazmak için yalnız kalmak istemişti. Ama arada sırada

bir zil sesi duyuluyor ve “Crispino! Crispino!” diye seslendiği işitiliyordu. Yaşlı kütüphanecinin yardımı olmadan çalışamazdı, onun için de masaya birlikte oturup raporu birlikte hazırlamaya başladılar.

Nihayet bir sabah komisyon kütüphaneden çıktı ve raporunu sunmak üzere karargâhın yolunu tuttu; Fedina, soruşturmanın sonuçlarını Genel Kurmay Başkanlığı'na açıkladı. Konuşması başlangıçtan günümüze kadar insanoğlu tarihçesi üzerine bir çeşit özetti. Panduria'nın irfan sahiplerinin tartışamaz düşünceleri eleştiriliyor, yönetici sınıfları ülkenin başına gelen talihsizliklerin sorumlusu olarak gösteriliyor, halk da yanlış savaş ve politikaların kahraman kurbanları olarak övülüyordu. Biraz karmaşık bir açıklamaydı, yeni düşüncelere kısa bir süre önce sahip olan kişilere özgü basit ve çelişkili ifadeler vardı. Ama sonuçtaki anlam kuşku götürmezdi. Panduria generalleri afalladılar, gözleri fal taşı gibi açıldı, sonunda seslerini çıkarıp bağırdılar. General sözlerini bitiremedi. Rütbe düşürmeden, yargılamadan söz edildi. Sonra, daha büyük skandallardan korkulduğu için, general ve dört teğmen sağlık nedeniyle, “hizmet sırasında ağır bir sinirsel yorgunluk geçirdiklerinden” emekli edildiler. Sivil giysilerle, soğuktan donmamak için üzerlerinde palto ve atkılarla sık sık eski kütüphaneye gittikleri, orada onları Bay Crispino'nun kitaplarla beklediği görülmüştü.

Kraliçenin Kolyesi

Pietro ile Tommaso sürekli kavga ederlerdi.

Gün ağarırken çevrede, eski bisikletlerinin gıcırtısı, Pietro'nun genizden gelen boğuk sesi ve Tommaso'nun kısık, hatta ara sıra iyice kesilen sesinden başka bir şey duyulmuyordu. İşçi olarak çalıştıkları fabrikaya gidiyorlardı birlikte. Panjurların çubukları arasından sesler geliyor ve odalara çökmüş karanlık görülüyordu. Çalar saatlerin boğuk sesleri evden eve, uzun aralıklı bir diyaloga başlamışlardı; kenar semtlerdeyse bu diyalog daha da yoğunlaşıyor ve en nihayet, kent kırsal alana dönüşürken, zil sesi yerini horoz ötüşüne bırakıyordu.

Hem Pietro hem de Tommaso biraz ağır işittiklerinden bağırarak konuşuyorlar ve sabahın bu ilk seslerine aldırış etmiyorlardı; Pietro'nun kulak zarı son birkaç yılda sertleşmişti, Tommaso'nunsa kulağında dünya savaşından kalma, dur durak bilmeyen bir ıslık sesi vardı.

"İşte böyle, sevgili dostum," dedi Pietro, yaşı altmış civarındaydı, titrek bisikletinin üzerinde dengede durmaya çalışarak, kendinden beş yaş büyük, ama ufak tefek, şimdiden biraz kamburu çıkmış Tommaso'ya doğru eğilmiş gürlüyordu. "Sen de hiçbir şeye inanmaz olmuştun be dostum! Aslında günümüzde çocuk yapmanın açlık çekmek anlamına geldiğini biliyorum, ama yarın ne olur bilemezsin, terazi hangi tarafa doğru ağır basar bilemezsin, çocuk yapmak bir gün bolluk anlamına gelebilir. Böyle düşünmekte haklıyım."

Tommaso, bakışını Pietro'dan ayırmadan, sarı göz yuvarlaklarını iyice açarak, ansızın kısılan tiz çığlıklar atıyordu: "Eveet! Eveet! Aile kuran bir işçiye şu söylenmeli! Dünyaya çocuk getirirsen açlığı ve yoksulluğu artırmış olursun! O kadar! Bunu bilmeli! O kadar! Bunu bilir bunu söylerim!"

O sabahki tartışma genel bir sorunu içeriyordu: Nüfus artışı çalışanların yararına mı yoksa zararına mıydı? Pietro bu konuda iyimser, Tommaso ise kötümser. Bu düşünce karşıtlığının altında Pietro'nun oğluyla Tommaso'nun kızının yakında evlenecek olmaları yatıyordu. Pietro bu evliliğe taraftar, Tommaso ise karşıydı.

"Çocuk yapmış değiller ki canım!" diye ansızın bağırdı Pietro. "Ölme eşeğim ölme! Ne ilgisi var! Nişandan söz ediyoruz, çocuk yapmaktan değil!"

"Evlenince yapacaklar ama!" diye bağırdı Tommaso.

"Köylü müsün sen! Nerede doğdun!" diye karşı çıktı Pietro. Az kalsın bisikletinin tekerleği tramvay rayına giriyordu. Sövdü.

"Ne dediiin?" diye seslendi Tommaso, biraz ileriden.

Pietro başını sallayıp sustu. Bir süre yollarına hiç konuşmadan devam ettiler .

"Aman olursa da olur," dedi Pietro içinden düşündüğü bir şeyi yüksek sesle bitirerek.

Kenti arkalarında bırakmışlardı; ekili olmayan toprakların arasından geçen bir yolda ilerliyorlardı. Son sis izleri henüz silinmemişti. Gri ufukta fabrika görünüyordu.

O sırada arkalarından bir motor gürültüsü duyuldu; tam kenara çekildikleri anda yanlarından büyük ve lüks bir otomobil geçti.

Yol asfalt değildi, otomobilin kaldırdığı toz iki bisikletçiyi sardı, yoğun toz bulutunun içinden Tommaso'nun sesi geldi: "Bu yalnızca kimin çıkarına... öhö, öhö, öhö!..." Yuttuğu toz yüzünden çok öksürmeye başlamıştı, çevresindeki toz bulutunun içinden de kısa kolu çıkmış ve patron sınıfının çıkarına der gibi otomobili işaret ediyordu. Pietro hem öksürükten boğuluyor hem de konuşmaya çalışıyordu: "Öhöö... Hayıır... Öhöö... Püfff..." Bir yandan da olumsuz anlama gelen el kol işaretleriyle

geleceğin, lüks otomobil sahiplerinin elinde olmadığını belirtmeye çalışıyordu.

Otomobil hızla yoluna devam ediyordu ki, bir anda kapısı açıldı. Bir itişle kapı arkaya çarpmış ve bir kadın gölgesi otomobilden dışarı fırlayacak gibi olmuştu. Direksiyondaki kişi hemen frene basmış, kadın da kendini aşağı atmıştı; iki işçi, sabah sisinde, onun koşup yolun karşısına geçtiğini gördüler. Saçları açık renkti, üzerinde uzun siyah bir giysi, omzunda da kuyrukları püskül püskül sarkan, mavi tilkiden yapılmış bir cüppe vardı.

Arabadan pardösülü bir adam indi, "Delisin sen! Delisin!" diye bağıırıyordu. Kadın çoktan yoldan uzaklaşmış, uçarcasına çalılıklara doğru gitmişti, adam da peşine düşünce birlikte ortadan kaybolmuşlardı.

Yolun aşağısındaki kırlık, yer yer gür çalılarla kaplıydı, iki işçi o hanımın çiyle kaplı bitkilerin ortasında hızlı ve kısa adımlarla koşarken bir kaybolup bir belirdiğini görüyorlardı. Bir eliyle eteğini yukarı kaldırmış, omuz hareketleriyle de tilki kuyruklarına takılan dallardan kurtulmaya çalışıyordu. Bir ara, dalları eliyle tutup fazla telaş etmeden, hatta isteksiz denebilecek biçimde arkasından gelen adama doğru itmeye başladı. Kadın kırların ortasında delice hareketler yapıyor, çığlık çığlığa gülerken dallardaki çiy saçlarına yağıyordu. Sonunda, adam sükûnetini yitirmeden, yolunu kesip onu dirseklerinden yakaladı; uzaktan görüldüğü kadarıyla kadın adamdan kurtulmaya, onu ısırmaya çalışıyordu.

İki işçi bir yandan yola dikkat edip bisikletlerini sürüyor, bir yandan da sesleri çıkmadan, kaşlarını çatmış, meraktan çok şaşkınlıkla o kovalamacayı izliyorlardı. Tam kapıları açık yolun ortasında duran otomobile yaklaşıyorlardı ki, pardösülü adam geri döndü, çocuk çığlığına benzer sesler çıkaran kadını tutmuş, çeke çeke yürüyordu. Otomobile binip hareket ettiklerinde bisikletçiler yeniden toza gömüldüler.

"Biz yeni bir güne başlarken sarhoşlar için gün daha bitmemiş," diyerek öksürdü Tommaso.

"Aslında adam sarhoş değildi," dedi arkadaşı durup arkasına bakarak, "şu fren izine baksana."

Tekerlek izini incelediler. “Olur mu... Olur mu canım... Böyle bir arabayla, görürüm seni, öyle bir durursun ki...” dedi Tommaso.

Daha cümlesini bitirmemişti ki, çevreye bakınan gözleri yolun dışındaki bir noktaya takıldı. Çalının üzerinde bir şey parlıyordu. Alçak sesle aynı anda, “Hey,” dediler.

İnip bisikletlerini kenardaki taşa dayadılar. “Tavuk yumurtladı,” dedi Pietro ve hiç ummadığı bir hafiflikle kendini kirlere attı. Çalının üzerinde dört sıra bir inci kolye vardı.

İki işçi, çiçek toplan gibi zarif bir hareketle ellerini uzatıp kolyeyi dalın üzerinden çekip aldılar. İkisi de, iki eliyle tutuyordu kolyeyi, incilere hafifçe dokunarak yavaş yavaş gözlerine yaklaştırdılar.

Sonra, kolyenin onlarda yarattığı büyüğü utangaçlığa isyan eder gibi yumruklarını aynı anda aşağı indirdiler, ama kolyeyi bırakmamışlardı. Pietro bir şeyler söylemek gerektiğini hissetti, üfleyerek, “Gördün mü ne biçim kravatlar moda...” dedi.

“Sahte!” diye bağırdı hemen Tommaso bir kulağına, sanki kolyeyi görür görmez aklına ilk gelen düşünce oymuş ve bir an önce bunu dile getirmek isteğiyle yanıp tutuşuyormuş da, arkadaşından bir memnuniyet işareti beklermiş gibi.

Pietro kolyeyi tutan elini yukarı kaldırınca Tommaso’nun da kolu kalktı. “Ne biliyorsun?”

“Ben ne söylüyorsam dinle: Bunlar gerçek mücevherleri hep kasada tutarlar.”

Büyük, sert ve kırıksık ellerini kolyenin üzerinde gezdiriyor, parmaklarını sıraların arasına, tırnaklarını da incilerin arasındaki boşluğa sokuyorlardı. İnciler, örümcek ağlarının üzerindeki çiy taneleri gibi zayıf bir ışık, bir kış sabahı ışığı, nesnelerin varlığını unutturan bir ışık sızdırıyordu.

“Sahte ya da gerçek... biliyorsun ki ben...” dedi Pietro lafı uzatarak, arkadaşının söyleyeceklerini beklerken sabırsızlanıp öfkelenmesini istiyordu.

Lafı oraya getirmek isteyen aslında Tommaso’ydu, arkadaşının ondan önce davrandığını anlayınca, kafasında uzun süredir bir düşünce varmış gibi yapıp öne geçmek istedi.

“Ah, senin için üzgünüm ama...” dedi sinirli bir biçimde, “benim ilk aklıma gelen...”

Belli ki, ikisi de aynı fikri savunmak istiyorlardı, yine de birbirlerine düşmanca bakıyorlardı. Aynı anda, bağırarak ve ellerinden geldiğince hızlı bir biçimde aynı şeyi söylediler: “Geri vermeli!” Pietro yüce bir karar bildirirmiş gibi kafasını yukarı kaldırmıştı, Tommaso’nun yüzü kıpkırmızı olmuş, arkadaşından önce cümleyi söyleyebilmek için bütün gücünü kullandığından gözleri fal taşı gibi açılmıştı.

Ama bu düşünceleri onları heyecanlandırmış ve gururlandırmıştı; ansızın barışmışlar gibi, memnunlukla birbirlerine baktılar.

“Biz elimizi kirletmeyiz!” diye bağırdı Tommaso.

“Hah!” diye güldü Pietro, “Bir namus dersi verelim de görsünler!”

“Hayır, onların artıklarını toplamayız biz!” dedi Tommaso.

“Hah... Yoksuluz ama onlardan daha efendiyizdir!” dedi Pietro.

“Biliyor musun, bir şey daha yapabiliriz,” dedi Tommaso, Pietro’yu geçmiş olmanın verdiği mutlulukla gözleri parlayarak, “verecekleri ödülü de reddedelim!”

Yeniden kolyeye baktılar; orada, ellerinin arasında duruyordu hâlâ.

“Arabanın plakasını almadın mı?” diye sordu Pietro.

“Hayır; neden sordun? Sen aldın mı?”

“Nereden gelsin aklıma?”

“Ah! Ne olacak şimdi?”

“Bilmem. İşler karıştı.”

Sonra, ikisi birden, ansızın yeni bir rekabet ateşiyle yanarak, “Kayıp Eşya Bürosu’na götürelim!” dediler.

Ufuk aydınlanmak üzereydi, fabrika artık yalnızca bir gölge gibi durmuyor, aldatıcı bir pembeye boyanıyordu.

“Ne olacak şimdi?” dedi Pietro. “Korkarım kartımızı geç mühürleteceğiz.”

“Ne olacak, bu sabah ceza yiyeceğiz,” dedi Tommaso. “Bildik hikâye, onlar yiyip içsin, cezasını biz çekelim!”

Kelepçeli mahkûmlar gibi onları birbirine bağlayan inci kolyeyi bırakmadan ellerini yukarı kaldırdılar. Avuçlarının içinde sanki onu tartıp, “Eh, bunu sana emanet ediyorum,” der

gibi bir halleri vardı. Ama ikisinden de ses çıkmıyordu; birbirlerine koşulsuz saygı duyarlardı, ama kavga etmeye o kadar alışmışlardı ki, biri ötekinin herhangi bir biçimde öne geçmesine izin vermezdi asla.

Hızla bisikletlerine atlayıp yola koyulmaları gerekiyordu, üstelik asıl sorunu daha tartışmamışlardı: Kolye, teslim edene ya da başka bir şeye karar verene kadar kimde kalacaktı? Kımıldamadan duruyor ve hiç konuşmuyorlardı; sanki bir yanıt gelecekmiş gibi kolyeye bakıyorlardı yalnızca. Nitekim yanıt geldi: Dört sırayı tutan kanca, kavga sırasında ya da yere düştüğünde biraz kırılmıştı. Azıcık evirip çevirmek bütünüyle kırılmasına yetmişti.

Ne olursa olsun birlikte bir karar alacakları konusunda anlaşarak, kolyenin iki sırasını Pietro, diğer iki sırasını da Tommaso aldı. Değerli eşyayı top haline getirip üzerlerinde bir yere gizledikten sonra, birbirlerinin yüzüne bakmadan, sessizce, yeniden bisikletlerine bindiler ve yavaş yavaş beyaz bulutlar ve kara dumanla dolmaya başlayan gökyüzü altında, gıcırtilı sesler çıkararak fabrikaya doğru yola koyuldular.

Tam oradan uzaklaşmışlardı ki, yolun kenarındaki bir reklam panosunun arkasından adamın biri çıktı önlerine. Uzun boylu, cılız ve kötü giyimliydi; birkaç dakikadır uzaktan o iki işçiye gözetlemekteydi. İşsiz Fiorenzo'ydu bu. Kent dışındaki çöplüklerde kullanılabilir eşyalar arayarak geçirirdi gününü. Bu tür insanların içinde, inatçı ve acı verici bir hastalık gibi, bir hazine bulma umudu asla tükenmez. Her zamanki sabah gezisini yapmak üzere geldiği kırlarda Fiorenzo otomobilin hareket ettiğini, ardından da iki işçinin yolun aşağısına atlayıp bir şey aldıklarını görmüştü. İnsanın hayatta ancak bir kez sahip olabileceği o fırsatı bir dakikayla yitirdiğini ânında anlamıştı.

Bay Starna'nın kabul etmesi gereken dahili kurulda Tommaso da vardı. Sağır, inatçı, eski kafalı, her şeye karşı çıkmaya eğilimli biri olmasına rağmen fabrikadaki oylamalarda hep seçilirdi. Şirketin en yaşlı elemanlarından biriydi, herkes tarafından tanınırdı, bir bayraktı; kuruldaki arkadaşları bir süredir yerine daha becerikli bir biçimde tartışan, daha bilinçli ve

cevval birini isteseler de, Tommaso geleneği temsil ettiğinden ona saygı duyarlar, görüşmelerin en önemli cümlelerini kulağına çınlamasız fısıldarlardı.

Tommaso'ya bir gün önce, köyde oturan ve ara sıra ziyaretine gelen kız kardeşi doğum günü armağanı olarak bir tavşan getirmişti. Aslında Tommaso'nun doğum günü bir ay önceydi. Tavşan elbette ölüydü, hemen tencereye konup pişirilmesi gerekiyordu. Pazar günü, bütün aile masa başında toplandığında pişirilse iyi olurdu, ama tavşan bozulmak üzere olmalıydı, onun için de kızları, beklemeden haşladılar hayvanı. Tommaso da kendine düşen parçayı ekmek arasına koyup fabrikaya götürmüştü.

Kızları (Tommaso duldu) öğle yemeği için ne pişirirlerse pişirsinler, diyelim işkembe, kurutulmuş morina balığı ya da omlet pişirdiler, bir ekmek arasına koyup babalarına verirlerdi; o da paketi çantasına yerleştirip bisikletinin koluna takar ve sabah erkenden işe gitmek üzere yola çıkardı. Ama o gün, düşüncelerine bir avuntu olacak tavşanlı ekmeği ağzına bile götüremedi. Soyunurken o canım kolyeyi nereye gizleyeceğini bilememiş ve ekmeğin arasına haşlanmış tavşan etinin ortasına sokmuştu.

Saat on birde Fantino, Criscuolo, Zappo, Ortica ve diğerleri gelip Bay Starna'nın görüşmeyi kabul ettiğini ve onları beklediğini söylediler. Hemen yıkanıp aceleyle üstlerini değiştirdiler ve asansöre atladıkları gibi yukarı çıktılar. Beşinci katta beklemeye başladılar: Yemek tatili olmuş, Starna onları hâlâ kabul etmemişti. Sonunda, sarışın, bisiklet şampiyonları gibi güzel vücutlu, ama çirkin yüzlü sekreteri gelip Bay Starna'nın onları kabul edemeyeceğini, işlerinin başına dönebileceklerini, müsait olduğunda kendilerini çağırtacağını söyledi.

Yemekhanede arkadaşları nefeslerini tutmuş onları bekliyorlardı: "Ee... Ne oldu, ne oldu?" Ama yemekhanede sendikayla ilgili konuşmak yasaktı. "Görüşemedik, öğleden sonra yine gideceğiz." İşbaşı yapma saati gelmişti çoktan: Kuruldakiler daha yeni çinko masalara oturmuş, aceleyle bir lokma bir şey yemeye çalışıyorlardı, çünkü kaybedecekleri bir iki dakikayı bile sayıyorlardı. Diğerleri yemekhaneden çıkarken, "Yarın için

neye karar verildi?" diye sormaya başladılar. "Görüşme sağlanır sağlanmaz sizi bilgilendirir, birlikte bir karar alırız," dediler.

Tommaso çantasından haşlanmış bütün bir karnabahar, bir çatal, küçük bir şişe zeytinyağı çıkardı, alüminyum bir tabağa birazını boşalttı ve karnabaharı yemeye başladı; bir yandan da ceketinin cebindeki et ve inci dolu şişkin ekmeği okşuyordu, ama arkadaşları yüzünden çıkarıp bakamıyordu. Canı tavşan isteyip de bir ağgözlülük nöbeti geçirdiği sırada, o incilere lanet okumaya başladı; bütün gün karnabahar perhizi yapmak zorundaydı, üstelik hikâyeyi kimseyle de paylaşamadığı için rahatsız edici bir sırra dönüşmüştü.

Ansızın karşısında, masanın öbür yanında ayakta duran Pietro'yu gördü, işbaşı yapmadan önce ona bir merhaba demek istemişti. İri yarı bedeniyle karşısına geçmiş, ağzında bir kürdanı evirip çevirirken, çok belirgin bir biçimde ona göz kırpmıyordu. Tommaso neredeyse çiğnemedi karnabahar lokmalarını midesine indirirken, Pietro'yu kanlı canlı ve tasasız görmek –en azından öyle duruyordu– onu öyle sinirlendirdi ki, alüminyum tabak sanki ruhlar tarafından oynatılıyormuş gibi çinko masanın üzerinde hareket etmeye başladı. Pietro omuz silkip gitti. Sona kalan işçiler de yemekhaneden aceleyle ayrılıyorlardı, Tommaso da, yağlı ağzını içi şarap dolu bir gazoz şişesine dayamış kalktı yerinden ve koşar adım dışarı çıktı.

İşçiler, idarenin bekleme odasına bir danuanın girdiğini görünce farklı tavırlar aldılar –hepsi de Bay Gigi Starna'nın nihayet geldiğini düşünerek başlarını ansızın kapıya çevirmişti– ; köpeği kimileri sevinçle, kimileriye kızgınlıkla karşıladı. Sevinenler köpeği dost bir hayvan, tutsak edilen güçlü ve özgür bir yaratık, bir tutsaklık yoldaşı gibi gördüler, kızanlarsa yönetici sınıfının cehennemlik ruhunu, bir aracını ya da eğlencesini, bir lüksünü yansıttığını düşündüler. Sonuç olarak bunlar, işçilerin bazen ifade ettikleri, aydın sınıfı hakkındaki çelişkili düşünceleriydi.

Guderian ise, hem "Güzel şey! Gel buraya! Uzat bakayım pençeni!" diyene, hem de "Git şurdan!" diyene karşı ölçülü ve ilgisiz davrandı. Yüzeysel biçimde orayı burayı koklamasından, yavaş ve monoton biçimde kuyruğunu sallamasından anlaşılacağı gibi belli belirsiz de olsa çevreye meydan okuyan bir havası

vardı; herkesi dolaştı: Kıvırcık saçlı ve çilli Ortica'nın suratına bile bakmamıştı, her şeyi bilen Ortica ise içeri girer girmez oturup dirseklerini dayadığı masanın üzerindeki reklam dergilerini karıştırmaya başlamış ve köpeği görünce baştan aşağı süzüp soyunu, yaşını, dişlerini, tüylerini anlatmaya başlamıştı. Dalgın bakışlarla yerinde oturan tüysüz Criscuolo'nun da yüzüne bakmadı, sönmüş purosunu emerken ona bir tekme atacak gibi yaptı Criscuolo. Fantino, katlayıp cebine koyduğu ve fabrikada okuması yasak olan gazeteyi çıkardı, o andaki bir çeşit diplomatik dokunulmazlıktan yararlanıp bekleme zamanını okuyarak geçirmek istiyordu, çünkü akşamları evde uykuya yenik düşüyordu, omzunun üstünde kırmızı parlak gözleri ve nemli burnuyla hayvanı fark edince, içgüdüsel olarak, korkak bir adam olmasa da, gazeteyi katlayıp adını saklamak istedi. Guderian, Tommaso'nun yanına gelince durdu ve arka bacaklarının üzerine oturup kulakları dik, burnu havada beklemeye başladı.

Ne hayvanlarla ne de insanlarla oyun oynamayı seven Tommaso, o pırıl pırıl ve saygın mekânda olmanın verdiği belli bir çekingenlikle, köpeğe birkaç küçük nezaket hareketi yapma gereği duydu ve dilini şaklatıp hafif bir ıslık çaldı, ama kulağı iyi duymadığından denetleyemediği ıslık pek tiz çıkmıştı. Ona köyde geçirdiği gençliğini, uysal, koca kulaklı, kısa ya da uzun tüylü köy tazılarını ve kırma hırçın köpekleri düşündüren şu doğal insan ve köpek dostluğunu kurmak istedi. Ama pırıl pırıl, tüyleri güzelce tıraşlı, kibirli o köpekle kendi köpekleri arasındaki sosyal eşitsizlik hemen gözüne çarptı ve bundan korktu. Ellerini dizine dayamış oturuyor ve köpeği oradan çekip gitmeye davet eder gibi başını küçük ve aralıklı hareketlerle yana doğru oynatıyordu, ağzını da sanki sessizce havlar gibi açmıştı. Ama Guderian onun karşısında, hareketsiz ve soluk soluğa durmayı sürdürüyordu, sonunda burnunu ihtiyarın ceketinin bir ucuna doğru uzattı.

“Yönetimde bir arkadaşın varmış, bunu bize hiç söylemedin Tommaso!” diye arkadaşları şakalaşıyordu.

Ama Tommaso'nun beti benzi atmaya başlamıştı: O an köpeğin kokladığı şeyin haşlanmış tavşan eti olduğunu anladı.

Guderian saldırıya geçti. Bir pençesini göğsüne dayayınca,

Tommaso neredeyse sandalyeden aşağı düşüyordu, hayvan yüzünü yalayıp tükürük içinde bıraktı. İhtiyar Tommaso ise onu uzaklaştırmak için önce taş atar gibi, sonra ardıçkuşuna nişan almış gibi, bir çukur atlarmış gibi yaptı, ama hayvan ya bu hareketleri anlamıyor ya da oyuna gelmiyordu. Yanından ayrılmadığı gibi, sanki ansızın neşelenmişti. Ön ayaklarını işçinin omzunun üstüne kadar kaldırıyor ve burnunu ceket cebinin olduğu yere sürtmeye çalışıyordu.

“Git şurdan, hadi güzelim, çekil git! Hadi be güzelim, kahretsin!” diye homurdanıyordu Tommaso öfkeyle dönmüş gözleriyle, o sırada Guderian oyunun ortasında böğrüne sert bir tekme indiğini duydu. Dişlerini göstererek yüz hizasına kadar uzandı, sonra ceketinin ucunu ısırarak kendine doğru çekti. Tommaso köpek cebini yırtmasın diye ekmeği tam zamanında çıkardı.

“Bak sen, ekmek varmış!” dedi arkadaşları. “Aferin sana, yemeğini cebinde saklarsan tabii ki köpekler bırakmaz peşini! Yemeğin arttığında bize versen daha iyi olmaz mı!”

Tommaso kısa kolunu mümkün olduğunca yukarı kaldırarak ekmeği köpekten kurtarmaya çalışıyordu. “Ver gitsin! Artık bırakmaz peşini! Ver gitsin!” diyordu arkadaşları.

“At, bana at! Neden atmıyorsun?” diyordu Criscuolo, ellerini çırparak, bir basket oyuncusu gibi topu havada yakalamaya hazır biçimde.

Ama Tommaso atmadı. Guderian herkesten daha yukarı sıçradı ve dişleri arasında ekmele bir köşeye kıvrıldı.

“Bırak artık, Tommaso, ne yapacaksın ki? Isırır!” diyordu arkadaşları, ama ihtiyar, onu ikna etmeye çalışmak ister gibi köpeğin yanına çökmüştü.

“Ne istiyor bu? Yarısı yenmiş ekmeği geri mi almak istiyor?” diye birbirlerine sorarken birdenbire kapı açıldı ve sekreter girdi içeri: “Buyurunuz!” deyince herkes onun peşinden gitti. Tommaso tam arkalarından gidecekken kolyeyi bu şekilde gözden çıkarmaya razı olamayacağına karar verdi. Köpeğin peşinden gelmesini sağlamak istedi, ama ağzında kolyeyle Bay Starna’nın karşısına çıkması daha kötü olurdu, eğilip kızgın ifadesini yararsız ve tuhaf bir gülümsemeyle değiştirmeye çalışarak mırıldanmaya başladı: “Hadi ver güzelim, hadi ver kahrolası hayvan!”

Kapı kapanmış, bekleme odasında kimsecikler kalmamıştı. Köpek avını bir koltuğun arkasına götürmüş ve köşeye sinmişti. Tommaso ellerini ovuşturmaya başladı, duyduğu acı kolyeyi yitirecek olmaktan çok (ona hiç değer vememek gerektiğini söyleyen kendisi değil miydi?) Pietro karşısında suçlu olduğunu kabul etmek, ona olanları anlatmak ve kendini aklamak zorunda kalacağından kaynaklanıyordu... Ayrıca orada durmuş ne yapacağını bilememek, başkalarına aptalca ve anlaşılmasız gelebilecek o durumda zaman kaybetmek de onu üzüyordu.

“Çekip alacağım!” diye karar verdi. “Isırırorsa, tazminat isterim.” Koltuğun arkasına geçti, emekler gibi durup elini hayvanın ağzına uzattı. Ama bol gıda alan ve sahibinin oyun okulunda eğitilmiş köpek, ekmeği yemiyor, yalnızca bir yanını kemiriyordu; ayrıca elinden lokması alınınca etçillerin gösterebileceği kör yırtıcılıkla da karşılık vermiyordu: Kedilere özgü bir eğilimle oynuyordu ekmekle, bu da olgun ve dolgun bir köpekte ağır bir çöküntüye işaretledi.

Kurulun diğer üyeleri Tommaso’nun gelmediğini fark etmemişlerdi. Fantino konuşmasını yapıyordu ve “... burada, saçları ağarmış bizler arasında, bu şirkete hayatının otuz yıldan fazlasını veren insanlar var...” dedikten sonra Tommaso’yu göstermek istedi, önce sağını, sonra solunu işaret etti, bunun üzerine herkes Tommaso’nun orada olmadığını fark etti. Başına bir şey mi gelmişti acaba? Criscuolo ayaklarının ucuna basarak dönüp biraz önce bulundukları odaya bakmaya gitti. Kimseyi göremedi: “Yoruldu, eve gitti herhalde, zavallı ihtiyar, ne yapacaksın! Neyse, kulağı da duymuyor zaten! Ama yine de gelmeyeceğini söyleyebilirdi!” diye düşündü. Koltuğun arkasına bakmadan çıkıp arkadaşlarının arasına geri döndü.

İhtiyar ve köpek odanın ucunda yere çökmüş oyun oynuyorlardı: Tommaso’nun gözlerinde yaşlar vardı, Guderian da bir köpek gülüşüyle dişlerini gösteriyordu. Tommaso’nun inadı belli bir nedene dayanıyordu: Guderian’ın aptal olduğunu, pes etmenin utanç verici olacağını düşünüyordu. Nitekim, kedi gibi uysal olduğu bir anda eliyle bir hamle yaparak ekmeğin üst tarafını uçurabildi, ama köpek uçan yarım ekmek parçasına doğru atıldı, Tommaso da tavşan etli ve kolyeli diğer parçayı ele

geçirdi. Hemen kolyeyi alıp incilerin arasına girmiş et parçalarını ayıkladıktan sonra cebine attı, köpeğin ekmeğin kenarlarını ısırdığını ve içine ulaşamadığını aceleyle düşündükten sonra eti de ağzına attı.

Sonra, ayaklarının ucuna basarak, yüzü kıpkırmızı, ağzı dolu, kulağında acımasızca yükselen çınlama sesi Bay Starna'nın ofisine girdi ve yan yan, soran gözlerle kendisine bakan arkadaşlarının arasına karıştı. Fantino'nun sunduğu rapor sırasında bakışını, dikkatini rakamlara vermiş gibi çalışma masasının üzerindeki çizelgelerden ayırmayan Gigi Starna, birinin yanında bir şeyler yediğini duyar gibi oldu. Gözlerini yukarı kaldırdığında karşısında daha önce olmayan yeni bir yüz gördü: Kırışık, mosmor olmuş bir yüzdü bu, sarı ve damarlı göz yuvarlakları fal taşı gibi açılmıştı, öfkeli, duyarsız bir halde bir şey çiğneyip duruyor ve çene kemiği hiddetli bir ses çıkarıyordu. Bundan o kadar rahatsız oldu ki, bakışını yeniden rakamlara yöneltti ve bir daha da kaldırmadı; o adamın nasıl oraya gelip karşısında yemek yiyebildiğini anlamıyordu ve Fantino'nun raporuna etkili bir biçimde ve kurnazlıkla karşılık vermeye hazır olmak için onu aklından çıkarmaya çalışıyor, ama duyduğu güvenin büyük bir kısmının yok olduğunu fark ediyordu.

Bayan Umberta, her gece, yatmadan önce yüzüne vitaminli salatalık kremi sürerdi. Uykusuz geçirdiği bir geceden sonra, o sabah salatalık kremi sürmeden, masajsız, karnındaki kırışıklıklara karşı jimnastiğini yapmadan, yani her zamanki estetik amaçlı alışkanlıklarını yerine getirmeden ve ne yaptığını bilmeden kendini yatağa atınca, iyi uyuyamamıştı. Tedirginliğini, baş ağrısını, o birkaç saatlik uykuyu bölen ağzındaki acılığı, içtiği içkilere değil, o estetik işlemleri yapmamasına bağlıyordu. Bir hayat görüşü haline gelen güzellik kurallarına uymanın getirdiği sırtüstü uyuma alışkanlığı, uykusundaki bu huzursuzluğu, uzaktan bakan birine, sakın ve kendisinin de çok iyi bildiği gibi, çarşafın kıvrımları arasında çekici biçimlerde gösterebilirdi.

O uyanış ve rahatsızlık, unutulmuş şeylerin olduğu duygusu, onun belli belirsiz bir telaşa kapılmasına neden oldu. Ne yapmıştı, eve girmiş, tilki cüppesini bir koltuğun üzerine atmış, gece elbisesini çıkarmıştı... Ama hafızasının boşluklarında onu rahat-

sız eden bir şey vardı: Kolye, yumuşak ve pürüzsüz boynundan çok daha dikkat etmesi gereken şu kolye; onu çıkardığını, hele tuvalet masasının gizli gözüne koyduğunu hiç hatırlamıyordu.

Bir anda yatak çarşafı, organze etekler, dağınık saçları havada uçuştı, kalkıp odanın öbür ucuna gidip çekmeceli dola-ba, tuvalet masasının üzerine, kolyeyi koyabileceği her yere bak-tı, bu arada şöyle bir aynaya bakınca bitap halini gördü; kendini kınar biçimde yüzünü buruşturdu, birkaç çekmece daha açıp baktı, sonra yeniden ilk edindiği izlenimi silmek için aynaya baktı, banyoya girip raflara göz attı, lizözünü giydi, banyo ay-nasında üzerinde nasıl durduğunu inceledi, sonra gidip tuvalet masasının gizli gözünü açtı, kapattı, saçlarını düzeltti, önce körü körüne sonra belli bir özenle. Dört sıra inci kolyeyi kaybetmişti. Telefona gitti.

“Bana mimarı verin... Enrico, evet, kalktım... Evet, iyiyim, dinle, kolye, inci kolye... Oradan çıktığımızda boynumdaydı, eminim... Yok tabii... Bilmiyorum... İyi aradım tabii... Sen hatırlamıyor musun?”

Enrico ofise geç gelmiş, uykusuzluktan ölüyordu (iki saat uyumuştı), sinirli ve sikkindi, yanındaki çizimci genç bir proje-yi kopya ediyormuş gibi yapıp kulaklarını açmış onu dinliyor-du, sigara dumanı da gözünü rahatsız ediyordu. “Ne yapalım, bir tane daha alır...” dedi.

Çizimci genci de yerinden sıçratan bir çığlık duyuldu: “Deli misin sen! Kocam bana onu takmamı yasaklamıştı, anlıyor mu-sun! Kaç lira biliyor musun?.. Hayır, telefonda söyleyemem! Fazla konuşma! Onu etrafta gösterdiğimi bile bilse beni evden kovar! Bir de kaybettiğimi bilse... Öldürür beni!”

“Arabadadır,” dedi Enrico, bunun üzerine kadın ansızın sa-kinleşti.

“Öyle mi dersin?”

“Evet.”

“Boynumda mıydı peki hatırlıyor musun?.. Bir ara araba-dan indik hatırlıyor musun?.. Neredeydik?”

“Nasıl hatırlayayım!..” diyordu Enrico, bir elini yüzün-de gezdirerek, onun çalılara doğru koştuğu an geldi aklına ve müthiş sıkıldı, kavga etmişlerdi, kolyenin orada düşmüş olabi-

leceğini düşündü, gidip o bakımsız arazide karış karış kolyeyi aramak zorunda kalabileceği düşüncesi onu rahatsız etmeye başlamıştı bile. Hafifçe midesi bulandı. “Merak etme, o kadar büyük ki, bulunur... Arabaya bak... Garajdaki adam güvenilir mi? (Araba kadınındı. Garaj da kadınındı.)

“Evet. Leone duruyor başında, yıllardır bizde çalışıyor.”

“O zaman hemen telefon et, baksın.”

“Peki ya yoksa?”

“Ara beni, gidip oraya bakayım...”

“Canım, hayatım benim...”

“Tamam.”

Telefonu kapattı. Kolye. Dudak büktü. Kim bilir kaç milyon değeri vardı. Sonra da Umberta’nın kocasının bonoları protestoya uğruyordu. Güzel bir hikâye. Bundan güzel bir hikâye çıkardı ortaya. Kâğıdın üzerine dört sıra bir kolye çizdi, üzerine özenle incileri tek tek işledi. Gözlerini açık tutmalıydı. İncileri göze dönüştürdü, her birinin irisini, gözbebeğini ve kirpiğini çizdi. Zaman kaybetmemeliydi. Gidip onu kırların ortasında araması gerekiyordu. Belki Umberta telefon eder şimdi diye düşündü, ama arabada olması imkânsızdı. “O işe sen devam et, benim çıkmam gerek,” dedi çizimci çocuğa.

“Mal sahibine mi gidiyorsunuz? O dosyayı unutmayın!..”

“Hayır, hayır, kırlara gidiyorum. Çilek toplayacağım,” diyerek elindeki kalemle kolyeyi, çanakyaprağı ve sapiyla kocaman bir çileğe dönüştürdü. “Bak, bir çilek.”

“Ah şu kadınlar, Mühendis Bey,” dedi genç kıs kıs gülerek.

“Seni rezil!” dedi Enrico. Telefon çaldı. “Anladım, yok. Sakin ol. Şimdi gidiyorum bakmaya. Garajdaki adama hiçbir şey söylememesini tembih ettin mi? Ona hiçbir şey söyleme, kime olacak canım, şeye, majestelerine! İyi. Elbette hatırlıyorum orayı... Seni sonra ararım... Hoşça kal, sakin ol...” deyip telefonu kapattı, ıslık çalarak pardösüsünü giyip dışarı çıktı, küçük motosikletine atladığı gibi yola koyuldu.

Kent bir istiridye, berrak bir deniz gibi açıldı önünde. Gençken, yolda giderken, özellikle de acele ettiğin zamanlarda, şehir, bildiğin, her noktasını ezberlediğin, artık görmeden geçtiğin bir yer olsa da, ansızın gözüne çarpmaya başlar. Serüven

tadı denen şey budur işte: Zamanından önce hayata kuşkuyla bakmaya başlayan Enrico'ya gençliğini hatırlatan tek şey bu tattı.

Kolye toplamaya gitmek, düşündüğü gibi sıkıcı değil, eğlenceli bir işe dönüşüvermişti bir anda. Belki de kolye onu pek ilgilendirmediği için. Balsa iyi olurdu, ama bulamazsa önemli değildi: Umberta'nın başına gelen acı olaylar, zenginlere özgü acı olaylardı, ne kadar ağır değerlendirilirse o kadar hafif geliyordu insana.

Enrico hayatta neye aldırırdı ki zaten? Hiçbir şeye. Ama şimdi tasasız ve mutlu bir halde geçtiği bu kent gözüne bir çeşit Hint fakiri yatağı gibi göründü, nereye baksa bir çılgılık duyuyor, bir sıçrayış, sivri bir çivi görüyordu: eski evler, yeni evler, işçi semtleri, soylu binaları, yıkıntılar ya da inşaat iskeleleri. Bir zamanlar kent onun için sorun dolu bir ormandı: Üslup, İşlev, Toplum, İnsani Ölçü, İnşaat Spekülasyonu... Şimdi bakışı, o hep aynı eski ve hoş alaycılıkla, neoklasik, liberty, yirminci yüzyıl yapıtlarında geziniyor ve doğal olayları ortaya çıkaran kişilerin nesnelliğiyle eski ve sağlıklı yığınlar, yeni gökdelenlere, kullanışlı atölyelere, penceresiz duvarlardaki küf lekelerine bakıyordu; bir zamanlar adımlarına eşlik eden Eriha borazanlarının sesine benzer o çınlamayı duymuyordu, o sevimsiz ve çirkin kenti, kentsoyluların suçlarını ortaya çıkarıp yıkacağını ve yeni bir insanlık için tekrar kurup inşa edeceğini nasıl da düşünmüştü! Enrico o zamanlar, ellerinde pankartlarla, bisikletlerini iterek valiliğe çıkan yolları dolduran işçileri gördüğünde aralarına karışır ve sade kalabalığın üzerinde, ileride o insanlar için yapmayı planladığı beyaz ve yeşil renklerde Geleceğin Kenti görüntüsü, geometrik şekiller içeren bir bulut gibi belirirdi.

Bir zamanlar bir devrimciydi Enrico: Emekçi sınıfının iktidarı ele geçirmesini ve kentin inşasını ona vermesini bekliyordu. Ama emekçiler kazanmakta gecikiyor ve Enrico'nun çıplak duvarlara ve düz damlara duyduğu özel tutkuyu paylaşmaz görünüyordlardı. Genç mimar için her coşkunun söndüğü güç ve tehlikeli bir mevsim başlamıştı. Üslup kurallarını ifade etmek için başka bir yol keşfetti: Böyle bir onuru hak etmeseler de, uyuşuk milyarderler için yapacağı yazlık villa projelerinde uy-

gulayacaktı onları. Bunun için de bir savaş, düşman kaleyi içten fethetmek gerekiyordu. Durumunu sağlamlaştırmak için gözde bir mimar olmaya çalışmalıydı; Enrico ciddi bir biçimde “yaşam tarzını” ele almak zorunda kaldı: Ama nasıl oluyordu da hâlâ küçük bir motosikletle dolaşıyordu? İyi mi kötü mü bakmadan, yalnızca kârlı işler almaktan başka bir şey düşünmez olmuştu artık. Geleceğin Kenti projesi ofisin bir köşesinde tomar halinde, solmuş duruyordu, bazen çizim için kâğıt ararken birilerinin eline geçiyor ve arkasına bir yapının üstüne eklenecek katın ilk taslağı çiziliyordu.

Enrico, o gün kenar semtlerden motosikletiyle geçerken, işçi apartmanlarının ne kadar kasvetli olduğuna aldırış etmeden, rüzgârda, yumuşak ot arayan yavru bir geyik gibi, havayı koklayıp inşaata uygun alanların kokusunu içine çekiyordu.

Nitekim o sabah erkenden, Umberta’nın arabasıyla, inşa izni olan bir arazi aramaya gitmek istiyordu. Bir eğlenceden çıkmışlardı, Umberta sarhoş olmuş eve dönmek istememişti. Beni oraya götür, buraya götür, diye tutturmuştu, Enrico da gezeceksek bari bir işe yarasın deyip, uzun süredir aklında olan ve o saatte kimsenin olmayacağı bir yere gitmek ve durumunu görmek istemişti. Umberta’nın kocasına ait bir araziydi burası, fabrikasını çevreliyordu. Enrico, büyük bir inşaat yapmak için, Umberta’nın desteğiyle, burayı satın almak istiyordu. İşte tam oraya giderken Umberta neredeyse arabadan aşağı düşüyordu. Kavga ediyorlardı. Olduğundan daha fazla sarhoş gibi davranıyordu Umberta. “Beni nereye götürüyorsun bakayım? diye ağlıyormuş gibi yapıyordu. Enrico da, “Kocana götürüyorum, bıktım artık senden. Kocana, fabrikaya götürüyorum. Görmüyor musun, bak oraya gidiyoruz!” diyordu. Sonra Umberta bir şarkı mırıldanıp kapıyı açmıştı. Enrico hemen frene basmış, o da aşağı atmıştı kendini. O sırada da kolyesini düşürmüştü. Şimdi kolaysa bul!

Ayaklarının altında bakımsız, çalı dolu bir bayır uzanıyordu. Tozlu ve تنها yol arabanın bıraktığı fren izlerini hâlâ koruduğundan o sabah durduğu noktada olduğundan emindi: Üstelik çevresindeki bütün manzarada hiçbir biçim göze çarpıyordu, “sınırsız arazi” denen kadaastro terimi kafasında hiç

bu kadar kesin ve inceden inceye korkutucu bir anlam almamıştı. Kabuk kabuk olmuş toprağa, çalı sapsarı arasına göz gezdirirken, birkaç adım attı: Bu yoksul, sıradan, hiçbir iz taşımayan, çöp serpilmiş, anlaşılmaz, bilinmez, sümüksümlü salyası gibi damarlı toprağa baktıkça, tıpkı bir soğukluk, çirkinlik ya da sıkıntı duygusuna kapılan bir kişinin aşk isteği kasılıp yok olur ya işte öyle, onun da serüven tadı azalmaya başlıyordu. Uyandığından beri arada bir gelip giden mide bulantısı yeniden başlamıştı.

Hiçbir şey bulamayacağından emin aramaya başladı. Belki de önceden bir yöntem belirlemesi gerekiyordu: Umberta'nın bulunduğu alanı sınırlayıp bölümlere ayırmalı ve karış karış aramalıydı. Ama her şey o kadar yararsız ve kuşkulu geliyordu ki ona, çalıları hafifçe kenara itip düzensiz bir biçimde yürümeye başladı. Bakışını kaldırdığında, karşısında bir adam gördü.

Çayırın ortasında, eli cebinde duruyordu, çalılar dizine geliyordu. Nereden bilinmez, ama sessizce yaklaşmış olmalıydı. Bir deri bir kemik, leylek gibi ince ve uzun bacaklıydı; başına geçirdiği eski asker şapkasının kulaklıkları av köpeği kulağı gibi sarkıktı, üzerindeki asker ceketinin apoletleri lime lime olmuştu. Onu pusuya düşürmüş gibi karşısında duruyordu.

Nitekim saatlerdir bekliyordu orada: Daha Enrico'nun aklından gideceği geçmezken. İşsiz Fiorenzo idi o. İki işçinin gelip burnunun ucundaki hazineyi almasından sonra duyduğu ilk öfke yatıştıktan sonra, orada beklemesi gerektiğini düşünmüştü. Oyun daha bitmemişti: Kolyenin değeri büyükse, er geç kaybeden gelip arayacaktı onu; bir hazinenin izi sürüldüğünde de bir şeyler bulma umudu sönmezdi.

Mimar, bayırın aşağısında o tanımadığı adamın hareketsiz durduğunu görünce dikkatini toplamaya çalıştı. Durup bir sigara yaktı. Bu hikâyeye ilgisini çekmeye başlamıştı. Enrico, yaptıkları şeylerin ya da düşüncelerinin bir temele dayandığına inanan, ama hayattaki tek amaçları başkalarıyla değişken ve karmaşık ilişkiler kurmak olan insanlardandı; engin doğa ya da nesnelerin kesin dünyası karşısında, ya da düşünülen şeylerin düzeni karşısında ne yapacağını şaşırarak biriydi; ancak olası bir rakip ya da dostun adımlarını sezdiğinde kendine güveni

geri gelirdi; onun için de Enrico ne başkaları, ne de kendi için bir plan uygulayabilirdi.

Fiorenzo'yu uzaktan gördüğünde, onu daha iyi incelemek için eğilip araştırmasını sürdürdü, burun buruna gelmeden ona yaklaşmasını sağlayacak düz bir yol izliyordu. Daha sonra Fiorenzo da Enrico'nun yolunu kesmek üzere hareket etti.

Aralarında az bir mesafe kalmıştı ki, durdular. İşsiz Fiorenzo'nun yer yer sakallı sıska yüzü kuşu andırıyordu. İlk konuşan o oldu.

“Bir şey mi arıyordunuz?” dedi.

Enrico sigarasını dudaklarına götürdü. Fiorenzo soğuk havada küçük ama yoğun bir bulut olan kendi nefesini içiyordu.

“Bakıyordum,” diye mırıldandı Enrico, çevreyi göstererek. Öbürünün ağzından laf almaya çalışıyordu. “Eğer kolyeyi bulduysa, değerini öğrenmek için nabız yoklayacaktır,” diye düşündü.

“Burada mı kaybettiniz?” diye sordu Fiorenzo.

“Neyi?” dedi Enrico hemen.

Fiorenzo biraz bekledikten sonra, “Şu aradığınız şeyi,” dedi.

“Bir şey aradığımı nereden biliyorsunuz?” dedi Enrico sertçe. Bir an polisin kötü giyimli insanlara hitap ederken yaptıkları gibi “sen” mi, yoksa görgülü, eşitlikçi bir kibarlıkla “siz” mi diye sorsam iyi olur diye düşünmüştü; sonra, adamla kuracağı ilişkide baskı ve pazarlık yaparken “siz”i kullanmanın daha iyi olacağına karar vermişti.

Adam biraz düşündü, biraz daha dumanlı soluğundan çıkardı ve dönüp gidecekmiş gibi yaptı.

“Bu kadar güçlü görüldüğüne göre acaba kolyeyi buldu mu?” diye düşündü Enrico. Elbette şimdi avantajlı duruma geçmişti: Enrico gitmeliydi peşinden. “Hey!” diye seslenip sigara paketini uzattı. Adam dönünce, “Sigara içiyor musunuz?” diye sordu, paketi uzatmıştı, ama hareketsiz duruyordu. Adam birkaç adım geri döndü, paketten bir sigara aldı. Sigarayı tırnak ucuyla çıkarırken zorlanıp “teşekkür ederim” gibi bir şey mırıldanmıştı. Enrico paketi yeniden cebine koyup çakmak çıkardı, denedikten sonra adama verip yavaşça sigarasını yakmasını bekledi.

“Siz önce bana ne aradığınızı söyleyin ki, cevap vereyim,” dedi.

“Ot, dedi adam ve yolun kenarındaki sepeti gösterdi.

“Tavşanlar için mi?”

Bayırdan yukarı çıkmışlardı. Adam sepeti aldı. “Yok, biz yiyelim diye,” dedi ve yola yöneldi. Enrico motosikletine binip yavaşça yanına yaklaştı.

“Her sabah buralarda dolaşıyorsunuz o zaman,” dedi. Aslında, “Buraları senin hâkimiyetinde, değil mi? Senin haberin olmadan yaprak bile düşemez burada!” demek istiyordu. Ama Fiorenzo ondan önce davranıp, “Buraları herkesindir,” dedi.

Oyununu anladığı belliydi, kolyeyi bulmuş da olsa, bulmamış olsa da ona açılmayacaktı. Enrico açık oynamaya karar verdi: Durup, “Bu sabah tam şurada bir şey kaybettik, buldunuz mu?” dedi ve öbürü, ne kaybettiniz, diye sorar diye bekledi. Nitekim, biraz, hatta biraz fazla bekleyip sordu da.

“Bir kolye,” dedi Enrico sanki pek önemli bir şey değilmiş gibi dudak bükerek; aynı zamanda bir sicimi, bir kurdeleyi, bir çocuk kolyesini iki ucundan tutarmış gibi bir hareket yaptı. “Bizim için sadece önemli bir anı. Onun için verin, size parasını ödeyeyim,” diyerek elini cüzdanına götürdü.

İşsiz Fiorenzo, eliyle “Bende değil,” der gibi bir işaret yaparken vazgeçti. Eli havada kalmıştı, “Şu çalıların ortasında bir şey bulmak zor iş... Günlerce aramak gerekebilir. Çayır büyük. Ama bir bakalım...”

Enrico elini motosikletinin yöneltecine dayadı yeniden. “Bulduğunuzu sanmıştım. Yazık. Neyse. Özellikle de sizin için üzuldüm.”

İşsiz adam elindeki izmariti yere attı. “Adım Fiorenzo, anlaşabiliriz,” dedi.

“Ben mimar Enrico Prè. Ciddi bir biçimde konuşacağımızdan emindim.”

“Günde bir miktar paraya anlaşabiliriz,” diye yineledi Fiorenzo, “sonra, teslim ettiğimde, ne zaman olur bilemem, bir miktar daha isterim.”

Enrico ansızın döndü ve bu hareketi yaparken adamı ce-

ketinden mi kavrasın, yoksa onun tepkilerini bir kez daha mı ölçsün bilmiyordu. Ne var ki, Fiorenzo savunmaya geçmeden, yolunmuş kuşa benzer yüzünde alaycı, meydan okur bir ifadeyle, öylece durdu. Daracık ve düz ceketin cebinde dört sıra inci olması imkânsız geldi Enrico'ya: Kolyeden haberdarsa, kim bilir nereye saklamıştı.

“Ne kadar zamanda ararsın çayırı peki?” diye sordu. Sen diye hitap etmeye başlamıştı.

“Hâlâ çayırda olduğunu kim söyledi?” dedi Fiorenzo.

“Çayırda değilse, evindedir.”

“Evim şurası,” dedi ve yolun ötesini gösterdi. “Gelin gidelim.”

Fiorenzo'nun merası, dağınık düzende yükselen kenar mahalle binalarının sisli kırların ortasında sırtlarını gösterdikleri yerde bitiyordu. Evi de işte hemen o sınırın yanındaydı, tıpkı uzak krallıkların başkentleri gibi. Birçok tarihsel olay ve felaket evin yapımında rol oynamıştı: Kırık dökük ve alçak duvarları, atlı birliklerin kaldırılmasıyla kapatılmış olan eski bir askerî ahırdan çıkmaydı; daha sonra burası gençleri askere hazırlamak için silah deposu olarak kullanılmıştı, evdeki alaturka tuvalet ve silinmez duvar yazısı da oraya aitti; demir parmaklıklı pencere de oradan geliyordu, çünkü iç savaş sırasında maalesef cezaevine dönüşmüştü; son askerî manga bir yangın sonucu neredeyse tamamen yıkılınca çıkmıştı buradan; döşeme ve boru tertibatı önce savaş kurbanlarının, sonra da mültecilerin zamanından kalmaydı; ama yakacak odun, kiremit ve tuğla yağmalaması sonucunda yeniden yıkılmıştı; buraya en son yerleşenler Fiorenzo ve ailesi olmuştu; son kaldıkları evden de çıkarılınca, yanlarında şilte ve diğer eşyalarıyla başlarını buraya sokmuşlardı. Damın yarısını, yakınlarda buldukları, bir patlama sonucu eğrilmiş eski bir kepenk parçasıyla kapatmışlardı. Böylece Fiorenzo ve karısı Ignes, dört çocuklarıyla birlikte, duvarlarına akrabalarının resimlerini ve aile harcı makbuzlarını asacakları yeni bir eve kavuşmuşlar ve beşinci çocuklarının doğumunu, hayatta kalacağını umarak beklemeye başlamışlardı.

Evin durumu, aile oraya yerleştikten sonra pek iyileşmemişti, bunun da nedeni Fiorenzo'nun doğal bir mağarada yaşa-

yan ilkel insan ruhuna, ülkesinde bıraktığı uygarlıkla ilgili bazı şeyleri çevresinde yaşatmaya çabalayan deniz kazasına uğramış çalışkan birinin ya da bir araştıracının ruhuna sahip olmasıydı. Fiorenzo'nun çevresinde arzu ettiği uygarlık vardı, ama ona düşmandı ve yasaktı. İşten çıkarılınca, bir şekilde ehliyetli olduğu bakır boru parlaticılığı mesleğini de unutmuştu; daha sonra amele olarak girdiği işte eli ağır çalışınca oradan da ansızın çıkarılmış, beş parasız, aile yükü omuzlarında, ortada kalmıştı. Bunun üzerine tarihin başlangıcına gitmişti: İhtiyacımız olan şeylerin yapılacağı, elde edileceği, kurulacağı düşüncesini kaybedince, toplanabilecek ya da avlanabilecek şeylerin peşinden gitmeye başlamıştı.

Kent onun için ait olmadığı bir dünya olmuştu, tıpkı bir avcının yaban hayvanı, olgun meyve aradığı, yağmurda sığındığı ormana ait olmadığı gibi. Böylece işsiz Fiorenzo için kentin zenginliği, semt pazarları tezgâhları toplanıp gidince yolun kenarında kalan lahananın içindeydi; şehirlerarası tramvay yolunu süsleyen yenilebilir otlardaydı; sobada yakmak için parça parça kesilebilen tahta park banklarındaydı; geceleri kamu alanlarında dolaşp bir daha geri dönemeyen âşık kedilerdeydi. Onun için atılmış, ikinci, hatta üçüncü el bir kent vardı, yarısı örtülüydü, dışkıdandı, ama tabanı açılmış ayakkabı, izmarit, şemsiye sapı doluydu. Bu tozlu zenginliklerin daha da aşağısında, arz ve talepli, vurgunlu, stoklu bir de pazar vardı. Fiorenzo boş şişe, paçavra, kedi derisi satıyor ve böylece para dolaşımını kısa süreli de olsa bir ucundan yakalıyordu. En zor, ama en kârlı iş maden ocağı keşifçiliği idi. Belli bir fabrikanın altı kazılıyor ve atıklar arasında hurda demir aranıyordu, bazen bir günde üç yüz liralık demir çıkıyordu. Kentin mevsimleri ve bağbozumları düzensizdi: Seçimlerden sonra duvarlar ilan dolu olurdu, onları eski ve kör bir bıçakla, özenle parça parça sökmek gerekirdi; çocuklar da yardım ederdi bu işe, torbaları rengârenk kâğıt parçalarıyla doldurur, atık kâğıt tüccarlarının pinti kantarlarında tarttırırlardı.

Bu ve başka işlerde Fiorenzo ile en büyük iki çocuk çalışırdı. O hayatta büyüdükleri için başka bir hayat düşünemiyorlardı, kenar semtlerde vahşice koşturarak ne bulursa yerler, ye-

meklerini ve oyunlarını kardeş farelerle paylaşırlardı. Oysa Ines dişi aslanlar gibi olmuştu: Barınaktan çıkmıyor, son doğan çocuğunu yalıyordu, tamir ve temizlik gibi ev işlerini unutmuştu, erkeğinin ve çocuklarının getirdiğı ganimete hırsla atlıyor, bazen ayakkabı yüzlerini söküp ayakkabı tamircilerine yama olsun diye satılmasını sağlıyor ya da izmarit tütününü temizleyip satışa hazırlıyordu. Açlık içinde yaşasa da, şişman ve tıknazdı, ama kendince huzurluydu. Öbür dünya, şu çoraplı ve sinemalı dünya artık onu çağırmas olmuştu, büyük ilanlar artık ona bir şey ifade etmiyordu, yalnızca kocaman bilinmez resimli bulmacalar içeriyordu. Evlendikleri gün Fiorenzo'nun yanında beyaz gelinliğıyle çektiirdiğı fotoğraf kendisinin mi yoksa büyükanne-sinin annesinin miydi bilmiyordu, ama hiçbir gün çerçevesinin tozunu almayı ihmal etmiyordu. Romatizma yüzünden, ağrısı olmadığı zaman bile yatma alışkanlığını edinmişti. O kırık dökük evde, gündüz vakti, yanına çocuğunu alır ve yatağı uzanır, bulutlu ve sisli gökyüzüne bakıp eski bir tango söylemeye başlardı. Onun için de Enrico ahır gibi eve yaklaşırken kulağına bir şarkı sesi geldi: Artık pek bir şey anlamaz olmuştu.

Kıvrımlı damın eğimini, yangın izleriyle harelenmiş duvarların düzensiz çıkıntılarını inceledi. Gözlemlediğı bazı parlak fikirler yazlık bir villada uygulanabilirdi. Aklında tutmalıydı onları. Bir şehircilik kongresinde verdiğı bir konferans geldi aklına: "Meslektaşlarım, binadan değıl barakalardan başlayarak çıkmalıyız yola..."

Antiller'de Uzun Bonaça

Amiral Drake ile denize açılmış olan Donald Amcamı se-rüvenlerini anlatırken dinlemeliydiniz.

Sürekli yarı kapalı olan gözlerinde bir pırıltı gördüğümüzde “Donald Amca, Donald Amca! Antiller'de bonaça varken başına gelenleri anlatsana!” diye kulağının dibinde bağırmaya başladık.

“Ne? Ha, tamam, bonaça, evet, evet, şu uzun bonaça...” diye başladık cılız bir sesle anlatmaya. “Antil Denizi açıklarındaydık, ara sıra esen incecik bir rüzgârı bile kaçırmayalım diye yelkenleri açmış, durgun denizde kaplumbağâ hızıyla ilerliyorduk. Bir de baktık, top atımı uzaklıkta bir İspanyol kalyonu denizin ortasında durmuş bekliyor. Biz de durunca o sakın denizde karşı karşıya geldik. Ne biz geçip gidebiliyorduk ne de onlar. Aslında onların bir yere gitmeye hiç niyetleri yoktu: Orada bilerek, bizi geçirmemek için durmuşlardı. Biz, yani Drake'in donanması, o kadar yolu, İspanyol donanmasına engel olmak, o papacıların elinden Büyük Armada'nın hazinesini alıp Britanya'nın Bağışlayıcı Kraliçe Hazretleri Elisabeth'e vermek için katetmiştik. Ama İspanyol kalyonu toplarına karşı bizim birkaç küçük topla dayanmamız olanaksızdı, onun için ateş etmemeye özen gösteriyorduk. Yaa çocuklar... Aramızda büyük bir güç farkı vardı, anlayacağınız. O lanet olası kalyon yedek su, Antil Adaları meyveleriyle doluydu, limanlarından da kolayca ikmal yapabilme imkânına sahiptiler, istedikleri kadar kalabilirlerdi orada: Öyle olmasına karşın onlar da ateş etmemeye özen gös-

teriyorlardı, çünkü İngilizlerle o küçük savaş, Katolik Majeste Hazretlerinin emrindeki amirallerinin tam istedikleri gibi gidiyordu, kazanılan ya da kaybedilen bir deniz savaşı yüzünden işler değişecek olursa bütün denge bozulabilirdi, üstelik çarpışmak gerekirdi, onların çarpışmaya hiç niyetleri yoktu. Böylece günler geçiyor, bonaça sürüyordu; biz bu yanda onlar öbür yanda, Antil Denizi açıklarında öylece duruyorduk...”

“Sonra ne oldu? Anlatsana Donald Amca!” dedik, yaşlı deniz kurdunun başının düştüğünü ve yeniden uyuklamaya başladığını görünce.

“Ha? Evet, evet, o uzun bonaça! Haftalar geçti. Papacı ödlekler, o hokkabaz denizciler ellerinde dürbünlerle, püsküllü şemsiyelerin altında durmuş ananas dondurması yiyorlardı, teri çeksin diye kafalarıyla perukları arasına mendil sokmuşlardı. Bütün okyanusların en usta denizcileri bizler, yanlış biçimde yaşayan bütün toprakları Hristiyanlık için ele geçirmek isteyen bizler, şimdi el el üstünde oturuyor, zamanımızı geminin yan tarafında oltayla balık tutarak, tütün çiğneyerek geçiriyorduk. Aylarca Atlantik’te seyretmiştik, stoklarımız bitmek ya da bozulmak üzereydi, iskorbütten her gün biri ölüp gidiyor, tayfa başı İncil’den iki ayet homurdanırken bir çuvalın içinde denizi boyluyordu. Karşımızdaki kalyon, denize atılan her çuvalı dürbünle takip ediyor ve sanki kayıplarımızı sayarcasına parmak işaretleri yapıyordu. Lanet okuyup duruyorduk: Hepimiz can verene kadar çok uğraşmaları gerekiyordu, biz ne fırtınalar atlatmıştık, Antiller’deki bonaça vız gelirdi bize...”

“Nasıl kurtuldunuz peki Donald Amca?”

“Ne dediniz? Nasıl mı kurtulduk? Aylarca bu soruyu sorduk kendimize... Birçoğumuz, özellikle de en yaşlı ve dövmeli olanlarımız, gemimizin korsan gemisi olduğunu, hızlı eylemlere elverişli olduğunu söylüyor ve toplarımızın en güçlü İspanyol gemilerinin direklerini devirdiğini, gövdesinde yarıklar açtığını, nasıl ani rota değiştirebildiğimizi hatırlatıyordu... Evet efendim, korsan gemiciliğinde çok başarılı olmuştuk olmasına, ama o zaman rüzgâr vardı, hızlı ilerlememiz mümkündü... Oysa o an, o bonaçada, silahlı çatışma, saldırı gibi sözler oyalanmak için bahaneydi. Ne beklediğimiz de belli değildi; bir lodos, bir fırtına,

hatta bir kasırğa bekliyorduk belki de... Çatışma aklımızdan bile geçmemeliydi, kaptanımız gerçek gemi savaşının, orada durup beklemek, hazır olmak, Britanya Kraliçe Hazretleri'nin büyük deniz savaşlarının planlarını, yelken kullanımındaki kurallarını yeniden incelemek, kusursuz dümenci kılavuzunu ve top kullanım bilgilerini yeniden okumak olduğunu söyledi, Amiral Drake donanmasının kuralları olduğu gibi kalacaktı: Değiştirilmek istense bile nereden başlanacağı bilinmiyordu..."

"Sonra ne oldu Donald Amca? Hey, Donald amca! Sonra ne yaptınız?"

"Hım... Hım... Ne diyordum? Ah evet, denizcilik kurallarına sıkı bir biçimde uymak gerekiyordu. Drake'in donanmasının diğer gemilerinde resmî değişiklikler olmuş, isyanlar, ayaklanmalar baş göstermişti: Artık denizde başka biçimlerde seyredilmesi isteniyordu, mürettebattan sıradan denizciler, tayfalar, hatta miçolar artık uzman olmuş, denizcilik konusunda görüş bildiriyorlardı... Subay ve serdümenler bu durumu çok tehlikeli buluyorlardı, onun için Kraliçe Hazretleri Elisabeth'in gemicilik kurallarını yeniden okumak isteyen olursa kızıyorlardı. Mancınıkları temizlemeye, güverteyi yıkamaya, rüzgârsız havada gevşekçe asılı duran yelkenlerin çalışıp çalışmadığını denetlemeye devam edecektik ve işimizin gücümüzün olmadığı uzun günlerde, güvertede oturup göğsümüze ve kollarımıza denizlerin hâkimi donanmamızı öven bildik dövmeler yaptıracaktık, bu bizim için en sağlıklı eğlenceydi. Gemiye o durumda hareket ettirmek için çareler araştıranlara değil de, gökten gelecek bir yardıma, örneğin hepimizi, dostu düşmanı batıracak bir fırtınaya bel bağlamış insanlara hoşgörülle bakılıyordu. Bir gün Slim John adında bir gabyar, artık başına güneş mi geçmişti, başka bir şey mi olmuştu, bilmiyorum, elinde bir kahve cezvesiyle başladı dalga geçmeye. "Eğer buhar kahve cezvesinin kapağını kaldırırca," diyordu bu Slim John, "ve gemimizi cezve gibi düşünürsek, yelkensiz çalışır..." Biraz saçmaladığını söylemek gerek, ama düşünüldüğünde ortaya bir anlam çıkabilirdi. Hiç fırsat vermeden kahve cezvesini alıp denize attılar, az kalsın adamı da atıyorlardı. Bu kahve cezvesi hikâyeleri papacıların uydurduğu şeylerdi... kahve ve kahve cezveleri İspanya'da

kullanılıyordu, bizde değil... Şaşkındım, iskorbüt insanları kırıp geçiriyordu, onun için bir şeyler olsun istiyordum..."

"Sonra ne oldu Donald Amca!" diye bağırdık merakla parlayan gözlerle, bileklerinden tutup onu sarsmaya başladık. "Kurtulduğunuzu biliyoruz, İspanyol donanmasını bozguna uğrattınız, anlatın nasıl yaptınız, Donald Amca!"

"Ah, evet, onların içinde de görüş ayrılıkları vardı, hem de nasıl! Dürbünle baktığında bunu açıkça görüyordun, kimileri bizi topa tutmak istiyor, kimileri bizle yakınlaşmaktan başka çare olmadığını düşünüyordu, çünkü Elisabeth'in donanmasının üstün çıkması uzun zamandır gücü azalan trafikleri canlandırabilirdi... Ama İspanyol amiralleri hiçbir şeyin değişmesini istemiyorlardı, isterler mi hiç! Bu konuda bizim subaylarla düşman geminin subayları, birbirlerinden nefret etseler de aynı düşüncedeydiler. Böylece, bonaça sürerken, bir gemiden ötekine bayraklarla, bir diyalog kurmak istermişçesine haberleşmeye başladık. Ama 'Günaydın! İyi akşamlar! Hava güzel değil mi?' demenin ötesine gidemiyorduk."

"Donald Amca! Donald Amca! Uyumayın ne olur! Drake'in gemisi ne yaptı, anlatın!"

"Hey, hey, sağır mı sandınız beni! Antil Denizi açıklarında bonaçanın bu kadar zaman, hatta yıllarca süreceği kimsenin aklına gelmezdi; boğucu bir sıcak, basık bir hava vardı, her an bir fırtına patlayabilirdi. Ter içinde, çırılçıplak, katlanmış yelkenlerin altında biraz olsun gölge bulmak için direk halatlarından yukarı tırmanmıştık. En küçük bir hareket yoktu, içimizde değişiklik ve yenilik isteyenler de kımıldamaz olmuştu, biri gabya yelkeni direğinin tepesine, bir başkası randa yelkeni direğine çıkmıştı, bir başkası da ata biner gibi ana direğin üzerine oturmuştu, atlas ve gemici haritalarına bakıyorlardı.

"Sonra ne oldu Donald Amca?" deyip önünde diz çöktük, anlatması için yalvarıyor, bağırarak omuzlarından sarsıyorduk onu.

"Tanrı aşkına sonunda ne oldu söyleyin! Daha fazla bekleyemeyiz! Devam etsenize Donald Amca!"

Antiller'de Uzun Bonaça adlı öykümü yeniden okudum. Belki de o zamandan beri ilk kez okuyordum. Eski miş bulmuyorum, bunun nedeni öykünün, siyasal alegorinin ötesinde bir anlamı olması değil yalnızca; güçlü mücadele ile zorla benimsetilen tutuculuk arasındaki çelişkili karşıtlık, siyasi ve askerî alanı ilgilendirdiği kadar destan ve roman konusunu da ilgilendiriyor; bu durum *İlyada* kadar eskidir, onun için insanın bunu kendi tarihî deneyiminde araması doğaldır. İtalyan siyasi alegorisine gelince, aradan yirmi iki yıl geçtiği ve iki kalyonun hâlâ boy ölçüştüğü düşünülecek olursa, görüntü daha da korkutucu olur. Son yirmi iki yılın İtalyan toplumu için hareketsiz geçtiği elbette söylenemez, bu sürede İtalyanlar son yüzyıldakinden daha fazla değiştiler. İçinde yaşadığımız devri bir “bonaça” dönemi diye tanımlayamayız. Onun için de mecazın bütünüyle İtalya'daki duruma karşılık olduğu söylenemez: Ama –dikkat!– o dönemde de yalnızca belli bir zorlanmayla “bonaçadan” söz edilebilirdi; büyük bir sosyal gerilimin yaşandığı, tehlikeli mücadelelerin verildiği, ayrımcılık, toplumsal ve bireysel dramlarla dolu bir dönemdi bu. “Bonaça” sözcüğü kulağa hoş geliyor, ama ne o zamanın ne de şimdinin ortamına uyuyor. Okyanusta bonaça sırasında yelkenli gemilerin yaşadıkları, öykümün kaynaklandığı, Conrad ve Melville romanlarında betimlenen ağır, korkutucu, sinir bozucu ortamı düşündürüyor. İtalyan siyaseti için kullandığım mecaz siyasi dilde kullanılan terimlerden, örneğin “tutuculuk” sözcüğünden daha fazla şey anlatıyor. İki tarafın da tutucu olduğu bir mücadele, çelişkili bir rekabet ortamında çıkmazı anlatıyor. “İspanyol tarafı”nın tutuculuğu plan ve amaçlarına uyuyor; “korsan” tarafısa ideolojisi (“Amiral Drake donanmasının kuralları”) “korsan” savaşına yatkınlığıyla imkânsız, hatta olumsuz olan ve intihar anlamına gelen top savaşına yönelme arasında karşıtlık yaşıyor... Öyküde çözüm önermiyorum, şimdi de öneremem, ama mümkün olabilecek davranışları sıralıyorum. Durumu özellikle gemilerinde ve güç dengesi açısından dışarıda en küçük değişikliklerle korumak konusunda birleşen (karşıt, ama sağlam temellere dayanan nedenlerle) rakip iki amiral var. (Bu noktada, elbette değişiklikler olmadığı söylenemez, özellikle de Komünist Parti ve genelde solda, ama Hristiyan Demokrat Parti de değişikliklere sahne oldu, en azından olgunlaşma

konusunda.) Çatışma destekçileri vardı, iki taraftan da, stratejik nedenlerden çok, mizaçlarından kaynaklanan nedenlerle; bir de, yine iki tarafın diyalog destekçileri. (Bu iki kutuplaşmanın gelişimi, meydana gelen olaylara bakılacak olursa gerçeği yansıtıyor, nitekim durumu fazla değiştirmeden etkinlik umudu veren, hem büyük bir işbirliği politikası hem de devrim yaratan bir baskı yaşandı.) Anlamı derin bir beklenti de var (“hepimizi batıracak bir fırtına”), gelecekte meydana gelebilecek bir atom savaşına ima bu. Sovyetler bu olayı uygarlığın sonu olarak tanımlarken, Çinliler tehlikeyi hafifsiyorlardı. Yine de öykünün yazıldığı dönemin özelliği, bir çözüm sunacağı umut edilen teknolojik gelişmedir. (Sorunun öğelerini değiştirebilecek bir şey olarak makineleşmeden çok söz ediliyordu.) Ama sözünü ettiğim buharlı makinenin keşfi belki kahve cezvesiyle oynayan korsanın evresinde kaldı.

Birkaç “tarihsel” açıklama yapmak istiyorum: Şu anda öykümü yazdığım tarihi tam olarak hatırlayamıyorum; *Città aperta* adlı dergide yayımlanmıştı, ama derginin o sayısı çok gecikmeli çıkmıştı, onun için öykü birkaç ay öncesinindi ve ben o dönemde Komünist Parti’nin yenilenmesi konusunda başlayan ateşli tartışmaların içindeydim. Öyküm, bu tartışmalarda katılan ve hem sağda hem de solda bir revizyonizmi destekleyen kişiler arasında hemen beğenildi: Hem “devrimciler” hem de “reformcular” onda kendi düşüncelerini buldular; ama bu iki alan o zaman açıkça tanımlanmış değildi. Öyküm *Città aperta* adlı dergide yayımlandıktan sonra *Espresso*’da da çıkınca tanınmaya başladı. *Avanti* gazetesinde birinci sayfada bir makale yayımlandı hakkında. Daha sonra da aşırı sol yayın *Azione comunista* öykümü belli durum ve kişilere bağlayarak bir parodisini yayımladı. Maurizio Ferrara, *Rinascita*’da “Little Bald” imzasıyla bu parodiye başka bir parodiyle ve aynı kişisel polemik tonunda karşılık verdi. Ama bu arada, 1957 yazında ben Komünist Parti’den istifa etmişim ve *Büyük Bonaça* istifamı izleyen bir çeşit ileti olarak algılandı, oysa bu doğru değildi, çünkü yazdıklarım bir önceki dönemi ilgilendiriyordu.

Gözlerini Gökyüzüne Dikmiş Kabile

Güzel yaz gecelerinde gökyüzünden füzeler geçip duruyor. Saman ve çamurdan kulübelerde yaşayan bir kabileyiz biz. Gün boyu hindistancevizi toplayıp akşam yorgun argın döndükten sonra kulübelerimizin önüne çıkıp gökyüzünü seyrederiz; kimimiz yere çömelmiş, kimimiz bir hasır üzerine oturmuş, çevremizde top gibi yuvarlak yüzlü çocuklar oyun oynuyorlar. Uzun zamandır, belki de oldum olası, ama özellikle köyümüzün üzerindeki yıldızlı kubbeden yeni gökyüzü cisimleri geçmeye başladığından beri kabilemizin gözleri, trahomlu şu zavallı gözlerimiz gökyüzüne dikili. Arkalarında beyaz bir iz bırakan jetler, uçan daireler, füze mermileri, şimdi de güdümlü atom füzeleri geçiyor, o kadar uzak ve hızlılar ki, onları görmek ve duymak mümkün değil, ancak çok dikkat edilirse, Güney Haçı parladığında bir ürperti, bir hıçkırık gibi seziliyor. İşin uzmanları bakıp, "Saatte yirmi bin kilometre hız yapan bir füzeydi geçen; yanılmıyorsam perşembe günü geçen füzeden biraz daha yavaş bu," diyorlar.

Bu son füze ortaya çıktığından beri tuhaf bir heyecana sardı hepimizi. Nitekim köyümüzün bazı büyücüleri, bu göktaşının Kilimanjaro'nun ötesinden geldiğini, Büyük Kehanet'in bildirdiği işaret olabileceğini ima edip, Tanrıların vaat ettiği saatin yaklaşmakta olduğunu, kabilemizin yüzyıllardır süren esaret ve yoksulluktan kurtulup Büyük Irmak Vadisi'nde hüküm süreceğini ve ekilmemiş savanaların süpürge darısı ve mısır vereceğini söylemeye başladılar. Büyüçülere bakılacak olursa,

içinde bulunduğumuz durumdan çıkmak için yeni yöntemler araştırmak yerine, Büyük Kehanet'e güvenmeli ve fazla soru sormadan ona dürüstçe tercüman olanların çevresinde toplanmalıydık.

Hindistancevizi toplayarak geçimini sağlayan yoksul bir kabile olsak da, olup biten her şeyden haberimiz olduğunu söylemeden geçmemek gerek; atom füzesinin ne olduğunu, nasıl çalıştığını, kaç mal olduğunu biliyoruz; bu gidişle yalnızca beyaz patronların kentleri süpürge darısı tarlaları gibi altüst olmayacak, hele bir ateş açsınlar, bakın çatlak ve süngerimsi yer-kabuğu nasıl akkarınca yuvası oluverecek. Füzenin şeytani bir silah olduğunu asla kimse unutamaz, şu bizim büyücüler bile; nitekim hâlâ, tanrılardan öğrendikleri gibi, ona lanet okuyup duruyorlar. Yine de olumlu düşünebiliriz, kehanetin göktaş da olabilir bu; fazla üzerinde durmazsak ve böyle bir umut ışığı olursa içimizde, kaygılarımız da yok olur gider.

İşin kötü yanı köyümüzün üzerindeki gökyüzünde, Kilimanjaro'nun ötesinden gelen, kehanetin bu şeytanlıkları görülmeye başladığında, karşıt yönden daha beter bir şeytanlık ortaya çıkıp Kilimanjaro'nun tepesinde gözden kayboldu: Kötüye işaret, onun için de Büyük Saat'in yaklaşmakta olduğu umutları tükenmeye başladı. İşte böyle, değişken duygularla, bir zamanlar yazgımızı okuduğumuz yıldızların, gezgin kuyruklu yıldızların sessiz akışını incelediğimiz gibi, elimizde korkunç silahlarla, gökyüzünü inceliyoruz.

Kabilemizde artık güdümlü füzelerden başka bir şey konuşulmaz oldu, bu arada kaba saba balta, mızrak ve kamış tüfeklerle dolaşıyoruz. Neden kaygılanıyoruz ki? Cangılın ucundaki son köyüz biz. Kâhinlerin öngördüğü Büyük Saat çalana kadar bize bir şey olmaz.

Yine de bir zamanlar buraya beyaz bir tüccar gelip hindistancevizlerimizi satın alır, kimi zaman o bizi, kimi zaman biz onu kazıklardık; oysa şimdi "Coccobello Corporation" ürünü-müzü toptan satın alıp fiyatını da belirliyor. Sözleşmenin öngördüğü ürün miktarına ulaşmak için de hızlı tempoyla, gündüz gece demeden hindistancevizi toplamamız gerekiyor.

Bütün bunlara karşın Büyük Kehanet tarafından vaat edilen

saatin yaklaşmakta olduğunu söyleyenler var aramızda; gökten herhangi bir işaret geldiği için değil, Tanrıların bildirdiği mucizelerin, “Coccobello Corporation”ın değil yalnızca bizim çözebileceğimiz teknik sorunlarla aynı olduğunu düşündükleri için böyle konuşuyorlar. Bu arada “Coccobello Corporation” ne yapıyor? Hiçbir şey söyletmiyor bize! Çalışanları, Büyük Irmak iskelesindeki ofislerde oturmuş, bacaklarını masaların üzerine uzatmışlar, ellerinde viski bardakları, yeni füzenin daha büyük olmasından endişelenir görünüyorlar, yani onların da dilinde aynı konu. Onların söyledikleriyle bizim büyücülerin söyledikleri bağdaşıyor: Yazgımız göktaşının gücüne bağlı!

Ben de, kulübemin önünde oturmuş, bir yanıp bir sönen yıldızlara ve füzelere bakıyor, denizdeki balıkları zehirleyen patlamaları, patlamalara karar verenlerin patlama öncesi birbirleri karşısında saygıyla eğilmelerini düşünüyorum. Çok şey anlamak istiyorum: Tanrıların istekleri bu işaretlerle ortaya çıkıyor, kabilemizin yok olması ya da yaşaması onlara bağlı... Ama aklımda kimsenin yok edemeyeceği bir fikir var: Geleceğini yalnızca göktaşlarına emanet eden bir kabile, işler iyi gitse bile, değerinin altında hindistancevizi satmayı sürdürecektir.

İskoçlu Bir Soylunun Gece Monologu

Pencereden üfüren esinti nedeniyle mum her an sönebilir. Ama ben karanlığın ve uykunun odaya sinmesine izin veremeyeceğim; pencereyi açık tutmamın nedeni bu aysız gecede şekilsiz, büyük bir gölge gibi duran fundalığı gözetlemek istemem. En az iki mil ötesine kadar ne bir meşale ne de fener ışığı var, çalıhorozu ötüşünden ve kale burçlarındaki nöbetçinin ayak sesinden başka ses de gelmiyor kulağa. Sıradan bir gece, ama Mac Dickinsonlar gün ağarmadan saldırıya geçebilirler. Geceyi nöbet tutup içinde bulunduğumuz durumu düşünerek geçireceğim. Biraz önce adamlarımın en yaşlısı ve sadığı Dugald gelip vicdani açıdan düşüncesini dile getirdi: Bu bölge köylüleri gibi o da Episkopal Kilise üyesi. Piskoposları, Mac Dickinson ailesinin tarafını tutmak gerektiğini söyleyerek, bütün inananlarına başka bir kabile için silah kuşanmayı yasaklamış. Biz Mac Fergusonlar Presbiteryen Kilisesi üyesiyiz, ama eskiye dayanan bir hoşgörü geleneğimize uyarak adamlarımız arasında din ayırımı yapmayız. Dugald'a onu vicdani ve inancı doğrultusunda hareket etmesi için özgür bıraktığımı söyledim, ama onun ve ailesinin bize ne çok şey borçlu olduğunu anımsatmadan da edemedim. Sert bir asker olmasına karşın gözlerinden beyaz bıyıklarına süzülen yaşlarla uzaklaştı yanımdan. Artık saklamaya gerek yok: Mac Ferguson ailesiyle Mac Dickinson ailesi arasında asırlık uyuşmazlık, bir din savaşına dönüşmek üzere.

Çok eski zamanlardan beri bu yaylada yaşayan kavimler birbirleriyle eski ve güzel İskoç gelenekleriyle hesaplaşırlar:

Akrabalarımız öldürüldüğünde rakip aile fertlerini öldürerek ve başkalarının toprak ve kalelerini işgal ederek ya da yıkarak öç alırsak biz, nitekim din savaşlarının vahşeti henüz İskoçya'nın bu bölümüne ulaşmamıştı. Episkopal Kilisenin her zaman ve açıkça Mac Dickinson ailesini desteklediğini elbette biliyorduk. Eğer bugün, yaylanın bu yoksul toprakları, dolu yağışının verdiği zarardan çok, Mac Dickinsonların yağmalarından bozuldu diyecek olursak, bunun nedeninin din adamlarının verdiği emirlere bağlı olduğunu da söyleyebiliriz. Ama Mac Dickinsonların ve Episkopal Kilisenin en büyük düşmanı Mac Connollyler, yani kira borçlarını ödemeyen köylüleri bağışlamaya taraftar, hatta yoksullara toprak ve mülk vermeyi savunan tehlikeli metodist mezhep müritleriyken, biz diğer Mac Dickinson düşmanları, olan bitene göz yummayı yeğledik. Bakanlar, bütün episkopal kürsülerden Mac Connollyleri, onların silahını taşıyanları ve o soya hizmet edenleri cehenneme yollayacaklarını söylüyorlar, biz iyi presbiteryen aileler Mac Fergusonlar, Mac Stewartlar ve Mac Burtonlar sesimizi çıkarmıyorduk. Elbette bu durumdan Mac Connollyler de kısmen sorumluydular. Kavimleri şimdikinden çok daha güçlü olduğu dönemde Episkopal Kiliseye bizden aşar vergisi toplama iznini onlar vermemişler miydi? Bunu neden yapmışlardı? Dinlerine göre bunlar değil, başka şeyler, çok daha derin şeyler önemliydi (bunlar formaliteydi ancak); biz de, şeytanın yattığı yeri bildiğimizi sandığımız için, cehennemlik metodistleri iyi tanıdığımızı, herkesten üstün olduğumuzu düşünüyorduk. Nitekim kötülükleri birkaç yıl sonra ortaya çıktı. Bizim sesimizi çıkarmacak halimiz yok elbette. O zamanlar Mac Dickinsonların mütefiğiydik ve onların güçlenmelerine çalışıyorduk, çünkü Mac Connollylere ve yulaftan alınan vergiler konusundaki şu ünlü düşüncelerine tek kafa tutacak kabile oydu. Bir köy meydanında Episkopal Kilisenin adamları, Mac Connollylerden birinin boynuna, sanki şeytanın yaratmış gibi, ipi geçirdiklerinde, atlarımızı çevirir gider, ilgilenmezdik.

Mac Dickinsonlar her köy ve her meyhaneye zorbalık ve yolsuzluk yaparak hükmetmeye başladığından ve İskoçya'nın anayollarında kimse eteğinin üzerinde onların rengini taşı-

yan şeritler olmadan yürüyemediğinden beri Episkopal Kilse, Presbiteryen aileleri aforoz etmeye ve köylülerimizi, hatta kadın aşçılarımızı bile bize karşı kıskırtmaya başladı. Amaçları belli: Şu papacı ve Kral Giacomo Stuart'ın eski destekçileri, şimdi dağda keçilerle birlikte yaşayıp eşkıyalık yapan Macduff ya da Mac Cockburnlarla birleşmek istiyorlar.

Din savaşı mı çıkacak? Kimse, en sofu piskoposlar dahi, pazar günleri bile litre litre bira içen şu etobur Mac Dickinsonlar için savaşmanın inanç uğruna savaşma olduğuna inanmıyor. Ne olacak o zaman? Belki de bunun Tanrı'nın istekleri arasına girdiğini düşünüyorlar, Mısır'daki tutsaklık gibi. Ama İsak'ın soyundan Firavunlar için savaşmaları istenmemiştir, aslında onların emri altında uzun süre acı çekmelerini istemiştir Tanrı! Biz Mac Fergusonlar, eğer din savaşı çıkacaksa, bunu inancımızı güçlendirmek için kullanacağız. Ama adaletli İskoçya Kilisesinin müritleri küçük ve seçme bir topluluk, ayrıca Tanrı tarafından –Tanrı korusun– şehit olmak için seçilmiş olabilirler. Son aylarda sıklaşan düşman baskınları nedeniyle biraz ihmal ettiğim İncil'i elime aldım, şimdi mum ışığında bir yandan sayfalarını karıştırıyor, bir yandan da gün ağarmadan önce, rüzgârın uğuldadığı fundalığı gözetliyorum. Bir çare bulamıyorum; eğer Tanrı, biz İskoç ailelerin sorunlarına karışacak olursa, ardından da bir din savaşı çıkacak olursa, elbet ilgilenir değil mi? Kim bilir ne olur o zaman; hepimizin çıkarları ve günahları var, en çok da Mac Dickinsonların, İncil de gelip bize Tanrı'nın insanların beklediği şeylerden başka amaçlara sahip olduğunu söylüyor.

Belki de günahımız işte bunda, çünkü savaşlarımızı asla din savaşı olarak kabul etmedik, böylece işimize geldiğinde uzlaşmaya vararak daha iyi olacağını sandık. İskoçya'nın bu yöresinde anlaşma ruhu çok gelişmiş, gizli amaçlar uğruna mücadele etmeyen kabile yoktur. İnancımız şu ya da bu kilise hiyerarşisi tarafından, ya da müritler topluluğu aracılığıyla ya da ruhumuzun derinliklerinde yönetilmiş, bu bizi hiç ilgilendirmedi.

İşte şimdi fundalığın orada meşale ışığının yoğunlaştığını görüyorum. Nöbetçiler de fark etti: Kulede kavalın tehlike işareti notalarını çaldığını duyuyorum. Savaş nasıl sonuçlanacak?

Belki de hepimiz işlediğimiz günahları ödeyeceğiz: Kendimiz olma yürekliliğini yeterince gösteremedik. Gerçek şu, presbiteryenler, Episkopal Kilise ve metodistler arasında, İskoçya'nın bu yöresinde Tanrı'ya inanan yok: Kimse inanmıyor diyorum, sürekli adını tekrar ettikleri Tanrı'ya ne soylusu, ne papazı, ne uşağı, kimse gerçekten inanmıyor. İşte doğuda bulutlar ağarıyor. Haydi, uyanın! Çabuk, atıma eğer vurun!

Güzel Bir Mart Günü

Hemen hemen hepimiz varız, Senato'nun sütunlu girişinde duruyoruz, herkes yerine geçmiş, Metello Cebro ona vereceği dilekçeyle bekliyor, Casca ilk darbeyi indirmek üzere arkasına geçmiş, Brutus ise Pompeus heykelinin altına yerleşmiş, saat beş olmak üzere, gecikmemesi gerek, ama beni asıl tedirgin eden şey harmanimin altındaki bu soğuk hançer ya da ne olacağını bilememek, planlarımızı altüst edebilecek beklenmedik bir olayla karşılaşmak, bir ihbar korkusu, belirsizlik değil: Güzel bir mart günü olduğunu, insanların cumhuriyete ve Sezar'ın gücüne aldırmadan gezmeye çıktığı bir tatil günü olduğunu bilmek... Aileler kırlara, gençler araba yarışına gidiyor, kızların giysileri dümdüz yere kadar iniyor, vücut hatlarını kurnazlıkla ortaya çıkarmak için yeni bir yöntem bu. Bizler burada, sütunlar arasında durmuş, ılık çalıyoruz, rahatça sohbet ediyor gibi yapıyoruz, ama bence kuşku yaratan bir havamız var. Kimin aklına gelir ki! Yoldan geçen herkes bunları düşünmekten o kadar uzak ki, güzel bir gün, her şey sakın.

Hançerimizi kınından çıkarır çıkarmaz, cumhuriyet özgürlüklerine el koyan adamın üzerine yıldırım gibi atlayıp, kesin ve öfkeyle hareket etmeliyiz. Başarabilecek miyiz? Bugünlerde her şey o kadar yavaş, gevşek işliyor, uzadıkça uzuyor ki, hiçbir şeye kesin gözüyle bakamıyoruz, Senato her geçen gün özelliklerini biraz daha yitiriyor, Sezar tacını taktı takacak, ama acele etmiyor, her an o saat geldi çattı derken ertelemeyle, başka bir umut ya da başka bir tehditle karşılaşıyoruz. Herkes battı, biz

de battık bu çamura: Planımızı uygulamak için neden mart ayının on beşini bekledik? Martın ilk günü hareket edemez miydik? Ya da beklemişken nisanın? Biz cumhuriyet erdemleriyle eğitilmiş gençler diktatöre karşı böyle mücadele edeceğimizi hiç tahmin etmezdik: Bazı akşamlar şimdi burada bulunan bazı arkadaşlarla, Trebonio, Ligario, Decio ile çalışırken, Yunan öykülerini okurken kendimizi şehrimizi zorba yönetimden kurtaracak insanlar olarak görürdük. Orada burada, özgürlük için ya da diktatöre karşı, ateşli gökler altında isyanların çıktığı, ölümcül kavgaların koptuğu, korkulu, gerilimli günler düşlü-yorduk: Halk biz kahramanların yanında olacak ve hızla ger-çekleştireceğimiz çarpışmalardan sonra bizi kazanan taraf ola-rak selamlayacaktı. Gelecekte tarihçiler, fırtınalı göklerde ya da kuşların iç organlarında saklı olan kim bilir hangi kehanetleri anlatacaklar; ama sakın bir mart ayı geçiriyoruz, ara sıra sağa-nak yağmur yağıyor, geçen akşam hafif bir rüzgâr çıktı, dış ma-hallelerde samandan birkaç damı uçurdu o kadar. Bu sabah bi-zim Sezar'ı öldüreceğimizi (belki de Sezar bizi öldürür, Tanrılar korusun!) kim bilebilir? Böyle sakın bir günde Roma tarihinin değişmek üzere olduğuna (iyi ya da kötü yönde, buna hançer karar verecek) kim inanır?

Korkum, hançerlerimizi Sezar'ın göğsüne doğrulttuğumuz-da, yaptığımız işi ertelemeye, eğrisini doğrusunu düşünmeye başlayabilecek, onun ne yanıt vereceğini merak ederek karşı öneri getirebilecek olmamız; durum böyle olunca da hançer ağızları köpek dilleri gibi yumuşayıp sarkacağından ve Sezar'ın kibirli göğsünde tereyağından yılanlar gibi çözülmesinden en-dişe ediyorum.

Yapmamız gereken işi yerine getirmek için burada bulun-mak neden bize o kadar tuhaf geliyor? Bütün yaşamımız bo-yunca cumhuriyet özgürlüklerinin en kutsal şey olduğunu öğ-retmediler mi? Yaşamımız Senato ve temsilcilerinin yetkilerini ele geçirmeye çalışacaklara karşı mücadeleye adanmamış mıy-dı? Şimdi tam bu görevi yerine getirecekken, herkes, senatörler, yargıçlar, hatta Pompeus'un arkadaşları, Marcus Tullius gibi sevip saydığımız aydınlar bile ayırım yapmaya başladılar; evet, Sezar cumhuriyet düzenini ihlal ediyor, eski askerlerin zorba-

lığı sayesinde kendini güçlü görüyor, kutsal yetkilere sahip olduğunu söyleyip duruyor, ama yine de olağanüstü bir geğmişı var, barbarlarla barışı sağlamak için herkesten daha güçlü, cumhuriyetin içine girdiği çıkmazı ancak o çözer, sonuçta sorunlar arasında Sezar en küçük sorun, diyorlar. Halkın ne düşündüğüne gelince, Sezar çok iyiydi, çünkü onunla ilgilendikleri yoktu, Romalı aileler ilk tatil günü güzel bahar havasına kapılmış ellerinde yiyecek sepetleri kırlara koşuyor, tatlı bir hava da var. Zaman, biz Cassius ve Brutus'un arkadaşlarının zamanı değildi; tarihe özgürlük kahramanları olarak geçeceğimize inanıyor, heykeller gibi kollarımızı yukarı kaldıracağımızı hayal ediyorduk, oysa artık hareket etmemiz mümkün değil, kollarımız kasılı kalacak, ellerimiz de tedbirli hamlelerle, dikkatlice açılacak. Her şey gereğinden fazla uzamaya başladı: Sezar da gelmekte gecikti, gerçek şu ki, kimsenin canı bu sabah bir şey yapmak istemiyor. Gökyüzü hafifçe bulutlanmaya ve çam ağaçlarının çevresinde ilk kırlangıçlar ok gibi uçmaya başladı. Araba tekerleklerinin dar sokakların kaldırım taşında çıkardıkları gürültü ve dönemeçlerdeki gıcırtiları geliyor kulağa.

O kapıda ne oluyor öyle? O insanlar da kim? Düşüncelere dalıp gitmişim, Sezar gelmiş bile! İşte Cimbro harmanisini çekiyor, Casca, Casca kana bulanmış hançeri geri çekiyor, herkes üzerine çullandı, işte şu âna kadar kenarda duran Brutus de öne çıktı, herkes merdivenlerden aşağı yuvarlanıyor galiba, Sezar da düştü elbette, kalabalık beni de oraya doğru itekliyor, ben de hançerimi çıkarıp vuruyorum ve altta Roma'nın mart güneşinde kırmızı surlarıyla açıldığını, ağaçları, her şeyden habersiz geçen arabaları görüyorum, bir pencereden şarkı söyleyen bir kadın sesi geliyor, tabelanın tekinde bir sirk gösterisi ilanı var, hançeri geri çekince başım dönmeye başlıyor, bir boşluk, yalnızlık duygusu kaplıyor içimi, bugün burada Roma'da bulunma korkusu değil de, yüzyıllar sonra yalnız kalma korkusu bu, yaptığımızı anlamayacakları, tekrar edemeyecekleri, tıpkı bu güzel ve sakin mart günü gibi uzak ve kayıtsız kalacakları kaygısı sarıyor benliğimi.

ÖYKÜLER VE DİYALOGLAR
1968-1984

Dünyanın Belleği

Sizi şunun için çağırttım, Müller. İstifam kabul edildi ve yetime siz geçiyorsunuz: Müdür olarak atanmanız çok yakın. Bana şaşırmış numarası yapmayın: Fısıltı makinemiz uzun zamandır bundan söz ediyordu, onun için mutlaka sizin de kulağınıza gelmiştir. Ayrıca örgütümüzün genç kadroları arasında siz, kuşkusuz ki, en yetenekli, hatta işin bütün sırlarını bilen tek elemansınız. En azından öyle görünüyorsunuz. İzin verin de söyleyeyim: Şu anda kendi isteğimle değil, amirlerimizin emri üzerine konuşuyorum. Bilmediğiniz bazı sorunlar var, artık bunları öğrenme zamanı geldi, Müller. Herkes gibi siz de, örgütümüzün uzun yıllardır, dünyanın gelmiş geçmiş en büyük belgeleme merkezini kurmakta olduğunu sanıyorsunuz; her insan, her hayvan ve her nesneyle ilgili bütün bilgileri toplayıp düzenleyen ve yalnızca içinde bulunduğumuz zamanın değil, geçmişin, dünyanın başlangıcından bu yana olan her şeyin genel bir dökümünü, kısacası, her şeyin genel tarihini, daha doğrusu her şeyin an be an kataloğunu hazırladığını düşünüyorsunuz. Evet, bunun için çalışıyoruz, iyi bir noktaya geldiğimizi de söyleyebiliriz: Delikli şeritlerimizde yalnızca dünyanın en önemli kütüphanelerinde, arşivlerinde, müzelerinde bulunanlar ve her ülkenin gazete yıllıkları yer almıyor, tek tek insanlara, tek tek yerlere ait eksiksiz belgelere de sahibiz. Bütün bu malzemeler, henüz hangi noktada duracağını bilmediğimiz bir indirgeme, yoğunlaştırma ve küçültme sürecinden geçiyor: Aynı zamanda, var olan ve imkân dahilindeki bütün görüntüler mikrofilm bantlarda arşivleniyor,

kayıt edilen ve edilebilecek bütün sesler de, çok küçük manyetik tel makaralara aktarılıyor. Yapmak istediğimiz şey, insan soyuna ait merkezî bir belleği, beyinlerimizdeki bireysel bellek gibi, mümkün olan en dar alanda oluşturmak.

Ama siz buraya, “Bütün British Museum Tek Bir Kestane-nin İçinde” projesiyle sınav kazanıp geldiğinize göre, benim şimdi bunları anlatmama gerek yok. Aslında bizimle birkaç yıldır çalışıyor olsanız da, laboratuvarlarımız hakkında benim bildiğim her şeyi biliyorsunuz, düşünün ki, ben burada kuruluşundan beri müdür olarak çalışıyorum. Sağlığım bozulmasaydı, size yerimi asla bırakmazdım, inanın. Ama eşimin sırta kadem basmasından sonra, öyle bir bunalıma girdim ki, bir türlü kendime gelemiyorum. Amirlerimizin, benim de arzu ettiğim biçimde, yerime başka birini atamalarını doğru buluyorum. Anlayacağınız, bugüne kadar size söylenmeyen iş sırlarını anlatma işi bana düşüyor.

Sizin bilmediğiniz, işimizin asıl amacının ne olduğu. Dünyanın sonu için yapıyoruz biz bu işi, Müller. Yeryüzündeki yaşamın yakında son bulacağını düşünerek çalışıyoruz. Her şey boşa gitmesin diye, kim olduklarını bilmediğimiz, ne bildiklerini de bilmediğimiz başkalarına, bildiğimiz her şeyi aktarmak istiyoruz.

Bir puro ikram edebilir miyim size? Yeryüzünün, en azından insanoğlu için yakında yaşanmayacak hale geleceğini düşünüyoruz, ama bu bizi fazla etkilememeli. Hepimiz Güneş’in yarı ömrünü tamamladığını biliyorduk: Her şey yolunda gitse de, dört, beş milyar yıl sonra dünyanın sonu gelecekti zaten. Kısacası az bir zaman kaldı, nasıl olsa eninde sonunda bu sorun karşımıza çıkacaktı; ama yeni bir durum çıktı ortaya, sözünü ettiğim bu zaman iyice yaklaştı, onun için kaybedecek bir ânımız bile yok. İnsanoğlunun yeryüzünden silinecek olması üzücü bir durum, ama oturup ağlamak boşuna, tıpkı ölen birinin arkasından ağlamak gibi. (Aklıma hep Angelamın kaybolması geliyor, duygulandım, bağışlayın.) Bilinmeyen milyonlarca gezegende bize benzer yaratıklar vardır elbette; bizi hatırlayacak ve soyumuzu devam ettirecekler onlar olmuş, biz olmuşuz ne fark eder. Önemli olan, onlara belleğimizi iletebilmektir, bunu

da, Müller, müdür olarak göreve geleceğiniz örgüt gerçekleştirecek.

Korkmayın; bugüne kadar yaptığınız işleri yapmaya devam edeceksiniz. Belleğimizi diğer gezegenlere iletme yöntemi üzerine örgütün başka bir bölümü çalışıyor; bizim çalışmalarımız ayrı, hangi göz ve ses araçlarının daha uygun olduğu da bizi ilgilendirmez. Belki de mesajı iletmeyip güvenli bir yere, yer kabuğunun altına yerleştirmek gerekecek: Uzayda başıboş dolaşan gezegenimizin enkazı belki bir gün galaksi dışından gelen arkeologlar tarafından bulunup incelenir. Seçilecek kod ya da kodlar da bizim işimiz değil: Sadece bunun üzerine, dil düzeni ne olursa olsun bilgi birikimimizi anlaşılabilir hale getirmeye çalışan bir bölüm var. Şimdi, gördüğünüz gibi, sizin için değişen bir şey yok, inanın, bir tek sorumluluğunuz değişti. İşte biraz bundan söz etmek istiyordum size.

Günün birinde, insanoğlu yeryüzünden silindiğinde ne olacak? Yeniden dünyaya gelip çoğalamayacağına göre, kendisi ve dünya hakkında belli bir miktar bilgi olarak kalacak. Evren, bir dönem, bilgi toplayıp işleyebileceği, bilgi yaratabileceği, bir şeyi bir şeyle bilgilendirmenin gereksiz olduğu durumlarda bile bilgi ortaya çıkarabileceği özel bir fırsat yakaladı: İşte yeryüzünde hayat ve insanoğlu böyleydi, onun bir belleği, özellikle de iletme ve hatırlatmak için buluşları vardı. Örgütümüz bu bilgilerin, başkaları tarafından bulunsun bulunmasın, kaybolmamasını sağlayacak. Belleğin dışında hiçbir şeyin kalmaması müdürün vicdanına bağlı, çünkü belleğe girmeyen şeyler hiçbir zaman var olmamış olacaktır. Aynı zamanda daha önemli şeyleri gölgede bırakacak ya da bozacak şeyler, yani bilgiyi arttıracığına gereksiz bir kargaşa ve patırtı yaratacak her şey, sanki asla olmamış gibi davranmak yine ona kalıyor. Önemli olan bilgilerin tümünden oluşturulacak genel model, bundan da bizim vermediğimiz ya da bizim sahip olmadığımız başka bilgiler elde edilebilir. Kısacası bazı bilgiler verilmeyerek, verilmesi gerekenden daha fazla bilgi verilebilir. Çalışmamızın sonunda, her şeyin, olmayanın da bilgi olarak sayılacağı bir model ortaya çıkacak. Ancak o zaman, olan her şey, neyin gerçekte önemli olduğu, daha doğrusu gerçekte olan neydi öğrenilebilir, çünkü belgeleme işimizin

sonunda, olan, olmuş olan ve olacak olan ortaya çıkacaktır, geri kalan her şey boştur.

Çalışırken, sizin de başınıza gelmiştir Müller, yalnızca kayıtlarımızdan kaçan şeylerin önemli olduğunu, iz bırakmadan gelip geçen şeylerin gerçekte var olduğunu, dosyalarımızda bulunan bilgilerin işe yaramadığını, kırıntı, atık olduğunu düşündüğümüz olmuştur mutlaka. Bazen öyle bir an gelir ki, bir esneme, uçan bir sinek, bir kaşıntı kesinlikle işe yaramaz olduğundan, hemen unutulacak olmasından ve dünyanın belleğine tekdüze bir biçimde depolanmayacağından, bize bir hazine gibi gelebilir. Evrenin kayıt edilemeyecek anlardan oluşan kesintili bir düzen olmadığını ve örgütümüzün onun yalnızca negatif baskısını, boşluk ve anlamsızlık çerçevesini denetlemediğini kim söyleyebilir ki!

Ama bizim mesleki deformasyonumuz şudur: Kafamıza takılan şeyi hemen dosyalarımıza aktarmak istiyoruz; nitekim, itiraf etmem gerekir ki, sık sık, esnemeleri, sivilceleri, yakışıksız çağrışımları, ıslıkları listelediğim ve en nitelikli bilgi paketine gizlediğim olmuştur. Atanacağınız müdürlük makamı, dünyanın belleğine kişisel bir iz bırakabilme gibi bir ayrıcalığa sahip. Söylediklerime dikkat edin: Keyfî karar almaktan ve yetkiyi kötüye kullanmaktan değil, işimizin vazgeçilmez bir parçasından söz ediyorum. Soğuk bir nesnellik taşıyan kesin bir yığın bilgi gerçekten uzak bir görüntü sunabilir, her durumun en özel yanını çarpıtabilir. Diyelim ki, başka bir gezegenden kesin, hatta çok iyi anlaşılan bilgiler içeren belgeler ulaştı elimize: Onlara, bırakın dikkat etmeyi, farkına bile varmayız; yalnızca ifade edilmeyen, kuşkulu, kısmen anlaşılmaz bir şeyler bilincimizin kapısını zorlar, kabul edilmek ve yorumlanmak ister. Şunu dikkate almalıyız: Müdürün görevi, ofislerimizin toplayıp seçtiği verilere hafif bir öznellik izi katmak ve gerçeklik kazanmaları için, akılları kurcalayan, riskli bir yan yüklemektir. Görevi emanet etmeden önce sizi şu konuda uyarmalıyım: Şimdiye kadar toplanan malzemelerin bazı yerlerinde benim müdahalem fark ediliyor, ama hemen belirteyim, bunu müthiş bir özenle yaptım; araya görüşler, imalar ve yalanlar da serpiştirilmiştir.

Yalan, yalnızca görünüşte gerçeği dışlar; bileceğiniz gibi

yalan birçok durumda, örneğin psikanalist için hastasının yalanları, gerçek kadar, belki de gerçekten daha fazla anlam taşır; bizim iletimizi yorumlayacaklar için de öyle olacak. Müller, şimdi söyleyeceklerim amirlerimizin benden söylememi istedikleri şeyler değil; ben şu anda kişisel deneyimime dayanarak ve bir meslektaş olarak, erkek erkeğe konuşuyorum sizinle. Bakın: Yalan aktarabileceğimiz tek gerçek bilgidir. Onun için yalanı, sağduyulu bir biçimde, iletiyi zorlaştırmadığı, hatta basitleştirdiği yerlerde kullanmaktan çekinmedim. Özellikle de kendimle ilgili bilgilerde bol bol gerçek olmayan ayrıntı kullanmayı uygun buldum (bunun kimseyi rahatsız edeceğini sanmıyorum). Örneğin, benim Angela ile olan hayatımı, olmasını istediğim gibi, büyük bir aşk hikâyesi gibi tanımladım; ikimiz de birbirimize ebedi âşık, her tür tersliğe karşın mutlu, tutkun, sadık görünüyoruz. Aslında öyle olmadı, Müller: Angela benimle çıkarları için evlendi, evlenir evlenmez de pişman oldu ve hayatımız bayağılık ve kaçamaklarla geçti. Ama günbegün olanların ne önemi var? Dünyanın belleğinde Angela'nın görüntüsü eksiksiz, kusursuz, onu hiçbir şey bozamaz ve ben sonsuza dek dünyanın en kıskanılan erkeği olacağım.

Başlangıçta, gündelik hayatımızdan çıkan verileri süsleyip püslemekten başka bir şey yapmıyordum. Bir süre sonra Angela'yı günbegün incelerken (daha sonraları gözetlerken, hatta gizlice izlerken) bu veriler gittikçe çelişkili ve muğlak olmaya, utanç verici ama haklı kuşkular uyandırmaya başladı. Ne yapmalıydım Müller? Angela'nın o çok net ve kolayca aktarılabilir, sevilen ve hoş görüntüsünü karartıp bütün dosyalarımız içindeki en parlak iletiyi bozsa mıydım? Hiç düşünmeden bu verileri her gün yok ediyordum. Ama Angela'nın ortaya çıkan görüntüsünün çevresinde, hayatta –günlük hayatında– ne olduğunu ve ne yaptığını ortaya çıkarabilecek bir ipucunun, bir yanlışlığın, bir belirtinin olmasından korkuyordum hep. Günümü laboratuvarı verileri seçerek, silerek, bir kenara bırakarak geçiriyordum. Kıskanıyordum, Müller: Ama günlük hayattaki Angela'yı değil, çünkü o benim için artık kaybedilmiş bir yarıştı, evren var oldukça yaşayacak Angela bilgisini kıskanıyordum.

Angela bilgisinin lekelenmemesi için, yaşayan Angela'nın görüntüsüyle çakışmaması gerekiyordu. İşte Angela o zaman ortadan kayboldu ve bütün araştırmalar sonuçsuz kaldı. Şimdi size bu cesetten nasıl parça parça kurtulduğumu anlatmaya gerek yok. Sakin olun, bu ayrıntıların işimizin amaçları bakımından hiçbir önemi yok, çünkü dünyanın belleğinde ben mutlu bir eş ve hepinizin tanıdığı, avutulması zor dul bir erkeğim. Ama huzur bulamadım: Angela bilgisi, bir bilgi sisteminin içindeydi ve bu bilgilerin bir bölümü yoruma açık olabilirdi, ayrıca iletim esnasında meydana gelebilecek bozulmalar ya da şifreyi çözen kişinin kötülüğünden, hakkında başka anlama çekilebilecek varsayımlar, imalar, yargılar ortaya çıkabilirdi. Dosyalarımızdan, Angela'nın yakın ilişkiye girdiği her insanı yok etmeye karar verdim. Çok üzgünüm, ama bazı iş arkadaşlarımızın dünyanın belleğinde, sanki asla var olmamışlar gibi, hiçbir izleri kalmayacak.

Size bunları suçortağım olun diye anlattığımı sanıyorsunuzdur Müller. Hayır, istediğim bu değil. Karımın olası her sevgilisiyle ilgili bilgilerin dosyalarımıza girmemesi için almak zorunda olduğum son derece hassas önlemleri size bildirmek durumundayım. Benim başıma açacağı sorunlardan endişelenmiyorum; yaşamak için önümde kalan yıllar, üzerinde çalıştığım sonsuzluğa oranla çok az ve benim gerçekten kim olduğumu saptayıp delikli şeritlere geçirdim bile.

Eğer dünyanın belleğinde düzeltilecek bir şey yoksa, yapılacak tek şey, gerçeği dünyanın belleğiyle uyuşmadığı yerlerde düzeltmektir. Karımın sevgilisini, delikli şeritlerden sildiğime göre, yeryüzünden de silmem gerekiyor. İşte bunun için şimdi tabancamı çıkarıp size doğrultuyorum Müller, tetiğe basıp sizi öldürüyorum.

Başkanların Boynunun Vurulması

1

Başkente vardığım gün bir bayram arifesi olmalıydı. Meydanlarda seyirci tribünleri kuruluyor, bayraklar dikiliyor, çevre şerit ve hurma dallarıyla süsleniyordu. Her yandan çekiç sesi geliyordu.

“Ulusal bir bayram mı var?” diye sordum kafedeki adama.

Arkasında duran bir dizi portreyi gösterip, “Bizim başkanlar,” dedi, “Başkanların bayramı bugün.”

Yeni başkanların ilan edileceği bir gün olduğunu düşündüm ve “Yeni mi seçildiler?” diye sordum.

Çekiç sesleri, denenen hoparlörlerin gürültüsü, kürsüleri kaldıran vinçlerin gıcirtısı arasında, ne dediğim anlaşılsın diye, kısa cümleler kurup neredeyse bağırarak konuşmam gerekiyordu.

Kafedeki adam hayır der gibi bir işaret yaptı: Yeni değildiler, bir süredir görevdeydiler.

“İktidara gelmelerinin yıldönümü mü peki?” diye sordum.

“Onun gibi bir şey,” dedi yanımda duran bir müşteri. “Belli aralıklarla bayram olur bizde ve başkanlar paylarına düşeni alırlar.”

“Ne alırlar?”

“Sahneye çıkarlar.”

“Hangi sahneye? Çok sahne gördüm, her yol kavşağında bir tane var.”

“Her başkana bir sahne düşüyor. Bizim çok başkanımız vardır.”

“Çıkıp ne yapıyorlar peki? Konuşma mı?”

“Hayır, konuşma yapmazlar.”

“Ne yaparlar peki?”

“Ne yapacaklar ki! Hazırlıklar tamamlanana kadar beklerler, sonra tören iki dakikada bitiverir zaten.”

“Sizler ne yaparsınız peki?”

“Hiç, seyrederek.”

Kafede sürekli bir hareket vardı: Kamyonlardan balta, kü-tük, sepet gibi sahne dekorlarını indiren ameleler, marangozlar, oraya uğrayıp bir bira içiyorlardı. Soruyu sorduğum kişi değil, hep başkası cevap veriyordu bana.

“Yeniden seçilme gibi bir şey öyleyse. Makamların ve görevlerin bir kez daha teyit edilmesi diyelim, öyle mi?”

“Hayır, hayır, anlamadınız! Bu bitiş tarihi. Süreleri doldu.”

“Ne yapacaklar peki?”

“Başkanlık yapmayacaklar, başımızda olmayacaklar: Düşecekler.”

“Neden sahneye çıkıyorlar öyleyse?”

“Sahne başların nasıl düştüğü, tak diye kesilince sıçrayıp sepeti nasıl boyladıkları daha iyi görülüyor da ondan.”

Anlamaya başlıyordum, ama pek emin değildim. “Başkanların başından mı söz ediyorsunuz? Başları mı sepeti boyluyor?”

Evet işareti yapıyorlardı. “Evet. Başlar kesiliyor. Evet. Başlar uçuruluyor.”

Oraya daha yeni gelmişim. Hiçbir şey bilmiyordum, gazetelerde de bir şey okumamıştım.

“Hemen, yarın, ansızın, öyle mi?”

“Zamanı geldiğinde, bu sefer hafta içine rastladı. Yarın tatil. Her yer kapalı.”

Yaşlı bir adam bilgiçlikle şöyle ekledi: “Meyve olgunlaşınca toplanır, baş da uçurulur. Meyvenin dalda çürümesini ister misin?”

Marangozlar işlerini ilerletmişlerdi: Bazı sahnelerde ağır giyotin tezgâhları kuruluyordu; bazılarındaysa baltayla kelle

uçurma tahtaları yerleştiriyorlar, önüne de rahatça diz dayayacak yerler yapıyorlardı (yardımcı gençlerden biri tahtanın önünde eğiliyor ve yüksekliğinin uygun olup olmadığını yokluyordu); başka bir yerde, kanın akması için oluklu, bir çeşit kasap tezgâhı kuruluyordu. Yere muşamba sermişlerdi, sıçrayan kanı temizlemek için süngerler hazırda bile. Herkes canla başla çalışıyordu; kahkaha ve ısıklık sesleri geliyordu kulağa.

“O zaman bu durumdan memnunsunuz, öyle mi? Onlardan nefret mi ediyordunuz ki? Zalim miydi başkanlarınız?”

“Yoo, kim demiş?” diyerek şaşkın bakışlarla birbirlerine baktılar. “İyiydiler. Daha doğrusu diğerlerinden ne daha iyi ne de daha kötüydüler. Canım, başkan işte, nasıl olacak. Başkanmış, yöneticiymiş, komutanmış... O makamlara gelenleri biliriz...”

“Ama ben bunları beğeniyordum,” dedi içlerinden biri.

“Ben de. Ben de. Ben bunlara karşı değildim,” diye diğerleri karşılık verdi.

“Ee... O zaman öldürülecek olmalarına üzölmüyor musunuz?” dedim.

“Ne yapalım? Biri çıkıp başkan olmayı kabul ettiğinde, bu işin sonunu da bilir. Yatağında ölmeyi bekleyemez ya!”

Güldüler. “Oh ne güzel, sen yönet, yönet, sonra hiçbir şey olmamış gibi işi bırak ve evine dön.”

“Bir şey söyleyeyim mi, o zaman herkes başkan olmak ister! Bakın, ben de olurum, işte hazırım!” dedi biri.

“Ben de, ben de,” dedi çoğu gülererek.

“Ben olmam,” dedi gözlüklü biri, “bu durumda olmam: Ne anlamı var ki?”

“Doğru. Bu koşullarda başkan olmanın ne zevki olabilir ki! Seni bekleyen sonu bilerek çalışmak başka, o şey başka... Yoksa nasıl çalışır insan!” diye diğerleri de araya girdi.

İçlerinde en bilgili gibi duran gözlüklü adam bir açıklama yaptı: “Başkan yetkisiyle, başkalarının seni sahneye çıkarabilme ve pek uzak olmayan bir gün düşürebilme yetkisi aynıdır... Bir başkan, bunu beklemezse, nasıl yetki sahibi olabilir ki! Bu bekleyiş bütün görev süresince, saniye saniye gözlerinde okunmazsa ne olur? Uygar kurumlar yetkinin bu iki görüş açısına

bağlıdır; başka bir yöntem uygulayan uygarlık asla görülmemiştir.”

“Yine de ben size başka durumlar anlatabilirim...” diye karşı çıktım.

“Gerçek uygarlıktan söz ediyorum ben, insanlık tarihinde ara sıra yaşanan barbarlık dönemlerinden bahsetmiyorum...” diye ısrar etti gözlüklü adam.

Az önce dallardaki meyvelerden söz eden bilgiç ihtiyar kendi kendine bir şeyler homurdanıyordu. “Başkan boynu bağlı olduğu sürece yönetir!” diye bağırırdı.

“Ne demek istiyorsunuz? Diyelim ki, süresi doldu, ama başı kesilmedi, ömür boyu yerinde kalıp yöneticilik yapabilir mi?” diye sordular.

“O eskidenmiş. Şimdi başkan olmak isteyen kişi, başının kısa zamanda kesileceğini de biliyor. Bir zamanlar iktidarı ele geçiren bir daha bırakmazdı...” dedi yaşlı adam.

Bu noktada araya girip bazı örnekler verebilirdim, ama kimsenin beni dinlediği yoktu.

“Peki ne yapıyorlardı o zaman?” diye sormaya başladılar adama.

“Gözlerinin yaşına bakmadan, istemeseler de uçuruyorlardı başlarını! Ama önceden belirlenmiş tarihlerde değil de, bıçak kemiğe dayandığında! Bu iş kurallara bağlanmadan önce ve başkanların bu durumu kabulünden önce öyleydi...”

“Hele bir kabul etmesinler de görelim! Görelim bakalım!” dediler.

“İşler sizin dediğiniz gibi değil. Başkanlar idam edilecekler diye bir şey yok. Böyle bir şey söyleyecek olursak, yasalarımızı, başkanları halka bağlayan gerçek ilişkiyi saptırmış oluruz. Yalnızca başkanların başı uçurulabilir, onun için de hem kafasının kesilmesini istememek hem de başkan olmak olmaz. Yalnızca bu doğal eğilime sahip olanlar, iktidar koltuğuna oturduğu anda kafasının uçurulduğunu hissedenler başkan olabilir,” dedi gözlüklü adam.

Kafeye gelenler yavaş yavaş dağılmaya başlamış, herkes işinin başına dönmüştü. Gözlüklü adamın yalnızca bana yöneldiğini fark ettim.

“İktidar denen şey budur işte, o bekleyiştir. İnsanın tadını çıkardığı yetki, havada ıslık gibi öten bıçak ağzının habercisidir ve net bir biçimde iner, duyulan alkışlar sahnenin üzerindeki muşambada yuvarlanan başı karşılayan son alkışın başlangıcından başka bir şey değildir.”

Gözlüklerini çıkarıp mendiliyle sildi. Gözlerinin yaşlarla dolu olduğunu fark ettim. Biranın parasını ödeyip gitti.

Kafedeki adam kulağıma eğilip, “Onlardan biri,” dedi. Tezgâhın altından bir yığın fotoğraf çıkararak, “Bakın yarın şunları çıkarıp bunları asacağım,” diye sürdürdü sözlerini. Başta gözlüklü adamın resmi duruyordu, vesikalık bir fotoğraf kötü biçimde büyütülmüştü. “Görevi sona erenlerin yerine seçildi. Yarın başlayacak. Şimdi sıra onda. Bence bir gün önceden bildirmekle iyi yapmıyorlar. Nasıl konuştu duydunuz mu? Yarın sanki kendisi öldürülüyormuş gibi idamları izleyecek. İlk günler hepsi böyle davranır; duygulanırlar, coşarlar, kim bilir ne olacağını sanırlar. ‘Doğal eğilim’, lafın büyüklüğüne de bak!”

“Peki sonra ne yapar?”

“Herkes gibi alışır. İşleri başlarından aşkın olur, sıra onların bayram gününe gelene kadar düşünecek zamanları olmaz. Öyle olduğunu sanıyorum, yüreklerinden geçeni kim bilebilir ki! Düşünmüyormuş gibi dururlar. Bir bira daha ister misiniz?”

2

Televizyon çok şey değiştirdi. İktidar, bir zamanlar bizden uzaklarda yaşayan, ulaşılmaz ya da bir sahnede büyüklenen kişilerden oluşurdu; yapmacık bir gurur ifadesiyle fotoğraflarda kaldıkları için, etten ve kemikten insanları pek düşündürmeyen simgelerdi bizim için. Şimdi televizyon sayesinde politikacılarla içli dışlı olmanın ötesinde, fiziksel açıdan da onlara daha yakınız; ekranın büyüttüğü yüzleri her gün vatandaşların evlerini ziyaret ediyor; herkes, rahatça koltuğuna gömülüp yüz çizgilerindeki en küçük hareketi, spotların ışığından rahatsız olunca gözkapaklarının ansızın kasılmasını, sözcükler ağızlarından dökülürken sinirli bir biçimde dudaklarını ıslatmalarını incele-

yebiliyor. Tören ya da bayramlarda birçok kez yakından çekildikleri için çok iyi bildiğimiz yüzleri, özellikle sıkıntı nöbetlerinde, oldukları gibi görünür: Sıradan bir vatandaş işte en çok o anda yöneticiyi kendine ait bir şeymiş ve sanki ona her zaman sahip olmuş gibi hisseder. Ama onu daha önce, küçük ekranda görkemle yürüyüp görevlerini yerine getirirken, örneğin bir kazı çalışmasının açılışını yaparken, layık görülenlerin göğsüne madalya takarken ya da el sallayarak bir uçağın merdiveninden inerken gördüğünde, yüzündeki olası sancılı kasılmaları incelemiş, ölüm katılığından önce geçireceği spazmları hayal etmiş, bir konuşma sırasında ya da kadeh tokuştururken ağzından çıkan sözcüklerde can çekişmeye özgü vurguları yakalamaya çalışmıştır. İşte kamu görevlisinin halk üzerindeki etkisi bundadır: Ölümü halkın gözü önünde olacaktır, hepimiz o ölüme tanık olabiliriz, onun için de hayatta olduğu sürece peşinen merak ve ilgimizle kuşatılmıştır. Daha önceleri, kamu görevlileri gizlice öldükleri zamanlarda neler yapıldığını hayal bile edemiyoruz; bir zamanlar onların bazı yasal düzenlemeleri demokrasi diye tanımlamaları bugün bizi güldürüyor; bizim için demokrasi, önceden saptanmış bir tarihte televizyon kameralarının bütün yönetici sınıfımızın can çekişmesini kaydedeceği ve aynı programın sonunda (ama izleyicilerin büyük bir bölümü çoktan televizyonlarını kapatmışlardır) yine aynı süre boyunca görevde (ya da hayatta) kalacak yeni yöneticilerin gösterildiği gün başlar. Başka dönemlerde de iktidar mekanizmasının adam öldürmelere, bazen yavaş, bazen aniden meydana gelen katliamlara dayandığını biliriz, ama öldürülenler, birkaçı dışında, bilinmeyen, ezilmiş, tanımlanması zor kişilerdi: Katliamlar çoğu kez sessizce gerçekleşir, resmî olarak bilmezden gelinir ya da sahte nedenlere dayandırılırdı. Artık kesin olan, sürekli ve sıralı yer değiştiren cellat ve kurban rolünün birleşmesinin, ruhlarda her nefret ya da acıma kalıntısının yok olmasına neden olduğudur. Yakın çekimde bir karışık açık ağzın gerilmesi, şişmiş şahdamarın kolalı yakada atması, kasılmış bir elin kalkıp süslerle pırıl pırıl parlayan göğsü yırtması, milyonlarca seyirci tarafından rahatça, belirli aralıklarla yinelenen gök cisimlerine bakar gibi izleniyor; gösteri, bize ne kadar yabancıysa, o kadar güven verici.

Bizi şimdiden öldürmek istemeyeceksiniz, değil mi?

Virghilij Ossipovic tarafından, bürokratik düşünceleriyle çelişen hafif titrek bir sesle dile getirilen bu cümle, “Volja i Raviopravie” hareketi toplantısındaki gerginliği dağıttı. Aslında o âna kadar toplantı sert tartışmalara sahne olmuştu. Virghilij, yönetim komitesinin en genç üyesiydi; ince tüyleri çıkık dudaklarını gölgeliyor, sarı saçları çekik gri gözlerinin üzerine düşüyordu; gömleğinin kısıcık kollarından bilekleri çıkmıştı, eklem yerleri kızarmış elleri, Çar’ın arabasının altına bomba koyarken titrememişti.

Eylemciler, basık tavanlı, sigara dumanlı bodrum katını doldurmuşlardı; çoğunluk bank ve taburelere oturmuştu; kimileriye yere çömelmiş ya da kollarını kavuşturarak duvara dayanmıştı. Sekiz gençten oluşan yönetim komitesi, odanın ortasında, kâğıt dolu masaya doğru eğilmiş, yaz sınavlarından önce son bir gayretle çalışan okul arkadaşlarını andırıyorlardı. Odanın dört bir yanından yağan sorulara dönüp bakmadan, hatta başlarını bile kaldırmadan cevap veriyorlardı. Ara sıra odada bir protesto dalgası esiyor ya da onaylayıcı sözler yükseliyordu; birçoğu ayağa kalkıp öne doğru geldiği ve masaya yöneldiği için yönetim komitesindekilerin sırtlarını gömecek bir dalga gibi dalgalanıyorlardı.

Saçlı sakallı sekreter Liborij Serapionovic, çetrefilli uyuşmazlıkları dindirmek için başvurulmuş bir özlü sözü daha önce de birkaç kez söylemişti, ama yeniden “Yoldaş yoldaştan ayrılırsa, düşman o noktada düşmanla birleşir,” der demez, toplantıya katılanlar koro halinde heceler gibi şu sözleri tekrarladılar: “Zaferden sonra da başımızda olacak başkan, ertesi gün muzafer ve onurlu düşecektir.” Bu, “Volja i Raviopravie” hareketi eylemcilerinin, yöneticilerle konuştuklarında dile getirdikleri geleneksel bir uyarıydı, yöneticiler de birbirlerini bu sözlerle selamlarlardı.

Bu hareket, otokrasi ve Duma’nın yıkıntıları üzerine eşitlikçi bir toplum kurmak için mücadele ediyordu. İktidar, seçimle başa gelen ve belirli aralıklarla öldürülen yöneticilerden olu-

şuyordu. Hareketin, imparatorluk polisi baskısını arttırdıkça daha da önem kazanan sıkı kuralları gereğince, eylemcilerin tümünün, yönetimin aldığı kararlara tartışmasız uyması gerekiyordu; aynı zamanda, bütün metinlerde, kuram olarak, her çeşit yönetim görevinin ancak iktidarın ayrıcalıklarından feragat edenlere verilebileceği ve bu kişilerin fiilen, yaşayan insanlar arasında sayılamayacaklarını belirtiliyordu.

Hareketin genç başkanları, onlara henüz ütöpik bir gelecek saklayan yazgılarını asla düşünmüyorlardı: Şimdilik kadro değişimleri Çarlık baskısıyla, gittikçe daha da hızlı bir şekilde gerçekleşiyordu ne yazık ki; gözaltı ve darağacı korkusu o kadar somut ve sürekliydi ki, kuramın gelecekle ilgili tasarımlarını hayal etmeleri olanaksızdı. Alaycı, küçümseyen genç bir bakış, kuramlarının önemli yanını oluşturan o şeyi bilinçlerinden uzaklaştırmaya yarıyordu. Eylemciler bunların hepsini biliyorlardı ve yöneticilerle tehlike ve sıkıntıları paylaştıkları gibi, onların ruhsal durumlarını da anlıyorlardı; yine de ölüme karar veren karanlık yanlarını koruyup yalnızca görevdeki iktidara değil, geleceğin yöneticilerine de gösteriyorlardı bunu, kendilerini başka türlü ifade edemediklerinden toplantılarda küstahça davranıyor, hareketlerine biçimsel olarak dikkat etseler de, başkanların üzerine bir tehdit gibi çöküyorlardı.

“Karşımızdaki düşman Çar oldukça, yoldaşta Çar’ı arayan aptaldır” demişti Virghilij Ossipovic. Bu yersiz bir düşünceydi ve gürültülü kalabalık tarafından iyi karşılanmadı.

Virghilij bir elin, elini sıktığını duydu; ayağının dibinde, yerde Evghenija Ephraimovna oturuyordu; bacaklarını kıvrımlı eteğinin altında toplamıştı, kızıl sarı bukleli saçlarını ensesinde tutturmuş, omuzlarından iki yana sarkıtmıştı. Evghenija elini Virghilij’in çizmesi boyunca götürüp yumruk halindeki elini bulmuştu, onu avutmak istercesine okşamış, sonra da yavaş yavaş, kanatırcasına sivri tırnaklarını batırmıştı. Virghilij o gün toplantıda inatçı ve kesin bir kararlılığın estiğini, doğrudan onları ilgilendiren bir şeyler olduğunu ve az sonra ortaya çıkacağını anladı.

“Yoldaşlar, unutulmaması gerekeni asla hiçbirimiz unutmamayız,” diye araya girdi Ignatij Apollonovic milleti sakinleştir-

mek için, komitenin en yaşlı üyesiydi, uzlaştırıcı kişiliğiyle tanınırdı. Sözlerini bıyıklarının altından kıs kıs gülerек şöyle sürdürdü: “Yine de bize bunu ara sıra anımsatmakta haklısınız... Aslında Kont Galitzin ve atlarının toynakları bize bunu yeterince hatırlatıyor...” Maneggio Köprüsü’nde, yakın zamanda yapılan bir protesto yürüyüşü sırasında eylemcileri dağıtan süvari saldırısını söylüyordu.

Kim bilir nereden gelen bir ses “İdealist!” diye bağırınca, Ignatij Apollonovic sözlerini şaşırarak, “Neden ki?” diye afallamış halde sordu.

Yeni gelen heyecanlı üyelerin arasında kendini gösteren fasulye sırtığı gibi bir genç, “Öğretimizi belleğimizde korumamız yeter mi sanıyorsun? Öğretimizin diğer hareketlerin öğretileriyle neden karıştırılamayacağını biliyor musun?” dedi, salonun öbür ucundan.

“Elbette biliyoruz. Çünkü iktidarı ele geçirdiğinde, iktidar tarafından kirletilemeyecek tek öğreti!” diye homurdandı “düşünür” adını verdikleri Femja, sıfıra vurulmuş kafasını kâğıtlardan kaldırmadan.

“Peki neden onu uygulamak için iktidarı ele geçireceğimiz günü bekliyoruz, sevgili yoldaşlar?” diye ısrarlı sordu uzun boylu genç.

Birçok yerden “Şimdi! Burada!” bağırıtları geldi. “Üç Mer-yemana” adını verdikleri Marianzev kardeşler, “Affedersiniz! Affedersiniz!” diye cıvıdayarak bankların arasından, uzun saç örgüleri oraya buraya takılarak, öne doğru geldiler. Kollarının arasında katlı masa örtüleri, şarkılar mırıldanarak ve gençleri kenara iterek, sanki Izmailovo’daki evlerinin terasında bir davet hazırlamak için kolları sıvamış gibi geliyorlardı.

“Öğretimizin farkı şu, sevgili yöneticilerimizin bedenleri üzerine yalnızca keskin bıçakla yazılabilmesi,” diye uzun boylu genç söylevini sürdürüyordu.

Toplantıya katılanların çoğu ayağa kalkıp öne atılınca bazı banklar yere düştü. En çok itiş kakış yapıp bağırانlar kadınlardı: “Oturun, kardeşler! Görmek istiyoruz! Şu kabalığa bakın! Tanrım! Buradan hiçbir şey görülmüyor!” diyerek erkeklerin omuzlarının arasından, öğretmenlerinkine benzeyen yüzlerini

uzatmaya çalışıyorlardı; siperli şapkaların altındaki kısa saçları onlara kararlı bir hava veriyordu.

Virghilij'in cesaretini tek bir şey sarsabilirdi, o da kadınlardan gelecek herhangi bir düşmanlık işaretiydi. Evgheniya'nın tırmaladığı elindeki kanı emerek ayağa kalkmış ve ağzından o anda şu cümle çıkmıştı: "Bizi şimdiden öldürmek istemeyeceksiniz, değil mi?" Tam o sırada kapı açılmış ve beyaz doktor gömlekli bir grup insan girmişti içeri, parıldayan cerrahi aletlerle dolu bir masa taşıyorlardı. O dakikadan itibaren toplantının havası değişti. Bunun üzerine her kafadan bir ses çıkmaya başladı: "Yok canım... Kim sizi öldürmekten söz etti ki?.. Sizi, siz yöneticilerimizi... Biz sizi çok severiz... Siz olmazsanız biz ne yaparız?.. Yolumuz daha uzun... Hep burada, yanınızda olacağız..." uzun boylu delikanlı, kızlar, biraz önce muhalefet eder gibi duranlar, hep birlikte, neredeyse koruyucu, moral veren bir ses tonuyla başkanlarını yüreklendirmeye çalışıyorlardı. "Ufak bir şey, ama büyük bir anlamı var, fazla büyültülecek bir şey değil, yok... yok... yok..., çok az acıyacak elbette, ama sizi gerçekten başkan olarak, sevgili başkanlarımız olarak bilmemiz için gerekli bu, bir kesik, o kadar, kısa sürüyor, arada sırada ufak bir kesik, bu küçücük şey için kızacak haliniz yok herhalde? Hareketimizin başkanlarının farkı bu işte, başka ne olabilir ki!"

Yönetim komitesi üyeleri çoktan onlarca güçlü kol tarafından kısıvrak yakalanmışlardı. Masanın üzerinde sargı bezleri, pamuk kapları, testere dişli bıçaklar duruyordu. Eter kokusu yayılmıştı her yere. Kızlar hızlı ve becerikli hareketlerle, sanki bu göreve uzun süredir hazırlanmış gibi masayı düzenliyorlardı.

"Şimdi doktorlar size her şeyi güzelce anlatacak. Hadi, Tölja!"

Tıp fakültesinde okuyup öğrenimini bir türlü tamamlayamayan Anatöl Spiridionovic, kırmızı plastik eldivenli ellerini şişman göbeğinin üzerinde tutarak öne çıktı. Tuhaf bir tipti Tölja, belki de çekingenliğini saklamak için çocuksu ve gülünç bir biçimde yüzünü buruşturur ve şaka üzerine şaka yapardı.

"Eliniz... minik eliniz... sarkan bir organdır... ya ... ya ... çok yararlıdır... onun için iki tanedir... parmaklarsa genelde on tanedir... her parmak, parmak kemiği denen üç kemikli parçadan

oluşur... bizim oralarda öyle denir... parmak kemiği parmak kemikçiği mini minnacık parmak kemiği...”

“Yeter! Sıktın ama! Ders vermeyeceksin herhalde!” Kalabalık homurdanmaya başlamıştı (Tölja’yı kimse sevmezdi). “Konuya gelem! Hadi! Başlayalım!”

İlk önce Virghilij’i getirdiler. Küçük parmağının ucunu keseceklerini anlayınca cesaretini toplayıp ona yakışır biçimde gururla acıya katlandı. Ama bağırانlar da oldu; onları birkaç kişi tutmak zorunda kaldı; neyse ki, bir süre sonra çoğu bayılıyordu. Kişiyeye göre kesilen parmak da değişiyordu, ama en önemli yöneticilerin bile iki parmak kemiğinden fazlası kesilmiyordu (diğer parmaklar, daha sonra yavaş yavaş kesilecekti; gelecek yıllarda bu törenlerin birçok kez tekrarlanacağı tahmin edilmeliydi). Beklenenden daha fazla kan kaybedilmişti; kızlar büyük bir dikkatle etrafı temizliyorlardı.

Masa örtüsünün üzerine dizilmiş parmak parçaları, olta iğnesiyle boğazlanıp karaya çıkarılan balıklara benziyordu. Hızla kuruyup kararıyorlardı, onları bir kutuda saklayıp saklamama üzerine yapılan kısa bir tartışmadan sonra çöpe atıldılar.

Başkanları budama yöntemi başarılı oldu. Bedene verilen küçük bir zarar, önemli ahlaki sonuçlar doğuruyordu. Başkanların saygınlıkları belirli aralıklarla yapılan kesme işlemiyle artıyordu. Kesik parmaklı bir el barikatların önünde havaya kalktığında, göstericiler çevresinde toplanıyor, mızraklı süvariler, bağıra çağıra üzerlerine gelen kalabalığı dağıtamıyordu. Şarkı sesleri, gümbürtüler, kişnemeler, “Volja i Raviopravie”, “Çar’a ölüm!”, “Yarın muzaffer ve onurlu düşecek!” çığlıkları buz gibi havada dolaşıp Neva Nehri kıyılarının üzerinden geçerek Peter Paul Kalesi’ne ulaşıyor, en uzak hücrelerde bile duyuluyordu, tutsak yoldaşlar zincirlerini ritimli bir biçimde vurup çolak ellerini parmaklıklardan dışarı uzatıyorlardı.

Genç yöneticiler, ne zaman bir belgeyi imzalayacak ya da bir raporda bir cümlemin altını kararlı bir biçimde çizerek olsa-

lar, kesik parmakları gözlerine çarpıyordu; bu da, o anda belleklerinde, yönetim yetkisi ile dolan vakitleri arasında çağrışma yol açıyordu. Her şeyden önce kolay bir yöntemdi: Organ kesimi öğrenci ve hastabakıcılar tarafından, derme çatma ameliyat salonlarında, sıradan aletlerle yapılabiliyordu. Peşlerini asla bırakmayan polise yakalanıp tutuklanırlarsa, basit bir organ kesimi için öngörülen ceza hafifti, en azından kuramlardaki buyrukları harfi harfine uygulasalar, başlarına geleceklerle hiç kıyaslanamazdı. Başkanların öldürülmesi, ne yetkililer ne de kamuoyu tarafından anlaşılabilecek bir şey değildi o sıra; bunu yapanlar katil olarak ceza alır, neden olarak da rekabet ya da öç alma gösterilirdi.

Her yerel örgütte ve hareketin farklı düzeylerinde, yönetim grubundan ayrı olan, üyeleri sürekli değişen bir grup eylemci, organ kesimi görevini üstleniyordu; işlemin yapılacağı zamanı, kesilecek organı, satın alınacak dezenfektanları onlar belirliyorlar ve bazı uzmanların örgütlerinden yararlanarak aletleri kullanıyorlardı. Tamamen yönetim komitesinin yetkisinde olan siyasi kararlarda sözü geçmeyen, dürüst insanlardan oluşan bir tür komiteydi bu.

Başkanların parmakları yavaş yavaş azalmaya başlayınca, başka anatomik değişim olanakları araştırmaya başladılar. İlk dikkat çeken dil oldu: Yalnızca, değişik zamanlarda ince dilimler ya da minik parçalar halinde kesilmeye uygun olduğu için değil, simgesel ve belleksel değeri açısından da elverişliydi: Her küçük kesim doğrudan ses oluşumunu ve konuşma becerisini etkiliyordu. Ama organın hassasiyetiyle ilgili teknik güçlükler öngörülenden fazlaydı. Bir dizi ameliyattan sonra, dil uygun-suz bulunarak bir yana bırakıldı ve daha göze çarpan, ama daha kolay kesimlere geçildi: Bunlar kulak, burun, diş kesimleriydi. (Testis kesimi, tamamen göz ardı edilmese de, hiç yapılmadı çünkü cinsel anıştırmaya yol açıyordu.)

Yol uzun. Devrim saati daha gelmedi. Hareketin yöneticileri neşter altına yatmaya devam ediyorlar. Ne zaman iktidara gelecekler? Geç de olsa, onlara umut bağlayanları düş kırıklığına uğratmayacak ilkin başkanlar olacak. Göreve geldikleri gün bayraklarla bezenmiş sokaklarda dolaşırken görüyoruz onları:

Bir bacaklarını olduğu gibi koruyabilmişlerse, tahta bacaklarıyla topallıyorlar; ya da bir kollarını koruyabilmişlerse yürüteçlerini itiyorlar, yüzlerinde, en iğrenç kesimleri saklamak için tüylü maskeler var, ama bazıları yüzülen kafa derilerini kaldırmış gösteriyor. O sırada, geriye kalan o azıcık etlerinde iktidar vücut bulabilir, eğer hâlâ bir iktidarın gerçekleşeceği varsa.

Korkunç Evdeki Yangın

Sigortacı Skiller birkaç saat sonra gelip bana bilgisayar sonuçlarını soracak, ama ben, dul Bayan Roessler ve pek tekin olmayan pansiyonuyla ilgili sırları, küçücük bitlerde öğütecek olan elektronik devrelere girmedim henüz. Kentin dış semtlerinin, süpürgeden kaçıp kurtulan küçük atık yığınları gibi arkasında bıraktığı, tren yoluyla demir depoları arasındaki, şu ne olduğu belirsiz çorak tepelerin birinde inşa edilmiş evden, geriye kala kala kurumla kaplı biraz moloz kaldı. İlk yapıldığında küçük, güzel bir villa olabilirdi, belki de korkunç ve bakımsız bir yerdi: Sigorta şirketinin raporlarında bu konuda bir şey belirtilmemiş; yandı, damından bodrum katına kadar her şey kül oldu artık, üstelik evin dört sakininin cesetleri üzerinde bu sessiz katliamla ilgili hiçbir ize rastlanmadı.

Bedenlerden çok, yıkıntılar arasında bulunan ve plastik bir kılıfın koruduğu kapağı dışında bütünüyle yanan bir defter konuşuyor. Üstünde şöyle yazıyor: *Bu evde yapılan korkunç eylemler üzerine rapor.* Defterin arka kapağındaki içindekiler bölümünde, alfabetik sırayla on iki başlık yer alıyor: Bağlayıp ağız tıkmak, Baştan çıkarmak, Bıçaklamak, Boğmak, Fuhuşa itmek, Gözetlemek, İftira etmek, İntihara zorlamak, Şantaj yapmak, Tabancayla tehdit etmek, Tecavüz etmek, Uyuşturucu madde vermek.

Bu uğursuz listeyi evde yaşayanlardan kimin, ne amaçla yazdığı bilinmiyor: Bir ihbar, bir itiraf, bir savunma mıydı, yoksa hayranlıkla kötülük mü inceleniyordu? Elimizde, sade-

ce suçlu ve kurbanlarının belirtilmediği on iki eylem içeren bu liste var; ayrıca eylemlerin sırası da belirtilmemiş, belirtilseydi belki ortaya bir hikâye çıkarılabilirdi: Alfabetik sırayla verilen başlıkların kara bir çizgiyle silinmiş sayfa numaraları da vardı. Listede bir eylem eksik, o da Yangın çıkarmak, bu korkunç felaketlerin son eylemi: Acaba kim tarafından yapıldı? Amaç gizlemek miydi, yoksa yok etmek miydi?

Bu on iki eylemin, bir kişinin zararına yalnızca bir kişi tarafından gerçekleştirilmiş olduğunu kabul edecek olsak da, olayların nasıl geliştiğini anlamak güç: Eğer söz konusu dört kişiye ve ikişer ikişer ele alınırlarsa, listede yer alan on iki eylemin her biri için on iki farklı ilişki ortaya çıkar. Bu nedenle de olası çözümler on iki üstü on ikidir, yani toplam sekiz bin sekiz yüz yetmiş dört milyar, iki yüz doksan altı milyon, altı yüz yetmiş iki bin iki yüz elli altı adet çözümden birini seçmek gerekir. İş başından aşkın polisimizin, ne kadar suç işlenmiş olursa olsun, suçlular da kurbanlarla beraber öldükleri için soruşturmayı kapatmak istemesine şaşdırmamak gerek.

Gerçeği bir an önce bilmek isteyen yalnızca sigorta şirketi: Özellikle de ev sahibesinin yaptırdığı yangın sigortası yüzünden sabırsızlanıyor. Inigo adındaki gencin de yangın sırasında ölmesi, sorunu daha da içinden çıkılmaz hale getiriyor: Varlıklı ailesi, yoldan çıkmış evladını reddedip mirastan yoksun bırakmış olsa da, onun payına düşen bir şeyden vazgeçmeye hiç niyetli değil. En kötü yargılar (o korkunç listede olsun olmasın) Lordlar Kamarası mirasçı üyesi bu gençle ilgiliydi; ünlü soyadını, iç dünyalarını gözlemleyen, göçmen gençlerin yatıp kalktıkları meydanların basamaklarına sürüklemişti. Uzun saçlarını belediye çeşmelerinde yıkıyordu. Yaşlı pansiyoncu kadına kiraladığı küçük ev, elinde kalan son mülktü ve kiracısına, zaten düşük olan kira ücretinde ufak bir indirim yapma karşılığında, kiracı olarak gitmişti. Yangını gerçekleştiren Inigo olması durumunda, hileli yangın kanıtları sigorta şirketini tazminat ödemekten kurtaracaktı; Inigo'nun suçlu ve kurban olabileceği bu olayda gösterilen özensizlik ve dikkatsizlik, ona özgü davranışlardı.

Ama sigorta şirketinin felaketin ardından ödeyeceği tek poliçe bu değildi; dul Bayan Roessler de her yıl, evlat edindiği

ve moda dergilerini karıştıranların tanıdığı bir manken olan kızının yararlanması için, hayat sigortasını yeniliyordu. Ama Ogiva da ölmüş ve insanın kanını donduran bir çekiciliğe (kel kafalı, güzel ve genç bir kadın başka nasıl tanımlanabilir ki!) sahip yüzünü, yüzlerce farklı ve nefis bakışsımsız insan yüzüne dönüştüren peruk koleksiyonuyla birlikte kül olmuştu. Ama Ogiva'nın üç yaşında bir oğlu olduğu ve Güney Afrika'da yaşayan akrabalarına emanet edildiği biliniyor, sigortadan para almak için yakında ortaya çıkacaklardır. Ama katil (*Bıçaklamak? Boğmak?*) dul Bayan Roessler ise iş değişir. Ayrıca Ogiva da peruk koleksiyonunu sigorta ettirdiğine göre, çocuğun vasileleri, eğer kadının bir sorumluluğu yoksa, bu tazminatı da almak isteyebilirler.

Yangında yok olan dördüncü kişi Özbek güreşçi, dev yapılı Belindo Kid'in dul Bayan Roessler'i yalnızca çalışkan bir pansiyoncu olarak görmediği (kirasını ödeyen tek kiracı oydu) onun aynı zamanda uyanık bir girişimci olduğunu düşündüğü de biliniyor. Nitekim son aylarda yaşlı kadın eski orta ağır sıklet şampiyonunun mevsimlik turnelerini maddi olarak desteklemeyi kabul etmiş ve sözleşmelere uymasına engel olacak hastalık, sakatlık ve kazalara karşı bir sigorta yaptırmıştı. Şimdi serbest güreş karşılaşmaları düzenleyen bir organizatörler birliği sigortadan tazminat istiyor; ama eğer yaşlı kadın Belindo'yu, *iftira ederek ya da şantaj yaparak ya da uyuşturucu madde vererek intihara zorladıysa* (dev adam uluslararası sahalarda etki altında kalan karakteriyle tanınıyordu) şirket onları kolaylıkla susturabilir.

Yavaş kavrayan beynimin birer birer varsayım üretmesine, manyetik belleklerin milyarda bir saniyede aştığı sonuç labirentlerini incelemesine engel olamam. Skiller, benden değil, bilgisayarımdan bir yanıt bekliyor.

Bu dört berbat kişinin her biri elbette listedeki eylemlerin bazılarının öznesi, bazılarının da nesnesi olabilir. Ama görünüşte bize en olmayacak gibi gelen durumların asıl dikkate alınması gereken durumlar olmadığını kim söyleyebilir! On iki eylem arasından en saf eylem olan *baştan çıkarmak* eylemini ele alalım. Kim kimi baştan çıkardı? Değişik formüller üzerine

yoğunlaşabilirim: Bir yığın görüntü, tıpkı bir kaleydoskopdaki gibi, aklımda fırıl fırıl dönmeye, sonra durup yeniden oluşmaya başlıyor. Fotomodel kızı, yeşil, mor ojeli tırnakları ve uzun parmaklarıyla dilenci kılıklı genç beyefendinin açmaya üşendiği çenesini, otsu tüylerini okşarken ya da Özbek şampiyonun meşin gibi ve ateşli ensesini dürterken görüyorum; Özbek güreşçi hiç bilmediği hoş bir duyguyla omuz kaslarını yay gibi bükmüş, mırlayan kedilere benziyor. Ama hemen ardından ay yüzlü Ogiva'nın orta ağır sıkletin aldatici, ama güçlü sözleriyle ya da hiçbir şeyi umursamayan gencin üzücü içekapanıklığından etkilenip baştan çıktığını görüyorum. Yaşlı dul kadını da görüyorum, yaşın unutturduğu, ama yok edemediği iştahlara kapılmış, erkek avlarından birini (belki de ikisini birden) tuzağa düşürmek için süslenip saçlarına kurdeleler takıyor; erkeklerin önemleri nedeniyle gösterdikleri direnç farklı, ama istekleri eşit derecede zayıf. Mevsimleri karıştırıp, aşırı gençlik arzusuna kapılan ya da karanlık hesaplar peşindeki pansiyoncu kadının, ahlaksızca baştan çıkarıldığını görüyorum. Resmi tamamlamak üzereyken bir de bakıyorum ki, Sodom ve Gomora'nın gölgesi giriyor araya, hemcinsler arasında bir aşk yarışı başlatıyorlar.

Acaba akıllara büyük suçları getiren eylemlerin yaratacağı durumlar daha mı az? Hayır, herkes herkesi *bıçaklayabilir*. İşte Belindo Kid'in ensesine alçakça bir bıçak saplanıyor ve arena-daki boğalar gibi omuriliğini parçalıyor. O bıçağı, beklenmedik bir zalimlik ânında, Ogiva'nın bileziklerinden çın çın sesler gelen zayıf kolu indirebilir, Inigo'nun da oynak parmaklarıyla çelimsizce attığı bıçak bir yol tutturup neredeyse tesadüfen onu bulur; belki de gece gündüz odaların perdelerini örten ve uyuyanların nefesleri üzerindeki Leydi Macbeth'in pençeleridir. Aklıma gelen yığınlarca görüntü yalnızca bunlar değil: Ogiva ya da Bayan Roessler, Inigo'yu kuzu gibi boğazını keserek öldürüyor; Inigo ya da Ogiva dul kadının elinden domuz pastırması dilimlediği o berbat bıçağı kapıp onu mutfakta parça parça yapıyor; Bayan Roessler ya da Inigo, Ogiva'nın çırpınan çıplak bedenini (*bağlanmış ve ağzı tıkanmış?*) incelemek üzere cerrah gibi kesiyorlar. Belindo'ya gelince, bıçak onun da eline geçmişse ve o an sabrı taşmışsa, örneğin birileri onu birilerine karşı kıskırt-

mıssa, fazla oyalanmadan herkesi parçalayabilir. Ama Belindo Kid'in *bıçaklamasına* ne gerek vardı ki! Duyu ve hareket sinirlerinde yazan ve defterde de olan bir *boğmak* eylemi var emrinde, üstelik bu onun fiziksel eğilimine ve teknik eğitimine çok daha fazla uyuyor. Ayrıca kendisi bu eylemin yalnızca öznesi olabilir, nesnesi değil: Öbür üç kişiyi, ağır orta sıklet güreşçisini boğmak isterken görmek isterim doğrusu, küçücük parmaklarıyla ağaç gövdesine benzer boynunu tutamazlar bile!

Bu, programın bilmesi gereken bir veri: Belindo *bıçaklamıyor*, tercihi *boğmaktan* yana; ve o *boğularak* öldürülemez; yalnızca *tabancayla tehdit edilirse*, *bağlanıp ağzı tıkanabilir*; *bağlanıp ağzı tıkanınca* başına her şey gelebilir, hatta aç gözlü ihtiyar ya da duygusuz fotomodel ya da tuhaf genç tarafından *tecavüze* bile uğrayabilir.

Öncelik vermemiz ve dikkate almamız gereken şeyleri belirlemeye başlayalım. Birisi birisini önce *tabancayla tehdit edebilir*, sonra *bağlayıp ağzını tıkayabilir*; önce *bağlayıp sonra tehdit etmek* gereksizdir. Öte yandan *bıçaklayan* ya da *boğan* kişi, o arada bir de *tabancayla tehdit ederse*, bu gereksiz, aşırı ve bağışlanamaz bir hareket olur. Arzuladığı kişiyi *baştan çıkarabilen*, *tecavüz etmeye* gerek duymaz ya da *tecavüz ettiği kişiyi baştan çıkarmaz*. Bir başkasını *fuhuşa iten*, daha önceden bu kişiyi *baştan çıkarmış* ya da ona *tecavüz etmiş* olabilir; bunları sonradan yapmak zaman ve güç kaybı olur. Birisi *şantaj yapmak* için *gözetlenebilir*, ama o kişi daha önce *itirafa uğradıysa* artık korkacak bir şeyi kalmaz; onun için *gözetlemek*, *itiraf etmek* kişinin işine gelmez, ayrıca *şantaj yapmak* için neden de olmaz. Bir kurbanını *bıçaklayan* kişi, bir başkasını *boğarak öldürmeyecek* ya da *intihara zorlamayacak* diye bir şey yoktur, ama üç öldürücü eylemin tek kişi tarafından yapılması olanaksızdır.

Ancak şu yöntemi izleyerek akış çizelgesini tamamlayabilirim: Bilgisayarda bir geri çevirme sistemi kurmalıyım, böylece gereksiz milyarlarca olay elenmiş olur, akla yakın olasılıklar azalır ve gerçeğe yakın çözüme yaklaşılabılır.

Çözüme ulaşılabilecek mi acaba? O dört hayaletin yüz ve hareketlerini aklımdan uzaklaştırarak, meçhul ve birbiriyle değişebilir katsayı ve işlevlerin olduğu cebir formülleri oluş-

turmaya başlıyorum; sonra insanlarla biraz özdeşleşmeye çalışıyorum, beynimde bir sinemadaymış gibi sahneleri canlandırıyorum, bir kararıp bir başkalaşıyorlar. *Uyuşturucu madde vermek* eylemi çevresinde diğer tekerleklerle kenetlenen dişli bir tekerlek dönüyor: Aklım o eyleme hemen ünlü bir soydan gelen Inigo'nun süt beyazı yüzünü yakıştırıyor; dönüşlü eylem *uyuşturucu madde kullanmak* hiçbir sorun çıkarmaz: Gencin uyuşturucu kullanmış olması zaten yüksek bir olasılık, bu da beni ilgilendirmiyor: Ama eylemin geçişli şekli *uyuşturucu madde vermek* uyuşturucuyu kullandırtan bir kişi ve isteyerek ya da bilmeden ya da zorunlu olduğu için uyuşturucuyu kullanan bir kişi gerektiriyor.

Ayrıca, Inigo'nun kendisine uyuşturucu madde verilmesine karşı çıkmadığı gibi, bir yandaş araması da muhtemel; onu, Ogiva'yı ya da yaşlı Bayan Roessler'i elden ele uzun ince sigaralar geçirirlerken hayal edebiliyorum. Issız pansiyonu yanardöner sanrılarla dolu bir keşhaneye çeviren soylu genç adam mı? Yoksa genci oraya çeken, esrimeye meraklı pansiyoncu kadın mı? Belki de ihtiyar esrarkeş kadına uyuşturucu sağlayan Ogiva'dır ve Inigo da onu *gözetlerken* malı sakladıkları yeri keşfedince, onları *tabancayla tehdit eder* ya da *şantaj yapar*; Bayan Roessler, Belindo'yu yardıma çağırır ve Inigo'yu *lekeleyip*, onu Ogiva'yı *baştan çıkarmak ve fuhuşa itmekle* suçlar, Özbek de Ogiva'ya olan temiz aşkından onu *boğarak* öcünü alır; pansiyoncu kadının, başı derde girmesin diye güreşçiye *intihara zorlamaktan* başka çaresi yoktur, üstelik de sigorta tazminat ödeyecektir, ama Belindo, kaybedecek bir şeyi kalmadığı için, Ogiva'ya *tecaviüz eder*, onu *bağlayıp ağzını tıkar* ve her şeyi yok edecek yangını başlatır.

Yavaş, yavaş! Elektronik beyinle yarışacak halim yok. Uyuşturucu madde Belindo ile ilişkilendirilebilir: Eski serbest güreşçi güçten düşmüştür ve yüksek dozda uyarıcı ilaç almadan ringe çıkmamaktadır. İlacı ona, bir çorba kaşığıyla Bayan Roessler vermektedir. Inigo anahtar deliğinden onları *gözetler*: Sinir ilaçlarına düşkün olduğundan ortaya çıkıp kendisi için de ister. İsteği geri çevrilince de, güreşçiye şampiyonada diskalifiye ettirmekle *tehdit eder* ve *şantaj yapmaya* başlar; Belindo onu *bağlayıp ağzını tıkar* ve az bir para karşılığında, bir süredir elinden

kaçırdığı soylu gence tutulan Ogiva ile *fuhuşa iter*; Inigo'nun cinsellikle pek ilgisi yoktur, ancak *boğulacağı* korkusuyla sevişebilir; Ogiva ince uzun parmaklarını gencin şahdamarına bastırır; belki de Belindo ona yardım eder; iki parmağı küçük lordun gözlerinin kayması ve oracıkta gebermesi için yeterlidir; ceset ne olacaktır? İntihar süsü vermek için Inigo'yu *bıçaklarlar*... Dur! Baştan başlamak gerek: Ana bellekteki, *boğulan* kişi *bıçaklanamaz* bilgisini silmem gerekir. Ferrit halkaları manyetik niteliklerini bir yitirip bir kazanıyor; terliyorum.

Baştan başlayalım. Müşterinin benden beklediği iş nedir? Mantık çerçevesi içinde belli sayıda bilgi üretmek. Bilgilerle uğraşıyorum, iyilik ve kötülükleriyle insan hayatlarıyla değil. Benimle ilgili olmayan bir nedenden elimdeki bilgiler yalnızca kötülüklerle bağlantılı ve bilgisayar onları düzene koymalı. Kötülüğü düzene sokmalı demiyorum, o herhalde düzene girmez, ama kötülükle ilgili bilgiyi düzenlemeli. *Korkunç Eylemler*'in içindekiler bölümünde alfabetik sırayla yazılmış eylemlere dayanarak, kaybolan *Rapor*'u, gerçek de olsa sahte de olsa, ortaya çıkarmalıyım.

Rapor'u yazan bir kişi olmalı. Ancak raporu oluşturarak onun kimliğini keşfedebiliriz: Hakkında biraz bilgi var aslında elimizde. *Rapor*'un yazarı bıçaklanarak ya da boğularak ölmüş olamaz, çünkü kendi ölümünü anlatması mümkün değildi; intihar olayına gelince, vasiyet defteri tamamlanmadan önce intihara karar verilmiş ve sonra uygulanmış olabilir; ama başkası tarafından intihara zorlandığını bilen bir kişi asla intihar etmez; defterin yazarı kurban rolünden çıktığında kendiliğinden suçlu durumuna düşmesi olasılıkları artıyor: O zaman o hem kötülüğün hem de bilginin yaratıcısı olabilir. Bu benim işim açısından bir sorun oluşturmuyor: Kötülük ve kötülük hakkındaki bilgi, yanan defterde ve bilgisayar dosyasında çakışıyor.

Bellek, ilk bilgilerle karşılaştırılacak bir dizi başka bilgiyi biriktirdi: Skiller, Inigo, Ogiva ve dul kadınla sigorta anlaşması yaptı, ama kadına ait sigorta iki taneydi, biri kendisi, diğeri Olindo içindi. Belki karanlık bir olay, sigorta poliçelerini *Korkunç Eylemler*'e bağlıyor ve fotoelektrik üniteler bunu baş döndürücü bir hızla körebe gibi arayacak, ona giden yol-

ları kartların ince deliklerinde keşfetmeye çalışacak. Şimdi polişlerdeki bilgiler, ikili kodlara dönüşmüş, aklımda görüntüler canlanmasına yol açıyor: Akşam vakti, sis var; Skiller tepedeki evin kapısını çalıyor; pansiyoncu kadın onu yeni bir müşteri gibi karşılıyor; Skiller çantasından sigorta çizelgelerini çıkardı; salonda oturuyor; çay içiyor, elbette bir ziyarette dört sözleşme birden imzalatamaz; evi sık sık ziyaret edip dört sakiniyle yakın bir arkadaşlık kuruyor. Skiller'i, koleksiyonundaki perukları tarayan Ogiva'ya yardım ederken görüyorum (bu arada fotomodelin çıplak kafasına hafifçe dudaklarını değdiriyor); bir doktorunki gibi kesin, bir evladınki gibi özenli bir hareketle dul kadının tansiyonunu ölçmek için gevşek ve beyaz koluna tansiyon aletini geçirdiğini görüyorum; işte Inigo'nun dikkatini evdeki onarım işlerine çekmeye çalışıyor, kabloların çürümüş yerlerini, ana kirişin çökmekte olduğunu gösteriyor ve bir baba gibi tırnaklarını yememesini söylüyor ona; işte Belindo ile spor gazetelerini okuyor, tahminlerinin doğru çıkmasını omzuna vurarak yorumluyor.

Kabul etmem gerekir ki, şu Skiller denen adamdan hiç hoşlanmıyorum. Nereye elini atsa karıştırıyor; madem Roessler Pansiyonu'nda bu kadar çok sözü geçiyordu, her işi görüyordu, madem Yunan trajedilerinde olduğu gibi makineden çıkan tanrıydı, o çatı altında olan her şeyden haberdardı, o zaman neden bana gelip bu sırrı çözmemi istedi. Yanmış defteri neden bana getirdi? Defteri yıkıntıların arasında o mu buldu? Yoksa onu oraya o mu koydu? Bu kadar olumsuz bilgiyi, değiştirilemez düzensizliği eve getiren, şimdi bilgisayar devrelerine soktuğu gibi sokağa o mu?

Roessler Pansiyonu katliamında dört kişi değil beş kişi var. Sigortacı Skiller hakkındaki bilgileri girip diğer bilgilere ekliyorum. Korkunç eylemleri o da yapmış olabilir, tek tek diğer kişiler de: Bıçaklamış, İftira etmiş, Uyuşturucu madde vermiş ya da Fuhuşa itmiş, Boğmuş ve diğer şeyleri yapmış olabilir. Milyarlarca olasılık çıkıyor ortaya, ama galiba şekillenmeye de başlıyor. Yalnızca varsayım olarak, bütün kötülüğün Skiller'in başının altından çıktığı ve onun pansiyona gelmesinden önce pansiyonun günahsız bir yer olduğuna dair bir örnek çıkarabi-

lirim: Yaşı kadın Roessler, Bechstein piyanoda bir Lied çalıyor, iyi yerekli dev adam piyanoyu pansiyon sakinlerinin rahatça dinleyebilmeleri için bir odadan ötekine taşımış, Ogiva petun- yaları suluyor, Inigo ise Ogiva'nın kafasına petunya resimleri çiziyor. Kapı alınıyor: Gelen Skiller. Oda-kahvaltı mı istiyorsu- nuz? Hayır, avantajlı sigorta nerileri var: hayat, kaza, yangın, taşınabilir ve taşınmaz mal sigortası. Koşulları elverişli; Skiller düşünmelerini istiyor; düşünüyorlar; asla düşünmedikleri şey- leri düşünmeye başlıyorlar; öneri dikkatlerini çekiyor; istek be- yin kanallarında elektronik itepi olarak dolaşmaya başlıyor... Öznel karşı ıkmalarla işlemlerin nesnelliğini etkilediğimi bili- yorum. Aslında bu Skiller hakkında ne biliyorum ki! Belki de samimi biridir, bu hikâyenin tek saf kişisi odur, bu arada bütün sonuçlarda Bayan Roessler'in aşırı cimri, Ogiva'nın acımasız bir narsist, Inigo'nun iekapanık bir hayalperest, Belindo'nun baş- ka seçeneğİ olmadığı için kaslarına güvenmeye mahkûm biri olduğu ortaya çıkıyor... Skiller'i ağırان onlar, her birinin öbür üç kişiye ve sigorta şirketine karşı kötü planları var. Skiller yı- lan yuvasına düşmüş bir güvercin gibi.

Bilgisayar duruyor. Bir yanlış var, ana bellek bunun farkına vardı; her şeyi siliyor. Bu hikâyede kurtarılması gereken suç- suzlar yok. Baştan başlayalım.

Hayır, kapıyı çalan Skiller değildi. Dışarıda yağmur i- seliyor, sis var, gelen ziyaretçinin kim olduğu görülmüyor. İçeri giriyor, şapkasını çıkarıp yn atkısını özyor. Benim bu. Kendimi tanıtıyorum. Waldemar, bilgisayar programcısı ve sistem analisti. Sizi çok iyi gördüm Bayan Roessler? Hayır, daha önce hiç görmedik birbirimizi, ama analogik-dijital değiş- tiricideki bilgileri düşünüp dördünüzü de çok iyi tanıyorum. Saklanmayın Bay Inigo! Bakıyorum bizim Belindo Kid hep formda! Şu mor saçlarıyla merdivenin ucundan bakan Bayan Ogiva değil mi? İşte hepimiz buradayız; iyi: Ziyaretimin ama- cı şuydu. Size ihtiyacım var, evet, yıllardır beni bilgisayara ba- ġımlı kılan bir proje için size ihtiyacım var, böyle olduğunuz gibi. Üçüncü şahıslar adına yaptığım geçici işler bütün günümü alıyor, ama geceleri laboratuvarıma kapanıp, kişisel tutkuları –saldırganlık, çıkar, bencillik, kötü alışkanlıklar– evrenin iyili-

gi için gerekli ögelere dönüştürecek bir akış çizelgesi yaratmaya çalışıyorum. Rastlantı sonucu olan şeyler, olumsuz, kuraldışı olan, tek kelimeyle insanlık, genel bir yıkıma yol açmadan gelişebilir ve uyumlu bir çerçeveye oturabilir... Bu ev, doğru yolda olup olmadığımı gösterecek en iyi zemin. Onun için sizden beni aranıza kiracı, dost olarak almanızı rica ediyorum...

Ev yandı, herkes öldü, ama olayları bilgisayar belleğinde değişik bir mantıkla izleyebilirim, ben de makinenin içine girip bir Waldemar programı koyabilirim, kişi sayısını altıya çıkarıp yeni birleşimler ve değişimler ekleyebilirim. İşte ev küllerden yeniden doğuyor, bütün sakinleri yeniden hayata dönüyor, ben körüklü bavulum ve golf sopalarım ile pansiyona gidip kiralık oda arıyorum...

Bayan Roessler ve diğerleri sessizce beni dinliyorlar. Güvenmiyorlar. Sigorta şirketleri için çalıştığımı, Skiller'in yollamış olabileceğini düşünüyorlar.

Kuşkularının bir temele dayandığı yadsınamaz. Skiller için çalışıyorum, evet. Onlarla samimiyet kurmamı, hareketlerini izlememi, kötü niyetlerinin sonuçlarını öngörmemi, dürtüleri, eğilimleri, zevkleri saptamamı ve bilgisayara geçirmemi o istemiş olabilir.

Ama bu Waldemar programı, Skiller programıyla aynı olduğuna göre bilgisayara geçirmek gereksiz bir iş olur. Skiller ile Waldemar'ın rakip olmaları gerekir, sır ikimiz arasındaki mücadele sırasında ortaya çıkabilir.

Yağmurun hafif hafif çiselediği akşamda, bir zamanlar kent dışında bir yerleşim merkezi olan, ama şimdi otomobil mezarlıkları arasında yükselen bir tepede yalnızca küçük ve çarpık çurpuk bir villanın görüldüğü yere götüren paslı üstgeçitte, iki gölge birbirlerine teğet geçiyorlar; Roessler Pansiyonu'nun aydınlanmış pencereleri siste, bir miyobun retinasında durduğu gibi, görünüyor. Skiller ve Waldemar henüz tanışmıyorlar. Birbirlerinden habersiz evin çevresinde dolaşıyorlar. İlk hamle kimden gelecek? Önceliğin sigortacıda olduğu tartışılmaz.

Skiller kapıyı çalıyor. "Özür dilerim, şirketim adına felaketlerin çevreye etkileri konusunda bir araştırma yapıyorum. Bu ev örnek olarak seçildi. İzninizle davranışlarınızı denetlemek

istiyorum. Umarım fazla zahmet vermem: Ara sıra bazı formlar dolduracaksınız. Karşılığında da özel koşullarda değişik sigortalar yaptırabilirsiniz, hayat sigortası, emlak sigortası...”

Evin dört sakini onu sessizce dinliyorlar; her biri bu durumdan nasıl yararlanırım diye düşünmeye, bir plan yapmaya başladı bile...

Ama Skiller yalan söylüyor. Hazırladığı program, evin her ferdinin yapacağı şeyi çoktan öngördü. Skiller’in yanında bir dizi şiddet eyleminin ya da zalimliğin sıralandığı bir defter var, geriye olasılıkları incelemekten başka bir şey kalmıyor. Bir dizi kaza süsü verilmiş felaket gerçekleştireceklerini, ama şirketin, sigorta ettiği kişiler birbirlerini öldürecekleri için, tazminat ödemeyeceğini biliyor. Bütün bu öngörüler bir bilgisayardan çıktı, ama benimkinden değil, nitekim bu ahlaksız entrikada Skiller’in bir suç ortağı olduğunu, başka bir bilgisayar programcısının olduğunu düşünmeye başlıyorum. Entrika şöyle gerçekleşiyor: Yok etmeye ve hileye meraklı vatandaşların ön bilgileri bir dosyada toplanıyor; bunlar yüz binleri buluyor; koşullandırma ve denetleme yöntemiyle şirketin müşterisi olup sigorta ettirecek neleri varsa ettiriyorlar, kaza süsü verilmiş felaketler gerçekleştirip karşılıklı birbirlerini öldürüyorlar. Şirket kanıt kaydını kendi yararına ayarlamıştır, ayrıca kötülüğü yapan genelde aşırıya kaçmaya eğilimli olduğundan, ortaya çıkan bilgi miktarı, gereksiz veriler oranını yükseltecektir; bu veriler şirketin sorumlulukları üzerine sis perdesi gibi inecektir. Hatta bu düzensizlik katsayısı programlandı bile: Kapakta yer alan *Korkunç eylemler*’in tümü bu hikâyede bir işleve sahip değil; bazılarının yalnızca “gürültü” etkisi var. Roessler Pansiyonu, acımasız sigortacının ilk deneyi. Felaketten sonra Skiller, sonuçtan hareket ederek olaylar saptanabilir mi diye, başka bir bilgisayara yönelecek, bu arada programcının hiçbir şeyden haberi olmayacaktır. Skiller bu programcıya, kanallarda tıkanıklığa yol açsın ve bilgi bozulsun diye “gürültü” de katarak gerekli bütün bilgileri verecektir: Sigortacının değil, sigorta edilenlerin kasıtlı hareketleri yeterince kanıtlanacaktır.

İkinci programcı benim. Skiller iyi oynadı. Hesaplar tutuyor. Program önceden hazırlanmıştı, ev, defter, akış çizelgem

ve bilgisayarım onu uygulamaktan başka bir şey yapmayacaktı. Burada oturmuş, değiştiremeyeceğim bir öykünün bilgilerini girip çıkarıyorum. Kendimi bilgisayarın içine atmak yararsız: Waldemar o tepedeki eve gitmeyecek, dört esrarengiz sakinini tanımayacak, *baştan çıkarmak* eyleminin öznesi (nesnesi: Ogiva) olmayacak (oysa ne kadar isterdi). Belki de Skiller de bir bilgi giriş ve çıkış kanalı: Gerçek bilgisayar başka yerde.

Ama iki bilgisayar arasında oynanan oyunu, iyi oynayan değil rakibinin ne şekilde ondan daha iyi oynadığını anlayan kazanıyor. Bilgisayarım şimdi kazanan rakibin oyununu kaydetti: O zaman kazandı mı?

Kapı çalınıyor. Gidip açmadan önce, Skiller'in, planının ortaya çıktığını öğrendiğinde göstereceği tepkileri hızla hesaplamalıyım. Skiller, bir yangın sigortası yaptırmam için beni de ikna etmişti. Skiller beni öldürüp laboratuvarda yangın çıkarmayı çoktan planladı: Onu suçlayan dosyaları yok edip kaza süsü vermek istediğim bir yangın sırasında öldüğümü kanıtlayacak. Yaklaşmakta olan itfaiye sirenini duyuyorum: Onları tam zamanında aradım. Tabancamın emniyet mandalını açıyorum. Artık kapıyı açabilirim.

Benzin Pompası

Daha önce düşünmem gerekirdi, artık geç oldu. Benzin almayı unuttum ve saat öğlen yarımı geçti, benzinciler üçe kadar kapalı. Yerkabuğunun, milyonlarca yüzyıldır kum ve kil tabakaları arasına gömülü kaya kıvrımlarında koruduğu ham petrolden, her yıl, iki milyon ton çıkarılıyor. Şimdi hareket edecek olursam yarı yolda kalabilirim; benzin gösterge ibresi, uzun süredir benzinin bitmek üzere olduğunu gösteriyor. Dünya petrol yataklarının yaklaşık yirmi yıl daha dayanacağı konusunda uzun süre önce uyardılar bizleri. Benzin almak için o kadar fırsatım oldu, her zamanki gibi umursamadım: Kontrol panelindeki kırmızı ışık yanmaya başladığında ya fark etmiyorum, ya da boş verip daha çok benzinim olduğunu düşünüyorum, sonra da aklımdan çıkıveriyor. Yok, galiba eskiden, benzinin hava kadar bol olduğu dönemlerde dikkat etmeyip unutuyordum. Şimdi küçük ışığın yanması bende yaklaşmakta olan büyük ve karmaşık bir tehlike, bir tehdit duygusu uyandırıyor; bana tek iletisi bu, bilincimin kıvrımları arasına çöken kaygılarım, içinde bulunduğum ruh halinde eriyip yok oluyor; böylece ilk bulduğum benzincide tam depo benzin almak gibi pratik bir sonuca ulaşamıyorum. Belki de içgüdüsel olarak bir tutumluluk isteğine kapılıyorum ya da cimriliğim ağır basıyor: Depomdaki benzinin bittiğini bildiğim gibi, rafinerilerdeki stokların, petrol borularındaki akışın, denizleri aşan petrol gemilerinin yükünün azaldığını da hissediyorum; sondalar toprağın derinliklerini didik didik ediyor, ama yalnızca kirli su çıkarıyorlar; ayağım-

la gaz pedalına hafifçe dokunduğumda gezegenimizdeki son enerji serpintilerinin yanacağını anlıyorum; dikkatimi toplayıp kalan yakıtı azar azar kullanmaya çalışıyorum; depo, tek damla boşa harcamadan sıkılması gereken bir limonmuş gibi, gaz pedalına basıyorum; yavaşlıyorum, hayır, hızlanıyorum, son olabilecek bu itişle ne kadar hızlı gidersem o kadar fazla kilometre yapacağımı düşünüyorum içgüdüsel olarak.

Tam depo benzin almadan kentten çıkmayı göze alamam. Elbet açık bir benzinci bulurum. Benzin markalarının renkli tabelalarının görüldüğü caddeler, yaya kaldırımları ve çiçeklikler boyunca çevreyi inceliyorum; kaplan ve başka masalsi hayvanların motorlara alev üflediği eski tabelalara oranla daha az dikkat çekiyor. Her “açık” tabelası gördüğümde umutlanıyorum, ama sonra benzincinin yalnızca hizmet saatlerinde açık, öğle tatili sırasında kapalı olduğunu anlıyorum. Arada sırada, açılır kapanır bir sandalyeye oturmuş, sandviçini yiyen ya da uyuklayan bir benzinciye rastlıyorum: Kollarını iki yana açıyor, kurallar herkes için eşit, soru soran el kol işaretlerim boşuna, bunu önceden biliyordum. Her şeyin kolay gibi görüldüğü, doğal enerji gibi insan enerjisinin de sınırsız bir biçimde senin emrinde olduğuna inanabileceğin o dönemler sona erdi artık: Benzincilerin, üzerlerinde yeşil, lacivert ya da çizgili tulumları, ellerinde, küçük sinek sürülerinin kirlettiği camı silmeye hazır sulu süngerler, davetkâr tavırlarla karşına çıktıkları o dönem bitti.

Daha açık söyleyecek olursak, bazı mesleklerin saat sınırı olmadan yapıldığı dönemin sonuyla, bazı tüketim mallarının asla bitmeyeceği düşünülen zamanların sonu arasında tarihî bir çağ var, bu çağın süresi ülkelere ve kişisel deneyimlere göre değişiyor. Tıpkı Pliyosen, Kretas dönemi, Trias devrine ait tortul kayaları delerek bir saniyede binlerce yılı aşan burgu bir sonda gibi, şu anda çok zengin olarak tanımlanan toplumların yükselişini, doruğa ulaşmasını ve gerilemesini aynı anda yaşıyorum.

Biraz önce sıfırladığım kilometre sayacına, sıfırda duran yakıt gösterge ibresine, saat kadranının üst tarafında duran kısa ibreye bakıp, yer ve zaman açısından ne durumda olduğumu düşünüyorum. Öğle saatlerinde, Su Molasında, susuzluktan

perişan halde kaplan ve geyik aynı çamurlu su birikintisine yönelindiklerinde, arabam susuzluğunu gidermek için boşuna aranıyor ve Yakıt Molası onu bir benzin pompasından öbürüne savuruyor. Kretas döneminde, deniz yüzeyi öğle saatlerinde canlı varlıklarla dalgalanırdı: Küçük deniz yosunları, incecik plankton kabukları, yumuşacık süngerler ve kesici mercanlar uzun deniz yolculuğunu gerçekleştiren güneşin altında ısınırken, güneş de onların aracılığıyla etkisini sürdürür; bitki ve hayvan kalıntısı yığını olarak dibe çöküp çamura karıştıklarında, yıkımlar sonucu kireçtaşlı kayalar tarafından çiğnenip, yu-kaç ve ineç kıvrımlar tarafından yutulduklarında, eriyip yoğun yağlara dönüştüklerinde ve karanlık yeraltı gözeneklerinden geçtiklerinde de bu enerjiyi yaşatırlar; ansızın bir çölün ortasından dışarı fışkırıp alev alarak, yeryüzüne tarihöncesi çağların bir öğle vaktini getiriverirler.

İşte çöl gibi ıssız kentte öğle vakti, uzakta açık bir benzinci görüyorum: Çevresinde bir yığın araba dalgalanıyor. Görevli yok: *Self-service*'i olan benzincilerden bu. Araba sahipleri önce krom kaplama benzin pompa tabancalarını çıkarmaya çalışıyorlar, ama sonra durup kullanma bilgilerini okuyor ve pek emin olmayan hareketlerle tuşlara basıyorlar, bunun üzerine lastik yılanlar büzülüp esneyen kaburgalarını büküyor. Yaşamam için en gerekli hareketleri başka ellerden beklemeye alışkın, bir geçiş döneminde yetişen ellerim benzin pompasının çevresinde uğraşüyor. İşlerin hep böyle sürüp gitmeyeceğini bilirdim, ama teoride; teoride ellerim, acımasız doğada yalnızca iki elini kullanarak yaşayan insanların el becerisini yeniden kazanmaktan başka bir şey istemiyor. Bugün insan, vahşi doğadan daha kolay yönetilen bir makine dünyasında yaşıyor, ama artık ellerimiz, eskisi gibi kendi işini kendi görecektir ve günlük hayatın bağlı olduğu makine işlerini başkalarından beklemeyecek.

Aslında ellerim biraz düş kırıklığına uğruyor: Pompayı kullanmak o kadar kolaymış ki, insan kendi kendine *self-service*'in neden daha önce yayılmadığını sormadan edemiyor. Ama insanın işini tek başına görmesi, otomatik bir şeker makinesinin ya da para yiyen başka bir makinenin vereceği mutluluktan fazlasını vermiyor. Tek dikkat gerektiren işlem, ücre-

tin ödenmesi, yani küçük bir deliğe, doğru bir biçimde tutarak bin liret koymaktı. Fotoelektrik bir gözün Giuseppe Verdi'nin resmini ya da her banknotun içinden geçen filigranı tanıması gerekiyordu. Bin liretin değeri o telde toplanmış görünüyor; banknot yutulduğunda bir ışık yanıyor ve benim pompa hortumunu aceleyle alıp deponun ağzına sokmam gerekiyor, böylece yanar döner saydamlığıyla yoğun akan fışkırtı başlayacak, duyularımın iştahını kabartmayan, ama bir yanımin, yani arabamın açgözlülükle istediği bu armağanın tadını çıkarmakta acele etmeliyim. Tam bunları düşünmeye başlamışken, akış sert bir klik sesiyle duruyor, ışıklar sönüyor, birkaç saniye önce çalışmaya başlayan karmaşık aygıt durmuş, çalışmıyor artık, hareketlerimin ardından yersel güçlerin uyanışı bir an sürdü. Bir tel parçasına dönüşmüş bin lirete pompa ancak bir damla benzin veriyor. Ham petrolün bir varili on bir dolar.

İşleme baştan başlamalıyım, bin liretlik başka banknotlar koymalıyım. Para ve yeraltındaki dünya, aralarındaki eski akrabalık bağını hâlâ koruyor; ilişkileri bazen yavaşça, bazen ansızın ortaya çıkan felaketler aracılığıyla geliyor; *self-service*'te benzin alırken, bir gaz kabarcığı İran Körfezi'nin dibine gömülü kara bir gölde şişiyor, bir Arap şeyhi sessizce, giysisinin geniş beyaz kollarının örttüğü ellerini göğsüne götürüyor, bir gökdelende bir Exxon bilgisayar rakamları öğütüyor, denizin açıklarında bir yük gemisi filosu rota değiştirme emri alıyor, ben ceplerimi karıştırıyorum, banknotun uzun ince gücü yok oluyor.

Çevreme bakınıyorum, benzincide benden başka kimse kalmamış. O saatte kentte açık olan tek benzincinin çevresindeki trafik beklenmedik bir biçimde durdu, sanki o saatte yavaş yavaş gelişen felaketler ansızın kıyamet gününü getirmiş, belki de aynı anda petrol kuyuları, boruları, depoları, pompalar, karbüratörler, yağ karterleri kurumuş gibi. Gelişim beraberinde riskler de getirir, önemli olan insanın onları öngördüğünü söyleyebilmesidir. Bir süredir gözümü kırpmadan geleceği hayal edebiliyorum, örümceklerin saldırısına uğramış terk edilmiş araba kuyrukları, kent bir plastik yığını olmuş, insanlar omuzlarında torbalarla koşuyor, peşlerinde de fareler var.

Ansızın kaçma isteğine kapılıyorum; nereye gideceğimi bilmiyorum, ama bu önemli değil; belki de kalan o azıcık enerjiyi de tüketip bir evreyi tamamlamak istiyorum. Biraz daha yakıt almak için son bin lireti bulup çıkardım cebimden.

Spor bir araba istasyonda durdu. Direksiyonda bir kadın var, dağınık saçları, eşarbi, kazağının yakasıyla, bir yumak gibi; içinden küçük burnunu uzatıp, "Tam depo süper," diyor.

Elimde benzin pompasıyla kalakalıyorum; son oktanları ona vereyim bari diyorum, hiç olmazsa yanarken, her şeyin, yaptığım eylemlerin, kullandığım araçların, beslediğim umutların pek çekici olmadığı bir dünyada, hoş ve renkli bir anı bırakır. Spor arabanın benzin deposu kapağını çıkarıyorum, pompanın eğik ağzını içeri sokuyorum ve tetiğine basıyorum; içeri akan sıvının sesini duyunca geçmişte kalan bir hoşluğun anısına, bir çeşit yaşama gücü gelip buluyor beni, bir ilişki kurmaya yardımcı olan yaşama gücü bu, şimdi direksiyondaki tanımadığım kadınla aramızda güçlü bir akım var.

Dönüp bana bakıyor, kalın kenarlı gözlüklerini kaldırıyor, gökkuşağı saydamlığında yeşil gözleri var. "Siz... siz benzinci değilsiniz galiba... Ne yapıyorsunuz... Neden..." Ona bu davranışımın büyük bir sevgi gösterisi olduğunu anlatmak, insanlığın yararlandığı son şeye onu da katmak istiyorum, bu aynı zamanda yeraltı güçlerinin bir şiddet eylemi, bir saldırısı, ölümcül bir sevişmesi.

Ona susmasını söylemek ve mucizenin her an için durabileceği konusunda uyarmak amacıyla elimle aşağısını gösteriyor, sonra fark etmez der gibi bir işaret yapıyorum. Kara bir Pluton'un benim aracılığımle cehennemden uzanıp onu kullanarak, alevler saçan bir Proserpina'yı kaçırmak istediğini, böylece canlı maddeleri silip süpüren acımasız Yeryüzünün evresini yenilediğini anlatmak istiyorum.

Gülüyor. İki sivri kesicici diş çıkıyor ortaya. Bilmiyor. California'daki bir maden yatağı araştırmasında elli bin yıl öncesine ait yeryüzünden silinmiş hayvan iskeletlerinin bulunduğu haberi yok. Bu hayvanların arasında bir de sivri ve çarpık dişli bir kaplan varmış, zift gibi kapkara bir yüzeydeki su birikintisinin çekiciliğine kapılmış ve yutulmuş.

Ama bana verilen kısa zaman bitmişti: Akım duruyor, pompa çalışmıyor, sevişme yarıda kaldı. Büyük bir sessizlik çöküyor, sanki bütün patlamalı motorlar durmuş, insanoğlunun dönen yaşamı bitmiş gibi. Yerkabuğu, kentleri yeniden soğurduğunda, insanoğlunun oluşturduğu o plankton tortusu jeolojik asfalt, çimento tabakalarıyla kaplanacak ve milyonlarca yıl sonra, kimin çıkarına bilinmez, yağlı maden yataklarına dönüşecek.

Gözlerinin içine bakıyorum: Anlamıyor, belki de şimdi korkmaya başladı. Yüze kadar sayacağım, bu sessizlik sürerse, elinden tutup koşmaya başlayacağım.

Neandertal Adamı

GAZETECİ – Sizlere Düsseldorf yakınlarındaki pitoresk Neander Vadisi’nden sesleniyorum. Çevrem kireçtaşı kayaların yer aldığı engebeli bir manzarayla çevrili. Sesim, hem doğal mağaraların hem de insan elinden çıkan taşocaklarının duvarlarında yankılanıyor. 1856 yılında bu taş ocaklarındaki çalışmalar sırasında, yaklaşık otuz beş bin yıl önce vadiye yerleşen en eski halktan biri bulundu. Bu nedenle ona Neandertal adamı adı verildi ve ben de Neandertal’e onunla röportaj yapmak için geldim. Bay Neander, ona röportaj boyunca kısaltılmış bu adla hitap edeceğim, Bay Neander, belki de bildiğiniz gibi, ilerlemiş yaşı nedeniyle biraz kuşkucu ve hırçın bir karaktere sahip; uluslararası ününe pek aldırılmaz görünüyor. Böyle olmasına karşın programımız için bazı soruları yanıtlamayı kabul etti. İşte, kendine özgü biçimde biraz salına salına yaklaşıyor ve kemer biçiminde kalkık kaşlarının altından beni süzüyor. Bu fırsattan hemen yararlanarak, dinleyicilerimizin birçoğunun merak ettiğini bildiğim ilk soruyu sormak istiyorum. Bay Neander, bu kadar ünleneceğinizi tahmin ediyor muydunuz? Demek istiyorum ki, siz hayatınızda özel hiçbir şey yapmadınız, ama ansızın önemli bir insan olup çıkıverdiniz. Bunu nasıl karşılıyorsunuz?

NEANDER – Sen öyle sanıyorsun. Sen var mıydın ki! Ben vardım ama. Sen değil.

GAZETECİ – Tamam, siz buradaydınız. Sizce bu yeterli mi?

NEANDER – Önceden de vardım.

GAZETECİ – Bunun yararlı bir açıklama olduğunu düşünüyorum. Bay Neander'in şu anda burada olmasından çok, *daha önce*, bir zamanlar, herkesten önce burada bulunmuş olması önemli. Nitekim Bay Neander'in önceliği kimsenin yadsıyamayacağı bir özellik. Aslında... Daha sonra yapılan araştırmaların da gösterdiği gibi –sizin de onaylayabileceğiniz gibi Bay Neander, öyle değil mi?– birçok kıtada insan izlerine, hatta sayısız ve gerçek insan izine rastlandı...

NEANDER – Babam...

GAZETECİ – Çok zaman önce, bir milyon yıl önce...

NEANDER – Büyükannem...

GAZETECİ – Bay Neander sizin önceliğiniz asla tartışılmaz, ama bu göreceli bir öncelik: Şöyle diyelim, siz birinci...

NEANDER – Yine de senden önceyim ya sen ona bak...

GAZETECİ – Evet, ama sorun bu değil. Demek istediğim, sizin daha sonra gelenlerin başını çekmeniz.

NEANDER – Sen öyle san. Önce babam var...

GAZETECİ – Yalnız o yok ama...

NEANDER – Büyükannem...

GAZETECİ – Peki ondan önce? Dikkat edin Bay Neander: Büyükannenizin büyükannesisi!..

NEANDER – Hayır.

GAZETECİ – Ne demek hayır?

NEANDER – Ayı!

GAZETECİ – Ayı! Kutsal bir ata! Duyduğunuz gibi, Bay Neander soyunun başlatıcısının ayı olduğunu söylüyor, elbette kutsal-hayvan soyunu, ailesini simgeliyor!

NEANDER – Senin sülaleni! Önce ayı var, sonra ayı gidiyor ve büyükanneyi yiyor... Sonra ben varım, sonra ben gidiyorum ve ayıyı ben öldürüyorum... Sonra ben yiyorum ayıyı.

GAZETECİ – Bay Neander, bir dakika izninizle, verdiğiniz bu değerli bilgileri dinleyicilerimize aktarayım. Önce ayı var, dediniz, çok doğru söylediniz, arkadaki vahşi doğanın, biyolojik dünyanın önceliğini büyük bir açıklıkla vurguladınız, öyle değil mi Bay Neander? Bu zengin fonda insanın ortaya çıkışı var, ortaya çıkıyor ve önce bize düşman olan, sonra isteklerimi-

ze yavaş yavaş boyun eğen doğayla büyük mücadele başlıyor, binlerce yıl devam eden bir süreç bu, Bay Neander bunu şu korkunç ayı avıyla öyle etkili bir biçimde açıkladı ki, tarihimizin ortaya çıkışında neredeyse bir efsane olan ayı...

LEANDER – Sen mi vardın ki, ben vardım. Ayı vardı. Benim gittiğim yere ayı geliyor. Ayı ben neredeysem orada, yoksa olmaz.

GAZETECİ – Evet. Anladığım kadarıyla Bay Neander'in görüş alanına sadece dolaysız algıladığı dünya parçası giriyor, mekân ve zaman açısından uzak olaylar bu alanın dışında kalıyor. Ayı, benim ayıyı gördüğüm yerde, diyor, eğer ben onu görmüyorsam yok demektir. Bu elbette röportajımız sırasında dikkate almamız gereken bir sınırlama, böylece henüz ilkel olarak tanımlayabileceğimiz bir gelişme evresindeki algılama yeteneğini zorlayan soruları önlemiş oluruz, değil mi?

NEANDER – Sana benzer. Ne diyorsun? Ne biliyorsun? Yiyecek mi diyorsun? Benim peşinden gittiğim yiyecekle ayının peşinden gittiği yiyecek aynı. Hızlı hareket eden hayvanları yakalamakta ben daha iyiyim, büyük hayvanları yakalamakta ayı daha iyi. Anladın mı? Sonra ya ayı yiyeceğini benim elimden alıyor ya da ben ayının elinden alıyorum. Anladın mı?

GAZETECİ – Doğru, peki, Bay Neander, sinirlenmenize gerek yok. İki tür arasında, insan türünden biriyle ayı türünden biri, diyelim, ortak bir yaşam söz konusu; hatta biyolojik bir denge durumu da diyebiliriz buna: Hayatta kalmak için yapılan mücadelenin acımasız şiddetinin ortasında bir çeşit gizli anlaşma ortaya çıkıyor...

NEANDER – Sonra ya ayı beni öldürüyor, beni, ya da ben onu öldürüyorum, ayıyı...

GAZETECİ – İşte, işte, sağ kalmak için mücadele başlayıveriyor, en becerikli olan kazanıyor, yani yalnızca en güçlü olan değil, –Bay Neander'in bacakları kısa olmasına karşın çok kaslı– ama özellikle de en zeki olan kazanıyor, Bay Neander, alnı hemen hemen olmasa da, şaşırtıcı zihinsel yetenekleri olan biri... Şu soruyu sormak istiyordum, Bay Neander: İnsanoğlunun yenik düşeceğinden korktuğunuz bir an oldu

mu? Anladınız mı, Bay Neander, insanoğlunun yeryüzünden silinmesinden korktunuz mu?

NEANDER – Büyükanнем... Büyükanнем yerde...

GAZETECİ – Bay Neander geçmişinin çok sarsıcı bir deneyiminden söz ediyor... Hatta *bizim* geçmişimizin...

NEANDER – Ayı yerde... Ben ayıyı yedim... Ben, sen değil...

GAZETECİ – İşte size bunu da sormak istiyordum: İnsanoğlunun kesin kazanacağını algıladığınız, bizim değil, ayıların yeryüzünden silineceğinin belli olduğu bir an yaşadınız; hiçbir şey yolumuza devam etmemize engel olamazdı ve bir gün size Bay Neander bizler minnettar olacaktık, biz derken gelişiminin en yüksek noktasına ulaşmış insanlıktan söz ediyorum ve bu minnettarlık duygusunu bugün bu mikrofon aracılığıyla size ben dile getiriyorum...

NEANDER – Hmm... Ben yürümek gerekirse yürürüm... Durmak gerekirse dururum... Ayıyı yemek gerekirse durur ayıyı yerim... Sonra yürürüm, ayı durur, bir kemik orada, yerde, bir kemik burada, yerde... Arkamdan gelenler var, ayının olduğu yere kadar yürürler, dururlar, ayıyı yerler... Oğlum bir kemiği kemirir, öbür oğlum başka bir kemiği kemirir, öbür oğlum başka bir kemiği kemirir...

GAZETECİ – Bay Neander'in şu anda bize yaşattığı, bir avcı soyun hayatındaki en heyecanlı anı: Şanslı bir av sonrası verilen geleneksel ziyafet...

NEANDER – Kaynım başka bir kemiği kemirir, karım başka bir kemiği kemirir...

GAZETECİ – Bay Neander'in ağzından duyduğunuz gibi, geleneksel ziyafete en son katılanlar kadınlardı, bu da kadının toplumsal açıdan daha aşağıda görüldüğünün bir kanıtı...

NEANDER – Seninki öyledir! Ben ayıyı önce karıma götürürüm, karım ayının altında ateş yakar, sonra ben gider fesleğen toplarım ve şöyle derim: Söyle bakayım, ayı budur nerede? Karım da şöyle der: Ben yedim, tamam mı, pişmiş mi diye bakmak için, tamam mı?

GAZETECİ – Doğru, avcı ve toplayıcı topluluklarda –Bay Neander'ın söylediğine göre– erkekle kadın arasında net bir iş ayrımı vardı...

NEANDER – Sonra ben gider mercanköşk toparım, sonra mercanköşkle geri dönerim ve şöyle söylerim: Söyle bakayım, ayının öbür budu nerede? Karım da şöyle der: Ben yedim, tamam mı, çok yanmış mı diye bakmak için, tamam mı? Ben de ona şöyle derim: Şimdi gidip kim kekik toplayacak biliyor musun? Sen, derim, sen gideceksin kekik toplamaya, hadi.

GAZETECİ – Bu sevimli aile tablosundan Neandertal adamının yaşamı hakkında birçok bilgi elde edebiliriz: Birincisi, ateşin biliniyor ve mutfakta kullanılıyor olması; ikincisi, güzel kokulu otların olması ve yemeklerde kullanımı; üçüncüsü, etin büyük porsiyonlarda ve koparılarak tüketimi, bu da gerçek kesim aletlerinin kullanıldığını gösterir, yani çakmaktaşının çıkarılıp işlendiği devirden daha ileri bir evre. Ama bu konuda bize söyleyecek bir şeyi var mı diye, doğrudan kendisini dinleyelim. Sorumu, yanıtını etkilemeyecek şekilde sormaya çalışacağım: Bay Neander, siz taşlarla, evet şu güzel çakıl taşlarıyla, bu çevrede bolca bulunan küçük taşlarla hiç, ne bileyim ben, oyun oynamayı, onları birbirine vurmaya denediniz mi, dayanıklılar mı diye baktınız mı?

NEANDER – Neden çakıl taşı diyorsun ki? Çakıl taşıyla ne yapılacağını biliyorsun! Tak! Tak! Ben çakıl taşıyla tak yaparım. Çakıl taşı alırsın, tamam mı, büyük taşın üzerine koyarsın, öbür çakıl taşı alırsın, vurursun üstüne, tam üstüne, tak diye, nereye denk gelir biliyor musun, oraya, oraya vurursun: Tak, tam isabet, hadi, parmağını eziverirsin işte! Sonra parmağını emersin, sonra zıplamaya başlarsın, sonra öbür çakıl taşı alırsın, çakıl taşı büyük taşın üzerine koyarsın, tak, bak işte, ikiye ayrılır, büyük bir parça ve küçük bir parça, burada bir oyuk, orada bir oyuk, elde rahatça tutulan parçayı alırsın eline, şöyle, öbürünü de diğer eline alırsın, şöyle vurursun: tık! Tam o noktaya tık diye vurursun, anladın mı, hadi! Ah, elinin kenarını sıkıştırdın, sonra elini emersin, sonra tek ayağının üzerinde dönersin, sonra taş parçasının birini bir eline, öbürünü öteki eline alır, tık diye vurursun, gözüne küçük bir parça kaçar, ah, elinle gözünü ovuşturursun, büyük taşa bir tekme atarsın, büyük ve küçük taş parçasını eline alırsın, tık diye vurursun, küçük bir parça daha kopar hemen yanından, tık bir

tane daha, tık ve bakarsın parçaların koptuğu yerde içeri doğru güzelce yuvarlak bir çentik olmuş, sonra bir çentik daha, sonra bir çentik daha, aşağısında yukarısında her yerinde, sonra öbür tarafında da, tık, tık, her yeri nasıl da ince ince, kesici mi kesici olur...

GAZETECİ – Teşekkür ediyoruz Bay...

NEANDER – ... sonra böyle, tık, tık, diye ufak ufak vurursun ve küçücük parçalar koparırsın, tık, tık ve küçücük bir yığın dış olur, tık, tık!

GAZETECİ – Çok iyi anladık. Dinleyicilerimiz adına teşekkür ederim...

NEANDER – Ne anladın ki? Şimdi şuraya vurmalsın: küt! Sonra öbür tarafa da vuracaksın: küt!

GAZETECİ – Küt diye, doğru, şimdi başka bir soruya...

NEANDER – ... böylece her yanı işlenmiş bu çakıl taşı rahatça eline alabilirsin, sonra da ciddi iş başlar, çünkü başka bir çakıl taşı alır büyük taşın üzerine koyarsın, tak!

GAZETECİ – Ve öyle devam eder, çok iyi anlaşıldı, önemli olan işe nasıl başlandığı. Şimdi...

NEANDER – Olmaz, bir başlarsam, bir daha bırakmam, yerde her zaman bir öncekinden daha iyi olan bir çakıl taşı vardır, onu görünce elimdekini atar, onu alırım, ve tık tık başlarım, küçük parçalar kopar, koparılacak çok parça vardır, ne kadar çoksa o kadar iyi işlenir, başlarım vurmaya, tık, tık o taş parçalarından koparmak istediğim bütün parçalar kopar, çentik açtıkça daha çok çentik açmak isterim, sonunda taş ufalır, ufalmış taş parçalarının olduğu yığının içine atarım onu, yığın bu yanda büyür de büyür, ama öbür yanda parçalanacak bir sürü kaya vardır.

GAZETECİ – Bay Neander bize sinir bozucu, tekdüze işini tanımladığına göre...

NEANDER – Tekdüze sensin, sensin tekdüze! Sen taşta çentik açmasını bilir misin? Hep aynı şekilde, tekdüze çentik açmasını bilir misin? Bilmiyorsun, o zaman neden konuşuyorsun? Ben bilirim ama! Yapmaya başladığımdan beri, başparmağım olduğunu gördüğümden beri, görüyor musun başparmağımı? Başparmağımı buraya, diğer parmaklarımı öbür yana dayıyo-

rum, arada bir taş var, elimde, sıkıca tutuyorum, kaçmıyor, taşı elimde tuttuğumu ve öyle ya da böyle vurduğumu gördüğüm-den beri, taşlarla yaptığımı her şeyle yapabilirim dedim, ağzım-dan çıkan seslerle yapabilirim, şöyle sesler çıkarabilirim, a a a, p p p, niya niya niya, sonra başlıyorum hiç durmadan ses çıkar-maya, konuşmaya başlıyorum, konuşup duruyorum hiç durma-dan, konuşmadan konuşmaya başlıyorum, taş işlemeye yarayan taşları işlemeye başlıyorum, bu arada düşünmeye başlıyorum, düşündüğüm zaman düşünebileceğim her şeyi düşünüyorum ve başkalarına bir şey anlatmak için bir şey yapmak istiyorum, örneğin yüzümü kırmızı şeritlerle boyamak istiyorum, bir şey için değil, yüzüme kırmızı şeritler yaptığımı anlatmak için ve karıma yabandomuzu dışından bir kolye yapmak geliyor içim-den, bir şey için değil karımın yabandomuzu dışından bir kol-yesi olduğunu anlatmak için, senin karının yok, bende olmayan kim bilir nelerin var sanıyordun sen, benim hiçbir şeyim eksik değildi, sonradan yapılan her şeyi ben önceden yapıyordum, söylenen, düşünülen ve amaçlanan her şey, benim söylediğim, düşündüğüm ve amaçladığım şeylerde vardı zaten, karışıklığın bütün karışıklığı orada zaten vardı, bu çakıl taşını başparma-ğım ile avcumun içinde tutmam yeterli, diğer dört parmağım üzerine doğru bükülür ve işte her şey vardır, sonradan sahip olunan şeye zaten sahiptim, sonradan bilinen ve olan her şey zaten bende vardı, benim olduğu için değil, var olduğu için, ön-ceden var olduğu için, orada olduğu için, ama sonra hep daha az sahip olundu, bilindi, yapılabildi, olabileceğinden hep daha az, önce var olandan daha az, benim önceden sahip olduğumdan daha az, benim olduğumdan daha az, gerçekten ben o zamanlar her şeyde, her şey için vardım, senin gibi miydim sanıyorsun ve her şey her şeyde, her şey için vardı, her şeyde olmak için gere-ken her şey, sonra olan saçmalıklar o tak tak tık da vardı, onun için sen ne diyorsun, sen kendini ne sanıyorsun, var olduğunu mu sanıyorsun, yoksun, eğer varsa ben olduğum için varsın, ayı olduğu için, taşlar, kolyeler, parmakların üzerine inen çekiç darbeleri, var olmak için gereken her şey olduğu için varsın, o her şey de bir varsa vardır.

Moktezuma

BEN – Majesteleri!.. Hükümdarım!.. İmparatorum!.. Generalim! Size nasıl hitap edeceğimi bilemiyorum, görevinizin yalnızca pek az yetkisini dile getiren sözcükler kullanmak zorundayım, bu unvanlar benim dilimde bugün saygınlıklarından çok şey kaybetti, yok olmuş yetkilerin yankıları gibi geliyor kulağa... Tıpkı Meksika yaylasında yükselen tahtınızın, Azteklere hükmettiğiniz tahtınızın yok olduğu gibi; siz Azteklerin en büyük hükümdarıydınız, ama ne yazık ki sonuncu hükümdarları oldunuz, Moktezuma... Size adınızla hitap etmekte güçlük çekiyorum: Montecuhzoma, gerçek adınız böyleymiş, oysa biz Avrupalıların kitaplarında değişik şekilde yer alıyor: Moteczuma, Montezuma... Bazı yazarlar, bu adın “üzgün adam” anlamına geldiğini ileri sürüyor. Bu, gerçekten tam size göre bir ad, çünkü bereketli ve düzenli Aztek İmparatorluğu’nun yıkılışını, topraklarınızın, bugüne kadar görülmeyen ölümcül silahlar kuşanmış, tuhaf insanların işgaline uğradığını gördünüz. Buraya, bizim kentlerimize ansızın uzay yaratıklarının inmesi gibi bir şey herhalde. Ama biz, böyle bir şeyi, mümkün olabilecek bütün biçimlerde hayal ettik: En azından ettiğimizi sanıyoruz. Ya siz? Yaşamakta olduğunuz olayların bir toplumun sonunu getireceğini ne zaman anlamaya başladınız?

MOKTEZUMA – Son mu... Gün, güneş batımına doğru ilerliyor... Yaz çamurlu sonbaharda çürüyor. Her gün, her yaz böyle... Yeniden gelecekler diye bir şey yok. Onun için insanoğ-

lu tanrıların sevgisini kazanmalı, güneş ve yıldızlar buğday tarlaları üzerinde, bir gün daha, bir yıl daha dönmeyi sürdürsün diye...

BEN – Dünyanın sonu ne zamandır bilinmez mi demek istiyorsunuz? Yaşamınızın pek çok olağanüstü olayı arasında en olağanüstüsü, her şeyin yıkılmak bir yana, süregeldiğine tanıklık etmek mi oldu?

MOKTEZUMA – Gökyüzünde hep aynı tanrılar hüküm sürmez, hep aynı imparatorluklar kent ve köylerden vergi toplamaz. Yaşamım boyunca iki Tanrı'ya taptım, bir vardı, bir yoktu: Mavi Sinekkuşu Huitzilopochtli biz Azteklere savaşta rehberlik ederdi, diğer Tanrı Tüylü Yılan Quetzacoatl ise buralardan kovulmuş, okyanusun ötesine, Batı'nın bilinmeyen topraklarına sürgüne yollanmıştı. Bir gün Meksika'ya geri dönecek ve onlara bağlı kalan diğer Tanrı ve toplumların öcünü alacaktı. İmparatorluğumun nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu, Tüylü Yılan devrinin başlatabileceği bir kargaşanın çıkacağını biliyor, ama yine de onu bekliyordum, tapınakların yıkılacağını, Azteklerin katledileceğini, öleceğimi bile bile o yazgının gerçekleşmesi için sabırsızlanıyordum...

BEN – Gerçekten Tanrı Quetzacoatl'ın İspanyol savaşçıların önderliğinde topraklarınıza geleceğine inanıyor muydunuz? Demirden miğferinin altındaki Tüylü Yılanı ve Hernán Cortés'in sakalını tanıdınız mı?

MOKTEZUMA, *acıyla inledi.*

BEN – Bağışlayın, Kral Moktezuma, bu adın ruhunuzdaki yarayı deştğini biliyorum...

MOKTEZUMA – Yeter!.. Bu hikâye çok fazla anlatıldı. O Tanrı bizim geleneğimize göre soluk yüzlü ve sakallıydı, Cortés'i görünce (inledi), soluk yüzü ve sakalıyla görünce Tanrı olduğuna inanacaktık... Hayır, bu olay o kadar basit değil. Simgeler arasındaki ilişki asla kesin değildir. Her şey yorumlanmalıdır: Rahiplerimizin kuşaktan kuşağa aktardıkları yazılar, bizim kullandığımız harflerden değil, resimlerden oluşur.

BEN – Resim yazılarınızın ve gerçeğin aynı biçimde okunduğunu söylüyorsunuz: İkisinin de okunup çözülmesi gerekiyordu.

MOKTEZUMA – Kutsal kitaplardaki resimlerde, tapınaklardaki kabartmalarda, mozaiklerde bulunan her çizginin, her süslemenin, her renkli şeridin bir anlamı olabilir... Ayrıca yaşanan olaylarda, gözümüzün önünde gelişen durumlarda, her küçük ayrıntı tanrıların istekleri konusunda bizi uyarır: bir giysinin dalgalanışı, tozun üzerine çizilen bir gölge... Bir adı olan her şey için böyleyse, karşılaştığım onca adı olmayan ve sürekli anlamını sorguladığım şeyleri düşün! Rüzgârın şişirdiği bezden kanatlarıyla, yüzer ahşap evler beliriyor denizde... Ordumun nöbetçileri gördükleri her şeyi sözcüklere döküyorlar, ama ne olduğunu bilmediğin şeyleri nasıl dile getirirsin? Güneşte parlayan gri metal giysilerle kıyıya çıkan adamlar var. Boynuzsuz kocaman geyiklere benzeyen, yerde yarım ay biçimli izler bırakan, hiç görmediğimiz hayvanlara binmişler. Yay ve ok yerine, borazana benzer şeyler kullanıyor, fırtına koparıp, uzaktan kemikleri paramparça ediyorlar. Hangisi tuhaftı, kutsal kitaplarımızda, alevler saçan başlarıyla çizilmiş korkunç yaratıklı resimler mi, yoksa bu sakallı, ter içinde kalmış pis kokulu yaratıklar mı? Yaşadığımız yerlerde dolaşıyor, tavuklarımızı çalıp kızartıyor, kemikleri tıpkı bizim gibi kemiriyorlardı: Oysa bize hiç benzemeyen, farklı, anlaşılmaz insanlardı. Ne yapabiliirdik? Tapınaklardaki antik resimleri ve düşleri yorumlama sanatını onca zaman çalıştıktan sonra, bu yeni olayları da yorumlamaya çalışmaktan başka ne yapabiliirdim? Bunlar onlara benzediğinden değil: Ama anlaşılmaz olan karşısında soracağım sorular, resimli parşömenler üzerinde dişlerini gıcırdatan tanrılara ya da altın varak kaplı ve zümrüt kakmalı bakırdan bloklara oyulmuş tanrılara bakarken sorduğum sorulardı.

BEN – Kararsızlığınız neden kaynaklanıyordu, Kral Moktezuma? İspanyolların ilerlemekten çekinmediklerini, elçilerle gösterişli armağanlar yollamanın yalnızca değerli madenlere karşı duydukları açgözlülüğü artırmaktan başka bir işe yaramadığını, Cortés'in, baskınıza dayanamayan kabilelerle anlaşmaya varıp size karşı kıskırttığını ve sizin ayartmanızla kendisine pusu kuranları kırıp geçirdiğini görünce, bütün askerleriyle birlikte başkente girmesine izin verdiniz ve kısa sürede konuk durumundan ev sahibi durumuna geçmesine, kendini tehlike-

deki tahtınızın koruyucusu ilan etmesine ve bu bahaneyle size tutsak gibi davranmasına ses çıkarmadınız... Cortés'e inandığınızı söyleyemezsiniz...

MOKTEZUMA – Beyazlar ölümsüz değildi, biliyordum; elbette beklediğimiz tanrılar değildiler. Ama insanüstü güçlere sahip görünüyorlardı: Oklarımız zırhlarına çarpıp bükülüyordu; oysa ateşli okların çıktığı borular –ya da başka bir şeytan işi alet– hep ölümcül mızraklar fırlatıyordu. Yine de, yine de, bizim de bir üstünlüğümüz vardı, bu da teraziyi dengeliyordu. Onları başkentimizin harikalarını göstermeye götürdüğümde, o kadar şaşırdılar ki! Deniz ötesinden gelen bu vahşi işgalcilere karşı o gün gerçek zafer bizimdi. İçlerinden biri, böyle bir görkemi, serüven kitaplarını okurken dahi hayal edemeyeceklerini söyledi. Sonra Cortés beni, onu konuk ettiğim sarayda rehin aldı; verdiğim armağanlardan memnun kalmayıp hazine odasına kadar bir tünel kazdırttı ve orayı yağmaladı; yazgım bir kaktüs gibi dikenli ve eğri büğrüydü. Ama başımda nöbet tutan adi askerler günlerini kumar oynayıp hile yaparak geçiriyorlar, utanç verici sesler çıkarıyorlar, bahşiş diye attığım altından ıvır zıvır için dövüşüyorlardı. Bu arada ben hâlâ kraldım. Her gün bunu kanıtlıyordum: Onlardan üstündüm, kazanan bendim, onlar değil.

BEN – Yazgınızı tersine döndüreceğinizi mi düşünüyordunuz?

MOKTEZUMA – Belki de gökyüzündeki tanrılar arasında bir savaş vardı. Aramızda bir tür denge kurulmuş, sanki yazgılarımız ertelenmişti. Etrafı bahçelerle çevrili göllerimizde inşa ettikleri guletlerin beyaz yelkenleri görünüyordu; tüfeklerle kıydan ateş ediyorlardı. Bazı günler ansızın büyük bir sevinç kaplıyordu içimi ve gözlerimden yaş gelene kadar gülüyordum. Bazı günlerse gardiyanlarımin kahkahaları arasında sürekli ağlıyordum. Barış, savaş yüklü bulutlar arasında ara sıra parlıyordu. Unutmayın ki, yabancılardan başında, bizimle aynı ırktan, ama düşman bir kabileden, bir kadın vardı. Siz Cortés, Cortés, diyorsunuz ve Malitzin'in ya da sizin dediğiniz gibi Dona Marina'nın ona yalnızca çevirmenlik yaptığını sanıyorsunuz. Yanılıyorsunuz, Cortés'in beyni, en azından beyni-

nin yarısı o kadın: İspanyol seferini yöneten iki baş vardı. Fetih planı, ülkemizin gösterişli bir prensesinin, soluk yüzlü ve kıllı küçük bir adamla birleşmesinden doğuyordu. İşgalcilerin olağanüstü yetenekleriyle, bizim çok daha düzgün ve seçkin uygarlığımızın birleştiği yeni bir çağın başlaması belki de mümkündü, ben öyle görüyordum. Belki de biz onları, silahları, atları, mancınıklarıyla aramıza alacak, olağanüstü güçlerini ele geçirecek, tanrılarını tanrılarımızın şölenine konuk edecektik...

BEN – Bulunduğunuz hapis hanedeki parmaklıkları görmemek için boşa umut besliyordunuz Moktezuma! Yine de başka bir yol olduğunu biliyordunuz: Bu da direnmek, mücadele etmek, İspanyolları yenmektir. Yeğeninizin seçtiği yol buydu ve sizi kurtarmak için bir entrika düzenlemişti... Ama siz ona ihanet ettiniz, elinizde kalan yetkilerinizi halkınızın isyanını bastırmak için İspanyollara verdiniz... Düşünün ki, o anda Cortés'in yanında yalnızca dört yüz adam vardı, tanımadığı bir kıtada bulunuyordu ve deniz ötesindeki hükümetinin yetkilileriyle arası bozuktur... Elbette, Cortés'in yanında ya da Cortés'e karşı, İmparator V. Carlos'un İspanyol donanması ve ordusu Yeni Kıtayı tehdit ediyorlardı... Bir harekette bulunmalarından korkuyordunuz, değil mi? Size oranla ezici bir güce sahip olduklarının farkında mıydınız? Avrupa'ya meydan okumanın olanaksızlığını biliyor muydunuz?

MOKTEZUMA – Eşit olmadığımızı biliyordum, ama senin dediğin gibi değil beyaz adam, beni durduran eşitsizlik tartılabilir, ölçülebilir değildi... Yaylada iki kavimden ya da kıtamızdaki iki ulustan birinin diğerine hükmetmek istemesi gibi bir şey değildi, öyle bir durumda yüreklilik ve güç belirler yazgıları. Bir düşmanla çatışmak için aynı alanda hareket etmek, aynı zamanda var olmak gerekir. Biz birbirimizi farklı boyutlardan inceliyor ve yaklaşıyorduk. Bütün kutsal yasalara karşı gelerek Cortés'i ilk kez kabul ettiğimde, Cortés bana sarıldı. Rahipler ve sarayımızın diğer ileri gelenleri bu rezalet yüzünden yüzlerini örttüler. Ama bana bedenlerimiz birbirine hiç dokunmamış gibi geldi. Görevim gereği hiçbir fiziksel temasta bulunmama zorunluluğunun ötesinde, asla karşılaşmayan ve karşılaşması olanaksız iki ayrı dünyanın insanıydık.

BEN – Kral Moktezuma, Avrupa'nın *başkalarıyla* ilk gerçek karşılaşması oydu. Yeni Dünya, Kolomb tarafından otuz yıldan daha az bir süre önce keşfedilmişti ve o zamana kadar yalnızca tropikal adalar, kulübelerden oluşan köyler görülmüştü... Bu kez bir beyazlar ordusunun ilk sömürge seferi söz konusuydu ve tarih öncesinin altın çağından beri yaşayan şu ünlü “vahşilerle” değil, karmaşık ve zengin bir uygarlıkla karşılaşılıyordu. Bizim dünyamızla sizin dünyanız arasındaki –olası başka bir dünya anlamında sizin dünyanız diyorum– o ilk karşılaşmada onarılamaz bir şeyler oldu. Bunu soruyorum kendi kendime, size de soruyorum Kral Moktezuma. Öngörülemezlik karşısında sakınlı davrandınız, ama kararsızlık gösterip boyun da eğdiniz. Bu yüzden de halkınızın öldürülmesine, topraklarınızda katliamlar yapılmasına, yüzyıllarca sürececek olan yıkıma engel olamadınız. Belki, farklı dünyalar arasındaki ilişkinin başka zeminlere oturtulup, başka sonuçlar vermesi için o ilk işgalcilere kararlı bir biçimde karşı koymak yeterli olurdu. Sizin direncinizle karşılaşan Avrupalılar, daha temkinli ve saygılı davranırlardı. Belki Avrupalıların kafalarında daha yeni yeni oluşmaya başlayan, farklı olan her şeyi yıkıp yok etme, dünyanın zenginliklerini yağmalama, kıtalara acı bir yoksulluğun tekbiçimli lekesini yayma hakkına sahip oldukları düşüncesini söküp atmak için henüz geç değildi. O zaman dünya tarihi başka bir biçim alırdı, anlıyor musunuz Kral Moktezuma, anlıyor musun Moktezuma, bugün bir Avrupalı sana bak ne diyor, pek çok olağanüstü gücün kötüye kullanıldığı, evrensel bir iyilik olarak düşünüp yaptığımız her şeyin sınırlı olduğunu anladığımız bir üstünlük çağının sonuna geldik... Senin gibi kendini kurban ve senin gibi sorumlu hisseden kişiye yanıt ver...

MOKTEZUMA – Sen de uzun süre önce yazılmış bir kitabı okur gibi konuşuyorsun. Bizim için o zamanlar yazılı olarak yalnızca tanrılarımızın kitabı, yüzlerce şekilde okunacak kehanetler vardı. Her şey bir açıklama gerektiriyordu, her yeni olayı önce dünyayı tutan, onun dışında hiçbir şeyin var olmadığı düzene dahil etmeliydik. Her davranışımız yanıt bekleyen bir soruydu. Bir yanıtın doğruluğundan emin olmak için sorularımı iki şekilde sormalıydim: önce bir yönde, sonra ters

yönde. Savaşla soruyor barışla yanıtlıyordum. Onun için direnen halkın başında ve onu acımasızca boyunduruk altında tutan Cortés'in yanındaydım. Mücadele etmedik mi diyorsun? Mexiko kenti İspanyollara baş kaldırdı; her evin damından taş ve ok yağıyordu. Kullarım beni, Cortés onları sakinleştirdiğinde taşlayarak öldürdüler. Sonra İspanyollar yardım aldı; isyancılar öldürüldü; eşsiz kent yıkıldı. Anlamaya çalıştığım o kitabın yanıtı, hayır oldu. İşte onun için bükülü gölgem, o zamandan beri bu yıkıntıların arasında dolaşıyor.

BEN – Ama İspanyollar için de siz başkaydınız, farklıydınız, anlaşılmazdınız, düşünülemezsiniz. İspanyollar da sizi çözmeliydi.

MOKTEZUMA – Siz bulduğunuzu hemen almak istiyorsunuz; sizin dünyanın düzeni her şeyi almak üzerine kurulmuş; sizin için her şeyden önce ele geçirilmesi gerekene, yani altına sahip olduğumuzu, ama mücevher ve süslemeler yapmakta kullanılan hoş bir malzeme olarak gördüğümüzü anlamalıydınız. Gözleriniz altın, altın, altın arıyordu; düşünceleriniz akbabalar gibi o arzu ettiğiniz tek hedefin çevresinde dönüyordu. Oysa bizim için dünyanın düzeni armağan etmek üzerine kurulmuştu. Armağan ediyorduk ki, tanrıların armağanları yağmaya devam etsin, güneş her sabah fışkıran kanı içerek dönmeyi sürdürsün...

BEN – Kan, Moktezuma! Bundan sana söz etmeye çekiniyordum, ama sen söyledin, kurban ettiğiniz insanların kanı...

MOKTEZUMA – Yine mi!.. Yine mi!.. Peki siz ne yaptınız, bir hesap yapalım, sizin uygarlığınızla bizim uygarlığımızın kurbanlarını sayalım...

BEN – Hayır, hayır, Moktezuma, bu konuya girmeyelim, Cortés ve adamlarını temize çıkarmak için burada olmadığımı biliyorsun, uygarlığımızın işlediği ve işlemeye devam ettiği suçları küçültecek ben değilim, ama şimdi *sizin* uygarlığınızdan söz ediyoruz! Sunakta yatan o gençler, kalbi paramparça eden taş bıçaklar, her yana saçılan kan...

MOKTEZUMA – Öyle mi? Öyle mi? Her zaman ve her yerde, insanlar tek bir amaç için, dünyayı parçalanmadan ayakta tutmak için çabalarlar. Yalnızca yöntemler farklıdır. Bizim

göllü, bahçeli kentlerimizde o kanı akıtmak şarttı, tıpkı toprağı çapalamak, nehir sularını kanallara akıtmak gibi. Tekerlek ve kafes dolu sizin kentlerinizdeyse kan görmek korkunç bir şey, biliyorum. Peki sizin çarklarınız kaç yaşamı ufalıyor, söyleyin!

BEN – Haklısınız, her kültürün iç yüzünü bilmek gerek, bunu anladım, Moktezuma, tapınak ve bahçelerinizi yıkan Fetih zamanında değiliz. Kültürünüzün birçok yönden bir örnek olduğunu biliyorum, ama korkunç yanlarını da kabul etmeni istiyorum: Savaş tutsaklarının uğradıkları o son...

MOKTEZUMA – O zaman neden savaşa gerek duyacaktık ki! Bizim savaşlarımız nazik ve şen savaşlardı, sizin savaşlarınızı oranla bir oyundu. Ama önemli bir amacı olan bir oyundu: Kurban bayramlarında sunağa sırtüstü kimin yatıp göğsünü Büyük Kurbancının çektiği obsidiyen bıçağa sunacağına karar vermek. Herkesin iyiliği için hepimizin başına gelebilirdi. Sizin savaşlarınız ne işe yarıyor? Her seferinde sıradan nedenler ileri sürüyorsunuz: fetihmiş, altınmış...

BEN – Ya da başkalarının bize hükmetmesine izin vermemek, sizin İspanyollarla uğradığınız sona uğramamak için! Cortés'in adamlarını öldürmüş olsaydınız, hatta daha fazlasını söyleyeceğim, beni iyi dinle, Moktezuma, kurban sunağında tek tek boğazlarını kesmiş olsaydınız, sizi anlardım, çünkü ulusunuzun yaşaması, tarihî süreklilik söz konusuydu...

MOKTEZUMA – Gördün mü nasıl da çelişkiye düşüyor-sun, beyaz adam? Onları öldürseydin diyorsun... Oysa ben daha da önemli bir şey yapmak istiyordum: Onları düşünmek istiyordum. Eğer İspanyolları düşünmeyi, düşüncelerimin arasına almayı başarsaydım, varlıklarından emin olsaydım –Tanrı ya da şeytan olmaları ya da bizim gibi Tanrı ya da şeytanların istekleriyle hareket etmeleri önemli değildi, anlaşılmaz olduklarına göre düşüncemin onları yakalayabilmesi önemliydi– o zaman, ancak o zaman, dostum ya da düşmanın olabilirlerdi, onları o zaman zalim ya da kurban olarak görebilirdim.

BEN – Oysa Cortés için her şey çok açıktı. O bu tür sorunlarla uğraşmıyordu. İspanyol ne istediğini biliyordu.

MOKTEZUMA – O da benim gibi düşünüyordu. Bana karşı kazanmaya çalıştığı gerçek zafer, beni düşünmekti.

BEN – Bunu başardı mı peki?

MOKTEZUMA – Hayır. Bana istediğini yaptı gibi görünebilir: Evet, beni pek çok kez kandırdı, hazinelerimi yağmaladı, yetkelerimi kalkan olarak kullandı, beni kullarıma taşlatarak öldürttü, ama bana sahip olamadı. Ben, onun düşüncelerinin dışındaydım, ulaşılmazdım. Akı, aklımı ağına düşüremedi. İşte onun için sen gelip imparatorluğumun –imparatorluklarını-zın–yıkıntıları arasında beni buluyorsun. Onun için gelip beni sorguya çekiyorsun. Yenilgimin üzerinden dört yüzyıldan fazla bir süre geçmiş olmasına karşın hâlâ beni yendiğinizden emin değilsiniz. Gerçek savaş ve gerçek barışlar yeryüzünde değil, tanrıların arasında yaşanır.

BEN – Moktezuma, kazanmanızın neden olanaksız olduğunu bana anlattın. Tanrılar arasındaki savaş şu anlama geliyor o zaman: Cortés'in serüvencilerinin arkasında Batı düşüncesi, tarih durmaz, tarihin durduğunu düşünen uygarlıkları içine alarak sürer düşüncesi vardı.

MOKTEZUMA – Sen de t anrılarını olaylara karıştırıyorsun. Tarih dediğin şey nedir? Belki de yalnızca bir denge eksikliğidir. İnsanların kalıcı bir dengeyle yaşadıkları yerde tarih durdu diyorsun. Tarihinizle tutsaklığınızı azaltmış olsaydınız, şimdi gelip beni, sizi zamanında durduramadığım konusunda suçlamazdın. Tarihinizin ne olduğunu bilmediğini fark ettin ve başka bir yol tutturabilir miydi, diye soruyorsun kendi kendine. Sence, bu yolu tarihe ben söylemeliydim. Peki nasıl? Sizin gibi düşünmeye başlayarak mı? Siz de görüş alanınızı altüst eden her yeni şeyi tanrılarınıza bağlama ihtiyacı duyuyorsunuz; kim gerçek Tanrı, kim kötü ruh, asla emin olamıyor ve hemen onlara esir düşüyorsunuz. Özdeksel güç yasaları size anlaşılır görünüyor, ama yine de arkasında dünya yazgısının resmini göreceğiniz düşüncesini silip atamıyorsunuz aklınızdan. Evet, doğru, 16. yüzyılınızın başında dünyanın yazgısı belli değildi. Sürekli devinim halindeki uygarlığınız henüz nereye doğru gittiğini bilmiyordu –bugün de nereye gideceğini bilmiyor– bizler, süreklilik ve denge uygarlığı, uygarlığınızı uyumlu toplumumuza katabilirdik.

BEN – Geç kalınmıştı! Siz Aztekler Sevilla'ya gelip Estre-

madura'yı işgal edecektiniz! Tarihin değıştirilemeyecek bir yönü vardır!

MOKTEZUMA – Senin zorla kabul ettirdiğın bir yön bu, beyaz adam! Yoksa dünya senin ayaklarının altında parçalanır. Benim de ayakta duran bir dünyam, senin olmayan bir dünyam vardı. Ben de her şeyin anlamının kaybolmamasını isterdim.

BEN – Bunu neden çok önemseddiğini biliyorum. Çünkü senin dünyanın anlamı yitirildiğinde, tapınakların kemik mezarlıklarına istif edilmiş yığın yığın kafataslarının bir anlamı kalmayacak ve sunak taşı suçsuz insan kanıyla kirlenmiş kasap tezgâhı olacaktı!

MOKTEZUMA – Böylece bugün kendi katliamlarını seyrediyorsun işte, beyaz adam!

Sen “Alo” Demeden Önce

Telefonun başında beklediğini umuyor, bu arada başka biri ararsa, hattı meşgul etmemesi için telefonu hemen kapatmasını rica edeceğini düşünüyorum. Seni her an arayabileceğimi biliyorsun. Üç kez çevirdim numaranı, ama ya buranın, seni aradığım kentin ya da oranın, senin kentinin telefon şebekesi yoğun olduğu için düşüremedim. Hatlar her yerde dolu. Avrupa'nın yer yanından Avrupa'ya telefon yağıyor.

Senden apar topar ayrılalı birkaç saat oldu; yolculuklarım hep aynı biçimde geçiyor, trans halinde, makine gibi hareket ediyorum: Yolda bir taksi, havaalanında bir uçak, başka bir havaalanında şirket arabası bekliyor ve kendimi senden yüzlerce kilometre uzakta buluyorum. Benim için önemli olan işte şu an: Bavullarımı yeni bıraktım elimden, pardösümü bile çıkarmadım daha üzerimden, hemen ahizeyi kaldırıp önce yaşadığın kentin kodunu, sonra da numaranı çeviriyorum.

Parmağım, telefonun kadranı durana kadar, her numaraya yavaşça eşlik ediyor; bizden ve birbirlerinden çok uzak bir dizi zorunlu geçişler aracılığıyla her itici gücün tutturacağı rotanın doğruluğu parmak ucuma bağlıymış ve başucundaki telefon zili ancak öyle çalacakmış gibi, bastırarak çeviriyorum numaraları. İlk denemede telefonunu çaldırma olasılığı pek az: Kadrana hapsolmuş başparmağımın bu çabası, karanlık ahizeye yapışmış kulağımın kuşkuları ne kadar zaman sürecektir bilmiyorum. Sabırsızlığıma hâkim olmak için, bu dirençsiz kıvılcım akışının sürekliliğini sağlama işinin, görülmez kalelere karşı görülmez

savaşlar verme görevinin, pek de eski olmayan zamanlarda, görülmez santral tanrıçalarına düştüğünü hatırlıyorum: Beni iletişim kurmaya iten her iç dürtü, bilinmeyen ve yıldırıcı bir süreçten geçiyor, erteleniyor, süzülüyordu. Artık otomatik bir bağlantı ağı bütün kıtalara yayıldığı ve her kullanıcı, yardım istemeden her kullanıcıyı ânında arayabildiği için, ben bu olağanüstü özgürlüğü sinirlerimi bozarak, hareketlerimi tekrarlayarak, boşa zaman harcayarak ve gittikçe artan düş kırıklığıyla ödemeye katlanmalıydım (altın ağırlığınca paralar da ödeyerek, ama telefon etme eylemiyle korkunç pahalı tarifeler arasında doğrudan bir ilişki yok: Fatura üç ay sonra geliyor ve şehirlerarası bir otomatik görüşme, doğal felaketler karşısında duyduğumuz bir şaşkınlıkla, kaçınılmazdı diye avunduğumuz, ödenecek para miktarının içinde kayboluyor). Kolaylığı nedeniyle telefon etme isteği artıyor, ama konuşma gittikçe güçleşiyor hatta olanaksızlaşıyor. Herkes, herkese, her saatte telefon ediyor ve kimse kimseyle konuşamıyor, çağrılar otomatik arama devreleri arasında gidip gelmeyi, çıldırmış kelebekler gibi kanat çırpmayı sürdürdükleri halde hiçbir boş hatta giremiyor, kullanıcılar anlık ve yerel bir arıza olduğunu inanarak numaraları çevirip duruyor. Aslında bir şey söylemek için değil de, öylesine edilen telefonlar çok fazla, iletişimi sağlamak pek önemli değil, bu da herkese, özellikle de gerçekten söyleyecek şeyi olan az sayıdaki kişiye zarar veriyor.

Benimle ilgili bir durum değil bu elbette. Ayrılmamızın üzerinden birkaç saat geçmesine karşın sana telefon etmek için bu kadar telaşlanmamım nedeni, ne sana mutlaka söylemem gereken bir şey olması ne de yola çıktığım an yarıda kalan beraberliğimizi yeniden kurmak için sabırsızlanmam. Böyle bir şeyi ileri süreceğim olsam, alay edercesine gülümseyeceğini ya da soğuk bir biçimde bana yalancı diyeceğini biliyorum. Haklısın: Ben yola çıkmadan önce geçirdiğimiz saatler sessizlik ve sıkıntı yüklü; yanında olduğum sürece aramızdaki uzaklık dolduramaz oluyor. İşte bunun için seni bir an önce aramak istiyorum: Çünkü “birlikte olmak” diye tanımlanan şeye ulaşmayı, yalnızca şehirlerarası bir telefonda, hatta uluslararası bir telefon görüşmesi sırasında umut edebiliriz. Yolculuğumun, harita

üzerinde sürekli yer değiştirmemin asıl nedeni bu, yani kendim için bulduğum gizli bir özür; bu mazeret olmasa çokuluslu bir şirketin Avrupa işlerinden sorumlu denetmeni olarak, profesyonel zorunluluklarım anlamsız bir alışkanlığa dönüşür: Sana her gün telefon edebilmek için çıkıyorum yola, çünkü ben senin için ve sen benim için her zaman bir telin öbür ucu, hatta bakırdan iki iletkenli kablo, kıtaların yeraltından ve okyanusların dibinden geçen değişken frekanslı ince bir akımın öbür ucu oldun. Aramızda iletişim için bu tel olmayınca, duyumsal alanı, donuk fiziksel varlığımız kaplayınca, aramızdaki her şey, dolaysız bir ilişkinin iki insan arasında aktaracağı her şey, yani hareketler, sözcükler, yüz ifadeleri, karşılıklı memnuniyet ve tahammülsüzlük tepkileri hemen bilinen, gereksiz, kendiliğinden oluşan şeyler oluveriyor. İlişki dolaysız olunca, insanların iletişim kurmak için sahip oldukları ilkel donanım düşünülerek, her şeyin kusursuz bir biçimde iletilip algılanabileceği de söylenebilir; kısacası birlikteliğimiz, ikimiz için de çok güzel olabilir, ama elbette büyük telefon şebekelerinin elektronik bağlantısından geçen titreşim frekansları ve bizde yaratacağı duygu yoğunluğuyla karşılaştırılmaz.

İlişki ne kadar belirsiz, riskli ve güvenilmezse, duygular o kadar güçlüdür. İlişkilerimizde, birbirimize yakın olduğumuz zamanlarda, duyduğumuz tatminsizlik, ilişkinin kötüye gitmesinden değil, aksine gitmesi gerektiği gibi gitmesindendir. Şimdi, burada, soluğum kesilmiş, kadrandaki rakamları tek tek çeviriyor ve alıcıdan çıkan aldatıcı sesleri kulağımla algılamaya çalışıyorum: Uzaktan aralıksız bir “meşgul” sesi geliyor, ama o kadar hafif ki, rastlantısal bir parazit, bizimle ilgisi olmayan bir şey olduğunu düşünesi geliyor insanın; karmaşık bir işlemin başarıyla tamamlandığını, en azından beklemeye geçildiğini bildiren kısık bir cızırtı duyuyorum sonra, onu boşluğun ve karanlığın sessizliği izliyor. Çağrım, devrenin bilinmeyen bir noktasında yolunu kaybetti.

Kapatıp yeniden açıyorum, önce kentin telefon şebekesinden, sonra da ulusal şebekeden çıkmaya yarayan kent kodunun ilk rakamlarını biraz öncekinden daha da yavaş çeviriyorum. Gittiğim bazı ülkelerde, bu ilk işlemin sonuca ulaştığını belir-

ten özel bir sinyal sesi duyulur; bu hafif müzik sesi işitilmeden diğer numaraları çevirmek boşunadır: Bir hattın açılmasını beklemek gerekir. Bizim orada, bazen koddan sonra ya da ortasında, çok kısa bir düdük sesi duyulur, ama bu her kod ve her numara için geçerli değildir. Kısacası, bu düdük sesi duyulsun duyulmasın sonuç belirsizdir: Hattın boş olduğunu belirten sinyal sesinden sonra hiçbir şey duyulmayabilir ya da önceden hiçbir işaret vermeden beklenmedik bir biçimde telefon çalabilir. Onun için ne olursa olsun insanın umudunu yitirmemesi, numarayı son rakama kadar çevirip beklemesi gerekir. Bazen meşgul sesi, tam bu işlemin ortasında, çabanın boşuna olduğunu belirtircesine çalmaya başlayıverir. Aslında böyle olması daha iyidir, çünkü boşu boşuna beklemeyip şansımı yeniden denerim. Yaklaşık bir düzine numara çevirme gibi o sinir bozucu işe girdiğimde, çoğu zaman çabamın sonucuyla ilgili hiçbir bilgi alamam. Şu anda çağrım nerede yol alıyordur acaba? Çıkış şebekesinin kaydedicisinde durmuş, telefon kuyruğunda sırasını mı bekliyordur? Yoksa daha sonraki transit santrallerinin girişini aramak üzere sıvışmayı başarıp rakam gruplarına bölünmüş, seçicilere buyruk olarak verilmiş midir? Yoksa hiçbir engelle karşılaşmadan kentinin, semtinin şebekesine kadar uçup, ulaşılmaz telefonuna doğru uzandığı sırada, tıpkı bir sineğin örümcek ağına takıldığı gibi orada takılıp kalmış mıdır?

Ahizeden hiçbir ses gelmiyor, pes edip kapatsam mı, bilmiyorum, belki de ansızın, hafif bir hışırtı çağrımın kabul edildiğini ve bir ok gibi fırlayıp bir yankı gibi birkaç saniye içinde telefonunun sinyalini uyandıracakını bildirir.

Seninle devrelerin sessizliğinde konuşuyorum. Seslerimiz, tel üzerinde karşılaşmayı sonunda başarırsa, hiçbir özelliği olmayan ve anlamca eksik sözler söyleyeceğimizi iyi biliyorum; ne söyleyecek bir şeyim olduğu için ne de senin bana söyleyecek bir şeyin olduğunu düşündüğüm için arıyorum seni. Birbirimize telefon ediyoruz, çünkü yalnızca bakır kablolar, karmakarışık röleler aracılığıyla birbirimizi uzaklarda el yordamıyla ararken, tıkanık seçicilerin bağlantı noktaları hızla dönerken, sessizliği yoklayıp bir yankı beklerken ayrılığın ilk çağrısı ölümsüzleşiyor, tıpkı bir erkekle bir kadının ayakları altında kıtaların ilk

çatlağının açıldığı anda atılan çığlık gibi; okyanus uçurumları oluştuğunda, ansızın biri bir yana, öbürü öte yana savrulunca, bu çığlıkla, onları bir arada tutacak bir ses köprüsü kurmak istemişlerdi, ama sesler gittikçe zayıflamış, sonunda da dalgaların gümbürtüsü altında sönüp gitmişti.

İşte o zamanlardan beri, uzaklık, canlılar arasındaki her ilişkiyi, her aşk hikâyesini ayakta tutan öğedir; kuşların sabah saatlerinde cıvıltılarıyla aralarında ince köprüler kurarak doldurmaya çalıştıkları uzaklığı biz insanlar, röle sistemlerine komut olarak giren itici elektrik gücünü yeraltı damarlarına göndererek gidermeye çalışırız: İnsanoğlu yalnızca arama gereksinimini gidermek için aradığını işte bu şekilde bilir. Kuşların, telefonunun zilini çaldıracak şanslı bir ânı yakalamak için telefonun kadranından parmağını ayırmadan çevirip duran benden daha fazla söyleyecek şeyleri yok elbette.

Kuş cıvıltılarıyla dolu bir orman gibi, telefon gezegenimiz de, yapılan ya da yapılmak istenen telefon konuşmalarıyla, titrek zil sesleriyle, kesilen bir hattın çınlamasıyla, bir sinyalin ötüşüyle, farklı tonlarda ve frekansta seslerle, tık tık sesleriyle yankılanıyor; bütün bunların sonucunda da evrensel bir cıvıltı doğuyor: Her insanın bir başkasına varolduğunu gösterme gereksiniminden ve sonunda yalnızca telefon şebekesinin varolduğunu, belki de telefon eden ile edilenin aslında olmadığını anlama korkusundan kaynaklanıyor.

Bir kez daha kent kodunu yanlış çevirdim, şebekenin derinliklerinden bir tür kuş sesi geliyor, sonra başkalarının bölük pörçük konuşmaları duyuluyor, ardından da yabancı dilde bir bant kaydı “aradığınız numaraya şu anda bağlanılamıyor” diye tekrar ediyordu. Sonunda aralıksız çalan “meşgul” sinyali her umudu söndürüyor. Kendi kendime, şu anda senin de bana telefon etmeyi deneyip denemediğini soruyorum, acaba sen de mi aynı engellere takılıp körü körüne çırpınıyor ve aynı çetin labirentte kayboluyorsun? Beni dinliyor olsan seninle asla böyle konuşmazdım; telefonu kapatıp birbirini izleyen o geçici numaraları sildiğimde, kendimden geçerek söylediğim ya da düşündüğüm şeyleri de siliyorum: Her şeyin başlangıcı ve sonu birbirimizi böyle istekle, endişeyle ve çılgınca aramamızda; iki-

miz de birbirimizle ilgili olarak, bir telde önce uzaklaşan, sonra yitip giden bu cızırtıdan başka bir şey bilemeyeceğiz. Kulağımı boşuna açıp tutkuların, aşk ve nefret ateşini anlamaya çalışıyorum; büyük bir finans şirketinde yönetici olarak kariyer yaparken, günlerim belli bir zaman kullanımına göre düzenlendiği için, ben bu duyguları ancak yüzeysel ve dalgın bir biçimde yaşadım.

Bu saatte iletişimi sağlamanın olanaksız olduğu belli. Pes etmek en iyisi, ama seninle konuşmaktan vazgeçersem, telefonu tamamen değişik bir araç olarak, bende başka işlevlere denk düşen bir başka parçammış gibi görmek zorunda kalırım: Acil olarak onaylamam gereken bir dizi iş randevum var bu kentte, beni sana bağlayan beyinsel devreyi iptal edip çalıştığım gruba ait ya da hissemiz olan şirketlerdeki periyodik denetimlerime karşılık veren devreye girmeliyim; yani telefon aygıtıyla değil, kafamda, telefona karşı davranışım ile ilgili bir bağlantı gerçekleştirmeliyim.

Ama son bir kez daha denemek istiyorum, artık adının, yüzünün, senin yerini tutan o bir dizi numarayı yeniden çevireceğim. Düşerse düşer; düşmezse bir daha denemeyeceğim. Bu arada sana asla söylemeyeceğim şeyleri düşünebilirim, bu düşünceler senden çok telefona yönelik, seninle telefon aracılığıyla kurduğum ilişkiyle, hatta seni bahane ederek telefonla kurduğum ilişkiyle ilgili.

Uzaklardaki aygıtlar, kafamda düşünceler dönüp dururken şehirlerarası telefonların edildiği başka kadın yüzleri canlanıyor gözümde, kadran döndükçe değişik tonda sesler, vurgular, davranışlar ve ruhsal durumlar hayal ediyorum, ama uzak mesafe telefon görüşmesi merakım için ideal bir kadın muhatabın görüntüsünü şekillendiremiyorum hayalimde. Her şey, yüzler, adlar, sesler, Anvers, Zürih, Hamburg numaraları kafamda karışmaya başlıyor. Bir numaradan öbürüne oranla daha fazla bir şey beklediğim yok: Ne iletişim kurma olasılığı, ne de numara düştüğünde söyleyebileceğim ya da duyabileceğim şey yüzünden de değil bu. Ama Anvers ya da Zürih ya da Hamburg ya da senin kentin hangisiyse onunla ısrarla bağlantı kurmaktan beni vazgeçirmiyor bütün bunlar: Bir saattir numa-

ra atlıkarıncasında deneyip bir türlü sonuca ulaşamadığım o numarayı unuttum bile.

Sesim sana ulaşmasa da söylemek istediğim şeyler var: Anvers'teki sana, ya da Zürih'teki sana, ya da Hamburg'daki sana yönelmem önemli değil. Seninle asıl buluşmam, iş toplantılarından sonra, akşamları Anvers'te, ya da Zürih'te, ya da Hamburg'da karşılaştığımızda gerçekleşmiyor; o yalnızca ilişkimizin bilinen, kaçınılmaz yanı: Şakalaşmalar, barışmalar, kınlar, yeniden âşık olmalar; seninle yaşamaya alışkın olduğum şeyler, her kentte, buluştuğum her kadınla gerçekleşiyor. Senin oturduğun kente gelir gelmez, daha sen döndüğümü bilmeden, sıkıntıyla aramaya çalışacağım bir Göteborg ya da Bilbao ya da Marsilya telefon numarası vardır: Şimdi burada Göteborg'da, ya da Bilbao'da, ya da Marsilya'da (nerede olduğumu hatırlamıyorum) kolayca bağlanacağım bir telefon numarası vardır. Ama şimdi o numarayla değil, seninle konuşmak istiyorum.

Beni duymadığına göre, işte sana söylemek istediklerim. Bir saattir, senin numaran gibi düşmeyen bir dizi numara çeviriyorum, Casablanca'yı, Selanik'i, Vaduz'u arıyorum: Hepinizi telefonun yanında beklettiğim için üzgünüm; telefon hizmeti gittikçe kötüleşiyor. İçinizden birinin "Alo!" dediğini duyunca dikkat edip çevirdiğim son numaranın hanginize ait olduğunu anımsamalıyım. Sesleri tanıyabilecek miyim? Sessizlikte bekleyeli çok oldu.

Hiçbirinizin telefonu yanıt vermediğine göre, sana ve sizlere artık söyleyebilirim: Büyük bir planım var, bütün dünya şebekesini aşk titreşimlerini yayan ve çeken bir uzantıma dönüştürmek ve bu aygıtı bütün gezegenle sevişmek için bir organım olarak kullanmak istiyorum. Bunu başarmak üzereyim. Telefonlarınızın yanında bekleyin. Size söylüyorum, Kyoto, Sao Paulo, Riyad!

Kapatıp açsam da, düğmeye basıp dursam da, telefonum ne yazık ki sürekli meşgul veriyor. Şimdiyse hiç bir şey duyulmaz oldu, bu da hiç hat yok demektir. Sakin olun. Geçici bir arıza olmalı. Bekleyin.

Buzullaşma

Buz ister misin? Öyle mi? Buz almak için bir dakika mutfağa gidiyorum, ama “buz” sözcüğü hemen benimle onun arasına girip bizi ayırıyor, belki de birleştiriyordur, tıpkı buz tutmuş bir gölün iki yakasını birleştiren kırılğan bir buz tabakası gibi.

Nefret ettiğim bir şey varsa o da, servis için buz hazırlamaktır. “Sana biraz viski vereyim mi?” dememle birlikte aldığım, “Evet teşekkür ederim, şu kadarcık,” yanıtı ve benim ardından gelen “Buzlu mu?” sorum, henüz başlamış olan sohbetimizi, en önemli ânında, yarıda kesmeme neden oldu. İşte, tıpkı sürgüne gider gibi mutfağa gidiyorum ve buzluktan bir türlü çıkmayan buzlarla boğuşmaya başlıyorum.

Ne zahmeti, bir dakikalık bir iş, ben de viskiyi hep buzlu içerim, diyorum. Doğru, buzun bardakta çıkarttığı tıkırtı bana arkadaşlık eder, kalabalık toplantıların gürültüsünden beni uzaklaştırır, o sesler ve uğultular arasında kendimi kaybetmem engel olur. O da, görüş alanıma ilk girdiğinde, ters çevrilmiş bir dürbün gibi gösteren viski bardağımın ardında belirdiğinde, bu ses ve gürültü yumağından sıyrılmış, yüksek sesli müzik ve sigara dumanı taşan iki odanın arasındaki koridordan, renkleriyle birlikte bana doğru geliyordu ve ben, elimde bardağım ne sağa ne de sola kıpırdayarak hareketsiz duruyordum, o da beni, viskimin buzunun camının saydamlığından yansıyan eğri büğrü olmuş bir gölge gibi görüyordu. Ona söylediklerimi duyup duymadığını bilmiyorum, çünkü çok gürültü vardı, belki de hiç konuşmamış, sadece bardağı sallamıştım ve buz bu

hareketle ın ın ınlamıştı, o da camdan ve buzdan çıkan sesler arasında bir şeyler söylemiş olabilir; elbette ben o anda, o akşam evime geleceğini henüz tahmin etmiyordum.

Buzluğu açıyorum, hayır, kapıyorum, önce buz kovağını bulmalıyım. Biraz sabırlı ol, hemen geliyorum. Buzluk, her tarafından buzlar sarkan bir kutup mağarası, buzluk bir buz tabakasıyla saca lehimlenmiş, hızla çekince parmak uçlarım soğuktan beyazlaşıyor. İglo'da, Eskimolu yeni gelin, buz kütlesinde yolunu yitirmiş fok avcısını bekliyor. Artık, buz küplerinin küçük bölümlerinde ayrılmaları için hafifçe bastırmak yeterli; ama öyle kolay olmuyor, hepsi birbirine yapışmış, ters çevirsem bile düşmüyorlar, lavaboya musluğun altına koyuyorum, sıcak suyu açıyorum, su, donmuş çiğ kaplı madenî levhaya sıçırıyor, parmaklarım beyazdan kırmızıya dönüyor. Gömleğimin kol ağzı ıslandı, beni en rahatsız eden şey, bileğimde şekli bozulmuş bir manşetin yapışık ıslaklığını hissetmektir.

Bu arada sen bir plak koy, buzunu alıp hemen geliyorum, beni duyuyor musun? Musluğu kapatmazsam beni duymaz. Birbirimizi görmemizi ve duymamızı engelleyen bir neden hep var. O koridorda da yüzünün yarısını örten saçları arasından konuşuyordu, ağzını bardağın kenarına götürmüş, bu-zul-laşma mı diye tekrarlarlarken dişleri cama ve buza çarpıyor ve gülüyordu. Sanki ona yönelttiğim bütün konuşmadan sadece o sözcük kendisine ulaşmış gibi, benim de saçlarım gözümün önüne düşüyordu ve yavaş yavaş eriyen buzda konuşuyordum.

Buzluğun kenarını lavabonun kenarına vuruyorum, tek bir buz parçası çıkıyor ve lavabonun dışına fırlıyor, yerde bir göl oluşturacak, hemen almalıyım, büfenin altına kaçtı, ömelmeli ve kolumu uzatmalıyım, parmaklarımın arasından kayıyor, tamam aldım, lavabonun içine atıyorum ve buzluğu yeniden ters çevirerek musluğun altına tutuyorum.

Dünyayı kaplamasına az kalan büyük buzullaşmadan ona ben söz etmişim. Bütün insanlık tarihi, iki büyük buzul ağı arasında yaşanan ve şu anda sonuna yaklaştığımız dönemde gerçekleşmiştir. Güneşin, etkisini yitirmiş ışınları yeryüzünün donmuş çiğ kaplı kabuğuna ancak ulaşabiliyorlar, arpa taneleri, güneş enerjisini yok olmadan toplamaya ve alkolün maya-

lanmasında kullanılmasına çalışıyorlar, güneş, bardağın dibinde buzlarla savaşını sürdürüyor, girdabın ufuk çizgisinde buz dağları yüzüyor.

Ansızın üç, dört tane buz parçası buzluktan kopup lavaboya düşüyor, buzluğu çevirmeme fırsat vermeden hepsi büyük bir gürültüyle çinko lavaboyu boyluyor. Teker teker toplayıp buz kovaasına doldurmaya çalışıyorum, ama artık yere düşüp kirlenenin hangisi olduğunun farkında bile değilim, en iyisi hepsini tek tek yıkamak, sıcak suyla, hayır, soğuk suyla, zaten eriyorlar, buz kovaasının dibinde küçük bir göl oluşmaya başladı bile.

Kuzey Buz Denizi akıntısına kapılan buz dağları körfez akıntısı boyunca beyaz bir nakış oluşturunuyor, onu aştıktan sonra, devasa bir kuğu sürüsü gibi güneye doğru akarak limanların girişini tikiyor, ırmak ağızlarını aşıyor, gökdelenler gibi kocamanlar, kesici çıkıntılarını birbirlerinin cam duvarlarına geçiriyorlar. Kuzey gecesinin sessizliği, büyük kentlerin tamamını yutan çatlakların şiddetli gürültüsüyle ve çiğ kümelerinin her şeyi kuşatıp örten hışırtısıyla uzayıp gidiyordu.

Kim bilir o, içeride öyle sessiz sedasız ne yapıyor? Hiçbir yaşam belirtisi yok, ah be kız, buraya gelip bana yardım edebilirdin, "Yardım etmemi ister misin?" diye sormak akına bile gelmedi. Neyse ki, sonunda bitirdim, ellerimi bu mutfak beziyle kuruluyorum, ama mutfak kokusunun üzerime sinmesini istemem, en iyisi ellerimi tekrar yıkamak, şimdi neyle kurula-yacağım? Sorun, yeryüzü kabuğunda toplanan güneş enerjisinin, gelecek buzul çağında bedenlerin, alkolün, Eskimolu gelinin, iglo'nun ısınısını koruması için yeterli olup olmayacağı.

İşte şimdi onun yanına dönüyorum. Rahatça viskimizi içebileceğiz. Görüyor musun, orada sessiz sessiz neler yapıyormuş meğerse? Giysilerini çıkarmış, deri divanın üzerine çırılçıplak uzanmış. Ona doğru yönelmek istiyorum, ama oda buzlarla kaplandı: Göz kamaştırıcı bir beyazlıktaki kristaller halının, mobilyaların üzerinde birikti; tavandan saydam damlataşlar sarkıyor ve şeffaf sütunlarla bitişiyor, onunla aramda yoğun bir buz tabakası var şimdi, kalın buz dağında iki tutsak bedeniz, uzak bir güneşin ışığında parlayan kesici ve sivri uçlarla dolu bir duvarın arkasından birbirimizi ancak görebiliyoruz.

Suya Çağrı

Kolumu uzatıp elimi duş musluğuna götürüyor ve yavaşça sola çeviriyorum.

Daha yeni uyandım, gözümünden uyku akıyor, ama güne başlarken yaptığım bu hareketin önemli ve ciddi bir eylem olduğunu çok iyi biliyorum, çünkü kültür ve doğayla, binlerce yıllık insan uygarlığıyla, gezegenimize biçim vermiş jeolojik çağların çektiği güçlüklerle ilişki kurmamı sağlıyor. Duştan istediğim, her şeyden önce, suyun efendisi olduğumu, nesillerce süren uğraşlardan sonra, onu yalnızca bir musluğu çevirerek çağırma ayrıcalığına sahip insanlardan biri olduğumu, istediğim her an duru suları bol bol kullanabileceğim bir yüzyılda ve bir yerde yaşadığımı onaylaması. Bu mucizenin her gün yinelenmesi için bir dizi karmaşık olayın gerçekleşmesi gerektiğini biliyorum; bu nedenle bir musluk özensiz ve otomatik bir hareketle değil, dikkatlice ve içten gelen bir hareketle açılmalıdır.

İşte böyle çağırdığım anda, sonsuz akışının bir evresinde toplanıp biriken su, borulardan yükseliyor, sifonlara basınç yapıyor, depolarda akışı düzenleyen şamandıraları kaldırıp indiriyor, bir basınç değişikliğinin çekimine uğradığı anda ona koşuyor, bağlantılar aracılığıyla çağrısını iletiyor, kolektörler ağına yayılıyor, depoları biraz boşaltıp dolduruyor, havzalar-daki barajlara baskı yapıyor, su arıtıcılarının filtrelerinden akıyor ve onu şehre doğru yönlendiren yeraltı borularının önü sıra ilerliyor;

Bu su belki buzul boğazlarından geçen akarsuyla aktı aşağı

sel gibi, belki de yeraltı katmanları tarafından emildi, kaya damarlarından süzüldü, toprak yarıkları tarafından yutuldu, yoğun yağın bir karla, yağmurla, doluyla gökten indi.

Musluğu sağ elimle ayarlarken, yüzüme biraz su serpmek ve bir an önce uyanmak için sol avcumu düşün altına tutuyorum; bu arada çok uzaklarda saydam, soğuk ve ince dalgaların, kilometrelerce süren su yoluyla ovaları, vadileri, dağları aşarak bana doğru aktığını, su perilerinin akan yollardan geçerek bana doğru geldiklerini hissediyorum, biraz sonra burada, düşün altında ince ince okşayacaklar bedenimi.

Ama bunun gerçekleşmesi için, önce düş başlığının her deliğinde su damlacığı belirmesi ve sezilmez biçimde damladıktan sonra coşkulu bir su demetine dönüşmesi gerek; bunun için tam bir saniye beklemek zorundayım, o bir saniyelik belirsizlikte, yeryüzünde hâlâ su olduğunu, dünyanın kuru ya da yakın gezegenler gibi toz kaplı bir gezegene dönüşmediğini, avcumun içine akması için yeterince su olduğunu gösteren hiçbir şey yok, çünkü her tür su havzasından ve kaynağından uzak, bu çimento ve asfalt kaledeyim.

Geçen yaz Kuzey Avrupa'da büyük bir kuraklık yaşandı, ekranlardaki görüntüler çatlamış kurak toprakları, zengin nehirlerin kuru yataklarını, aşırı sıcağa karşı koymak için burunları çamurda aranan sığırları, incecik bir suyun aktığı çeşmenin önünde testi ve kaplarla kuyrukta bekleyen insanları yansıtıyordu. Bugüne kadar yararlandığım bolluğun geçici ve aldatıcı olduğunu, suyun yeniden bir lüks olabileceğini, insanlara güçlkle ulaştırılacağını düşünüyor ve omzuna astığı bidonla, pencerelere doğru, "suuu", diye seslenen ve değerli malından bir bardak satın almak için susamış insanların aşağı inmesini bekleyen sucuyu hayal ediyorum.

Banyo musluğunu kavradığım anda, içimi büyük bir gurur kaplar gibi olsa da, sınırsız güç coşkunluğumun nedensiz ve boşuna olduğunu anlamam için bir saniye yetti. Şimdi hafif bir titremeye borudan çıkacağı anlaşılan suyu kaygı ve alçakgönüllülükle bekliyorum. Ya boş borulardan geçen havadan başka bir şey değilse? Her yıl kaçınılmaz olarak birkaç kilometre büyüyen Sahra'yı düşünüyorum, serap görüyorum, pusun için-

de titrek yeşil bir vaha belirip yitiyor, İran'ın, yeraltı su kanallarıyla akaçlanan kurak ovalarını, her yıl Hazar Denizi'nden İran Körfezi'ne giden göçmen kervanlarının geçtiği kentlerini ve mavi çinili kubbelerini düşünüyorum; kara çadırlar kurulmuş, bir kadın yere çömelmiş, dişleri arasına göz alıcı renklerde bir peçe sokmuş, çay demlemek için meşin bir tulumdan su alıyor.

Yüzümü duşa doğru tutuyor ve tam açamadığım gözlerimi ıslatmasını ve uykulu bakışımı bozmasını bekliyorum; krom duş başlığının kireçli küçük deliklerini incelerken kalbur gibi delik deşik bir ay manzarası canlanıyor gözümde, yok, hayır, uçaktan İran çöllerine bakıyorum, düzenli aralıklarla dizilmiş nokta nokta beyaz çukurlar görüyorum, üç bin yıllık borularda akan suyun yolculuğunu gösteriyorlar: Yeraltından geçen "*kanatlar*" bunlar; onarım için bir insanın halatla inebileceği kuyular aracılığıyla yüzeye ulaşıyorlar. Ben de dalıyorum o karanlık çukurlara, ters bir ufukta "*kanatların*" kuyularına iner gibi duşun deliklerine, görünmeden hafif bir şakırtıyla geçen suya doğru iniyorum. Yukarı ve aşağı kavramlarını hatırlamam için bir saniye yetiyor bana: Su yukarı doğru düzensiz bir yol izledikten sonra üzerime yağmak üzere. Kuraklık çeken uygarlıklarda yapay su yolları yeraltından ya da yüzeyden geçer, yani çoğunlukla doğal bir rota izler, oysa yaşamın özü, suyu savurganlıkla tüketen uygarlıklar için en büyük lüks, onu yerçekimine meydan okuyup önce yukarı fıskırtmak sonra aşağı akıtmaktır: İşte onun için su oyunlarının yapıldığı ve fıskıyeli çeşmeler, yüksek sütunlu su yolları çoğalıyor. Roma su kemerlerinin görkemli duvarları yukarıdaki hafif akışa destek, ne olağanüstü bir paradoks: Görkemli ve kalıcı bir yapıt akıcı, geçici, ele avuca sığmaz ve saydam bir maddenin hizmetinde.

Çevremdeki ve üstümdeki akışlar kafesine, boru ormanında yayılan titreşime veriyorum kulağımı. Tepemde Roma köylerinin göğünü hissediyorum, hafif eğimli su kemerlerinin ve bulutların yardığı bir gökyüzü bu; bulutlar su kemerleriyle yarışıp akan büyük miktarlarda suyu yukarı çekiyor.

Su kemerinin varış noktası her zaman kenttir; büyük bir sünger gibi, emmek ve sulamak için yapılmışlardır, tıpkı Ninova ve bahçeleri, Roma ve kaplıcaları gibi. Taş ve kireçlerin

arasından saydam bir kent akar her zaman, bir su ağı sarar surları ve yolları. Yüzeysel eğretimeler kenti taş yığını, tıraş edilmiş elmas ya da kömür isi diye tanımlar, ama her büyük kent sıvıdan büyük bir yapı, dikey ve yatay su hatlarıyla sınırlanmış bir alan, gelgitlerle, su baskınlarıyla ve dalga kırılmalarıyla karşı karşıya kalan kat kat bir oluşum olarak görülebilir; burada insanoğlu, hem karada hem denizde yaşama olanağını bularak, derin bir eğilimini tatmin eder.

Belki de kent, suyu yukarı doğru çıkararak, fışkırtarak, püs-kürterek suyun derin eğilimini gerçekleştiriyordur. Her kentin yüksekliğiyle orantılı suya ulaşım boyutu vardır: Örneğin Manhattan'da su depoları gökdelenlerin tepesindedir, Toledo kenti ise, Tajo Nehri'nden yüzyıllarca katır sırtında fiçılar dolusu su taşımıştır; sonra, hüzünlü Kral II. Felipe'nin emri üzerine "*el artificio de Juanelo*"* inşa edilmiş ve uçurumlar aşılarak nehirden Alcazar'a, gıcırtilar arasında, su ulaştırılmıştır, ama kısa ömürlü bu mucizeden geriye yalnızca sallanan kovalar kalmıştır.

Suyu, bana ulaşması doğal olan bir şey olarak değil de, bir aşk buluşması olarak karşılamaya hazırım; bu aşkın özgürlüğü ve mutluluğu, aşmak zorunda kaldığı engellerle orantılı. Romalılar, suya yakın olmak için kamu hayatının merkezine kaplıcaları koymuşlardı; bugün bu yakınlık bizler için özel yaşamımızın en önemli özelliği, burada, düşün altında suyun teninden aşağı aktığını çok gördüm ben senin su perisi, ırmaklar ve çeşmeler perisi, küçük su perisi, işte şimdi de, su çağırma hızla uyarak çıkarken, serpintilerin arasında yine bir görünüp bir kayboluyorsun.

* XVI. yüzyılda Toledo'da, Juanelo Turriano tarafından su taşımak için gerçekleştirilen, suyla dönen çarklar ve makaralar sistemi. (Çev. N.)

Ayna, Nişan Tahtası

Gençken, aynanın karşısına geçip yüzümü saatlerce tuhaf şekillere sokardım. Bakmaya doyamayacağım kadar güzel bulduğumdan değil, tam aksine hiç beğenmediğim için şekilden şekle sokarak farklı yüzler yaratmaya çalışırdım; takındığım yüzlerin yerini hemen başka yüzler alırdı; böylece başka bir insan olduğuma, değişik insanlara dönüştüğüme inanırdım. Bir yığın insan sırayla ben olurdu, yani ben onlar olurdum, aslında her biri o insanlardan biri olur, ben de bu arada kaybolur giderdim sanki.

Kimi zaman, üç, dört, hatta dokuz, on farklı yüz denedikten sonra, içlerinden birini beğendiğime inanır ve iyi becerdiğim o yüzü tekrar elde etmek için suratımı yeniden oynatmaya çalışırdım. Ama boşuna! Bir yüz şeklini bir daha yakalamak, yüzüme yeniden oturtmak olanaksızdı. Onu bulacağım diye değişik yüzler, yabancı, ilgisiz, düşmanca yüzler takındıkça, yitirdiğim o yüzden daha çok uzaklaşırdım. Korkarak bu işten vazgeçince, her zamanki yüzüm ortaya çıkar ve bana hiç olmadığı kadar yavan görünürdü.

Ne yazık ki, bu çalışmalarım asla fazla uzun sürmezdi. Bir ses mutlaka beni gerçeğe döndürürdü.

Fulgenzio! Fulgenzio! Nereye kayboldu Fulgenzio? Yine mi! O aptalın gününü nerede geçirdiğini biliyorum! Fulgenzio! Yine aynanın karşısında yüzünü şekilden şekle mi sokuyorsun!

Çılgınca bir hızla, yüzümü şekilden şekle sokarak, suçüstü yakalanan bir suçlu, hazır ola geçen bir asker, söz dinleyen

iyi bir çocuk, doğuştan aptal biri, gangster, melek, canavar olurdum.

Fulgenzio, sana kaç kere söyledik içine kapanma diye! Pencereden dışarıyı seyretsene! Bak doğa nasıl da zengin, her yer yemyeşil, cıvıl cıvıl kuşlar kanat çırpıyor, çiçekler açıyor! Bak hamarat kent nasıl da coşkulu, hareketli, heyecanlı, yaratıcı, üretken! Aile bireylerinin her biri parmağını uzatıp karşıkı manzarada bir şeyler gösterirdi, onlara göre gösterdikleri dikkatimi çekecek, beni heyecanlandıracak ve bende olmadığını düşündükleri gücü verecekti. Ben bakıp durur, doğrulttukları işaretparmaklarından gözümü ayırmadan, babamın, annemin, teyzelerimin, amcalarımın, büyükannelerimin, büyükbabalarımın, ağabey ve ablalarımın, küçük erkek ve kız kardeşlerimin, birinci, ikinci, üçüncü derece kuzenlerimin, öğretmenlerimin, nöbetçi öğretmenlerin, vekil öğretmenlerin, okul arkadaşlarımla, tatil arkadaşlarımla önerdikleri şeylere ilgi duymak için çabalardım. Ama olağanüstü hiçbir şey görmezdim.

Belki de, arkalarında başka şeyler gizliydi, işte bunlar, evet bunlar beni ilgilendirebilir, hatta şaşırtabilirdi. Bazen bir şey, bir erkek ya da kadın belirip hemen yok olurdu, ne olduklarını anlamadan izlemeye başlardım onları. Her şeyin ters yüzü merakımı uyandırırdu, evlerin arkası, bahçelerin arkası, yolların arkası, kentlerin arkası, televizyonların arkası, bulaşık makinelerinin arkası, denizin altı, ayın arkası. Ama bir şeyin ters yüzüne ulaştığımda, o ters yüzün ters yüzünü, hatta o ters yüzün ters yüzünün ters yüzünü aradığımı anlıyordum, yok hayır; o ters yüzün ters yüzünün ters yüzünün ters yüzünü...

Fulgenzio, ne yapıyorsun? Fulgenzio ne arıyorsun? Birini mi arıyorsun, Fulgenzio? Ne diyeceğimi bilemezdim.

Kimi zaman, aynanın içinde, görüntümün arkasında birini görür gibi oluyordum, ama kim olduğunu anlamadan kayboluyordum. Aynada kendimi değil, arkamda duran dünyayı dikkatle inceliyordum, ama dikkatimi çeken bir şeye rastlamıyordum. Tam bakışımı çevireceğim sırada onu aynanın öbür ucunda buluyordum. Bu yaratık, çok hızlı hareket etmesine karşın sanki denizin altında yüzer gibi akıcı ve yumuşaktı.

Aynanın önünden ayrılıp onu son gördüğüm noktada

aramaya başlıyordum. "Ottilia! Ottilia!" diye sesleniyordum, çünkü o adı beğeniyor ve hoşlandığım bir kızın başka bir adı olabileceğini düşünemiyordum. "Ottilia! Nereye saklandın?" Sanki çok yakınımda, orada, karşımdaydı, hayır, arkamdaydı, hayır, köşedeydi, ama olduğu yere, o ayrıldıktan hep bir saniye sonra ulaşıyordum oraya. "Ottilia! Ottilia!" Bana, Ottilia kim? diye sorsalar, ne diyeceğimi bilemezdim.

Fulgenzio, ne istediğini bilmen gerek! Fulgenzio kafan hep böyle bir karış havada yaşayamazsın! Fulgenzio, kendine bir amaç –bir gaye– bir maksat –bir hedef– belirlemeli ve ona ulaşana kadar çalışmalısın, dersini öğrenmelisin, sınavı başarmalısın, çok para kazanıp çok para biriktirmelisin!

Ben varış çizgisini hedefliyor, bütün gücümü toplayıp isteklerimi gerçekleştirmeye çalışıyordum, ama varış çizgisi çıkış çizgisiydi, olduğum yerde debelendikçe isteklerim de artıyordu. Elimden geleni yapıyor, Japonca öğrenmek, astronot sertifikası almak, halter şampiyonu olmak, yüz lirezlik madeni parayla bir milyar lirez biriktirmek istiyordum.

Yoluna devam et Fulgenzio! Ama ben tökezliyordum. Fulgenzio, kendine çizdiğin yoldan çıkma! Ama ben bir aşağı, bir yukarı güçlkle ilerliyordum. Bir sıçrayışta aş engelleri evladım! Ama engeller üzerime yıkılıyordu.

Cesaretimi öyle yitirmiştim ki, artık aynada yaptığım tuhaf yüz hareketleri de beni avutmaz olmuştu. Ayna artık ne yüzümü ne de Ottilia'nın gölgesini yansıtıyordu, tıpkı ay yüzeyi gibi oraya buraya dağılmış taşlar görüyordum yalnızca.

Karakterimi güçlendirmek için hedefe atış yapmaya başladım. Düşüncelerim ve eylemlerim, belli bir noktada, bütün merkezlerin merkezinde sona eren görülmez bir çizgiyi izleyerek havada uçan oklar gibi olmalıydı. Ama benim hedefim yoktu. Oklarım asla hedefi bulmuyordu.

Hedef, kusursuz çizgilerden, kesin renklerden oluşan düzgün, geometrik, uyumlu başka bir dünya gibi uzak geliyordu bana. O dünyada yaşayanlar yalnızca doğru, kesin, hızlı hareketler yapıyorlar, hedeflerinden uzaklaşmıyorlardı; onlar için sadece düz çizgiler, pergelle çizilmiş yuvarlaklar, gönyeyle yapılmış açılar vardı...

Corinna'yı ilk gördüğümde, o kusursuz dünyaya ait olduğunu, benim ona hâlâ ulaşamadığımı hemen anladım.

Corinna yayını geriyor ve oklar, vın vın vın birbiri ardına hedefi buluyordu.

“Şampiyon musun?”

“Dünya şampiyonuyum.”

“Yayı farklı biçimlerde tutmasını biliyorsun ve her seferinde hedefi vuruyorsun. Nasıl beceriyorsun?”

“Sen benim burada, nişan tahtasının da orada olduğunu sanıyorsun. Yanılıyorsun: Ben hem burada hem de oradayım, oku atan ve oku çeken nişan tahtasıyım, aynı zamanda uçan ok ve oku atan yayım.”

“Anlamadım.”

“Sen de bunu başarırsan, anlarsın.”

“Ben de öğrenebilir miyim?”

“İstersen öğretebilirim.”

İlk derste Corinna bana şöyle dedi: “Sabit bir bakış yakalayabilmen için sadece nişan tahtasına uzun süre, yoğun bir biçimde bakmalısın. Ona, içinde kaybolana, dünyada yalnızca o hedef olduğuna, merkezin merkezinde kendin olduğuna inana dek, gözlerini hiç ayırmadan bakmalısın.

Bakışımı nişan tahtasına yöneltmiştim. Ona bakmak bende her zaman bir kesinlik duygusu uyandırıyor; ama şimdi ona baktıkça bu duygu yerini kuşkulara bırakıyordu. Kimi zaman kırmızı yerler yeşil yerlerin üzerine çıkıyor, bazen de yeşil yerler öne çıkıp kırmızıyı siliyordu. Çizgilerin arası açılıyor, uçurumlar, dik yamaçlar ortaya çıkıyor ve merkez bir çevrintinin dibine ya da bir kulenin tepesine kaçıyordu. Resmin çizgilerinin içinden sanki bir el, bir kol, bir insan... Ottilia çıkacakmış gibi geliyordu. Ama hemen o düşünceyi kafamdan uzaklaştırmaya çalışıyordum. Görüntüsü, hedefi bir sabun köpüğü gibi yok eden Ottilia'yı değil, Corinna'yı izlemem gerekiyordu.

İkinci derste Corinna bana şöyle söyledi: “Yay oku, gevşediğinde atar, ama bunu yapması için önce iyice gerilmesi gerekir. Bir yay gibi kusursuz olmak istiyorsan iki şey öğrenmelisin: Bunlardan biri dikkatini toplamak, diğeri her tür gerilimi içinden atmaktır.

Bir yay ipi gibi gerilip gevşiyordum. Vın yapıyordum, ama sonra van, vun da yapıyordum, bir arp gibi titriyordum, titreşimler havada yayılıyor, rüzgârın estiği boşluklar açıyordu. Vın, vun sesleri arasında bir hamak sallanıyordu. Boşlukta sarmal biçimde dönüyor ve arpejler arasında hamakta sallanan Ottilia'yı görüyordum. Ama titreşimler hafifliyor, ben de düşüyordum.

Üçüncü derste Corinna şöyle söyledi: "Bir ok olduğunu düşün ve nişan tahtasına doğru koş."

Koşuyor, havayı yarıyor ve bir oka benzediğime inanıyordum. Ama benzediğim oklar hedefe gitmiyor, değişik yönlerde dağılıyordu. Düşen okları toplamak için koşuyordum. Issız ve taşlı alanlarda ilerliyordum. Bir aynanın yansıttığı görüntüm müydü bu benim? Yoksa ay mıydı burası?

Taşların arasında oklarımı buluyordum, kumun içine gömülmüş uçları eğrilmiş ve tüyleri kopmuştu. Tam ortada da Otilla duruyordu. Sanki bir bahçedeymiş gibi rahat geziniyor, çiçek toplayıp kelebek avlıyordu.

Ben – Neden buradasın, Ottilia? Neredeyiz biz? Ayda mı?

Ottilia – Hedefin öbür yüzündeyiz.

Ben – Bütün yanlış atışlar burada mı toplanıyor?

Ottilia – Yanlış mı dedin? Hiçbir atış yanlış değildir.

Ben – Ama burada okların vuracakları bir şey yok ki.

Ottilia – Burada oklar kök salıp orman olur.

Ben – Ben çevrede hurda, kırık dökük şeyler ve sıva parçalarından başka bir şey görmüyorum.

Ottilia – Birçok sıva parçası üst üste gelirse bir gökdelen olur. Birçok gökdelen üst üste gelirse sıva parçası olur.

Corinna – Fulgenzio! Neredesin! Hedef!

Ben – Gitmeliyim, Ottilia. Seninle burada kalamam. Hedefin öbür yüzüne nişan almalıyım.

Ottilia – Neden?

Ben – Burada her şey düzensiz, donuk, şekilsiz...

Ottilia – İyi bak. Yakından, yakından, yakından. Ne görüyorsun?

Ben – Tanecikli, nokta nokta, kabartılı bir yüzey.

Ottilia – Kabartıların, taneciklerin ve noktaların arasından geç. Yeşil çiçeklikleri, berrak havuzları olan bir bahçenin giriş kapısı çıkacak karşına. Ben o bahçenin ucundayım.

Ben – Dokunduğum her şey sert, kuru, soğuk.

Ottilia – Elini hafifçe üzerinde gezdir. Pamuk gibi yumuşak bir bulut o.

Ben – Her şey düz, boğuk, yoğun.

Ottilia – Gözünü ve kulağını iyi aç. Kentin uğultusunu dinle, nasıl da pırıl pırıl bak, pencereler ve vitrinler aydınlanmış, kornalar, ziller çalıyor, beyaz, sarı, siyah, kırmızı insanlar yeşiller, maviler, turuncular ve sarılar içindeler.

Corinna – Fulgenzio! Neredesin!

Ben artık Ottilia'nın dünyasından, bulut ve bahçe kentten ayrılamazdım. Burada oklar, karışıp çözülen, yumak olup açılan görülmez çizgilerde düz gideceklerine geri dönüyor, ama sonunda hedefe, nişan alınmamış bir hedefe de olsa, isabet ediyorlardı.

Tuhaf olan şuydu: Dünyanın karmaşık, engebeli, içinden çıkılmaz bir yer olduğunu fark ettikçe, anlaşılması gereken şeylerin ne kadar az ve basit olduğunu düşünüyor ve onları anladığım zaman her şeyin bir resmin çizgileri gibi gözlerimin önüne serileceğine inanıyordum. Bunu Corinna'ya, ya da Ottilia'ya söylemek isterdim, ama uzun zamandır ikisiyle de karşılaşmıyordum, tuhaf olan diğer şey de, sık sık ikisini karıştırıyor olmamdı.

Uzun süredir aynaya bakmıyordum. Bir gün, tesadüfen bir aynanın önünden geçerken, bütün o güzel renkleriyle hedefi gördüm. "Corinna!" diye bağırdım. "İşte buradayım, Corinna! Bak: İsteddiğin gibiyim!" Ama sonra aynada gördüğümün yalnızca ben olmadığımı, dünya olduğunu düşündüm, onun için Corinna'yı orada, o renkli çizgiler arasında aramalıyım. Peki Ottilia'ya ne olmuştu? Belki Ottilia da oradaydı ve bir görünüş bir kayboluyordu. Uzun süre, gözlerimi ayırmadan hedefe bakınca, tek merkezli çemberlerin arasından çıktığını gördüğüm Corinna mıydı, yoksa Ottilia mı?

Kimi zaman, kentin karmaşasında ikisinden biriyle karşılaştığımı ve bana bir şey söylemek istediğini sanırım. Ama bu iki metro vagonunun karşı yönlerde giderken karşılaştıkları anda olur ve Ottilia –yoksa Corinna mı? – bana doğru gelir, ama hemen kaçar, ardından bir zamanlar aynanın karşısında yaptıklarına benzeyen, trenin camında hızla belirip kaybolan bir dizi yüz görürüm.

Kazanova'nın Anıları

1

Xxx'te yaşadığım sürede iki sevgilim oldu: Cate ve Ilda. Cate her sabah, Ilda ise öğleden sonra gelirdi ziyaretime; insanlar akşamları, sosyal yaşamda beni hep yalnız görüp şaşırırlardı. Cate etine dolgun, Ilda ise ince yapılıydı; yinelemekten çok değişiklik yaparak merakımı işte böyle, bir biriyle bir ötekiyle birlikte olarak gideriyordum.

Cate kapıdan çıkar çıkmaz bütün izlerini siliyordum; Ilda için de aynı şeyi yapıyordum ve sanırım ne o sırada ne de daha sonra birbirlerinden haberleri oldu.

Doğal olarak bazen yanılıp birine ötekine söylenmesi gereken şeyleri söylemişimdir: Örneğin; "Bak, bugün çiçekçide çok sevdiğin bu küpeçiçeklerini buldum," ya da "Kolyeni yine burada unutma," diyerek şaşkınlık, öfke, kuşku yarattığım olmuştur. Ama anımsadığım kadarıyla, bu sıradan yanlışlıkları, bu çifte ilişkinin yalnızca başlarında yapıyordum. Kısa bir süre sonra iki öyküyü birbirinden bütünüyle ayırmayı öğrendim; her birinin bir akışı, sohbet ve alışkanlık sürekliliği vardı ve asla öbürüne karışmıyordu.

Önceleri (anlaşılmış olacağı gibi çok gençtim ve deneyim kazanmaya çalışıyordum) aşk bilgisinin başkalarına aktarılabilirliğini sanıyordum: İkisi de benden daha çok şey biliyordu ve Ilda'dan öğrendiğim gizli sanatları Cate'e, Cate'den öğrendiklerimi de Ilda'ya öğreteceğimi düşünüyordum, ama yanılı-

yordum. Aslında, doğal bir biçimde, dolaysız yollardan yapılan şeyleri karmaşık hale sokuyordum. Her birinin kendine özgü bir dünyası, hatta bir gökyüzü vardı, ben bu gökyüzünde yıldız ve gezegenlerin konumlarını, yörüngeleri, güneş ve ay tutulmalarını, eğim ve birleşmelerini, gündönümlerini ve gece gündüz eşitliklerini arayıp bulmalıyım. Her gök farklı bir düzen ve farklı bir ritimle hareket ediyordu. Cate'in gökyüzünü incelerken öğrendiğim astronomi bilgilerini Ilda'nın gökyüzüne uygulayamazdım.

Aslında iki tür davranış arasında seçme özgürlüğü diye bir şey söz konusu değildi: Cate ile bir biçimde, Ilda ile başka bir biçimde davranmayı öğrenmişim artık; birlikte olduğum sevgiliye öyle koşullanıyordum ki, içgüdüsel olarak çok sevdiğim şeyler ve tiklerim bile değişiyordu. İçimde iki tane ben sürekli yer değiştiriyordu; hangisinin gerçek ben olduğunu bilemez olmuştum.

Söylediklerim hem beden, hem de ruh için geçerliydi: Birine söylenen sözler öbürüne tekrar edilemezdi, dolayısıyla kısa bir süre sonra düşünceleri de değiştirmek gerektiğini fark ettim.

Serüven dolu yaşamımda başıma gelen sayısız terslikten biri aklıma gelip de anlatmak istediğimde, toplum içinde daha önce de dile getirdiğim anlatımlara başvuruyorum, aynı sözcükleri kullanıp konu dışına çıktığım ve sözlerime ara verdiğimde, karşılaştığım etkileri de hesaplıyorum. Ama övünerek anlattığım bazı olaylar, tanımadığım ya da konuya ilgisiz insanların bile merakını uyandırırır. Cate ya da Ilda ile baş başayken ancak bazı uyarlamalarla anlatabiliyordum bunları. Cate için çok olağan sayılan bazı sözler, Ilda için yanlıştı; Ilda'nın ânında anlayıp karşılık verdiği şakaları Cate'e uzun uzun açıklamak zorunda kalırdım, onun beğendiği şakaları da Ilda soğuk bulurdu; bazen bir olaydan çıkarılacak sonuç da değişik olurdu, böylece öykülerimi değişik biçimlerde bitirirdim. Yaşamımın iki ayrı hikâyesini işte böyle, yavaş yavaş oluşturunuyordum.

Her gün, Cate'e ve Ilda'ya bir gece önce kentte dolaşırken gittiğim lokal ve toplantılarda gördüklerimi ve duyduklarımı anlatıyordum: dedikodular, gösteriler, ünlü insanlar, moda giysiler, tuhaflıklar. İlk deneyimsiz dönemimde, sabah Cate'e anlattığım

öyküyü, öğleden sonra Ilda'ya hiç değiştirmeden anlatırdım: Sürekli ilgi çekmek için canlı tutmam gereken hayal gücümü böylece fazla yormadığımı düşünüyordum. Ama kısa zamanda anladım ki, aynı olay birinin dikkatini çekerse öbürünün dikka-
tini çekmiyordu, ikisinin birden dikkatini çektiğinde de, sorduk-
ları ayrıntılar ayrı, yorumlar ayrı, yargılar ayrı oluyordu.

Aynı konudan iki ayrı öykü çıkarmam gerektiğini anlamış-
tım: Bu benim için sorun değildi; ama ertesi gün anlatacağım
olayları her akşam iki farklı biçimde yaşıyordum: Her şeyi ve
insanı Cate'in ve Ilda'nın görüş açısından inceliyor ve ikisinin
ilkelerine göre düşünüyordum; başkalarının yaptığı şakalara iki
yanıtla karşılık veriyordum, biri Ilda'nın, diğeri Cate'in hoşuna
gidecek şeylerdi; her yanıtıma bir karşı yanıt geliyor ve ben yine
iki yanıt vermek zorunda kalıyordum. İkiz kişilik onlarla birlik-
teyken değil, özellikle onlar yokken harekete geçiyordu.

Ruhum iki kadının savaş alanı olmuştu. Birbirlerini tanıma-
yan Cate ve Ilda, sürekli karşı karşıya geliyorlar, içimdeki alan
için çekişiyorlar, kavga edip birbirlerini yiyorlardı. Ben yalnızca,
onların haberdar bile olmadıkları o çetin didişmeye ev sahipliği
yapıyordum.

Bir daha geri dönmemek üzere ansızın xxx'ten ayrılmamın
gerçek nedeni buydu.

2

Irma'yı, bana Dirce'yi anımsattığı için beğeniyordum.
Yanına oturdum: Hafifçe bana dönerek, bir eliyle yüzünü kapat-
ması (ona bazı şeyler fısıldıyordum), yanımda Dirce olduğunu
düşünmeme yetiyordu. Bu hayal bende bazı anıları canlandı-
rıyor, anılar da bazı istekler uyandırıyor. Bunları bir şekilde
Irma'ya iletmek için elinden tuttum. Dokunuşumla irkildi, bu
da bana onun başka birisi olduğunu hatırlattı. Bu duygu, öbür
kadını aklımdan tümüyle silmese de, uzaklaştırınca hoşuma
gitti. Irma ile iki zevki birden tadabileceğimi anladım: Onun
aracılığıyla yitirdiğim Dirce'yi arayabilir ve tanımadığım bir
kişinin uyandıracakęı yeni duygularla heyecanlanabilirdim.

Her istek içimizde bir resim, yukarı tırmanan, dalgalanan ve bazen yok olan bir çizgi çizer. Yanımda olmayan kadının içimde yarattığı çizgi, tam gerilemek üzereyken, yanımdaki kadının uyandırdığı merak çizgisiyle kesişebilir ve daha çizilmemiş bu resimde yükselebilirdi. Bu plan, uygulanmaya değerdii: Irma'yı gece odama gelmeye ikna etmek için elimden geleni yaptım.

İçeri girdi. Paltosunu çıkardı. Muslinden ince ve beyaz gömleği rüzgârda (ilkbahar olduğu için pencere açıktı) dalgalandı. Öngördüğümünden farklı bir işleyişin duygu ve düşüncelerini yönettiğini o anda anladım. Dikkat alanımı kaplayan, teniyle, sesiyle, bakışıyla yalnızca Irma'ydı, ara sıra aklıma gelen Dirce'ye benzerliği artık beni rahatsız eder olmuştu, onun için de aklımdan bir an önce çıkarmaya çalışıyordum.

Böylece Irma ile beraberliğim,, sürekli aramıza giren Dirce'nin gölgesiyle bir savaşa dönüştü ve ne zaman Irma'nın tanımlanamaz varlığını yakalayacak olsam, onunla başkalarının varlığını ya da düşüncesini yok eden bir yakınlık kurduğuma inansam, Dirce, benim için geçmişte yaşanmış bir deneyim olan Dirce ortaya çıkıp o anda yaşadığım şeyleri, iz bıraktığı için, yeni şeyler olarak kabul etmeme engel oluyordu. Artık Dirce'nin anısı ve bıraktığı iz bana rahatsızlık, zorlama ve sıkıntıdan başka bir şey ifade etmiyordu.

Doğmakta olan güneşin ışınları aralıklardan çizgi çizgi içeri yansırken, Irma ile geçirdiğim gecenin aslında o anda bitmek üzere olan gece olmadığını, ona benzer başka bir gece olduğunu, Irma'nın anısını başka bir kadında arayacağım ve onu bulmak, elde etmek için acı çekeceğim, ardından da bir daha kurtulamayacağım geleceğe ait bir gece olduğunu anladım.

3

Tullia ile yirmi yıl sonra yeniden karşılaştım. Bizi bir zamanlar birleştiren ve birbirimizden hoşlandığımızı anladığımız anda ayıran rastlantı, sonunda yarım kalmış öykümüzü yeniden sürdürme olanağını da verdi. "Hiç değişmemişsin, sen

de hiç değişmemişsin”, dedik birbirimize. Yalan mı söylüyorduk? Pek değil: “Ben değişmedim, ben de değişmedim” cümlesi, benim ona, onun da bana bildirmek istediği şeydi.

Öykünün devamı bu kez ikimizin de istediği gibi oldu. Tullia’nın olgun güzelliği ilk anda bütün dikkatimi çekti, ancak daha sonra gençliğimdeki Tullia’yı unutmamaya, ikisi arasındaki sürekliliği bulmaya karar verdim. Böylece, aramızda konuşurken doğal olarak başlayan oyunda sanki yirmi yıl değil de, yirmi dört saat ayrı kalmışız ve anılarımız düne aitmiş gibi yapıyorduk. Güzeldi, ama gerçek değildi. O zamanki beni ve o zamanki onu düşündüğümde, iki yabancı geliyordu gözümün önüne; bende cana yakınlık, büyük sevecenlik ve tatlı duygular uyandırıyor, ama bunun hayaliyle, bugünkü Tullia ve ben arasında hiçbir ilişki yoktu.

Kuşkusuz o eski ve kısa birlikteliğimize özlem duyuyorduk. Biten gençliğimize doğal bir özlem miydi bu acaba? Ama o andaki mutluluğum hiçbir şeye özlem duymadığımı gösteriyordu; Tullia da, bildiğim kadarıyla, kendini özlem duygularına kaptırmayacak kadar gerçeği yaşayan bir kadındı. Bir zamanlar sahip olamadığımız şeye özlem duyuyor muyduk? Belki biraz, ama çok değil, çünkü (o ânın bize verdiği özel heyecanla) o özlemimizin hemen gerçekleşmesi durumunda, bugünkü sevincimizden bir şeylerin yiteceğini düşünüyordum. Bu düşüncemde haksız olabilirdim. Belki de özlem o iki zavallı gencin, o iki “başka insanın” kaybettikleriyle ilgiliydi, bunlar dünyanın her saniye kaybedip bir daha yakalayamadığı şeylere ekleniyordu. Ansızın elde ettiğimiz zenginliğin tepesinden aşağıda kalanlara acıyarak bakıyorduk: Bencilce bir duyguydu bu, çünkü ayrıcalığımızın tadını daha iyi çıkarttırıyordu bize.

Tullia ile öykümden iki karşıt sonuç çıkarabilirim: Yeniden karşılaşmış olmak yirmi yıllık ayrılığı, kaybedilenlerle birlikte siliyordu; bunun tersi de söylenebilir, o zaman da o kaybı kesin ve umutsuz kılıyordu. Her ikisi de (o zamanki Tullia ile ben) sonsuza dek birbirlerini yitirmişlerdi ve bir daha asla buluşmayacaklardı; Tullia ve benden boşuna yardım bekleyeceklerdi, oysa onlar (mutlu çiftlerin bencilliği sınırsızdır) ötekileri artık tamamen unutmuşlardı.

Hayatıma giren başka kadınlardan aklımda bir hareket, bir deyim, alçalıp yükselen bir ses kaldı, bunlar imza gibi, tek tek kişilere ait özellikler. Oysa Sofia ile ilgili çok, belki de gereğinden fazla şey anımsıyorum: Gözkapaklarını, aşık kemiğini, bir kemerini, bir parfümünü, yeğlediği bir sürü şeyi ve saplantılarını, bildiği şarkıları, tuhaf bir itirafını, bazı düşlerini hiç unutmadım; belleğimde hâlâ onunla ilgili şeyler olarak capcanlı duruyor, ama silinip gitmeleri kaçınılmaz, çünkü aralarındaki bağlantıyı kuramıyor ve hangilerinin gerçekten Sofia'ya ait şeyler olduğunu çıkaramıyorum. Ayrıntılar arasında bir boşluk var; tek tek ele alındıklarında, yalnızca ona değil, başka kadınlara da ait olabilirler. Aramızdaki yakınlığa gelince (aylarca gizli gizli buluşmuştuk), her seferinde değişik şeyler yaşadığımı anımsıyorum, bu benim gibi, alışkanlığın aşkı köreltmesinden korkan biri için, iyi bir özellik olması gerekirken, şimdi bir kusur gibi duruyor, gerçekten de her seferinde beni, onu aramaya iten neydi anımsamıyorum. Kısacası hiçbir şey anımsamıyorum.

Belki ilk zamanlar anlamak istediğim şey, yalnızca hoşuma gidip gitmediğiydi: Zaten ilk buluşmamızda onu soru yağmuruna tutmuş, bu arada yersiz şeyler de sormuştum. Kaçamak yanıtlar vermek yerine, konuyla ilgili ya da ilgisiz ayrıntılara, açıklamalara ve imalı sözlere boğdu beni; söylediklerini anlamaya ve aklımda tutmaya çalışmış, ama gittikçe kafam daha çok karışmıştı. Sonuçta, sanki bana hiçbir şey anlatmamış gibiydi.

Başka bir dilde iletişimi sağlamak amacıyla, biraz ileri gidip onu okşamıştım. Sofia'nın bu yaklaşımımı reddetmeye değil de, frenlemeye ve ertelemeye niyetli hareketleri, elimin, bir bölgeden itilince, başka bölgelerde gezinmesine izin veriyordu; böylece aramızdaki çekişme, tenini bölüm bölüm de olsa iyi bir biçimde tanımama izin veriyordu. Kısacası dokunma duyusuyla elde ettiğim bilgiler, işitme duyumla kazandığım bilgiler kadar tutarsız olsa da, pek az sayılmazdı.

En kısa zamanda her alanda birbirimizi tanımaktan başka yapmamız gereken bir şey kalmamıştı. Peki ama, karşımda, dünya geleneklerine uyan davranış biçimlerinin gerektirdiği

görünür ve görülmez kılıklarından arınmış tek bir kadın mı vardı, yoksa birçok kadın mı vardı? Bu kadınlardan hangisi beni çekiyor, hangisi beni itiyordu? Her buluşmamızda, Sofia'da beklemediğim bir şeyler keşfediyordum ve önceleri kendi kendime sorduğum, ondan hoşlanıp hoşlanmadığım sorusuna verebileceğim yanıtı gittikçe uzaklaşıyordum.

Bugün geçmişi düşündüğümde, içime başka bir kuşku düşüyor: Ya ben bir kadını, kendisiyle ilgili hiçbir şey gizlemeyince anlamayı beceremiyorum; ya da Sofia kendini gereğinden çok belli ederek, benim ağıma düşmemek için çok ince bir taktik uyguladı. O kadar kadının arasında, yalnızca o, sanki hiç benim olmamış gibi elimden kaçtı diyorum şimdi. Onunla gerçekten birlikte oldum mu? Aslında kimlerle birlikte oldum, diye soruyorum şimdi kendi kendime. Başka sorular da geliyor aklıma: Kime, neye sahip oldum? Ne demek bu?

5

Fulvia'yı doğru zamanda tanıdım: Hayatının baharında ilk erkeği bir rastlantı sonucu ben oldum. Ama ne yazık ki, bu güzel tanışıklık kısa sürmeye mahkûmdu; içinde bulunduğum koşullar kentten ayrılmamı gerektiriyordu; bineceğim gemi limana demirlemişti bile; ertesi gün yola çıkacaktım.

İkimiz de bir daha birbirimizi göremeyeceğimizi, bunun önceden belirlenmiş ve kaçınılmaz bir düzenin parçası olduğunu biliyorduk; böylece içimizdeki derecesi farklı üzüntüyü, aklımızla, değişik biçimlerde yönetiyorduk. Fulvia, yeni başlayan ilişkimizin yarıda kalmasının yaratacağı boşluğu hissetmeye, ama bununla birlikte sahip olacağı özgürlüğü ve ondan kaynaklanacak birçok fırsatı da sezmeye başlamıştı; bense yaşamımdaki olayları, bugünün, gelecekte ışık ve gölge aldığı bir resme yerleştirmeyi severdim: Böylece bu ilişkinin bütün gelişimini ve sonunu çoktan biliyordum; onun, ileride, uyanmasına katkıda bulunduğum büyük bir aşk yeteneğine sahip olacağını tahmin edebiliyordum.

Ondan ayrılmadan önce geçirdiğim bu son anlarda, kendimi,

Fulvia'nın gelecekte sahip olacağından emin olduğum birçok sevgiliden yalnızca birincisi olarak görüyor ve aramızda geçenleri, gelecekteki deneyimlerine göre değerlendiriyordum. Fulvia'nın, kendini bütünüyle vererek yaşadığı bir aşkın en küçük ayrıntısının, birkaç yıl sonra kimliğine bürüneceği kadın tarafından anımsanacağını ve değerlendirileceğini anlıyordum. Şimdilik Fulvia benimle ilgili her şeyi yargılamadan kabul ediyordu: Ama yakın gelecekte beni başka erkeklerle kıyaslayacaktı; benimle ilgili her anıyı yargılayacak, ayıracak ve karşılaştıracaktı. Karşımda deneyimsiz bir kız vardı, ben onun için öğrenilebilecek her şeyi temsil ediyordum, ama yine de yarının güç beğenen ve daha gerçekçi Fulvia'sı tarafından incelendiğimi hissediyordum.

İlk tepkim başkalarıyla kıyaslanmaktan korkmak oldu. Fulvia'nın gelecekteki sevgililerinin, onu kendilerine bütünüyle âşık edebileceklerini düşündüm, oysa ben bunu becerememiştim. Fulvia er geç ele geçirdiğim fırsatı iyi değerlendiremediğimi düşünecek, beni yaşayacağı düş kırıklıkları, duyacağı iğneleyici sözlerle anımsayacaktı ancak. Benden sonra yaşamına girecek olan, tanımadığım erkekleri kiskanıyordum, sanki orada, Fulvia'yı elimden almak için kapıda hazır bekliyorlardı, onlardan nefret ediyordum, Fulvia'dan da nefret ediyordum, çünkü kader onu onlara vermişti...

Bu sıkıntıdan kurtulmak için, düşüncelerimin akışını değiştiriyor, kendimi aşağılamaktan vazgeçip yüceltiyordum. Bunu hiç zorlanmadan başarıyordum: Yaradılış olarak kendimi üstün biri olarak görmeye daha eğilimliyim. Fulvia, ilk beni tanıdığı için çok şanslıydı; ama beni örnek olarak alırsa korkunç düş kırıklıkları yaşayabilirdi. Benden sonra karşısına çıkacak erkekler ona kaba, beceriksiz, aptal, budala gelebilirlerdi. Saflığından bende bulduğu erdemlerin hemcinslerim arasında da yaygın olduğunu düşünüyordu kuşkusuz; bende bulduklarını başka erkelerde aradığında düş kırıklığından başka bir şey yaşayamayacağı konusunda onu uyarmalıydım. Böyle mutlu bir başlangıçtan sonra Fulvia'nın onu kıracak, incitecek, aşağılayacak kötü ellere düşebileceği korkusuyla titriyordum. Hepsinden nefret ediyordum; ondan da nefret ediyordum, çünkü kader onu benden alıp küçük düşürücü ilişkilere mahkûm ediyordu.

Kapıldığım tutkunun “kıskançlık” diye duyduğum bir duygu olduğunu sanıyorum, oysa ruhumun bu duyguya bağışıklığı olduğunu düşünüyordum. Kıskanç olduğumu kabul ettikten sonra, yapılacak tek şey kıskanç biri gibi davranmaktı. Fulvia’ya kızmaya başladım; ayrılık arifesinde bu kadar rahat olmasına katlanamadığımı söyledim; onu, beni bir an önce aldatmak istemekle suçladım; haksız ve kötü davrandım. Oysa o, hiç kuşkusuz deneyimsizliğimden dolayı keyfimin kaçmasını doğal bularak, sözlerimden pek fazla kaygılanmadı. Sağduyuyla, kalan azıcık zamanı gereksiz yakınmalarla harcamamamı öğütledi.

Bunun üzerine önünde diz çöküp beni bağışlaması ve kendisine layık bir sevgili bulduğunda, anılarımıza karşı fazla acımasız olmaması için yalvardım ona; benim için unutulmaktan daha güzel bir şey yoktu. Delirdiğimi düşünerek, ilişkimizden ancak hoş bir biçimde söz edilmesine izin verebileceğini söyledi; yoksa, dedi, etkisi bozulur.

Bu içimi rahat ettirse de, geleceğini düşünerek ona acıdım: Öbür erkekler değersiz insanlardı; benimle yaşadığı yoğunluğu bir daha kimseyle yaşayamayacağı konusunda onu uyarmalıydım. O da bana acıdığını söyledi, çünkü mutluluğumuz ikimizden birden kaynaklanıyordu, ayrılınca bu mutluluktan mahrum kalacaktık.

Limandan demir almakta olan gemiden ona mendil sallarken şu sonuca ulaştım: Fulvia’nın benimle geçirdiği zaman boyunca edindiği deneyim, sadece beni tanımış olmak değildi; aşkı ya da başka erkekleri de keşfetmemişti, yalnızca kendini tanımıştı; benim yokluğumda da, artık başlamış olan bu deneyim sürüp gidecekti; ben yalnızca bir araç olmuştum.

Henry Ford

KONUŞMACI – Bay Ford, size açıklamam gereken... Üyesi olduğum komite size şunu bildirmekten sevinç duyar... Yüzyılımızın önemli bir kişisi için bir anıt dikilmesi düşünüldüğüne... insanlık tarihine büyük etkiniz... İnsanın kendi imgesi üzerinde etkiniz nedeniyle... Oybirliğiyle sizin seçilmeniz... Çalışmanızı ve düşüncenizi ele alacak olursak... Dünyayı tamamen, Henry Ford değil de, kim değiştirmiş olabilir? Yaşama biçimimizi kim Henry Ford'dan daha fazla yenilemiş olabilir? İşte şimdi sizden bu anıt için bir onay almamız gerekiyor... Nasıl olmasını istersiniz, nasıl bir ortamda olsun...

HENRY FORD – Beni şu anda gördüğünüz ortamda... Kuşların arasında... Şunun gibi beş yüz büyük kuş kafesim vardı... Kuş otelleri derdim onlara; en büyüğü yetmiş altı dairesiyle pencere kırlangıçları içindi; kuşlar, yaz kış bana sığınıp yiyecek içecek bulurlardı. Kış boyunca, ağaçlara demir tellerle yem dolu sepetler asar, su donmasın diye elektrik tertibatı olan yalaklar yerleştirirdim. Ağaçlara çeşitli kuş yuvaları koydurturdum: Çalikuşları sallanan, rüzgârda dalgalanan yuvaları yeğlerler; böylece çok sabit yuvaları seven serçelerin yerleşmesi tehlikesi yoktu. Yazın, kuşlar doğal yiyecek bulsunlar diye dallardaki kirazları, çalılıktaki çilekleri toplamazdım. Amerika Birleşik Devletleri'nin bütün kuş türleri benim evimden geçerdi. Bu arada başka ülkelerden kuş ithal ederdim: kirazkuşu, ispinoz, kızılgerdan, çekirgekuşu, şakrakkuşu, alakarga, ketenkuşu, tarlakuşu... Yaklaşık beş yüz kuş türü.

KONUŞMACI – Bay Ford, sizinle konuşmak istediğim şey...

HENRY FORD – *(ansızın gergin, kızgın, öfkeli bir hal aldı)*

Kuşların yalnızca tüyleri ve cıvıltıları yüzünden mi sevimli hayvanlar olduklarını düşünüyorsunuz? Kuşlar kesinlikle ekonomik nedenlerden dolayı önemli hayvanlardır! Zararlı böcekleri yok ederler! Ben Ford şirketini, Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin bir konuda alacağı kararı hızlandırmak için sadece bir kez araya soktum, ne için biliyor musunuz? Göçmen kuşların korunması için! Kuşlara özel alanlar ayrılması için çok iyi bir yasa tasarısı vardı ve engellenme tehlikesiyle karşı karşıyaydı; Kongre üyeleri tasarıyı onaylamak için bir türlü zaman bulamıyorlardı. Kuşların oy kullanmadığı kuşkusuz! Bunun üzerine, Ford'un Amerika Birleşik Devletleri'nin dört bir yanına dağılmış altı bin çalışanının her birinden Kongredeki temsilcisine bir telgraf çekmesini istedim. Sonra baktım ki, Washington sorunla yakından ilgilenmeye başlamış... Yasa kabul edildi. Bakın, ben Ford Motor Company'yi asla siyasal amaçlar için kullanmak istemedim: Şirket kimsenin görüşüne karışmamalı. Ama o sefer amaç, kullanılan aracı haklı çıkarıyordu ve sanırım bu tek istisnaydı.

KONUŞMACI – Bay Ford, anlamadığım bir şey var: Siz sanayi ve makineleşme aracılığıyla gezegenimizin durumunu değiştiren insansınız... Kuşların bunlarla ne ilgisi var?

HENRY FORD – Neden? Yoksa siz de mi büyük fabrikaların ağaçları, çiçekleri, kuşları, yeşili yok ettiğine inananlardansınız? Bunun tam tersi doğru! Ancak makinelerden ve sanayiden en etkili biçimde yararlanmayı bilirsek, doğanın tadını çıkarabiliriz: Çok zaman ve güç tüketirsek, hayatın tadını çıkarmak için az zamanımız olur. Benim adımları taşıyan arabaları basit arabalar olarak görmüyorum ben: Felsefemin önemini göstermeye yarsınlar isterim...

KONUŞMACI – İnsanlar Detroit'deki fabrikalardan uzaklaşıp ormanlara kuş sesi dinlemeye gitsin diye mi otomobil üretip sattığınızı söylüyorsunuz?

HENRY FORD – Hayatta en çok hayranlık duyduğum insanlardan biri, yaşamını kuşları incelemeye ve tanımlamaya adanmış John Burroughs'tur. Amansız bir otomobil ve teknik geli-

şim düşmanıydı! Ama onun da fikrini değiştirmesini sağladım... Hayatımın en güzel anıları Burroghs ve öğretmenlerim, aynı zamanda dostlarım olan büyük Edison ve lastikçi Firestone ile geçirdiğim tatillerle ilgilidir... Arabalarla Airon docks, Alleghany dağlarında dolaşır, çadırda uyurduk, şelalelerde günbatımlarını ve güneşin doğuşunu seyrederdik...

KONUŞMACI – Ama böyle bir görüntünün... Sizin hakkınızda bilinen şeyle... Ford ile... Nasıl diyebiliriz? Bağdaşmadığını... Aslolandan bir kaçış olduğunu düşünmüyor musunuz?

HENRY FORD – Hayır, hayır, aslolan bu. Amerika tarihi, uçsuz bucaksız ufuklar arasında yolculuklar, bir ulaşım araçları tarihidir. Önceleri atlar, öncü arabaları, trenler vardı... Ama Amerikalılara Amerika'yı veren yalnızca otomobildir. Ancak otomobille ülkenin genişliğine sahip çıkabildiler, her insan sınırsız alanda aracının, zamanının sahibi oldu...

KONUŞMACI – İtiraf etmem gerekir ki, anıtınız için düşündüğümüz... Biraz değişti... Zeminde fabrika... Seri üretim... Henry Ford modern fabrikaların, seri üretimin yaratıcısı... Toptan üretimin ilk otomobili: ünlü "Model T"...

HENRY FORD – Bir yazı isterseniz, 1908 yılında "Model T"yi piyasaya lanse ettiğimde kullandığım bir bildiri var. Dikkat, ben otomobillerim için reklama asla ihtiyaç duymadım! Reklamın yararına asla inanmadım, iyi ürünün reklama ihtiyacı yoktur, kendi reklamını kendi yapar! Ama o küçük kâğıtta yaymak istediğim *düşünceler* vardı. Eğitmek içinse reklama inanırım! Okuyun, okuyun.

"Büyük halk kitleleri için bir araba yapacağım. Bir aile için yeterince büyük, ama aynı zamanda tek kişinin gereksinimini karşılayacak kadar küçük olacak. Modern mühendisliğin sağladığı en basit projeler izlenerek, en iyi malzemeler kullanılarak, piyasada bulunan en iyi uzmanlar tarafından gerçekleştirilecek. Ama o kadar düşük bir fiyatı olacak ki, iyi bir maaşı olan bir insanın satın alması ve ailesiyle birlikte Tanrının verdiği açık alanlarda hoş birkaç saat geçirmesi işten bile olmayacak"

KONUŞMACI – “Model T”... Yaklaşık yirmi yıl boyunca Detroit’teki fabrikalar yalnızca bu modeli üretti... Bireylerin gereksinimlerinden söz ediyordunuz... Ama hakkınızda şöyle espri de yapılıyor: “Her müşteri sevdiği renkte araba isteyebilir, yeter ki bu renk siyah olsun.” Böyle bir şeyi gerçekten söylediniz mi, Bay Ford?

HENRY FORD – Evet, hem söyledim hem de yazdım. Fiyatları nasıl düşürdüm, otomobili herkesin erişebileceği bir araç nasıl yaptım sizce? Her yıl, kadın şapkası gibi yeni modeller üretseydim bunu başarır mıydım sanıyorsunuz? Moda benim nefret ettiğim bir savurganlık biçimidir. Her parçası değiştirilebilecek bir araba üreterek hiç eskimemesini sağlamak istedim. Ancak bu şekilde otomobili lüks, saygınlık kazandıran bir eşyadan, en gerekli bir araca dönüştürmeyi başardım, değeri de yararına bağlı...

KONUŞMACI – Sanayi anlayışında büyük bir değişiklik oldu. O zamandan beri dünya sanayii kitle tüketimini hedef alıp bu tüketimlerin talebini geliştirmeye çalıştı. İşte bu nedenle sanayi, çabuk eskiyecek, bir an önce atılıp yenilerinin satılabileceği ürünlere yöneldi... Sizin başlattığınız yöntem bütün temel düşüncelerinize aykırı ama: Çabuk eskiyen ya da modası geçen şeyler üretiliyor, böylece diğerlerinden daha değerli olmayan, ama yeni görünen ve şansı reklama bağlı olan başka ürünlere yer açılmak isteniyor.

HENRY FORD – Ben böyle olsun istemiyordum. Her şey için gereken o *tek ve en iyi* üretim biçimine, en yüksek tasarrufa ve en iyi randımana ulaşana kadar, değiştirmenin bir anlamı olabilir. Her şeyi, mümkün olan en iyi biçimde yapmanın tek bir yolu vardır. Buna ulaşırsanız, neden değiştiresiniz ki?

KONUŞMACI – O zaman sizin idealiniz hepsi aynı olan bir otomobil dünyası, öyle mi?

HENRY FORD – Doğada aynı olan iki şey yoktur. İnsanlar arasında eşitlik de yanlış ve berbat bir düşüncedir. Ben eşitliği asla sevmedim, ama korkmadım da ondan. Aynı olan, aynı parçalardan oluşan, her parçanın çıkarılıp başka bir parçanın yerine takılabileceği otomobiller üretmek için elimizden geleni yap-sak da, bu aynılık yalnızca görünüştedir. Her Ford arabası, yola

çıktığında, diğerlerinden biraz farklı bir tutuma sahiptir ve iyi bir sürücü, bir arabayı denedikten sonra, onu diğer otomobillerin arasından tanıyabilir, bunun için direksiyona geçip kontak anahtarını çevirmesi yeterlidir...

KONUŞMACI – Peki, yarattığınız dünyanın... Korkunç bir biçimde tekbiçimli, tekdüze olmasından hiç korkmadınız mı?

HENRY FORD – Tekdüze olan yoksulluktur. Enerji ve yaşam boşuna tüketilir. Başvuru ofisimizin önünde oluşan kuyrukta İtalyanlar, Yunanlılar, Polonyalılar, Ukraynalılar, Rus İmparatorluğu'nun ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dört bir yanından gelen ve dilleri ve lehçeleri anlaşılmayan insanlar vardı. Hiçbir şey değildi bu insanlar, ne bir meslekleri ne de bir evleri vardı. Onları dünyaya ben kazandırdım, hepsine yararlı bir iş, bağımsız yaşayabilecekleri bir maaş verdim, hayatlarını yönetebilen insanlar yaptım onları. İngilizceyi ve ahlaki değerlerimizi öğrenmelerini sağladım: Bu ileri sürdüğüm tek koşuldu; ya kabul ederler ya da çekip giderlerdi. Ama öğrenmek isteyen asla geri çevirmedi. Amerikan vatandaşı oldular aileleriyle birlikte, böylece nesillerdir burada yaşayan ailelerden doğanlarla eşit oldular. Bir insanın geçmişte ne olduğu beni ilgilendirmez: geçmişini, nereden geldiğini, neye yeteneği olduğunu asla sormam ben. Harvard'dan mı, yoksa Sing Sing'den mi,* beni ilgilendirmez! Yalnızca ne yapabileceği, ne olabileceği ilgilendirir!

KONUŞMACI – Evet... Bir örneğe uyarak bir şey olmak...

HENRY FORD – Söylemek istediğiniz şeyi anladım. İnsanlar arasındaki farklılık her zaman dikkate aldığım çıkış noktasıdır. Fiziksel güç, hareketlerdeki hızlilik, yeni durumlar karşısında tepki gösterme yeteneği, kişiden kişiye değişen öğelerdir. Fabrikalarımındaki işi, beceriksiz ya da özürlü bir işçinin, becerikli bir işçi kadar verimli olacağı bir biçimde düzenlemek istiyordum. Her birimin işini, gerektirdiği normal ya da daha fazla güç ve boya göre bölümlere ayırttım, fiziksel açıdan daha güçsüz olan ve daha yavaş çalışan insanlar tarafından yapılabilecek işler de sınıflandı. Sonuçta, 2.637 işin tek bacaklı işçilere

* 1824'te Ossining kentinde (New York) kurulan cezaevi. (Çev. N.)

(Bir bacağı yokmuş gibi yaparak, otomatik işlemler gerçekleştirdiğini gösteren hareketler yaptı), 670 işin iki bacağı birden olmayan işçilere (az önceki hareketleri yeniden yaptı), 715 işin bir kolu olmayanlara (aynı hareketleri tekrarladı), 2 işin iki kolu birden olmayanlara verilebileceği (aynı hareketleri tekrarladı) ve 10 işin kör işçiler tarafından yapılabileceği ortaya çıktı. Depodaki cıvataları saymakla görevli kör bir işçi, gözleri gören üç işçinin yapabileceği işi tek başına yapabildi. Aynılık dediğiniz bu mu sizin? İnsanların engellerini aşması için elimden geleni yaptım ben. Hastalar da hastanelerimde çalışıp para kazanabiliyorlardı. Yatakta yatarak. Küçük cıvataların üzerine zarları vidalıyorlardı. Bu morallerini yüksek tutmaya da yarıyordu. Daha çabuk iyileşiyorlardı.

KONUŞMACI – Peki ya seri üretim işi... Dikkatini, makinelerin, sürekli yinelenen hareketlerine vermek... Yaratıcı ruhu yok eden başka ne olabilir ki! İnsan ne bedenini ne gücünü, temposuna, nefesine göre kullanabiliyor... Hep aynı işlemi, aynı hareketi, hep aynı biçimde yapıyor... Korkunç bir tablo değil mi?

HENRY FORD – Benim için, evet, korkunç. Benim için bütün gün ve her gün hep aynı şeyi yapmak akıl almaz bir şey. Ama herkes için öyle değil. İnsanların büyük bir çoğunluğu, yaratıcı işler yapmayı, düşünmeyi ve karar vermeyi hiç istemez. Çok az fiziksel ve beyinsel çaba gerektiren işleri yeğler. Bu büyük çoğunluk için mekanik tekrar, en küçük ayrıntısına kadar belirlenmiş bir işi yapmak, kusursuz bir iç huzuru demektir. Huzursuz bir tip olmamalı elbette. Siz huzursuz bir insan mısınız? Ben öyleyim, hem de çok. Öyleyseniz sizi rutin bir işe vermem. Ama bu sanayiinin büyük bir kısmı rutin işlerden oluşur ve büyük çoğunluk da bunu kabul eder.

KONUŞMACI – Siz öyle olmalarını istediniz diye öyleler... Hem işler, hem de insanlar...

HENRY FORD – Biz işi, yapan için en kolay ve en kazançlı olacak biçimde düzenledik. Biz “yaratıcılar” diyorum, ama isterseniz, biz “huzursuzlar” da diyebiliriz, bir şeyi yapmak için en iyi biçimi bulmadan huzur bulamayan bizler... Parçanın, işçi kolunu uzatmadan önüne gelmesi için seri üretim fikri aklıma nasıl geldi, biliyor musunuz? Chicago’daki konserve et fabrikalarında, dört parçaya bölünmüş öküzleri görünce; yük arabala-

rına konmuş, rayların üzerinden geçirilip tuzlanmaya, kesilmeye, ayıklanmaya, parçalara ayrılmaya götürülüyorlardı... Tuz tanecikleri bulutu... Bıçak ağızları... Tak, tak... Hemen “Model T” şasilerinin, işçilerin cıvataları sıkıştıran elleri düzeyinde ilerlediğini hayal ettim...

KONUŞMACI – O zaman yaratıcılık az kişiye... Projeleri gerçekleştirenlere... Karar verenlere ait bir şey...

HENRY FORD – Hayır! Dahası da var! Bir zamanlar ne kadar sanatçı, gerçek sanatçı vardı? Bugün sanatçı biziz, üretim ve üreten insanlarla kendimizi deneyen bizleriz! Bir zamanlar yaratıcılık, renkleri ya da notaları ya da sözleri bir tabloya, bir partisyona, bir sayfaya aktarmakla sınırlıydı... Kim için aktarılırdı? Galeri gezip konser salonlarından çıkmayan birkaç aylak, hayattan yorulmuş insan için! Gerçek sanatçı biziz, milyonlarca insan için gerekli sanayi işini bulan bizler!

KONUŞMACI – Ama o zaman el işçiliğinde meslek ustalığı diye bir şey kalmıyor!

HENRY FORD – Yeter artık! Hepiniz aynı nakaratı tekrar ediyorsunuz! Tam tersi. Meslek ustalığı, otomobil yapımında ve iş düzenlemesinde çok önemli, deneyimi olmayan da yararlanıyor, böylece daha yetenekli olanların verimine ulaşabiliyor! Bir Ford arabasının kaç parçadan oluştuğunu biliyor musunuz? Vida ve cıvataları da sayarsak yaklaşık beş bin: Büyük, orta, küçük, hatta saat çarkları gibi küçücük parçalardır bunlar. İşçiler gerekli her parçayı aramak, sonra monte edilecek kısma götürmek için, İngiliz anahtarını, tornavidayı, kaynak aletini bulmak için yürümek zorundaydılar... Saatler bu gidip gelmeyle geçiverirdi... Sürekli birbirlerine çarparlar, hareketlerini şaşırırlar, aynı yere doluşurlar, aynı yerde toplanırlardı... Beğendiğiniz insani, yaratıcı çalışma biçimi bu mu? İşçinin, bölümler arasında koşturmayacağı biçimde bir düzen istedim. İnsanlık dışı bir düşünce miydi? İşçi ağır şeyler kaldırıp taşımaksın istedim. İnsanlık dışı bir düşünce miydi? Alet ve insanları işlemlerin sırasına göre yerleştirdim, en az kol hareketi yapılınsın diye, raylar üzerinde ya da asma hatlarda ilerleyen tekerlekli yük arabaları koydurdum. Günde on bin insanın on adım eksik atması yeterli, böylece yüz kilometre boyunca yapılan

gereksiz hareketi ve boşa harcanan enerjiyi ortadan kaldırmış olursunuz.

KONUŞMACI – Özetlersek, siz herkese sürekli hareket halinde yaşama olanağı veren otomobilleri üreten insanları fazla hareketten kurtarmak istiyorsunuz...

HENRY FORD – Zaman tasarrufu, sayın bayım, öyle ya da böyle. Çelişki yok! Amerikalıları araba satın almaya ikna etmek için ilk reklam eski bir atasözüne dayanıyordu, “Zaman paradır!” Bu, çalışma yaşamı için de geçerlidir: İşçi her işlem için doğru zamana sahip olmalıdır: Ne bir saniye az ne de bir saniye fazla! İşçinin günü aynı ilkelerle geçmelidir: Yolda zaman kaybetmemek için fabrikaya yakın oturmalıdır. Bu nedenle orta büyüklükte fabrikaların kocaman fabrikalardan daha iyi olduğuna karar verdim... Böylece büyük yerleşim merkezleri, kenar mahalleler, pislik, suçlar, kötü alışkanlıklar önlenmiş oluyordu...

KONUŞMACI – Ama Detroit... İnsanlar Ford fabrikalarında iş bulmak için Middle West’e yığıldılar...

HENRY FORD - Elbette, çünkü sanayicilerin lafını bile duymak istemediği yüksek maaşları ve zamları ben verebiliyordum... Düşüncemi bütün Amerikan ekonomi dünyasına kabul ettirmek için çok uğraştım: Piyasayı hareketlendiren yüksek kârlar değil, yüksek maaşlardır. Yüksek maaş verebilmek için de üretim sisteminde tasarrufa gidilmelidir. Gerçek ve yararlı tek tasarruf budur: Biriktirmek için değil, maaşları, yani alım gücünü, yani bereketi artırmak için. Bereketin sırrı fiyat-kalite dengesindedir. Kıtlık üzerine değil, bereket üzerine bir şeyler kurulabilir: Bunu ilk anlayan ben oldum işte. Eğer bir kapitalist, günün birinde tasarruflarıyla yaşayacağını düşünerek çalışırsa, kötü bir kapitalisttir. Ben, her zaman, hiçbir şeye sahip olmadığımı, ama en iyi üretim araçlarını başkalarının hizmetine sunarak mallarımı yönettiğimi düşündüm.

KONUŞMACI – Ama sendikalar bu durumu başka şekilde görüyorlardı. Siz yıllarca onları dikkate almadınız... 1937 yılında grevleri güç kullanarak engellemek için profesyonel güreşçi ve boksörlerden oluşan ekipler kurdunuz...

HENRY FORD – Ford ile işçiler arasında, çatışma, *man-*

tık dışı çatışmalar çıkarmak isteyen ve her şeye burnunu sokan insanlar vardı. Ben her şeyi, işçinin ve şirketin çıkarları aynı olacak biçimde hesaplamıştım! Benim ilkelerimle ve doğa yasa-sı ilkeleriyle hiç ilgili olmayan şeyler atıyorlardı ortaya. Bir doğa kanunu olduğu gibi, altüst edilemeyecek bir iş ahlakı, bir hizmet ahlakı da vardır. Doğa, “Çalışın!” der, berekete ve mutlulu-ğa ancak onurlu çabayla ulaşılır!

KONUŞMACI – Ama Fordizm denen şey ya da halk tara-fından benimsenen sosyal düşünceleriniz, yani kalıcı bir iş, güvenilir bir maaş, belli bir refah düzeyi, işçilerin kafasında yeni istekler oluşturdu. Bunun farkında mıydınız, Bay Ford? Belirsiz ve değişken bir kitleden, koruyacak bir şeyi olan, değer-lerini onur ve bilinçle savunacak, bunun için de güvenilirliğe, garantiye, sözleşme gücüne, kendi yazgısını kendisi belirleme özgürlüğüne sahip bir işçi sınıfı yaratmayı başardınız. Dönüşü olmayan bir süreçti bu, siz iyi yürekli bir işveren olarak artık bunu durduramaz ve denetleyemezsiniz...

HENRY FORD – Ben her zaman geleceğe bakarım, ama işleri karmaşık hale sokmak için değil, basitleştirmek için. Oysa gelecekle ilgili planlar yapanlar, reformlar önerenler, işleri karış-tırmaktan, karmakarışık yapmaktan başka bir şey istemez gibi görünüyorlar. Bütün reformcular, siyasi kuramcılar, başkanlar da öyle: Wilson, Roosvelt... Çoğu kez, gereksiz biçimde karma-şık bir dünyayla tek başına savaşmak zorunda kaldım: siyaset, mali durum, savaşlar...

KONUŞMACI – Savaşların, iş açısından yarar sağladığını yadsımayacaksınız değil mi?

HENRY FORD – Bu kazançlar planlarımda yoktu. Ben her zaman barışsever bir insan oldum, bunu asla kimse yadsıya-maz. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı’na Amerika’nın karışması-na her zaman karşı çıktım. 1915 yılında bir etkinlik düzenledim: Barış Gemisi; Kiliselerden, üniversitelerden, gazetelerden insan-larla, Atlantik Okyanusu’nu aşp Norveç’e kadar, Avrupalı güç-lerden savaşa son vermelerini istemeye gittim. Beni dinlemek istemediler. Sonra ülkem de savaşa girdi. Bunun üzerine savaş-la ilgili siparişlerden kazandığım paranın kuruşuna dokunma-yacağımı açıkladım.

KONUŞMACI – O kazancınızı Devlete geri vereceğinize söz vermiştiniz, ama bilindiği kadarıyla bunu yapmadınız...

HENRY FORD – Savaş sonrası çok ağır bir ekonomik durumla karşı karşıya kaldım. Bankalar...

KONUŞMACI – Bankalar sevmediğiniz kurumlar arasındaydı...

HENRY FORD – Maliye sistemi, üretimi kolaylaştıracağına engelleyen karmaşık işlerden biridir. Bence para işten sonra gelir, işin sonucu olarak, önce değil. Mali piyasadan kendimi uzak tuttuğum sürece her şey iyi gitti: 1929'daki Büyük Krizden borsada hissem olmadığı için kurtuldum. İşimin amacı sadeliktir...

KONUŞMACI – Ama onaylamadığınızı söylediğiniz bu ekonomik sistemin kabul görmesinde ön planda rol oynadınız. Düşüncelerinizin sadelikten değil de, belli bir sadeleştirmeden kaynaklandığını düşünmüyor musunuz?

HENRY FORD – İş alanında ben her zaman basit Amerikan düşüncelerini dikkate almışımdır. Wall Street başka bir dünya, benim için... Yabancı bir dünya... Doğu dünyası gibi...

KONUŞMACI – Bir dakika, Bay Ford... Büyük bir olasılıkla Wall Street'e kızmakta haklısınız... Ama büyük finans dünyasını ve bütün düşmanlarınızı belli bir kökten gelen ve belli bir dinden olan insanlarla nasıl bir tutarsınız! Gazetelere Yahudi düşmanlığı yapan yazılar yazıp kitap haline nasıl getirirsiniz! Almanya'da o sırada iktidara gelmek üzere olan o fanatiği nasıl desteklersiniz!

HENRY FORD – Düşüncelerim yanlış anlaşıldı... Benim Avrupa'da olan o rezaletlerle ilgim yok... Amerikalıların iyiliği için konuşuyordum, ama onların, yani bizden değişik bu insanların iyiliği için de konuşuyordum, toplumumuza katılmak için gerçek Amerikan ilkelerini de bilmeleri gerekiyordu... Ben şirketimi işte bu ilkelerle yönettiğim için onur duyuyorum...

KONUŞMACI – Bay Ford, siz üretim alanında çok şey gerçekleştirdiniz... Çok şey de tasarladınız... Ama ürettiklerinizin öngörülerinize ve tasarımlarınıza karşılık verse de, insanlar için öyle olmadı, insanoğlunun gözünden kaçan, beklentilerini karşılamayan bir şey hep vardı... Öyle değil mi?

HENRY FORD – Benim amacım yalnızca üretmek değildi. Demir, sac, çelik, bunlar yetmez. Öylesine mal üretilmez. Düşündüğüm bir insanlık biçimiydi. Yalnızca mal üretmiyordum. İnsan üretmek istiyordum.

KONUŞMACI – Rica etsem, bu noktayı daha iyi açıklar mısınız, Bay Ford? Oturabilir miyim? Bir sigara içebilir miyim? Alır mısınız?

HENRY FORD – Hayır! Burada sigara içilemez! Sigara uygunsuz bir kötü alışkanlık! Ford fabrikalarında sigara içmek yasaktır! Sigaraya karşı kampanya için göstermediğim çaba kalmadı! Edison da beni haklı buldu!

KONUŞMACI – Ama Edison sigara içti!

HENRY FORD – Puro içiyordu yalnızca. Biraz puroya izin verebilirim. Pipoya da. Amerikan geleneğinin bir parçası bunlar. Ama sigaraya hayır! İstatistiklere göre en korkunç suçlar sigara içenler tarafından işleniyor. Sigara insanı doğrudan kötü hayata sürükler! Sigaraya karşı bir kitap da yayınladım!

KONUŞMACI – Sigaranın ötesinde, çalışma temposunun insan sağlığı üzerindeki etkileri konusunda da bir şeyler yapamaz mıydınız? Ya da fabrikalarınızın neden olduğu çevre kirliliği için? Ya da arabalarınızın egzozundan çıkan mazot kokusu için?

HENRY FORD – Fabrikalarım her zaman temiz, aydınlatılması ve havalandırılması iyi düzeydedir. Temizlik konusuy-la benden fazla kimse uğraşmadı, bunu size kanıtlayabilirim. Projemi gerçekleştirmek için gözü tok, çalışkan, ahlaklı, huzurlu bir ailesi, temiz ve düzenli bir evi olan insanlara ihtiyacım vardı!

KONUŞMACI – Onun için mi çalışanlarınızın özel hayatlarını araştıran bir denetim ekibi kurdunuz? Erkek, kadın herkesin işine, aşk ve cinsel hayatına burnunu sokan ekibi?

HENRY FORD – Gerektiği gibi yaşayan bir insan, işini de gerektiği gibi yapar. Personelimi yalnızca iş verimine göre değil, aile ahlakına göre de seçtim. Çapkın, içkici, kumarbaz insanlar yerine evli, iyi aile reislerini yeğlememin nedeni, aynı zamanda etkinlik ilkelerine uymak içindir. Kadınlara gelince, eğer çocukları varsa ve onları geçindirmekle sorumluysalar, işe

almaktan yanayım, ama kocaları para kazanıyorsa, evlerinde otursunlar.

KONUŞMACI – Ama ilk rakipleriniz motorlu araçları aileler için bir tehlike olarak gören, ahlak konusunda çok sofı kişilerdi! Vaizciler ve ahlakçılar, sevgililere gözlerden uzak yerlerde buluşma olanağı verdiği için otomobile karşı söylemediklerini bırakmıyorlardı; aileler pazar günleri kiliseye gideceklerine gezmeye gidiyorlardı; otomobil almak için evlerini ipotek ediyor, dişlerinden tırnaklarından artırdıklarını harcıyorlardı; otomobil tutumlu halkta uzun tatiller ve yolculuklar yapma arzusu uyandırıyor; yoksullar arasında kıskançlığa yol açıp devrime teşvik ediyordu...

HENRY FORD – Gericiler Bolşevikler gibidir: Gerçeği görmezler, insan yaşamının temel işlevleri için gereken şeyi bilmezler. Ben de hep bir düşünceye, bir örneğe göre hareket ettim. Ama benim düşüncelerim uygulanabilir düşüncelerdir.

KONUŞMACI – Doğru, Bolşevikler... Sovyet komünizminin baştan beri Fordizmi örnek olarak almasına ne diyorsunuz? Lenin ve Stalin üretken kuruluşunuzun hayranı ve bir ölçüde kuramlarınızın savunucuları. Onlar da bütün toplumun sanayi verimine göre örgütlenmesini istiyorlardı, onlar da fabrika ve işçilerini Detroit'teki gibi çalıştırmak istiyorlardı, onlar da disiplinli ve ahlak konusunda sofı işçi kitleleri yetiştirmek istiyorlardı...

HENRY FORD – Ama benim işçilerime verdiğim şeyleri onlar işçilerine veremediler. Gericilerinki gibi katılıkları kısıtlığa yol açtı; benim katılığımca bolluk getiriyordu. Ama onların ne yaptıkları beni ilgilendirmiyor: benimkisi Amerikan düşüncesi idi, yorucu işten korkmayan, yeniye uyum sağlayan, azla yetinen ve titiz olan, ama dünya nimetlerinden yararlanmak isteyen öncülerin düşünce biçimleriyle canlanmış Amerika için düşünülmüştü...

KONUŞMACI – Ama o öncülerin Amerika'sı yok oldu... Henry Ford'un Detroit'iyle silindi...

HENRY FORD – Ben o eski Amerika'danım. Babamın Michigan'da bir çiftliği vardı. Buluşlarımı babamın parasıyla çiftlikte denemeye başladım; tarım için kullanışlı taşıma araçla-

rı yapmak istiyordum. Otomobil köyde doğdu. Çocukluğumun ve büyüklerimin Amerika'sına sevgiyle bağlı kaldım. Yok olacaklarını anlar anlamaz, eski tarım aletlerini satın alıp koleksiyon yapmaya başladım... Sabanlar, su değirmeni tekerlekleri, atlı arabaları, iki tekerlekli arabalar, kızaklar, yıkılmak üzere olan ahşap evlerin mobilyaları...

KONUŞMACI – Çevrebilim nasıl çevre kirliliği yaratan kültürden doğduysa, antikacılık da eski yerine yeniyi zorla kabul ettiren kültürden doğuyor...

HENRY FORD – Massachussets'te, Sudbury'de tabelası ve sundurması hâlâ duran eski bir meyhane satın aldım... Batıya giden karavanların geçtiği toprak yolu yeniden yaptırdım...

KONUŞMACI – Meyhanenin çevresinde, atlarla ve yolcu arabalarıyla seyahat edilen zamanları yaşatmak için otoyolun, şu Ford arabaların son hızla gümbürdeyerek geçtiği otoyolun yönünü değiştirttiğiniz doğru mu?

HENRY FORD – Amerika'mızda her şeye yer var, öyle değil mi sizce? Amerikan köyleri yok olamamalıdır. Çiftçilerin köylerinden göç etmelerine her zaman karşı oldum. Çiftçilere düşük ücretle enerji sağlamak için Tennessee üzerinde hidroelektrik bir tesis tasarladım. Ne hükümet ne de çiftçiler ilgilendi. Basit fikirlerden hiç anlamazlar: İnsan yaşamının temel üç işlevi vardır, bunlar: tarım, sanayi ve ulaşım. Bütün sorunlar toprağın nasıl işlendiğine, üretimin nasıl yapıldığına ve ulaşımın nasıl gerçekleştiğine bağlıdır, ben hep en basit çözümleri önermişimdir. Çiftçinin işi gereksiz bir biçimde güçtü. Enerjilerinin yalnızca yüzde beşini yararlı bir biçimde tüketiyorlardı.

KONUŞMACI – O zamana özlem duymuyor musunuz?

HENRY FORD – Eğer benim geçmişe özlem duyduğumu düşünüyorsanız, o zaman beni hiç anlamadınız demektir. Geçmiş beni hiç ilgilendirmez! Tarihin deneyimine inanmam ben! Evet, insanların kafasını geçmiş kültürle doldurmak, yapılacak en gereksiz şeydir.

KONUŞMACI – Ama geçmiş deneyim demektir... Ulusların ve insanların yaşamında...

HENRY FORD – Bireysel deneyim de başarısızlık anısını ölümsüzleştirmekten başka bir şeye yaramaz. Fabrikada

uzmanlar, sana yalnızca “bu yapılamaz”, “bu denendi, ama sonuç vermedi” diyebilirler... Eğer uzmanları dinlemiş olsaydım, başardığım şeylerin hiçbirini gerçekleştiremezdim, işin başında cesaretimi yitirir, asla patlamalı bir motoru yapamazdım. O zamanlar uzmanlar elektriğin her şeye çözüm bulabileceğini, motorların da elektrikli olması gerektiğini düşünüyorlardı. Herkes haklı olarak Edison’a hayrandı, ben de hayrandım. Gidip, herkesin düşündüğü gibi, “tuff tuff” yapan bir motoru çalıştırmayı kafama koyduğum için bana deli gözüyle bakıp bakmadığını sordum ona. Bunun üzerine Edison, büyük Edison bana şöyle söyledi: “Delikanlı, sana ne düşündüğümü söyleyeceğim. Ben hayatım boyunca elektrik üzerine çalıştım. Yine de, elektrikli arabalar yakıt istasyonlarından asla fazla uzaklaşamayacaklar: Akü çok ağırdır, taşınamaz. Buharlı arabalar da uygun değildir: Her zaman bir kazana ve ateşe, ayrıca ateşi besleyecek şeye ihtiyaç vardır. Oysa senin bulduğun makine kendi kendine çalışıyor: Ateşe, kazana, dumana, buhara ihtiyacı yok; enerji fabrikası yanında. Buna ihtiyaç vardı işte delikanlı. İyi yoldasın! Çalışmaya devam et, cesaretini yitirme! Kendi kendine beslenen, bir akü gibi yüklenmeyi gerektirmeyen, hafif bir motor keşfetmeyi başarırsan, seni büyük bir gelecek bekliyor!” İşte böyle söyledi büyük Edison. Elektriğin kralı olarak yalnızca o, elektriğin olmadığı bir şey yapacağımı anladı. Hayır uzman olmak şart değil, önce ne yaptığın da önemli değil. İnsanın ne yapabileceği ve ne yapmak istediği önemli! Gelecek için düşünceleri önemli!

KONUŞMACI – Bugün sizin o geleceğiniz bir geçmiş oldu... Ve günümüzü koşullandırıyor... Söyleyin, bugün çevrenize baktığınızda, o istediğiniz geleceği görüyor musunuz? İlk başlarda, Michiganlı genç bir köylüyken, babanızın çiftliğindeki depoya kapanıp silindir ve piston modelleri, transmisyon kayışları, tekerlekler için diferansiyeller denediğinizde düşündüğünüz geleceği demek istiyorum... Söyleyin, Henry Ford, o zamanlar ne istediğinizi anımsıyor musunuz.?

HENRY FORD – Evet, hafiflik istiyordum, hafif bir araç için hafif bir motor, üzerine buharlı bir kazanı bir türlü oturtamadığım küçük iki tekerlekli bir araba gibi hafif... Ben her zaman

hafifliği aradım, malzeme ve güç tüketiminde tasarrufa gittim... Günlerimi depo denen o kulübede geçiriyordum... Dışarıdan burnuma saman kokuları geliyordu... Bataklığın yanındaki karaağacın hışirtisini, ardıçkuşunun ötüşünü duyuyordum... Pencereden içeri kazanın parıltısına kapılmış bir kelebek giriyordu, çevresinde kanat çırpıyor, sonra pistonun gürültüsüyle, sessiz, hafif kaçıp gidiyordu...

(Son sözlerini söyleyen Ford'un görüntüsünü, büyük bir kentte trafik sıkışıklığını, bir otoyoldaki kamyon kuyruklarını, hadde makinesi preslerindeki işi, seri üretimi, bacalardan çıkan dumanları gösteren görüntüler izliyor.)

Son Kanal

Başparmağım isteğim dışında hareket ediyor: Zaman zaman, düzensiz aralıklarla, bir kurşun gibi ansızın gelen bir dürtüyle bastırma, ezme, itme ihtiyacı duyuyorum. Kısmen deli olduğuma dair verdikleri raporda anlatmak istedikleri buysa, doğrudur. Ama davranışımın altında apaçık bir düşünce, bir amaç yattığına inanmıyorlarsa, yanılıyorlar. Sadece şimdi, bu küçük hastane odasının sessiz ve huzurlu havasında, duruşma sırasında, hem karşı tarafın hem de benim avukatlarımın hakkımda söyledikleri tutarsız sözleri yalanlayabilirim. Avukatlarım engel olmaya çalışsalar da, bu anı defterini Yargıtay savcılarına iletmeyi umuyorum, gerçeği, yalnızca gerçeği, kendi gerçeğimi söylemek istiyorum. Anlayabilen biri çıkar mı, bilemiyorum.

Doktorlar da havanda su dövüyorlar, ama hiç olmazsa yazma isteğimi olumlu karşılayıp şu daktilo makinesini ve bir tomar kâğıdı verdiler: Bu isteğimi, televizyon olmayan bir odaya kapanmanın getirdiği bir iyileşme olarak görüyorlar ve bir elime giren krampın, tutuklandığım sırada sıkıca tuttuğum ve sorgu, tutukluluk, mahkeme süresi boyunca hiç bırakmadığım (çekip aldıklarında geçirdiğim kasılmalar numara değildi) küçük aleti elimden alınca geçtiğini düşünüyorlar. (Yoksa o olayı neden yaptığımı nasıl anlatabilirdim ki onlara? İnanmasalar da suç aletinin bir parçam olduğunu onlara göstermek durumundaydım.)

Hakkımda yanıldıkları ilk konu, dikkatimi birbirini izleyen

görüntülere birkaç dakikadan fazla veremediğim, aklımın yalnızca, öykülerin ve konuşmaların başı ve sonu olmayan kesik kesik bölümlerini algıladığı; yani dünya dokusunu bir arada tutan bağlantının kafamda kopmuş olduğunu söylemek istiyorlar. Bu doğru değil; iddialarına kanıt olarak, saatlerce açık bir televizyonun karşısında hiçbir programı izlemeden oturuyor olmamı ve sanki bir tike kapılmış gibi, bir kanaldan öbürüne geçmemi gösteriyorlar, ama öne sürdükleri bu şey tam tersi bir anlama da gelebilir. Dünyada yaşanan olayların bir anlamı olduğundan ve şu anda, erişip görebileceğimiz bir yerlerde, etken ve etkileriyle tutarlı ve nedenli bir öykünün geliştiğinden ve bu öykünün her şeyi değerlendirip anlamamızı sağlayacak anahtara sahip olduğundan eminim. Buna inandığım için, yerimden hiç kalkmadan, gözlerim kamaşarak televizyonun kumanda aletinin aşırı hızla değiştirdiği kesik kesik görüntülere bakıyor, bakanlarla yapılan röportajları, kucaklaşan sevgilileri, deodorant reklamlarını, rock konserlerini, yüzünü saklayan tutukluları, uzaya fırlatılan füzeleri, West'deki silahlı çatışmaları, balerinlerin danslarını, boks karşılaşmalarını, bilgi yarışmalarını, samuray düellolarını izliyorum. Bu programları izlemiyorum, çünkü aradığım başka bir program var; olduğunu biliyorum ve bunlardan biri olmadığına eminim, zaten bu programları da benim gibi *öbür* programın önemli olduğunu düşünenleri aldatmak ve yıldırmak için yayınlıyorlar. Onun için bir kanaldan öbürüne geçiyorum, dikkatimi, bir filmi, bir konuşmayı ya da bir at yarışını izleyecek kadar toplayamadığım için değil. Aksine, kesinlikle görmem gereken şeye çoktan verdim dikkatimi; televizyon ekranımın hâlâ gereksiz, aynı görüntülerle dolu olduğu şu anda gerçekleşen eşsiz bir şey bu, başlamış olması gerekiyor, başını kaçırdım tabii ki, acele etmezsem sonunu da kaçıracağım. Parmağım kumanda aletinin düğmeleri üzerinde zaplayıp duruyor, yararsız görüntüleri rengârenk bir soğanın kabukları gibi çıkarıp atıyorum.

Bu arada *gerçek* program, tanımadığım bir frekans bandının üzerinde boşluktan geçmekte, belki de ben onu yakalayamadan yitip gidecek: Pek tanınmayan bir kanal benimle ilgili bir öykü yayınlıyor, bana kim olduğumu, nereden geldiğimi ve nere-

ye gittiğimi anlatacak tek öykü olan *benim* öyküm bu. Şu anda, kendi öykümle ancak olumsuz bir ilişki kurabilirim: Öbür öyküleri kabul etmeyip bana önerilen bütün yalancı görüntüleri yok etmeliyim. İşte böyle düğmelere basarak boşlukta yelpaze gibi açılan dalgalarla bir bağlantı sağlamaya çalışıyorum, ama onları yakalayamıyorum: Parçalanmış bir dünyanın tozunda birbirlerini bir türlü bulup da birleşemeyen, kesintili iki elektromanyetik dalga oluşuyor.

Bunu anladıktan sonra televizyon kumanda aletini ekrana doğru değil, pencereden dışarı, kente, neon ışıklarına, gökdelen cephelerine, damların üzerindeki sivri tepeli kulelere, demirden uzun kollu vinçlere, bulutlara doğru tutmaya başladım. Sonra onu pelerinin altına gizleyip, bir silah gibi doğrultarak sokağa çıktım. Mahkemede kentten nefret ettiğimi, onu yok etmek istediğimi, yıkıcı bir içgüdüye sahip olduğumu söylediler. Doğru değil bu. Ben kentimizi, iki nehrini, az sayıdaki, gölge düşmüş gölleri andıran ağaçlı meydanlarını, ambulanslarının yürekleri acıtan ince siren seslerini, ağaçlı yollara sızan rüzgârı, yorgun tavuklar gibi yere sürtünerek uçan buruşuk gazeteleri hep sevdim, sevmeye de devam edeceğim. Kentimizin dünyanın en mutlu kenti olabileceğini biliyorum, dünyanın en mutlu kenti o, şu andaki dalga uzunluğunda değil de, başka frekansa, işte orada ömür boyu yaşadığım kent benim için doğal ortama dönüşür. Kumanda aletini şıkır şıkır kuyumcu vitrinlerine, banka binalarının görkemli cephelerine, otellerin sayvanına ve döner kapılarına doğru tuttuğumda aradığım kanal oydu: Suçlandığımda ileri sürdükleri gibi saplantı haline gelmiş, tehlikeli ve kötü bir amaçla değil, bütün öyküleri, bana da ait olan tek bir öyküyle kurtarmak isteğiyle hareket ediyordum.

Herkes; polisler, hâkimler, psikiyatri uzmanları, avukatlar, gazeteciler, havanda su dövüyorlardı. “Sürekli kanal değiştirme gereksinimiyle koşullanmış bir izleyici delirebilir ve televizyon kumanda aletiyle dünyayı değiştirmek isteyebilir”: Durumumu anlatmak için kullanılan tanım, birkaç değişik sözcüğün dışında işte buydu. Ama psikolojik testlerden ortaya çıkan sonuç, zarar vermeye eğilimli bir kişiliğe sahip olmadığımı gösteriyor: Seçtiğim programlar, genel seyircinin beğenerek izlediği prog-

ramlardı. Belki de kanal değiştirerek bütün programları karıştırmak istemiyor, varlığını saran her şeyin özünü değiştiren kurtçuk tarafından iten kemirilmeden, her programın iletebileceği şeyi anlamaya çalışıyordum.

Bunun zerine beni iyileştireceğini düşündükleri başka bir kuram geliştirdiler; işlemeyeceğimi sandıkları ağır suçları, kendi kendime, bilinçdışından gelen bir engellemeyle işlemediğimi düşünüyorlar. Bu kurama göre, ne kadar kanal değiştirsem, programlar hep aynı olduğu için filmmiş, habermiş, reklammiş fark etmiyormuş, bütün kanallardan gelen ileti aynıymış, çünkü her şey ve herkes aynı sistemin bir parçasıymış; sistem ekranın dışında da her yeri kaplıyormuş ve sadece görüntüde değişikliklere izin veriyormuş; onun için elimi kumanda aletinden ayırsam da ayırmasam da, aynı şeymiş, çünkü bu sistemden kamam olanaksız mış. Bu düşünceleri ileri sürenler, bunlara gerçekten inanıyorlar mı, yoksa yalnızca beni aldatmak için mi yapıyorlar, bilmiyorum; yine de beni hiç etkileyemediler, çünkü her şeyin özü konusundaki inançlarımı değiştiremezler. Bence dünyada önemli olan aynılık değil, farklılıktır: Farklılıklar büyük, küçük, küçücük, hatta seçilemeyecek kadar ufak olabilir, ama önemli olan onları açığa çıkarıp karşılaştırmaktır. Kanaldan kanala atlamak da hep aynı şeydir, biliyorum; yaşam koşulları da değişikliğe fazla izin vermez, onu da biliyorum: Ama işin sırrı gözden kaçan küçük bir şeydedir, gerisi çorap skğ gibi gelir ve farklılıklar dikkati çekecek kadar büyük, kocaman, hatta sonsuz görünür. Çevremdeki şeylere bakıyorum, her şey eğri, sonra sıradan bir şeyin, belli bir anda sakınılan bir yanlışın, bir evet ya da bir hayırın, koşulların genel tablosuna dokunmadan, farklı sonuçlar verebileceğini düşünüyorum. Her an ortaya çıkabilir diye beklediğim öylesine basit, öylesine doğal şeylerdi ki bunlar: Sürekli bunu düşünüp kumanda aletine basıyordum.

Volumnia ile nihayet doğru kanalı bulduğuma inanmıştım. Nitekim, ilişkimizin ilk zamanlarında kumanda aletini bir kenara bırakmıştım. Onun her şeyini beğeniyordum, tütün rengi saçlarını topuz yapmasından, epeyce kalın sesinden, golf pantolonundan, sivri uçlu çizmelerinden çok hoşlanıyordum;

benim gibi buldog köpeklerini ve kaktüsleri seviyordu. Aynı şekilde anne ve babasını, yatırım amacıyla mülk satın aldıkları yerleri, hoş tatiller yaptıkları yerleri, evlendikten sonra babasının bana, kârdan pay alabileceğim yaratıcı bir iş vereceği şirketi de beğeniyordum. İşime gelmeyen kuşku, eleştiriler, varsayımları aklımdan atmaya çalışıyorum, ama sürekli karşıma çıktıklarını anlayınca, kendi kendime, o âna kadar geçici ve sıradan aksilikler olarak gördüğüm küçük çatlakların, yanlış anlamaların, kararsızlıkların gelecek için bir şey ifade edip etmediklerini sormaya başladım; mutluluğumuzun altında kötü bir televizyon dizisi izlerken duyulan zorlama ve sıkıntı duyguları mı yatıyordu? Yine de Volumnia ile birbirimiz için yaratıldığımızı düşünmeden edemiyordum: Belki başka bir kanalda bize benzeyen, ama kaderin çok az da olsa farklı armağanlar ayırdığı bir çift bizden yüz kez daha çekici bir hayat yaşıyordu...

O sabah, işte bu ruh haliyle kolumu kaldırıp elimdeki televizyon kumanda aletini beyaz kamelyalı çiçek sepetlerine, Volumnia'nın annesinin mavi salkımlarla süslü şapkasına, babasının kravat iğnesindeki inciye, gelinin gümüş işli duvağına doğrulttum... Bütün davetlilerin benden bir "evet" beklediği anda yaptığım hareket yanlış yorumlandı: Özellikle de Volumnia beni yanlış anladı, onu istemediğimi sanıp onarılmaz bir hata yaptığımı düşündü. Oysa ben sadece, Volumnia ile öykümüzün, orgun neşeli notalarından ve fotoğrafçıların flaşından uzaklarda bir yerde, başka bir kanalda yaşandığını, bizim gerçeğimize daha yakın olduğunu söylemek istiyordum.

Belki de öykümüz, bütün kanalların ötesinde, o kanalda hâlâ sürüyordur. Volumnia beni hâlâ seviyor, ama burada, kendi dünyamda ona davranışımın nedenlerini bir türlü anlamadım. Beni bir daha görmek istemedi. O korkunç ayrılıktan sonra bir daha kendime geledim; işte o zamandan beri böyle yaşıyorum. Gazetelerin yazdığına göre, evsiz barksız deliler gibi, elimde o saçma aletle kentte dolaşıyorum... Oysa hiç bu kadar açık düşüncelere sahip olmamıştım: İşe yöneticilerden başlamam gerektiğini anlamıştım: İşlerin kötü gitmediğini gösteren bir kanal olmalıydı, o kanalda bunlara benzeseler de, kişilik, anlayış, bilinç bakımından biraz farklı olan ve temelde

açılan çatlakları, karşılıklı güvensizliği, insan ilişkilerinin yozlaşmasını durdurabilecek bazı yöneticiler olmalıydı...

Ama polis uzun zamandır beni gözaltında tutuyormuş. Büyük Devlet Başkanları toplantısına katılacak kişileri arabalarından inerken izlemek için biriken kalabalığın arasından süzülerek, koruma görevlerinin ortasında binanın camlı kapısına doğru yürüdüğümde, elimdeki kumanda aletiyle kolumu kaldırmak isterken üzerime atladılar ve töreni bozmak istemediğimi, yalnızca birkaç saniyeliğine öbür kanalda ne olduğunu merak ettiğimi söylesem de, beni yakaladıkları gibi oradan alelacele uzaklaştırdılar.